

Historia Rumi

w latach 1945–1990

Tom II

Historia Rumi

w latach 1945–1990

Sylwia Bykowska

Historia Rumi

w latach 1945–1990

HISTORIA RUMI W LATACH 1945–1990

Tom I i II pod redakcją prof. dr hab. Błażeja Śliwińskiego

Recenzent

prof. dr hab. Józef Borzyszkowski

Okładka

Radosław Skowroński

Zdjęcia

Urząd Miasta Rumi, Miejski Dom Kultury w Rumi, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej z Wejherowa, Miejska Biblioteka Publiczna w Rumi, Kroniki szkolne, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Oddział w Rumi, Archiwa parafialne, Archiwa prywatne

Korekta, adiustacja i skład

Anna Duczak, Grzegorz Szczepaniak, Urszula Wiśniewska

Druk

READ ME, Łódź

Publikacja powstała na zlecenie i ze środków:

Urząd Miasta Rumia
ul. Sobieskiego 7, 84-230 Rumia

Serdecznie dziękujemy wszystkim osobom i instytucjom, które udzieliły pomocy w przygotowaniu publikacji, a w szczególności Ludwikowi Bachowi, Andrzejowi Ficowi, Stanisławowi Heimowskiemu, Januszowi Konkolowi, Janowi Nowickiemu, Markowi Opajdowskiemu, Adeli Szramkowskiej, Piotrowi Taube, Alfonsowi Zwarze, Małgorzacie Zych za udostępnienie zdjęć, Sylwii Pawłowskiej i Lucynie Penkowskiej za tłumaczenia oraz wszystkim innym niewymienionym z imienia i nazwiska, bez których książka ta nie mogłaby się ukazać.

© Copyright by Urząd Miasta Rumia

© Copyright by Wydawnictwo REGION 2014

Wydawnictwo REGION

81-574 Gdynia, ul. Goska 8

tel. 58 629 59 47

e-mail: biuro@wydawnictworegion.pl

www.wydawnictworegion.pl

księgarnia internetowa: www.podgryfem.eu

ISBN 978-83-7591-378-1

Przedmowa

Cieszę się bardzo, iż z okazji 60. rocznicy nadania praw miejskich możemy oddać w Państwa ręce II tom *Historii Rumi*, opisujący czas od zakończenia II wojny światowej do upadku komunizmu w Polsce, a dokładniej do momentu odrodzenia się samorządu w 1990 roku. Był to czas szczególny, bo bliski pamięci wielu z nas, dla których kojarzy się on z dzieciństwem, młodością, okresem aktywności zawodowej, pierwszą miłością i chwilami spędzonymi z tymi osobami, których już nie ma wśród nas, a których nam bardzo brakuje. Z tych pewnie powodów wielu wspomina epokę PRL-u z pewną nostalgią, sentymentem, a nawet z rozrzewnieniem i tęsknotą, które czasami przysłaniają istotę, tragizm i prawdziwe oblicze zniewolenia umysłów, które narzucał system komunistyczny.

Mimo wszystko należy w sposób obiektywny zauważyć cały szereg obszarów, w których nasze miasto się rozwijało. Przede wszystkim nastąpił znaczący wzrost liczby mieszkańców: z niespełna 10 tys. w 1945 roku do prawie 36 tys. w 1990. Miało to z pewnością związek z rozwojem całego obszaru Trójmiasta i okolic oraz z intensyfikacją budownictwa tuż po uzyskaniu praw miejskich w okresie parcelacji terenu lotniska, a potem wraz z powstaniem Spółdzielni Mieszkaniowej „Janowo” i budową nowego osiedla. Na szczęście dla miasta, wzrost liczby mieszkańców nie był wynikiem procesu industrializacji Rumi. Oprócz Fabryki Urządzeń Okrętowych, Rumiańskich Zakładów Garbarskich „Rugar” oraz Fabryki Kotłów „FAKO” żadne wielkie zakłady przemysłowe nie wpływały negatywnie na jakość życia w mieście. Natomiast bardzo intensywnie, szczególnie od lat siedemdziesiątych, rozwijała się przedsiębiorczość mieszkańców Rumi, która służyła w okolicy z ogromnej ilości zakładów rzemieślniczych, punktów usługowych, sklepów i gospodarstw ogrodniczych.

Wraz z rozwojem terytorialnym i demograficznym w sposób naturalny powstała potrzeba rozbudowania sieci placówek oświatowych, które faktycznie powstawały tam, gdzie budowano nowe osiedla. Stworzono sieć przedszkoli, powołano sześć

nowych szkół podstawowych, powstała zarówno szkoła średnia ogólnokształcąca, jak i zawodowa. Koniecznie trzeba zwrócić uwagę na rozwój szeroko rozumianej kultury i organizacji społecznych. W tym okresie powstały i aktywnie działały: Miejski Dom Kultury prowadzony przez Bazylego Przybylskiego, Miejska Biblioteka Publiczna pod kierownictwem Melanii Blum, Kino „Aurora”, Stadion Miejski (który był bazą dla wielu klubów i stowarzyszeń sportowych), prężnie rozwijało się harcerstwo. Należy też zauważyć, iż mimo walki ideologicznej i prześladowań, w Rumi powstały dwie kolejne parafie i wybudowano trzy kościoły. Rozwijały się organizacje przykościelne: Liturgiczna Służba Ołtarza, chóry, ruch oazowy. Prężnie działali Salezjanie i Siostry Salezjanki oraz Zmartwychwstanki.

Mając to wszystko na uwadze, trudno oceniać okres PRL-u tylko i wyłącznie w sposób negatywny. Myślę, że była to zasługa ludzi. W każdej epoce, nawet najczarniejszej, znajdą się osoby, które kochają swoją pracę i ludzi, a pasją i entuzjazmem zarażają innych. Oczywiście jestem także świadoma, jaki bagaż zapóźnień pozostawił po sobie komunizm. Z wieloma z nich, szczególnie z tymi, które dotyczą spraw infrastruktury miasta, zmagamy się do dnia dzisiejszego. Na szczęście, po prawie dwudziestu pięciu latach demokracji, w znaczący sposób zmieniła się mentalność Polaków. Powszechny marazm zastąpiła przedsiębiorczość.

Drugi tom *Historii Rumi* jest kontynuacją pracy zespołu specjalistów związanych z Uniwersytetem Gdańskim pod redakcją prof. dr hab. Błażeja Śliwińskiego. Główny wysiłek badawczy przypadł w udziale dr Sylwii Bykowskiej, która dokonała kwerendy archiwalnej, przeprowadziła wywiady i napisała rozdział obejmujący okres od 1945 do 1990 roku. Dodatkowo książkę uzupełnia aneks dr hab. prof. UG Beaty Możejko, która zajęła się sprawami symboliki miasta: herbu i flagi. Podobnie jak autorki książki, zdaję sobie sprawę, iż *Historia Rumi* jest niezwykle istotnym, kolejnym po *Zarysie dziejów Rumi* z 1994 roku etapem w rozwoju prac nad przeszłością naszego miasta. Jednocześnie jestem świadoma, że zarówno charakter, jak i ograniczona pojemność dzieła spowodowały, że temat nie został wyczerpany. Wiele zagadnień czeka jeszcze na opracowanie i rozwinięcie. Natomiast niezwykle cieszę się z faktu, iż książka ta powstała przy znaczącym współudziale mieszkańców Rumi, którzy niezwykle chętnie dostarczali zdjęcia, pamiątki rodzinne, dzielili się swoimi wspomnieniami i okazali wsparcie autorom i wydawcy. Dzięki temu jestem przekonana, że kolejny tom monografii, jak i inne publikacje, które przygotowaliśmy, przyczynią się do budowania wspólnej tożsamości mieszkańców Rumi, elementu niezbędnego do zaistnienia społeczeństwa obywatelskiego.

Życzę miłej lektury!

Burmistrz Miasta Rumi

E. Rogala-Koniarz

Zamiast wstępu. Kilka refleksji o mieszkańcach Rumi dzisiaj, historii i lokalnej wspólnocie

Postawieniu ostatniej kropki w niniejszym opracowaniu towarzyszyło poczucie zadowolenia z wykonania zadania, ale też, jak zawsze przy tego typu publikacji, szereg wątpliwości związanych z doбором źródeł czy też rozłożeniem akcentów w podejmowanych wątkach i problemach. Rodzi się niepokój, czy aby na pewno nie pominięto czegoś, co dla dzisiejszych rumian stanowi cenny i ważny punkt odniesienia w ich zbiorowym doświadczeniu jako wspólnoty lokalnej. Cóż, słowo się rzekło... Szafki z archiwaliami zamknięto, ale przecież tylko na jakiś czas, a napisany tekst niczego nie kończy, a wręcz rozpoczyna pewien nowy etap.

Oto bowiem drugi tom *Historii Rumi* zacznie żyć swoim własnym życiem. Wydarzenia, których bohaterami i zarazem głównymi odbiorcami są mieszkańcy Rumi, poddane historycznej obróbce i opisane na kartach niniejszej książki, staną się przedmiotem wspomnień, dyskusji i sporów. I dobrze. Zasadniczym celem tworzenia lokalnych historii jest wszakże ożywianie społeczności, pobudzanie grupowej świadomości i w dłuższej perspektywie praca na rzecz zmiany.

Dyskusje będą się toczyć na granicy pomiędzy historią i pamięcią, gdyż taka jest ich natura. Ważne przy tym, aby stały się częścią szerszego dyskursu, angażującego wszystkie podmioty kształtujące życie w mieście. Obok historyka, który pisząc historię współczesną, chcąc nie chcąc, wchodzi także w rolę obserwatora, do wydania niniejszej książki przyczynili się liczni lokalni działacze polityczni, społeczni i wreszcie zwykli mieszkańcy. Ale na tym nie koniec. Trafiając do rąk szerokiego, miejmy nadzieję, kręgu adresatów, publikacja zadziała na tutejszych mieszkańców, łącząc ich w jeden strumień rumskiej wspólnoty. Historia pełni bowiem niezastąpioną rolę w umacnianiu poczucia zbiorowej tożsamości.

*

Podmiotowość współczesnych społeczeństw zasadza się na takich elementach, jak identyfikacja ze społecznością lokalną, udział w życiu politycznym,

uczestnictwo w masowych imprezach, poczucie bezpieczeństwa. Do ważnych czynników budujących wspólnotę zalicza się także przypisanie do przestrzeni i miejsca, świadomość dziedzictwa kulturowego, wspólnotę gospodarowania oraz więzi łączące mieszkańców.

Wspólnotę lokalną Rumi stanowią miejskie władze oraz mieszkańcy. Zarówno jedni, jak i drudzy wpływają na jakość życia w mieście oraz współkształtują swoje środowisko.

Nadzieja na dalsze osiąganie *modi co-vivendi* w rumskiej przestrzeni płynie z wyników przeprowadzonych w tym roku badań socjologicznych, które dają pewien obraz kondycji tutejszych mieszkańców¹.

Wspólnota rumiska, która w bieżącym roku świętuje jubileusz sześćdziesięciolecia nadania praw miejskich, stanowi zintegrowaną społeczność zorientowaną na wartości płynące z potrzeby kulturowania własnego dziedzictwa kulturowego. Z pewnością w pewnej mierze wynika to z samej specyfiki struktury ludnościowej. Blisko połowa mieszkańców związana jest z Rumią od urodzenia. Pozostali natomiast pochodzą głównie z innych miejscowości województwa pomorskiego. Łączy ich zatem przywiązanie do regionu, w tym zamieszkiwanie w kręgu wpływów kultury kaszubskiej. Wśród obecnych rumian żyją też osoby pochodzące m.in. z województw: zachodniopomorskiego, podlaskiego i mazowieckiego.

Nie dziwi zatem, że zdecydowana większość rumian, bo aż 84%, identyfikuje się ze swoim miastem. Przy czym, co naturalne, stopień identyfikacji jest silniejszy u osób, które mieszkają w Rumi dłużej.

Miasto to jest cenione przez mieszkańców ze względu na swój specyficzny charakter. Do zalet zalicza się brak większego przemysłu, co gwarantuje spokój, czystość i rodzinny charakter społecznych więzi. Podobnie jak przed laty, duża część rumian pracuje poza miejscem zamieszkania, najczęściej w Gdyni, a także w Gdańsku i Wejherowie.

Ponadto rumianie cenią walory przyrodnicze swojego miasta, związane z położeniem w pobliżu lasów. Wskazują na Górę Markowca, która dominując nad zachodnimi granicami Rumi, doliny Zagórskiej Strugi i Pradoliny Redy–Łeby, stanowi cenny punkt miejskiego krajobrazu. Z jej szczytu rozpościera się piękny widok na Pradolinę Kaszubską, Kępę Oksywską i Zatokę Pucką. Istotną treść tożsamości lokalnej mieszkańców Rumi stanowią konkretne miejsca w przestrzeni miejskiej, w tym przede wszystkim park przy ulicy Starowiejskiej.

Spora część przebadanych osób deklaruje zainteresowanie historią miasta, a 60% z nich wyraża poparcie dla działań upamiętniających dziedzictwo historyczne Rumi. Do najważniejszych wydarzeń rumianie zaliczają uzyskanie

¹ Urząd Miasta w Rumi, *Raport z badań opinii publicznej realizowanych w ramach tworzenia „Strategii rozwoju Rumi do 2030”*, Pretendent, Wrocław 2014; *Raport z badania przedstawiający podsumowanie pogłębionych wywiadów indywidualnych*, Pretendent, Wrocław 2014.

praw miejskich i wyzwolenie spod okupacji niemieckiej. Dla niektórych mieszkańców oba te historyczne fakty stanowią część ich życiowej biografii, dla innych – historię rodzinnego miasta. Wszyscy natomiast, na kolejnych stronach tej książki, mogą dowiedzieć się czegoś więcej o specyfice i uwarunkowaniach obu tych symbolicznych wydarzeń.

Rumianie chętnie uczestniczą w organizowanych w mieście imprezach, głównie tych o charakterze sportowym oraz regionalnym. W pamięci mają mecze rozgrywane na miejskim stadionie, Jarmark Kaszubski, jak również festyny i koncerty. Warto zaznaczyć, że goszczą w Rumi uznane gwiazdy polskiej sceny rockowej, jak na przykład zespół Dżem. Niewątpliwie wspólne przeżywanie wydarzeń kulturalnych podtrzymuje i umacnia lokalną wspólnotę, co zresztą potwierdzają kolejne wyniki badań.

I tak na szczególną uwagę zasługuje ocena relacji międzyludzkich. Otóż w opinii niemal połowy zapytanych o tę kwestię rumian, bazują one na stosunkach przyjacielskich, a także na współpracy. Można zatem mówić o dużym poziomie kapitału społecznego, jaki panuje w Rumi. Szczególnie dobre zdanie na ten temat miały przepytywane kobiety oraz osoby młode, jak również te o silnym poczuciu identyfikacji z miastem. Optymistyczny wynik dotyczy również postrzegania społeczności Rumi jako zintegrowanej wspólnoty lokalnej, albowiem znów widzi ją w ten sposób blisko połowa badanych. Można skonstatować, iż władze miasta oraz osoby odpowiedzialne w Rumi za kulturę mają naprawdę żyzny grunt do pracy...

Interesująco w tym względzie przedstawia się opinia, jaka panuje w mieście na temat działalności instytucji publicznych. Okazało się, że najlepiej ocenianą z nich jest Miejski Dom Kultury, Dom Kultury „Janowo” oraz Miejska Biblioteka Publiczna. Co więcej, rumianie są spragnieni nowej placówki kulturalno-oświatowej, w tym centrum kultury i biblioteki.

A zatem, nie ma to jak kultura! Zwłaszcza że oczekiwania te są zbieżne z aktualnie trwającymi przygotowaniem do inauguracji nowej miejskiej instytucji, Stacji Kultura, która swoją ofertą z pewnością trafi do każdego rumianina.

Poczuciu uczestnictwa w zintegrowanej społeczności, połączonej przyjacielskimi więzami międzyludzkimi, towarzyszy znów w przypadku niemal połowy przebadanych potrzeba realnego wpływu na sprawy Rumi. Można powiedzieć, że mieszkańcy domagają się rozszerzenia partycypacyjnego zarządzania miastem. To bardzo optymistyczna deklaracja, ale tylko 14,4% mieszkańców jest zdania, że ma taki wpływ i jednocześnie aż 70% badanych uważa, że go nie ma. Do tej ostatniej grupy zaliczają się najczęściej ludzie młodzi oraz osoby starsze.

W organizacjach pozarządowych, których działalność jest powiązana ze sprawami miasta, działa zaledwie 3% rumian. Wyraźny jest zatem pewien dysonans, związany z jednej strony z pragnieniem bycia aktywnym członkiem

miejskiej społeczności, z drugiej zaś uwidacznia się minimalny rzeczywisty udział w społecznych instytucjach.

Swoją rolę mają tu do spełnienia lokalni liderzy, którzy inicjując przedsięwzięcia prospołeczne, mogą przyczynić się do większej aktywizacji rumian, w tym udziału w decyzjach dotyczących najistotniejszych aspektów życia miasta. Przedstawiciele władz samorządowych, oświaty, organizacji pozarządowych oraz grup wyznaniowych wyrażają pozytywną opinię na temat zaangażowania społecznego mieszkańców Rumi. W mieście działa wiele stowarzyszeń, organizacji, które podejmują inicjatywy na rzecz lokalnej społeczności, wspierając rozwój umiejętności dzieci i osób starszych.

Okazją do ożywienia mieszkańców w ich własnej lokalnej przestrzeni są niewątpliwie prace nad aktualną Strategią Rozwoju Rumi. Lokalne władze zachęcają mieszkańców do zgłaszania własnych pomysłów i opinii o kierunkach rozwoju miasta, otwierając tym samym przestrzeń nowoczesnego zarządzania na szczeblu samorządu terytorialnego. Wysoki poziom lokalnej partycypacji stanowi wyraz zaufania społecznego, jak również wpływa na rozwój wspólnoty i zarazem społeczeństwa obywatelskiego.

Za dobry wskaźnik relacji pomiędzy władzami Rumi a jej mieszkańcami można uznać pozytywny odbiór pracy Urzędu Miasta. Zainteresowanie kondycją i rozwojem miasta wyraża deklaracja regularnego udziału mieszkańców w wyborach samorządowych. Neutralną ocenę zyskują organizacje pozarządowe oraz służby mundurowe: policja oraz straż miejska. Co godne podkreślenia, zdecydowana większość mieszkańców Rumi (88,2%) czuje się w swoim mieście bezpiecznie.

Rumianie mają swoją wizję rozwoju miasta, a także konkretne oczekiwania wobec niego. Wśród najistotniejszych zadań do wykonania w opinii mieszkańców znajdują się: budowa nowych dróg lokalnych, ochrona środowiska naturalnego, budowa nowego ratusza i wspomnianego już centrum kultury, rozwój usług medycznych, infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, a także reorganizacja ruchu drogowego.

Ponadto rumianie chcieliby być mieszkańcami miasta, które jest organizatorem ponadlokalnych, cyklicznych wydarzeń kulturalnych i sportowych. Widoczna wśród mieszkańców jest również potrzeba rozwoju edukacji, w tym także na wyższym szczeblu. Rumianie widzą potrzebę utworzenia w swoim mieście państwowej wyższej szkoły zawodowej.

*

Idea lokalizmu i rozwoju lokalnego po 1989 roku nabrała w Polsce większego znaczenia w obliczu procesów transformacji ustrojowej i globalizacji. Rumia wraz ze swoim społecznym potencjałem stanowi ich ważną część, współkształtując zarazem oblicze przemian regionu pomorskiego.

Miejmy nadzieję, że w przyszłości do rąk mieszkańców trafi trzeci tom historii Rumi. Będzie on opowieścią o kształtowaniu się i docieraniu rumskiej społeczności w warunkach państwa demokratycznego, a także będącego częścią wspólnoty europejskiej. Zapewne swoje miejsce znajdą w nim wymienione wyżej elementy wizji rozwoju Rumi, które w międzyczasie staną się rzeczywistością.

W tym miejscu pragnę złożyć serdeczne podziękowania na ręce Recenzenta tomu, prof. Józefa Borzyszkowskiego, którego uwagi i sugestie wzbogaciły niniejsze dzieło.

*Sylvia Bykowska,
czerwiec, wrzesień 2014*

1. Rozwój przestrzenny i komunikacja

W dokumentacji powojennej Rumia występuje jako gmina wiejska o charakterze miejskim. Już od połowy lat trzydziestych XX wieku rozwijała się jako typowe osiedle robotnicze, satelickie wobec Gdyni, w mniejszym stopniu Wejherowa, ze specyficznymi dla miasta problemami. Przykładowo: tutejsi mieszkańcy płacili podatki typu miejskiego, a wodę i prąd otrzymywali z Gdyni¹. Innym przejawem owych powiązań była realizacja planów budowlanych na terenie Rumi po uprzednim uzyskaniu zgody Urzędu Budowlanego w Gdyni. Dopiero po ich zatwierdzeniu wnioski przedkładano w Starostwie Morskim w Wejherowie. Ponadto struktura ludności pod względem zawodowym również odzwierciedlała miejski charakter Rumi, albowiem dużą część jej mieszkańców stanowili robotnicy i urzędnicy, w większości zatrudnieni w Gdyni.

Rumia, wraz z Wejherowem i Redą, współtworzy zespół miast określane mianem Małego Trójmiasta Kaszubskiego. 7 października 1954 roku gmina otrzymała prawa miejskie, obejmując swoim zasięgiem następujące osady: Rumię (niekiedy zwaną Starą Rumią), Zagórze, Janowo, Białą Rzekę oraz Szmelę². Po osiemnastu latach, 27 marca 1972 roku, władze miasta zatwierdziły projekt herbu, którego autorami byli Anna Szulc i Józef Pokrywka z Gdyni³. Składał się on z trzech elementów: zębatego półkola, litery „R” i stylizowanego kwiatu kaszubskiego⁴.

Na podstawie uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku z 23 listopada 1987 roku w sprawie zmiany granic Gdyni, wyłączono z Rumi obszar o powierzchni 742,99 ha. Prawie w całości stanowiły go lasy dawnego Nadleśnictwa

¹ Archiwum Państwowe w Gdańsku/Oddział w Gdyni (dalej: AP Gdy), 37/555, Starostwo i Powiatowa Rada Narodowa w Wejherowie (dalej: PRN w Wejherowie), *Pismo przewodniczącego Gminnej Rady Narodowej w Rumi do prezydenta miasta Gdyni*, 18 VII 1945 r., k. 3; J. Banach, *Rumia po drugiej wojnie światowej – rozwój i zakłócenia*, w: *Zarys dziejów Rumi*, pod red. J. Banach, Rumia 1994, s. 189.

² Dz. U. R P, 1954 r., nr 49, poz. 254, art. 1. *Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 7 października 1954 r. w sprawie zaliczenia niektórych gromad w poczet miast*. Weszło ono w życie z dniem ogłoszenia.

³ Urząd Miasta w Rumi, *Uchwała Miejskiej Rady Narodowej w sprawie zatwierdzenia herbu miasta Rumi*, 27 III 1972 r. Zob. też: *Kronika Szkoły Podstawowej nr 2*. Konkurs na wykonanie herbu Rumi rozpisany został przez Prezydium MRN w Rumi oraz Związek Polskich Artystów Plastyków. Drugie miejsce w konkursie przyznano małżeństwu Izabeli i Ryszardowi Kwietniom z Sopotu za projekt herbu przedstawiającego białego gryfa kaszubskiego w kształcie litery „R” na błękitnym polu.

⁴ Zob. Aneks, s. 177.

Chylonia oraz grunty położone w rozwidleniu torów kolejowych Gdynia – Rumia i Rumia – Oksywie⁵.

Rejestr zniszczeń zabudowań na terenie Rumi z 1945 roku wykazał częściowe lub całkowite zdewastowanie budynków mieszkalnych i gospodarczych, sięgające ponad 50%. Zniszczenia dotknęły przede wszystkim Białej Rzeki, Janowa i Starej Rumi. Tuż po wojnie przystąpiono do ich odbudowy⁶.

Zniszczenia wojenne w Rumi. Dom na ulicy Kwiatowej – 1944 rok

Od połowy lat pięćdziesiątych postępował rozwój przestrzenny Rumi, w tym głównie zabudowy mieszkaniowej. W wyniku parcelacji terenów byłego lotniska, dokonanej w 1956 roku, uzyskano ponad 500 działek budowlanych. Związany z tym był gwałtowny wzrost wydawanych zezwoleń na budowę domów. Podczas gdy w 1954 roku wystawiono ich dziewiętnaście, to dwa lata później liczba ta wyniosła dwieście trzydzieści siedem⁷. W 1957 roku zagęszczenie na jedną izbę mieszkalną wynosiło tutaj dwie osoby⁸. Postępujące budownictwo mieszkaniowe czyniło z Rumi miasto o silnej funkcji mieszkaniowej. Rozwijało się ono w kierunku południowym, wkraczając na zbocza Pradoliny Kaszubskiej i doliny Zagórskiej Strugi oraz w kierunku północnym, obejmując, jak wspomniano, obszar byłego lotniska⁹.

⁵ Rumia. Informator Miejski, b.r.w., s. 19.

⁶ Rumia. Ogólny zarys dziejów, oprac. J. Lanc, Rumia 1991, s. 34.

⁷ Tamże, s. 38.

⁸ K. Podoski, Województwo gdańskie w liczbach. 1945–1959, Gdańsk 1960, tabela nr 12.

⁹ J. Drwał, J. Skupowa, J. Niesyt, Środowisko geograficzne i struktura przestrzenno-funkcjonalna miasta [w:] Zarys dziejów, Rumi, pod red. J. Banacha, Rumia 1994, s. 20.

Uchwałą nr 7 Miejskiej Rady Narodowej (MRN) w Rumi z 1956 roku ustalono nazwy ulic, spośród których główna otrzymała nazwę Bolesława Bieruta (obecnie ulica Różana)¹⁰. W rejonie ulic Aleksandra Zawadzkiego i Henryka Dąbrowskiego powstał zespół dużych bloków mieszkalnych. Podobną zabudowę wzniesiono w rejonie ulicy Żwirki i Wigury¹¹. W latach 1965–1968 przydzielono mieszkańcom Rumi dwieście dwadzieścia osiem mieszkań o sześćset osiemdziesięciu czterech izbach¹².

Nowo wybudowane osiedle przy ulicy Zawadzkiego. Zdjęcie z 1964 roku

Jednym z ważniejszych inwestorów na terenie Rumi była działająca od 1960 roku Wejherowska Spółdzielnia Mieszkaniowa. Do połowy lat siedemdziesiątych wybudowała czterysta pięćdziesiąt siedem mieszkań, jak wspomniano głównie w rejonie ulic Zawadzkiego i Dąbrowskiego. Spektakularnym wydarzeniem, symbolizującym wielkomiejskie aspiracje Rumi, było wzniesienie w latach 1971–1972 trzech wysokościowców w rejonie dworca PKP¹³.

W 1979 roku powołano do życia odrębną Spółdzielnię Mieszkaniową „Janowo”. Wydarzenie to otworzyło nowy etap w rozwoju Rumi. Projekt osiedla opracował zespół pod kierunkiem inż. Jerzego Poklewskiego. 27 września 1979 roku odbyło się zebranie założycielskie spółdzielni, na którym wybrano zarząd z Henrykiem

¹⁰ AP Gdy, 27/3, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej (dalej: Prez. MRN) w Rumi, *Protokół nr XII z sesji MRN w Rumi*, 29 III 1956 r., brak nr.

¹¹ F. Mamuszka, *Wejherowo i ziemia wejherowska*, Gdańsk 1969, s. 122.

¹² AP Gdy, 33/392, Prezydium Powiatowej Rady Narodowej (dalej: Prez. PRN) w Wejherowie, *Sprawozdanie z działalności społeczno-gospodarczej za lata 1965–1968*, k. 194.

¹³ J. Węsierski, *Życie polityczne, społeczne i gospodarcze [w:] Ziemia Wejherowska*, pod red. J. Węsierskiego, Gdańsk 1980, s. 224.

Wolszczakiem, absolwentem Wydziału Budownictwa Lądowego na Politechnice Gdańskiej, jako prezesem oraz Radę Nadzorczą z Janem Poźniakiem jako przewodniczącym.

Pochód pierwszomajowy – w tle budujący się blok przy skrzyżowaniu ulicy Starowiejskiej i Dąbrowskiego. Połowa lat sześćdziesiątych

Początkowo zespół spółdzielni liczył zaledwie pięcioro pracowników, a jej siedzibę stanowiło półtora pokoju w lokalu Administracji Budynków w Rumi przy Wejherowskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. Dopiero w jednym z pierwszych oddanych do użytku budynków nowo powstającego osiedla, w dniu 1 kwietnia 1981 roku, zlokalizowano siedzibę Spółdzielni Mieszkaniowej „Janowo”.

Uroczystość wmurowania aktu erekcyjnego w fundamenty budynku numer 1 w jednostce E (obecnie ulica Gdańska 20) janowskiego osiedla miała miejsce 8 października 1979 roku. Na łamach kroniki spółdzielni wydarzeniu temu nadano wyjątkowe znaczenie:

W poniedziałek 8 dnia października roku 1979 o godz. 14. w pierwszy dzień po srebrnym jubileuszu nadania praw miejskich Rumi, w roku XXXV-lecia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, kiedy I sekretarzem KC PZPR był Edward Gierek, Przewodniczącym Rady Państwa PRL Henryk Jabłoński, Prezesem Rady Ministrów Piotr Jaroszewicz, I sekretarzem KW PZPR w Gdańsku Tadeusz Fiszbach, Wojewodą Gdańskim Jerzy Kołodziejcki, I sekretarzem KM PZPR w Rumi Kazimierz Ceplin, Naczelnikiem Miasta Rumi Apolinary Bittner.

W obecności licznie zgromadzonych mieszkańców Grodu wmurowano niniejszy akt erekcyjny, rozpoczynając tym samym budowę „JANOWO”. Działo to się w miejscu zbiegu ulic noszących nazwy Gdańska i Dokerów. Czyniąc o tym ważnym w dziejach miasta wydarzeniu wiadomość potomnym, akt ten podpisujemy¹⁴.

¹⁴ Archiwum Domu Kultury SM „Janowo” (dalej: ADK SM „Janowo”), *Kronika Spółdzielni Mieszkaniowej „Janowo”*.

Uroczystość z okazji wmurowania aktu erekcyjnego pod budowę Osiedla Mieszkaniowego „Janowo” 8 października 1979 roku

Realizowana jako pierwsza jednostka E sąsiadowała z gdyńską dzielnicą Cisowa. Kolejne jednostki osiedla Janowo powstawały pomiędzy ulicami Pomorską i Gdańską.

Celem złagodzenia kontrastów między dotychczasową niską zabudową, a zaprojektowanymi przez zespół architektów gdańskiego Miastoprojektu jedenastokondygnacyjnymi budynkami, postawiono – oprócz pięcio- i siedmiopiętrowych bloków – dotychczas rzadko wznoszono budynki czterokondygnacyjne. Osiedle powstało na obszarze 350 ha mało wartościowych ziem klasy VI¹⁵.

Dnia 10 marca 1980 roku na pierwszych budynkach osiedla Janowo przy ulicy Gdańskiej odbyło się tradycyjne zawieszenie wiechy. W uroczystości wzięli udział przedstawiciele władz partyjnych i administracyjnych Rumi z I sekretarzem Komitetu Miejskiego (KM) Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR) Kazimierzem Ceplinem i naczelnikiem miasta Apolinarym Bittnerem na czele. Gdyński Kombinat Budowlany oraz Gdańskie Przedsiębiorstwo Budownictwa Miejskiego w Gdańsku, realizujące budowę osiedla, stopniowo oddawały do użytku kolejne budynki, zarówno mieszkalne, jak i handlowo-usługowe. W kwietniu 1981 roku przy ulicy Pomorskiej 9 przekazano pierwszy blok, w którym zamieszkało sześćdziesiąt rodzin. Dynamikę powstawania nowego osiedla Rumi prezentują fragmenty wspomnianej kroniki. Przykładowo zapis z 1 września 1982 roku brzmi:

Budynki mieszkalne rosną, mimo trudności, jak grzyby po deszczu. Lokatorów przybywa, w tym także tych najmniejszych. Właśnie z myślą o nich oddano dziś do użytku nowo wybudowane,

¹⁵ Rumia – jaka będzie? Rozmowa Tadeusza Woźniaka z inż. Henrykiem Wolszczakiem, dyrektorem Spółdzielni Mieszkaniowej „Janowo” w Rumi, „Wieczór Wybrzeża”, nr 46, 27 II 1980, s. 3.

czterooddziałowe przedszkole, można rzec z prawdziwego zdarzenia. Wolnostojący, ładnie zaprojektowany budynek przy ul. Dokerów 5 (jednostka E) przekazany został w użytkowanie Urzędowi Miejskiemu w Rumi, oczywiście, z przeznaczeniem dla milusińskich z naszego osiedla. Trochę to jeszcze mało, ale początek dobry...¹⁶.

Pierwsze bloki w Janowie

Część parterów w każdym tzw. zespole bloków przeznaczono na drobne punkty usługowe, takie jak kioski czy kwaciarnie. Ponadto wydzielono pomieszczenia na punkty opieki nad dziećmi, kluby oraz świetlice. W lipcu 1982 roku w obrębie rozwijającej się jednostki D przy ulicy Pomorskiej otworzono Dziecięcą Przychodnię Zdrowia, w maju tego roku także Ogólną Przychodnię Zdrowia.

Od maja następnego roku mieszkańcy Janowa zaopatrywali się w artykuły spożywczo-przemysłowe w pawilonie handlowym „Supersam”. Problemem właściwej infrastruktury dla lokatorów płyty janowskiej zajmowała się również rumska organizacja partyjna, która w dniu 26 maja 1981 roku podjęła uchwałę w sprawie tzw. budownictwa towarzyszącego na tutejszym osiedlu¹⁷. W trosce o bezpieczeństwo dzieci architektki postarali się o w miarę bezkolizyjne przejścia

¹⁶ ADK SM „Janowo”, *Kronika Spółdzielni...*, dz. cyt.

¹⁷ AP Gdy, 434/136, Protokoły z sesji MRN w Rumi, *Uchwała Egzekutywy Komitetu Miejskiego PZPR w Rumi w sprawie budownictwa towarzyszącego budownictwu mieszkaniowemu na Płycie Janowskiej w Rumi*, 23 V 1981, brak nr.

między budynkami a szkołami, przedszkolami oraz obiektami rekreacyjnymi. Całość zaprojektowano z myślą o tworzeniu się wewnątrzsiedlowych więzi¹⁸.

Panorama Rumi z lat siedemdziesiątych XX wieku.
Dominuje zabudowa jednorodzinna

Ogólnie Spółdzielnia Mieszkaniowa „Janowo” dysponowała nieco ponad czterema tysiącami lokali mieszkalnych. Pierwsze przydziały rozdysponowała Wojewódzka Spółdzielnia Mieszkaniowa. Otrzymali je mieszkańcy Rumi, Wejherowa i Gdyni, członkowie gdyńskich oraz wejherowskiej spółdzielni mieszkaniowej. Janowskie osiedle zasiedlali głównie pracownicy portów, stoczni, zakładów kooperujących, załóg licznych statków i okrętów. Niektórzy, rezygnując z innych lokalizacji, czekali na mieszkanie właśnie w Rumi trzynaście lat¹⁹.

Duży obszar osiedla sprzyjał zaprojektowaniu bogatego programu zieleni z wykorzystaniem istniejących zespołów starodrzewu. Uwagę zwraca przyjazna i starannie wykonana infrastruktura z licznymi chodnikami, uliczkami dojazdowymi, placami zabaw czy latarniami. Ponadto powstanie osiedla przysporzyło korzyści także pozostałym mieszkańcom miasta. Dzięki jego realizacji Zakład Komunikacji Miejskiej w Gdyni objął sieć miejskich autobusów całą Rumię²⁰. Ambicją zarządców tworzonego osiedla było, aby w efekcie zagospodarowania przestrzeni oddzielającej Janowo od Gdyni, nastąpiła rozbudowa Rumi do rozmiarów trzeciego – po Gdańsku i Gdyni – miasta w województwie gdańskim²¹.

¹⁸ Rumia – jaka będzie?..., dz. cyt.

¹⁹ Tamże.

²⁰ ADK SM „Janowo”, Kronika Spółdzielni..., dz. cyt.

²¹ Rumia – jaka będzie?..., dz. cyt.

Dworzec PKP. Lata siedemdziesiąte

Dominujący element krajobrazu przestrzennego Rumi stanowi zabudowa mieszkaniowa, w tym głównie jednorodzinna, jedno- lub dwukondygnacyjna, rozmieszczona w północno-zachodniej części miasta. Jako przykład można tu wskazać obszar między ulicami Starowiejską i I Dywizji Wojska Polskiego oraz Partyzantów i Grunwaldzką. Z kolei kompleks zabudowy wysokiej i średniowysokiej charakteryzuje tereny w centralnej i wschodniej części miasta, obejmując m.in. rejon wspomnianych już ulic Dąbrowskiego, Żwirki i Wigury oraz Antoniego Abrahama.

W 1983 roku w skład zasobów mieszkaniowych Rumi wchodziły 7 854 lokale²². W 1988 roku na ogólną liczbę 9418 mieszkań, 39% wybudowano w latach 1979–1988 i mieszkało w nich 37% rumian. W 1989 roku oddano do użytku 361 mieszkań, po czym tempo budownictwa w Rumi wyraźnie spadło²³. Obszary związane z funkcją mieszkaniową pochłaniają, w porównaniu do pozostałych funkcji miejskich, największą część powierzchni Rumi.

Pod koniec lat osiemdziesiątych administracją budynków mieszkalnych zajmowały się:

- Spółdzielnia Mieszkaniowa „Janowo” – 3 427 mieszkań (32,7%)
- Administracja Budynków Komunalnych – 1072 mieszkań (10,2%),
- Wejherowska Spółdzielnia Mieszkaniowa – 457 mieszkań (4,4%),
- Spółdzielnia Mieszkaniowa „Informatyk” – 80 mieszkań (0,8%),
- Spółdzielnia Mieszkaniowa „Maluch” – 42 mieszkania (0,4%),
- właściciele prywatni – 4 988 mieszkań (47,7%).

²² *Rocznik statystyczny województwa gdańskiego za 1983 r.*, WUS, Gdańsk 1984, s. 446.

²³ *Urząd Miasta w Rumi, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Rumi*, Gdańsk 2006, s. 13.

Budynek poczty przy ulicy Starowiejskiej. Lata siedemdziesiąte

Większość mieszkań była wyposażona w podstawowe instalacje, zaledwie 2% nie posiadało sieci wodociągowej, a 7% nie dysponowało splukiwanym ustępem. W ponad 80% znajdowała się łazienka wraz z ciepłą wodą, a w 78% centralne ogrzewanie²⁴.

Podstawowym środkiem komunikacyjnym rumian po 1945 roku była kolej. Tuż po zakończeniu działań wojennych ruch kolejowy był nieregularny i dominowały przewozy wojskowe. Budynek dworca na Zagórze uległ zniszczeniu, a jego rolę spełniała prowizoryczna szopa ustawiona w miejscu dawnego gmachu. Na wysokości głowicy rozjazdowej od strony Gdańska postawiono pudło wagonowe, w którym służbę wykonywał zwrotniczy.

Ocalałe urządzenia przechowywano w magazynie ekspedycji towarowej. Oficjalne przejście stacji na Zagórze przez polską administrację z rąk radzieckich nastąpiło 15 lipca 1945 roku. Wszczęto wówczas starania w kierunku otwarcia regularnej komunikacji kolejowej. W dniu 25 września tego roku ogłoszono pierwszy po wojnie rozkład jazdy w Okręgu Pomorskim. Przez Rumię przejeżdżało wówczas 20 pociągów, z których 19 zatrzymywało się na stacji w Rumi Zagórze. Natomiast w obrębie całego powiatu morskiego w czerwcu 1946 roku kursowały dziennie 23 pociągi, w tym 11 na trasie Wejherowo – Gdynia, 7 z Wejherowa do Lęborka oraz 5 pociągów na linii Gdynia Reda Puck. Ponadto trasę Gdynia – Wejherowo – Słupsk dwa razy w tygodniu obsługiwał autobus²⁵.

²⁴ Urząd Miasta w Rumi, *Raport o stanie miasta*, maszynopis, Rumia 1993, s. 24.

²⁵ AP Gdynia, 37/651, PRN w Wejherowie, *Sprawozdanie z działalności PRN w Wejherowie za lata 1945–1947*, k. 29.

Uczniowie I LO w trakcie prac społecznych. W tle wiadukt w budowie – 1970 rok

Ważnym wydarzeniem dla miasta było uruchomienie w 1957 roku traktacji elektrycznej na trasie Gdańsk – Wejherowo, integrującej Rumię z innymi miastami aglomeracji gdańskiej. W 1960 roku oddano do użytku nowy dworzec kolejowy wraz z podziemnym tunelem z wyjściem na peron w dwóch kierunkach. Jednocześnie zmieniono dotychczasową nazwę stacji Rumia Zagórze na Rumia, a także przystanku Janowo Pomorskie – odtąd jego nazwa brzmi Rumia Janowo. Jeszcze w 1956 roku władze Rumi podjęły starania o budowę wiaduktu w mieście, jednak realizacja tej inwestycji nastąpiła znacznie później²⁶.

W 1970 roku nad torami kolejowymi w Rumi utworzono czteropasmowy wiadukt drogowy w miejsce dotychczas istniejącego jednopoziomowego przejazdu²⁷. Dodatkowo wybudowano tunel łączący budynek PKP z peronami. Wykonawcą inwestycji było Płockie Przedsiębiorstwo Robót Mostowych. Planowany koszt robót, który pierwotnie opiewał na kwotę 10,2 mln zł, wzrósł dwukrotnie, ostatecznie wynosząc 21,5 mln zł. Wiadukt stanowił jeden z węzłowych punktów modernizowanej wówczas głównej trasy wylotowej z Trójmiasta w kierunku Szczecina i Półwyspu Helskiego²⁸.

Z kolei od 1981 roku pasażerowie Szybkiej Kolei Miejskiej korzystają z wybudowanej w Janowie kładki łączącej schody z peronem przystanku²⁹.

²⁶ AP Gdy, 27/3, Prez. MRN w Rumi, *Protokół nr XV z sesji MRN w Rumi*, 29 VI 1956, brak nr.

²⁷ K. Labudda, *Dzieje kolei w Rumi*, „Świat kolei”, nr 10, 2004, s. 29–30.

²⁸ Budowa wiaduktu w Rumi wpisywała się w szereg zainicjowanych w tamtym okresie inwestycji publicznych, w tym budowę wielu obwodnic i tras przelotowych w miastach, Portu Północnego w Gdańsku, nowoczesnego dworca kolejowego w Warszawie, czy też modernizację szosy Warszawa – Katowice.

²⁹ A. Sadłowski, *Historia kolei*, „Kroniki Rumskie rok 1997/1998”, pod red. P. Skórzyńskiego, s. 46.

Wieżowce w rejonie dworca PKP. Lata siedemdziesiąte

W dniu 16 października 1971 roku uruchomiona została w mieście automatyczna centrala telefoniczna. 26 lipca 1972 roku Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacji w Gdyni uruchomiło pierwszą linię autobusową. Autobus numer 153, łączący Rumie z Redą, kursował co 30 minut, ulicami: I Dywizji Wojska Polskiego, Starowiejską i Grunwaldzką. Cena biletu wynosiła 1,50 zł.

W 1988 roku rumianie korzystali już z ośmiu linii autobusowych. Istotne udogodnienie dla mieszkańców stanowiło otwarcie przyspieszonej linii R w 1984 roku na trasie PKP Rumia – Gdynia Karwiny³⁰.

³⁰ Urząd Miasta w Rumi, *Raport o stanie miasta*, dz. cyt., s. 22.

2. Życie społeczno-polityczne

Po kilkudniowych (12–17 marca 1945 roku) zaciętych walkach z udziałem I Brygady Pancерnej im. Bohaterów Westerplatte w rejonie Białej Rzeki 27 marca 1945 roku, tj. w dzień złamania oporu wojsk niemieckich w Gdyni i porcie, Armia Czerwona¹ zajęła rejon Rumi, Janowa i Zagórze². Dekretem z 30 marca tego roku utworzono województwo gdańskie, którego obszar w okresie międzywojennym wchodził w skład trzech organizmów administracyjno-państwowych: Wolnego Miasta Gdańska, II Rzeczypospolitej oraz Rzeszy Niemieckiej. Skład terytorialny województwa w latach 1945–1946 ulegał korektom tak, by ostatecznie objąć swym zasięgiem następujące obszary: miasta wydzielone – Gdańsk, Sopot oraz Gdynię, powiaty stare – gdański, gdyński, kartuski, morski, starogardzki, kościerski, tczewski oraz powiaty nowe – elbląski, malborski, sztumski, kwidzyński i lęborski. Województwo gdańskie obejmowało obszar 10 725 km² ³.

W granicach powiatów na wzór przedwojenny działały gminy, w tym Rumia stanowiąca jedną z trzynastu gmin powiatu morskiego o powierzchni 3 879 ha oraz z liczbą ludności szacowaną na ok. 8 tysięcy⁴. Po wkroczeniu Armii Czerwonej władzę w Rumi, jak i na terenie całego powiatu, objęła komendantura wojenna dowodzona przez mjr. Skorodubowa⁵. Rekrutowała się ona z wydzielonych oddziałów II Frontu Białoruskiego oraz grup operacyjnych NKWD⁶.

Komendanturę utworzono natychmiast po wkroczeniu Armii do Wejherowa – siedziby starostwa morskiego – 12 marca 1945 roku Zgodnie z umową między

¹ W 1946 r. przemianowana na Armię Radziecką, jakkolwiek w polskich dokumentach z 1946 r. i 1947 r. występuje jako Armia Czerwona.

² E. Kosiarz, *Wyzwolenie Polski północnej 1945*, Gdynia 1967, s. 223.

³ Dz. U. RP, 1945 r., nr 11, poz. 57; A. W. Sobociński, *Z dziejów PPR i PPS w województwie gdańskim*, Gdańsk 1988, s. 9; J. Siekierzyński, *Tworzenie administracji państwowej w województwie gdańskim (1945–1950)*, Gdańsk 1978, s. 11–13; R. Wapiński, *Pierwsze lata władzy ludowej na Wybrzeżu Gdańskim*, Gdańsk 1970, s. 22–23.

⁴ AP Gdy, 37/551, PRN w Wejherowie, *Podział terytorialny powiatu, 1945*, k. 15; 37/555, *Rumia-Zagórze. Materiały w sprawie podziału terytorialnego granic, 1945 r.*, k. 3; *Podział administracyjny Rzeczypospolitej Polskiej*, pod red. S. Srokowskiego, Warszawa 1948, s. 53.

⁵ C. Obracht-Prondzyński, *Wejherowo w latach 1945-1995* [w:] *Historia Wejherowa*, pod red. J. Borzyszkowskiego, Wejherowo 1998, s. 406; C. Obracht-Prondzyński, *Historia Redy po 1945 roku* [w:] *Historia Redy*, pod red. J. Tredera, s. 320, Wejherowo 2006.

⁶ N. Kołomejczyk, *Ziemie zachodnie w działalności Polskiej Partii Robotniczej*, Poznań 1974, s. 75.

Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego a ZSRR, zawartą 26 lipca 1944 roku, do zadań komendantur należało zabezpieczenie zaplecza frontu, sprawowanie władzy cywilnej oraz zabezpieczenie mienia poniemieckiego⁷. Zapewniała ona stronie radzieckiej jurysdykcję nad obywatelami polskimi w strefie przyfrontowej. Pokażna część działań Sowietów odbywała się bezprawnie, na przykład rekwizycja mienia nie mającego znaczenia dla potrzeb frontu czy zatrzymywanie osób, które występowały przeciwko Armii Czerwonej⁸. Oficerowie radziecy mieli pomóc w organizacji życia publicznego na danym obszarze do momentu przejścia administracji przez władze polskie. Komendantury organizowały ochronę zakładów przemysłowych i majątków rolnych oraz kierowały życiem ludności cywilnej⁹. Zdarzało się jednak, że nie respektowano praw Polaków do obejmowania władzy i majątku poniemieckiego¹⁰.

Pochód pierwszomajowy. Koniec lat czterdziestych

W sposób niekontrolowany prowadzono grabieże urzędzeń, zajmowano mieszkania i domy, dopuszczano się aktów bezprawia, rabunków, rozbojów, zaboru inwentarza,

⁷ Z. Kachnicz, *Armia Czerwona i jej stosunek do ludności i mienia na Pomorzu Zachodnim w 1945 roku* [w:] *Ziemie Odzyskane pod wojskową administracją radziecką po II wojnie światowej*, pod red. S. Łacha, Słupsk 2000. Por.: J. Siekierzyński, *Grupy operacyjne jako załączek polskiej administracji na Pomorzu Gdańskim po zakończeniu II wojny światowej* [w:] *Przemiany społeczne w regionie gdańskim w powojennym 30-leciu*, pod red. K. Podoskiego, Gdańsk 1977, s. 12; G. Baziur, *Armia Czerwona na Pomorzu Gdańskim 1945–1947*, Warszawa 2003, s. 17–18.

⁸ M. Golon, *Polityka radzieckich władz wojskowych i policyjnych wobec ziem nowych i starych w latach 1945–1947 na przykładzie Pomorza Nadwiślańskiego* [w:] *Ziemie Odzyskane...*, dz. cyt., s. 130.

⁹ L. Belzyt, *Między Polską a Niemcami. Weryfikacja narodowościowa i jej następstwa na Warmii, Mazurach i Powiślu w latach 1945–1950*, Toruń 1999, s. 49.

¹⁰ Zob. np.: Archiwum Państwowe w Gdańsku (dalej: AP Gd), 1167/677, Państwowy Urząd Repatriacyjny (PUR), *Sprawozdania z osadnictwa miejskiego i wiejskiego*, V 1945, k. 14–15.

gwałtów wobec kobiet¹¹. W skali województwa gdańskiego najdłużej proceder ten trwał m.in. w powiecie morskim¹². Chociaż w listopadzie 1945 roku na tym obszarze odnotowano spadek przestępstw dokonywanych przez Rosjan, to sytuacja była na tyle poważna, że 24 stycznia 1946 roku w Wejherowie zwołano w tej sprawie konferencję z udziałem władz wojewódzkich oraz m.in. starostwa morskiego. Wskazano tam „na ogromne zniszczenia, spowodowane przez wojsko sowieckie w całym szeregu bloków mieszkalnych (...), które znajdują się w opłakanym stanie”¹³.

Z kolei Alfons Murawski, kierownik Szkoły Podstawowej w Rumi, w jedenastą rocznicę „wyzwolenia” miasta, wspominał: „Rumia przedstawiała straszny obraz zniszczenia. Na każdym kroku ruiny, zgliszcza, nie było domu, który nie nosiłby śladów wojennych. Najgorzej ucierpiała Białarzeka i teren lotniska – zupełnie zniszczone i zburzone”¹⁴.

Jak już wspomniano, na terenie Rumi, wskutek głównie działań wojennych, a także obecności Armii Czerwonej, całkowitemu zniszczeniu uległo ponad 50% zabudowań gospodarczych i mieszkalnych.

Pewną wiedzę o dewastacjach mienia nieruchomościowego w okresie wojny dostarczają zapisy w kwestionariuszach dotyczących rejestracji szkód wojennych składanych przez rumian w Urzędzie Gminy od jesieni 1945 roku. Rubryki odnoszące się do daty powstania szkody często zawierają wpis: „marzec 1945 rok”¹⁵.

Ogólnie na terenie Rumi złożono 852 wnioski w sprawie ewidencji szkód poniesionych wskutek wojny, obliczonych na sumę 23 449 874 zł. według cen przedwojennych¹⁶. Z tego w 752 przypadkach wyrządzenie szkody nastąpiło w ostatnim roku wojny lub też miało miejsce dwukrotnie – w 1939 i w 1945 roku. W tym okresie rumianie najczęściej doznawali grabieży, zniszczeń i podpażeń domów, wyrzucania z mieszkań, zmuszania do ciężkich robót oraz utraty bliskiej osoby.

Dosyć wymowne, szczególnie odnośnie zaginięć na froncie, wydają się ogólnikowe określenia przyczyn poniesionych szkód, które nader często formułowano lakonicznie: „na skutek działań wojennych”. Podobnie jak na terenie całego Pomorza, powszechnym zjawiskiem w Rumi w okresie wojny był przymusowy

¹¹ AP Gd, 1167/150, PUR, *Sprawozdania z terenu dotyczące osadników*, VIII 1945, k. 4551. AP Gd, 1164/89, Urząd Wojewódzki (dalej: UW), *Sprawozdania sytuacyjne Starosty Powiatowego w Wejherowie*, VIII 1945, k. 4; Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN), 199/51, Ministerstwo Administracji Publicznej (dalej: MAP), *Sprawozdania sytuacyjne wojewody gdańskiego*, 15–30 IX 1945, k. 121. Również meldunki podziemia niepodległościowego donosiły o dewastacji oraz wywożeniu mienia polniemieckiego z obszaru województwa gdańskiego. Por.: M. Turlejska, *Te pokolenia żałobami czarne... Skazani na śmierć i ich sędziowie*, Warszawa 1990, s. 81.

¹² AP Gd, 1164/73, UW, *Sprawozdania sytuacyjne Pełnomocnika Rządu Rzeczypospolitej w Słupsku*, VII 1946, k. 33.

¹³ AP Gd, 1164/89, UW, *Sprawozdania sytuacyjne Starostwa Powiatowego w Wejherowie*, I 1946, k. 37; 1164/365, *Protokół z konferencji w Wejherowie w sprawie przydzielenia oficerom rosyjskim kwater*, 24 I 1946, k. 56.

¹⁴ AP Gd, 27/3, Prez. MRN w Rumi, *List A. Murawskiego do MRN w Rumi w 11. rocznicę oswobodzenia Rumi*, 1956, brak nr. W dokumentacji powojennej pisownia nazwy Biała Rzeka występowała łącznie.

¹⁵ AP Gd, 37/593-597, PRN w Wejherowie, *Kwestionariusze dotyczące rejestracji szkód wojennych. Gmina Rumia, 1945–1946*. Wiadomo jednak, iż gospodarstwa odbierano w Rumi także w innych momentach wojny, np. jesienią 1940 r.

¹⁶ AP Gd, 37/556, PRN w Wejherowie, *Zestawienie wniosków w sprawie rejestracji szkód wojennych. Gmina Rumia, 1945–1946*.

pobór do Wehrmachtu. Śmierć bliskiej osoby w niemieckim mundurze mogła stać się powodem kolejnych nieszczęść po 1945 roku¹⁷. Dlatego też, w obliczu powszechnego braku wiedzy o rzeczywistości okupacyjnej na tutejszym terenie wśród osób przyjezdnych, starano się ukryć ten balast.

Szczególnie brzemienne w skutki było zjawisko aresztowań i deportacji w głąb Rosji zarówno Niemców, jak i Polaków. Obie grupy ludności podlegały rozkazowi NKWD z 5 lutego 1945 roku o rejestracji i zatrzymaniu Niemców – mężczyzn w wieku od 17 do 50 lat zdolnych do noszenia broni. W praktyce nie respektowano ograniczeń tak ze względu na płeć, jak i wiek¹⁸. Przed wywiezieniem do ZSRR aresztowanych osadzano w obozach przejściowych, znajdujących się m.in. w Ciechanowie, Działdowie, Poznaniu i Grudziądzu¹⁹.

W następstwie działalności grup operacyjnych NKWD na obszarze województwa gdańskiego, w tym i w powiecie morskim, śmierć poniosła spora grupa Polaków. Część już podczas aresztowania, inni w trakcie drogi do miejsca odosobnienia lub w więzieniu.

Kolejna kategoria ofiar to osoby, które umarły w transportach. Największa grupa zmarła w obozach w ZSRR. Większość ofiar deportacji poniosła śmierć w okresie od lutego do maja 1945 roku. Najprawdopodobniej z terenu powiatu morskiego oraz kilku innych powiatów województwa gdańskiego zginęło co najmniej kilkaset osób, których dane nie są znane²⁰.

I znów pewną orientację w tej tematyce daje wspomniana dokumentacja szkód wojennych na terenie Rumi. Wśród zapisów widniejących w kwestionariuszach znajdują się adnotacje o stratach moralnych doznanych w marcu lub kwietniu 1945 roku. Najczęściej dotyczyły one utraty bliskiej osoby – ojca, męża, syna, brata, matki, żony, córki lub siostry wskutek zaginięcia, wysiedlenia, przymusowej ewakuacji, pobytu w niewoli oraz zmuszania do ciężkich prac, zabicia, wywiezienia w niewiadomym kierunku lub też deportacji do ZSRR²¹.

O doznanej wówczas szkodzie dowiadujemy się też dzięki zapiskom autorstwa sześciu kobiet: „W razie utraty męża, o którym nie mam żadnej wiadomości, wystąpię z dodatkowym wnioskiem o wspomnienie”.

¹⁷ Zob.: S. Bykowska, *Prawda o niemieckim mundurze. Rehabilitacja i weryfikacja narodowościowa polskiej ludności rodzimej województwa gdańskiego w drugiej połowie lat czterdziestych XX wieku* [w:] *Polityka germanizacyjna Trzeciej Rzeszy na Pomorzu Gdańskim w latach 1939–1945*. Materiały z sesji popularnonaukowej, pod red. K. Minczykowskiej i J. Szilinga, Toruń 2007, s. 177–204.

¹⁸ Z. Romanow, *Polityka władz polskich wobec ludności rodzimej ziem zachodnich i północnych w latach 1945–1960*, Słupsk 1999, s. 16; B. Nitschke, *Wysiedlenie czy wypędzenie? Ludność niemiecka w Polsce w latach 1945–1949*, Toruń 2000, s. 64; Bezpośrednią podstawą wszczęcia przez NKWD masowych aresztowań ludności cywilnej był rozkaz Ławrientija Berii z 11 stycznia 1945 r. *O oczyszczaniu zaplecza frontów z wrogich elementów*, M. Golon, dz. cyt., s. 130; S. Jankowiak, *Armia Czerwona a problem wysiedlenia ludności niemieckiej z Polski* [w:] *Ziemie Odzyskane...*, dz. cyt., s. 178–179.

¹⁹ M. Golon, dz. cyt., s. 133–135.

²⁰ Tegoż, *Polityka radzieckich władz wojskowych i policyjnych na Pomorzu Nadwiślańskim w latach 1945–1947*, Toruń 2001, s. 185–190.

²¹ AP Gdy, 37/593-597, PRN w Wejherowie, *Kwestionariusze...*, dz. cyt.

Sztandar Podstawowej Organizacji Partyjnej (POP) PZPR podczas uroczystości pierwszomajowych. Koniec lat czterdziestych

Pomimo pewnych tropów znajdujących się w przytoczonej dokumentacji, zawarte w niej dane nie odzwierciedlają całkowitej liczby śmiertelnych ofiar w wyniku obecności Rosjan w Rumi w tym czasie²².

Działalność komendantury wojennej przyczyniła się do dramatycznego położenia ludności cywilnej w zakresie aprowizacji oraz opieki medycznej, co było szczególnie istotne w obliczu groźby epidemii tyfusu. Major Skorodubow w związku z tym niebezpieczeństwem odstąpił od planowanej ewakuacji ludności powiatu morskiego na teren powiatu słupskiego²³.

W marcu i kwietniu 1945 roku zaczęły napływać na obszar województwa gdańskiego grupy operacyjne będące pierwszymi formami organizacyjnymi polskiej administracji²⁴. Ich zadaniem było przejęcie władzy w terenie z rąk radzieckich. Tworzone przez poszczególne ministerstwa grupy operacyjne wchodziły w skład Wojewódzkiej Grupy Operacyjnej (WGO) Ministerstwa Administracji Publicznej i podlegały Komitetowi Ekonomicznemu Rady Ministrów²⁵.

Grupy operacyjne województwa gdańskiego tworzone w lutym 1945 roku w Warszawie dla terenów nowych i w Bydgoszczy dla terenów starych. Na czele każdej z nich stał kierownik, który tymczasowo zastępował starostę. Nowi urzędnicy przyjeżdżali zaopatrzeni w niezbędne dokumenty (dotyczące m.in. ustawodawstwa

²² Por.: B. Breza, *Rumskie straty wojenne*, „Pomerania” nr 9, 2009, s. 24–26.

²³ C. Obracht-Prondzyński, *Wejherowo...*, dz. cyt., s. 406.

²⁴ L. Zieliński, *Przemiany społeczno-polityczne w województwie gdańskim w latach 1945–1948* (do użytku wewnętrznego KW PZPR), Gdańsk 1972, s. 11.

²⁵ J. Siekierzyński, *Grupy operacyjne...*, dz. cyt., s. 17.

polskiego i wojennego niemieckiego), Dzienniki Ustaw, tablice, godła państwowe, specjalne tablice, pieczęcie, opaski dla wszystkich członków grup.

Przekazywanie administracji Polakom z rąk radzieckich następowało z końcem kwietnia 1945 roku²⁶. Jeszcze w marcu na terenie powiatu morskiego utworzono Komitet Obywatelski, którego zadaniem było unormowanie stosunków z komendanturą radziecką oraz zabezpieczenie ludności przed aresztowaniami. Przykładowo w tym celu wydawano zaświadczenia i dokumenty osobiste byłym więźniom obozu w Stutthofie²⁷.

Pierwsze struktury starostwa morskiego utworzono 18 marca 1945 roku, a jego tymczasowym zarządcą został Zdzisław Konopka²⁸. Funkcję tę pełnił zaledwie dwa tygodnie, albowiem 1 kwietnia tego roku stanowisko starosty objął Jan Oderowski, wicestarostami zostali zaś: Franciszek Kowalski, Bronisław Zaparucha oraz Feliks Gumper²⁹. Utworzony w dniu 22 marca referat przemysłu w przeciągu tygodnia zabezpieczył 50% obiektów przemysłowych i handlowych³⁰.

Z kolei 16 maja 1945 roku ukonstytuowała się Powiatowa Rada Narodowa w Wejherowie licząca początkowo 41 członków. W kwietniu 1947 roku liczba ta wzrosła do 57 osób. W pierwszym składzie tylko jeden radny pochodził z Rumi, a był nim Franciszek Giezek, bezpartyjny kupiec. Na czele prezydium stanął Stanisław Grabski jako przewodniczący oraz Leon Wojewski jako zastępca, natomiast członkami zostali: Władysław Szutta, Otton Czajka i Adolf Grabowski. Funkcję sekretarza Wydziału Powiatowego objął Augustyn Westphal, ostatni dowódca Gryfa Pomorskiego³¹. Żaden z wymienionych działaczy nie pochodził z Rumi.

Do 16 maja 1945 roku zorganizowano i obsadzono wszystkie gminy starostwa morskiego za wyjątkiem gminy Hel, której struktura z uwagi na późne zakończenie działań wojennych nie była jeszcze pełna³².

Zarząd Gminy w Rumi powstał na początku kwietnia 1945 roku, a jego skład osobowy liczył zaledwie trzy osoby. Stanowisko wójta objął Władysław Szczepański, nauczyciel z Ciechocina, natomiast sekretarzem został Feliks Sobecki, w lipcu 1945 roku funkcję tę piastował Franciszek Gibas. Ponadto do pracy w zarządzie przystąpił również Józef Radtke. Do czerwca 1950 roku urząd wójta pełnili kolejno: Wojciech Marczyński, Klemens Literski i Marian Dudzik³³. Zwraca uwagę

²⁶ P. Szczuchniak, *Armia Czerwona na Powiślu w latach 1945–1946* [w:] *Ziemie Odzyskane...*, dz. cyt., s. 128.

²⁷ *Historia Wejherowa*, dz. cyt., s. 406.

²⁸ H. Polak, *Początki władzy ludowej* [w:] *Ziemia Wejherowska*, dz. cyt., s. 205.

²⁹ Tamże, s. 206.

³⁰ AP Gdy, 37/1, PRN w Wejherowie, *Sprawozdanie z działalności starostwa*, V 1945 r., k. 25.

³¹ AP Gdy, 37/651, PRN w Wejherowie, *Sprawozdanie*, 8 II 1946 r., k. 8. Augustyn Westphal pracował w starostwie w Wejherowie niespełna rok. W końcu lutego 1946 r. został aresztowany przez władze bezpieczeństwa, a następnie brutalnie przesłuchiwany. Zmarł 27 września 1946 r. w Wejherowie. Zob.: M. Golon, *Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski” wobec Armii Czerwonej, a powojenne losy gryfowców* [w:] *Losy Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski”*, pod red. J. Borzyszkowskiego, Gdańsk 2000, s. 143; A. Gašiorowski, K. Steyer, *Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski”*, Gdańsk 2010, s. 427.

³² AP Gdy, 37/1, PRN w Wejherowie, *Sprawozdanie*, 16 V 1945 r., k. 23.

³³ *Rumia...*, dz. cyt., s. 34. Por.: F. Mamuszka, *Wejherowo i ziemia wejherowska*, dz. cyt., s. 121.

fakt, iż żaden z nich nie był mieszkańcem gminy. Budynek władz znajdował się na Zagórzcu i był oddalony od siedziby starostwa powiatowego o 12 km³⁴.

Obok Zarządu Gminy powołano do życia Gminną Radę Narodową w Rumi. Zgodnie z *Ustawą Krajowej Rady Narodowej z 11 września 1944 r. „o organizacji i zakresie działania rad narodowych”* „do czasu powołania stałej politycznej reprezentacji narodu stanowiły one tymczasowe organy ustawodawcze i samorządowe”. Do ich kompetencji należało planowanie działalności publicznej oraz kontrola organów wykonawczych „z punktu widzenia legalności, celowości i zgodności z zasadniczą linią działalności KRN”³⁵. Zapis ten świadczył o dokonujących się po 1945 roku w Polsce zmianach w kierunku monopolizacji władzy przez Polską Partię Robotniczą (PPR).

Sprawując funkcję kontrolną, rady narodowe miały być gwarantem poprawności politycznej w strukturach lokalnych. W skład Gminnej Rady Narodowej w Rumi weszli przedstawiciele organizacji politycznych, społecznych, zawodowych, spółdzielczych, oświatowych i kulturalnych takich jak: Samopomoc Chłopska, Polski Związek Zachodni, Związek PKP, Związek Pocztcowców, Związek Harcerstwa Polskiego i in.

Ówczesny skład Gminnej Rady przedstawiał się następująco: Józef Jakus jako przewodniczący, Franciszek Kuffel, Stefan Konwicky, Waclaw Jaworski, Władysław Deyk, Józef Malecki, Jan Fusik, Leon Palaszke, Józef Madyński, Piotr Skierawski, Alojzy Pomieczynski, Jan Pawłowski, Antoni Polny, Stanisław Stelmach, Bolesław Michalak, Józef Szweda, Feliks Salwa, Sylwester Rzepa, Alojzy Voigt, Leon Samp, Konrad Guz, Augustyn Formella, Mieczysław Danemann, Marta Mindakowa, Antoni Wolszon, Franciszek Ptach, Teofil Jankowski, Jan Stencel, Anastazy Zarwalski, Wiktor Formella, Zdzisław Duda, Alfons Murawski, Mateusz Józwiak, Feliks Kwiatkowski, Stanisław Budek, Stanisław Piątkiewicz³⁶.

W efekcie liczyła 35 przedstawicieli, jakkolwiek cytowana wyżej ustawa przewidywała skład rady narodowej w liczbie nie mniejszej niż 12 i nie większej niż 30 członków³⁷. Radni pracowali w sześciu komisjach: Finansowo-Budżetowej, Oświaty i Kultury, Gospodarki Drogowej, Zdrowia, Pracy i Pomocy Społecznej, Urządzania Osiedli i Rolnej.

Jednym z podstawowych zadań, jakie wytyczono nowym władzom, nie tylko w Rumi, ale i w całym kraju, było usunięcie śladów niemieczyny oraz przywrócenie „polskich nazw” w przestrzeni publicznej³⁸. Na posiedzeniu Rady Narodowej w Rumi w dniu 18 stycznia 1946 roku podjęto uchwałę o zmianie nazw niektórych ulic. I tak aleja Jana Sobieskiego została przemianowana na aleję marsz. Józefa Stalina, ulica Szkolna na Wojciecha Sabata, ulica Dębogórska na Wiesława

³⁴ AP Gdy, 37/551, PRN w Wejherowie, *Podział terytorialny powiatu*, 1946, k. 15; *Podział administracyjny...*, dz. cyt., s. 53. Od 1978 r. Urząd Miasta mieści się przy ulicy Sobieskiego 7. Miała to być siedziba tymczasowa na okres 10 lat (tzw. szwedzki barak), ale mimo upływu czasu nie udało się dotąd wybudować okazalszego „ratusza”.

³⁵ Dz. U. RP, 1944 r., nr 5, poz. 22.

³⁶ *Rumia...*, dz. cyt., s. 35.

³⁷ Dz. U. RP, 1944 r., nr 5, poz. 22, art. 6, § 1 d.

³⁸ AP Gdy, 37/1, PRN w Wejherowie, *Sprawozdanie*, 16 V 1945 r., k. 23.

Gomułki, ulica Kościelna na Hipolita Roszczynialskiego, a ulica Starowiejska na marsz. Michała Roli-Żymierskiego. Przestrzeń lokalna zaczęła nabierać nowych ideologicznych barw. Wiosną 1945 roku na terenie Rumi utworzono posterunek Milicji Obywatelskiej na czele z komendantem Piotrem Dąbrowskim³⁹.

Pierwsze decyzje nowo powstałych władz gminnych zasadniczo dotyczyły porządkowania terenu, usunięcia z ulic ludzkich zwłok, trupów zwierząt, gruzu i zniszczonego sprzętu wojennego, a także spraw bezpieczeństwa. W myśl zarządzenia wojewody gdańskiego, Mieczysława Okęckiego, we wrześniu 1945 roku utworzono straż wiejską⁴⁰. Jako najbardziej paląca jawiła się kwestia aprowizacji⁴¹.

Zdobycie i zwiększenie przydziałów chleba i ziemniaków dla mieszkańców stanowiło najczęściej poruszany temat na posiedzeniach Gminnej Rady Narodowej. Sytuację komplikowała szerząca się wśród ludności epidemia tyfusu.

Do momentu przybycia do Rumi pierwszego lekarza we wrześniu 1945 roku, którym był Zdzisław Duda, jedyną pomoc medyczną na terenie gminy niósł Polski Czerwony Krzyż, którego siedziba znajdowała się przy ulicy Hieronima Derdowskiego. Placówka ta wydawała najbiedniejszym bezpłatne posiłki oraz karty żywnościowe⁴². Trzy kuchnie polowe w Wejherowie i Rumi wydawały przeciętnie ok. 300 posiłków dziennie. Rannych i chorych rumian przewożono do szpitala powiatowego w Wejherowie, a na terenie gminy przystąpiono do budowy ambulatoriów oraz domu dla ubogich⁴³.

Ponadto w Rumi zorganizowano kursy dla tzw. kolumn dezynfekcyjnych, rozdawano broszury informacyjne na temat chorób zakaźnych, zarządzono kwarantannę dla ludności oraz szczepienia przeciw tyfusowi brzuszemu, dyfterii i szkarlatynie dla dzieci do 16. roku życia⁴⁴. Pierwszy po wojnie ośrodek zdrowia na terenie Rumi powstał w lutym 1946 roku⁴⁵.

Organizowano różne formy opieki społecznej, a prace w tym zakresie koordynował Franciszek Kowalski, przewodniczący Powiatowego Komitetu Opieki Społecznej. Na terenie całego powiatu morskiego działało 9 komisji opieki społecznej i 92 opiekunów społecznych⁴⁶.

Na wybrzeżu po 1945 roku bardzo chętnie gościli przedstawiciele partyni i rządowi. Zimą 1946 roku przyjechał Edward Osóbka-Morawski, premier Rządu Tymczasowego. Gdy w dniu 24 lutego wizytował Gdynię, zjawiała się tam delegacja władz Rumi w składzie: Waław Jaworski, Stefan Konwicki, Klemens Literski i Jan Pawłowski. Premier wysłuchał relacji na temat krytycznej sytuacji aprowizacyjnej,

³⁹ *Rumia...*, dz. cyt., s. 37.

⁴⁰ AP Gd, 1164/89, UW, *Sprawozdania sytuacyjne SP w Wejherowie*, 1945 k. 17.

⁴¹ AP Gdy, 37/1, PRN w Wejherowie, *Sprawozdanie*, 2 V 1945 r., k. 15 oraz *Pismo do wojewody gdańskiego w sprawie aprowizacji*, 5 X 1945, k. 37.

⁴² *Rumia...*, dz. cyt., s. 35–37.

⁴³ AP Gdy, 37/551, PRN w Wejherowie, *Podział terytorialny powiatu*, 1946, k. 29.

⁴⁴ AP Gdy, 37/1, PRN w Wejherowie, *Sprawozdanie*, 16 V 1945 r., k. 29.

⁴⁵ AP Gdy, 37/651, PRN w Wejherowie, *Sprawozdanie*, 9 III 1946 r., k. 13.

⁴⁶ H. Polak, *Początki...*, dz. cyt., s. 208–209.

z jaką borykali się rumianie. W efekcie delegaci uzyskali obietnicę, że szef rządu zajmie się sprawą pomocy dla Rumi⁴⁷.

Na terenie Rumi działały charakterystyczne dla lat powojennych organizacje mające na celu wspieranie odbudowy kraju. Już w kwietniu 1945 roku utworzono Komitet Premiowej Pożyczki Odbudowy Kraju, w ramach którego działali znani już lokalni działacze: Alfons Murawski, Klemens Literski, a także Aleksander Godłowski, Zygfryd Wolf. Z kolei we wrześniu tego roku powstał Komitet Odbudowy Warszawy z Anastazym Zarwalskim jako przewodniczącym oraz Sylwestrem Rzepą i Leonem Sampem w roli zastępców. Dwa miesiące później powołano Komisję Powszechnej Daniny Narodowej na odbudowę Ziem Odzyskanych, którą kierował Leon Samp oraz jego zastępcy: Józef Szweda i Franciszek Kuffel.

Przez cały okres Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej na terenie Rumi, podobnie jak w całym kraju, obchodzono rocznice różnych wydarzeń związanych z budową ustroju socjalistycznego, nadając im charakter uroczystych świąt narодно-państwowych. Masowe uroczystości, do których organizacji i udziału mobilizowano całe społeczeństwo, pełniły funkcje kontrolno-legitymizacyjne⁴⁸. Tak było m.in. 31 marca 1946 roku, kiedy to odbyły się w gminie „obchody oswobodzenia”. Uroczystość łączyła trzy elementy: ideologiczny, narодноwy i religijny.

Władze miasta. Początek lat sześćdziesiątych. Piąty od lewej strony Bernard Szczęsny – przewodniczący Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Wejherowie

Rumianie świętowali w towarzystwie władz zarówno szczebla wojewódzkiego, powiatowego, jak i gminnego. Przedstawicielka wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy, Hanna Chwastowska, relacjonowała: „Pięknie dekorowane domy, barwy narodowych flag podkreślały charakter dnia wielkiego święta”⁴⁹.

⁴⁷ *Rumia...*, dz. cyt., s. 35–36.

⁴⁸ Por.: M. Zaremba, *Komunizm, legitymizacja, nacjonalizacja. Nacjonalistyczna legitymizacja władzy komunistycznej w Polsce*, Warszawa 2005, s. 16 i in.

⁴⁹ *Rocznica wyzwolenia Rumi*, „Dziennik Bałtycki”, nr 101, IV 1946, s. 5.

Pani Marta Żywicka podczas wyborów 20 stycznia 1958 roku w lokalu wyborczym w Szkole Podstawowej nr 3. W tle Przewodniczący Komisji Wyborczej J. Czerniawski

W programie uroczystości, które rozpoczęły się o 10.00, znalazła się msza święta celebrowana przez ks. Ludwika Warneckiego, pochód z orkiestrą na groby żołnierza polskiego i radzieckiego, przemówienia decydentów, symboliczne zasadzenie drzewka wolności przy śpiewie Roty, defilada młodych aktywistów, oficjalne przemianowanie ulicy Starowiejskiej na ulicę marsz. Roli-Żymierskiego, a także uroczyste posiedzenie Gminnej Rady Narodowej połączone z równie uroczystą akademią.

W lokalnej prasie doceniono wkład pracy włożony w przygotowanie święta „wyzwolenia” Rumi, a wójta Klemensa Literskiego wyróżniono jako człowieka, który „zawsze przoduje jako pierwszy w powierzonych mu obowiązkach dla celów dobra państwa”⁵⁰.

Władze Rumi zarzucały starostwu morskemu brak należytego zrozumienia dla potrzeb gminy, a nawet lekceważenie jej mieszkańców. Konsekwentnie w latach 1945–1990 oceniano, że tutejsza ludność ciąży ku Gdyni, a także warunkowano prawidłowy rozwój Rumi przyłączeniem jej do tego miasta. Władze Rumi kilkakrotnie podejmowały starania w tym kierunku. Już 3 lipca 1945 roku przyjęto uchwałę w tej sprawie, a 18 lipca przewodniczący Gminnej Rady Narodowej Józef Jakus podpisał wniosek o przyłączenie gminy Rumi do Gdyni, który przedłożono prezydentowi Henrykowi Zakrzewskiemu⁵¹.

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ AP Gdyni, 37/555, PRN w Wejherowie, Rumia-Zagórze. *Materiały w sprawie podziału terytorialnego granic*, 1946 r., k. 3–5.

Początkowo rumianie nie znajdowali poparcia dla swoich argumentów głównie we władzach starostwa. Rada Narodowa w Wejherowie tłumaczyła brak zgody dla tego pomysłu względami gospodarczymi, finansowymi, geograficznymi, a także etnograficznymi⁵². Jednakże 19 marca 1949 roku ówczesny przewodniczący Powiatowej Rady Narodowej, Franciszek Kowalski, podpisał uchwałę w sprawie włączenia gminy Rumi w granice Gdyni. Jednocześnie swą pozytywną opinię przesłał przewodniczącemu Wydziału Powiatowego Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku, Andrzejowi Zacharskiemu. Pomimo tego, omawiany projekt ostatecznie nie doczekał się realizacji⁵³. Mimo zachęt ze strony delegata władz Gdyni, przepadł w głosowaniu podczas posiedzenia Gminnej Rady Narodowej i wystąpiono do Warszawy o nadanie praw miejskich.

Tym niemniej problem ten poruszano w ważnych momentach z punktu widzenia rozwoju społeczno-politycznego Rumi. Przykładowo na początku transformacji ustrojowej zapoczątkowanej wydarzeniami 1989 roku jeden z lokalnych działaczy, Kazimierz Klawiter, wyrażał następujący pogląd: „Tylko bliskość Pucka, później Wejherowa spowodowała, że nie wykształcił się tu ośrodek miejski. Rozwój Rumi związany jest z sukcesem Gdyni i ten stan rzeczy się nie zmieni”⁵⁴.

Ważkim zagadnieniem społeczno-politycznym na terenie nie tylko Rumi, ale i całego Pomorza po 1945 roku była kwestia rehabilitacji osób posiadających wpis, często przymusowy, na Niemiecką Listę Narodowościową – NLN (*Deutsche Volksliste*)⁵⁵.

W literaturze historycznej problem ten bywa określany jako „podzwonne okupacji”⁵⁶. Taka właśnie była jego istota i zawsze należy rozpatrywać go w ścisłym związku z realiami wojennymi. Kontekst dla przebiegu rehabilitacji po 1945 roku stanowiła polityka bezpośredniej germanizacji prowadzona w czasie drugiej wojny światowej na obszarze Okręgu Rzeszy Gdańsk Prusy-Zachodnie. Przypomnijmy, iż tereny te, podobnie jak pozostałe ziemie polskie na północy i zachodzie, zostały wcielone do Trzeciej Rzeszy. Nazistowscy zarządcy, w tym w sposób bezkompromisowy *Gauleiter Reichsgau Danzig Westpreussen*, Albert Forster, za pomocą terroru i przymusu dążyli do całkowitej germanizacji nie tylko tych ziem, ale i zamieszkującej je ludności.

Udręczonym okupacją mieszkańców nie pozostawiono wyboru, nierzadko podpisywali oni *Volksliste*, nie zdając sobie sprawy z konsekwencji swojego czynu. Po ogłoszeniu słynnego *Aufrufu* (22 II 1942 r.)⁵⁷ bywało, że znajdowali się na niej

⁵² AP GdY, 37/555, PRN w Wejherowie, *Protokół z posiedzenia PRN powiatu morskiego*, 28 XI 1945 r., k. 13–15.

⁵³ AP GdY, 37/552, PRN w Wejherowie, *Podział terytorialny powiatu*, 1946, k. 17 i 29.

⁵⁴ *Rumia – jaka?*, „Komunikaty Miejskiego Komitetu Obywatelskiego »Solidarność« w Rumi” nr 5, 1990, s. 5.

⁵⁵ Zob. np.: Cz. Madajczyk, *Polityka III Rzeszy w okupowanej Polsce*, t. I, Warszawa 1970, s. 373; tenże, *Faszyzm i okupacje. 1938–1945*, t. II, Poznań 1984, s. 228; Cz. Łuczak, *Polityka ludnościowa i ekonomiczna hitlerowskich Niemiec w okupowanej Polsce*, Poznań 1979, s. 173; L. Olejnik, *Zdrójcy narodu? Losy volks-deutschów w Polsce po II wojnie światowej*, Warszawa 2006, s. 25.

⁵⁶ Zob.: M. Romaniuk, *Podzwonne okupacji. Deutsche Volksliste w Bydgoszczy (1945–1950)*, Bydgoszcz 1993.

⁵⁷ Odezwa dotyczyła postępowania wobec osób opornych, które odmawiały złożenia wniosku wpisowego. Ostateczny termin wyznaczono na 31 marca 1942 r. Osoby, które nie przyjęły grupy, miały być traktowane na równi z najgorszymi wrogami narodu niemieckiego.

nieświadomie, zapisani przez pracodawcę lub kogoś z rodziny. Wielu odczuło skutki masowego i przymusowego niemczenia dopiero po wojnie, gdy w drodze urzędowej procedury należało złożyć *Deklarację wierności narodowi i państwu polskiemu*, aby odzyskać polskie obywatelstwo.

Wówczas na kontekst wojenny nałożył się dodatkowo ten wynikający ze specyfiki okresu powojennego. Przede wszystkim nietrudno było o oskarżenie o zdradę narodową, za pomocą którego wzbogacano się o mieszkanie lub gospodarstwo sąsiada. Nie wiemy, czy i na ile zjawisko to występowało na terenie Rumi. Pewne jest natomiast to, że do dziś problem niemczenia ludności pozostaje tematem wstydliwym, a także faktem, który utrzymuje innych mieszkańców Polski w nieufności do Kaszubów czy Ślązaków. Dodać należy, iż w dużej mierze wynika to z braku wiedzy o losach tych ziem w okresie drugiej wojny światowej oraz o miejscu, jakie zajmowało Pomorze w polityce narodowościowej Adolfa Hitlera.

Brak materiału źródłowego nie pozwala na szczegółowe statystyczne ujęcie zjawiska germanizacji w Rumi. Pewien obraz tego zagadnienia można uzyskać na podstawie wspomnianych wyżej kwestionariuszy szkód wojennych, sporządzanych w Rumi od września 1945 do listopada 1946 roku.

Nieco ponad połowa z nich (433) w rubrykach „narodowość” lub „przynależność państwowa” zawierała adnotację o przynależności do III grupy NLN⁵⁸, jakkolwiek należy wziąć pod uwagę termin sporządzania tej dokumentacji, który pokrywał się z czasem trwania rehabilitacji. Zapewne część z tych osób mogła wykazać się już przywróconymi prawami obywatelskimi. Ponadto dość niechętnie poruszano kwestię germanizacji. Zaledwie kilkunastokrotnie w rubryce dotyczącej strat moralnych odczytać można notatki o szykanach na tle narodowościowym, aresztowaniach, wysiedleniach i groźbach osadzenia w obozie za odmowę wpisu, jak też rewizjach czy prześladowaniach za polskość.

Szacuje się, iż na terenie całego powiatu morskiego w okresie wojny dokonano 65 531 wpisów do III grupy (69%)⁵⁹. Problem dotyczył zatem prawie wszystkich mieszkańców tego terenu. Trzeba tu jednak podkreślić, że w Rumi przed 1939 rokiem zamieszkiwała spora grupa ludności niemieckiej, której statystyczne ujęcie może odzwierciedlać liczba wpisów do drugiej grupy. Na terenie powiatu morskiego wynosiła ona 18 045, co stanowiło 19,0% ogółu mieszkańców.

Podobnie odnośnie do rehabilitacji można jedynie ukazać, jak problem ten wyglądał w szerszej skali⁶⁰. Do końca 1945 roku w powiecie morskim o rehabilitację

⁵⁸ AP Gdy, 37/593-597, PRN w Wejherowie, *Kwestionariusze...*, dz. cyt.. Brak konsekwencji w klasyfikowaniu zjawiska wpisu na NLN w tej dokumentacji może także świadczyć o braku orientacji niektórych urzędników odnośnie jego skomplikowanej istoty.

⁵⁹ S. Bykowska, *Rehabilitacja i weryfikacja narodowościowa ludności polskiej w województwie gdańskim po II wojnie światowej*, Gdańsk 2012, s. 137.

⁶⁰ Na podstawie zezwolenia Wojewódzkiego Archiwum Państwowego nr 111/64 z d 21 III 1964 r. materiały dotyczące rehabilitacji na terenie województwa morskiego przeznaczono na makulaturę, ponieważ: „Były to dokumenty zupełnie bezwartościowe zarówno dla badań, jak i dla celów praktycznych. Ponadto zajmowały dużo miejsca na półkach”. Zob.: AP Gdy, Inwentarz Starostwa Powiatowego i Powiatowej Rady Narodowej w Wejherowie 1945–1950, nr 37, s. 78.

w trybie administracyjnym starało się 34 077 osób⁶¹, z czego pozytywnie rozpatrzone 34 052 podań⁶². Wydział Społeczno-Polityczny w tamtejszym starostwie na bieżąco wydawał zaświadczenia rehabilitacyjne, początkowo z ważnością na okres sześciu miesięcy⁶³, w liczbie od 600 do 700 dziennie⁶⁴.

Z kolei według danych uzyskanych w wyniku inspekcji przeprowadzonej w powiecie morskim w styczniu 1946 roku liczba osób wnioskujących o rehabilitację wynosiła już 57 694 na ponad 66 tys. polskich mieszkańców⁶⁵. Na ich położenie po 1945 roku miał wpływ niechętny stosunek wojska, administracji, w tym często napływowych elit, nieorientujących się w specyfice terenu oraz trudnej sytuacji panującej tu w latach okupacji. Przykładowo starosta morski nie orientował się, czy na obszarze jego powiatu okupant stosował przymus wpisowy na Volkslistę⁶⁶.

Brak rehabilitacji, a więc odzyskania polskiego obywatelstwa, mocno komplikował położenie części osób. Najczęściej przejawiało się to na polu zawodowym oraz materialnym. Warto posłużyć się przykładami z terenu Gdyni, w której wielu rumian podjęło po wojnie pracę. Związek Zawodowy Ekspedytorów w Gdyni przyjął uchwałę zobowiązującą wszystkie firmy portowe na terenie Gdyni i Gdańska do niezatrudniania na stanowiskach kierowniczych Polaków legitymujących się dokumentami niemieckimi III i IV grupy oraz paszportami gdańskimi, nawet takich, którzy już otrzymali zaświadczenia tymczasowe, formalnie gwarantujące prawa obywatelskie⁶⁷. Z kolei na zebraniu koła PPR przy Urzędzie Miejskim w Gdyni jeden z jej członków, Jan Wróbel, wnioskował o wstrzymanie na dwa lata udzielania premii dla pracowników gdyńskiego Biura Portowego przynależnych w czasie wojny do III grupy. Projekt ten został odrzucony, obrazował natomiast ówczesne nastawienie do omawianego problemu⁶⁸. Atmosfera panująca w Gdyni, gdzie jak wiadomo często pracowali mieszkańcy Rumi, charakteryzowała wszystkie ośrodki, w których problem przymusowej germanizacji wystąpił na szerszą skalę.

Pozytywne rozpatrzenie wniosku rehabilitacyjnego było więc dla wpisanych na Volkslistę podstawową kwestią, pozwalającą włączyć się aktywnie do życia politycznego, zawodowego czy społecznego. Ustawa rehabilitacyjna z 6 maja 1945 roku „o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów” określała

⁶¹ AP Gd, 1164/89, UW, *Sprawozdania sytuacyjne Starostwa Powiatowego w Wejherowie*, 1945 r., k. 2, 13, 26, 36 i 45.

⁶² AP Gd, 1164/50, UW, *Sprawy organizacyjne władz i urzędów podległych*, 816 I 1946, k. 18.

⁶³ Od września 1945 r. na mocy nowelizacji ustawy rehabilitacyjnej rozpoczęto wydawanie stałych zaświadczeń.

⁶⁴ AAN, 199/844, MAP, *Urząd Wojewódzki w Gdańsku. Załączniki do sprawozdań*, t. III, VIII 1945, k. 111.

⁶⁵ AP Gd, 1164/50, UW, *Sprawy organizacyjne władz i urzędów podległych*, 816 I 1946, k. 15. Przebywało tu również 7 326 osób wpisanych do I i II grupy NLN.

⁶⁶ AP Gd, 1164/361, UW, *Sprawy rehabilitacyjne*, 19 VI 1945, k. 1.

⁶⁷ AP Gd, 1164/361, UW, *Pismo Zarządu Stronnictwa Demokratycznego w Gdańsku do wojewody gdańskiego*, 5 VIII 1945 r. k. 51. Chodziło o następujące zawody: spedytatorów portowych, maklerów okrętowych, deklarantów, pracowników drużyn przeładunkowych; zob. też: C. Obracht-Prondzyński, *Kaszubi. Między dyskryminacją a regionalną podmiotowością*, Gdańsk 2002, s. 165.

⁶⁸ AP Gd, 2598/150, KW PPR w Gdańsku, *Protokoły Komitetu Zakładowego (Fabrycznego) i Kół PPR przy Gdańskim (Głównym) Urzędzie Morskim w Gdyni*, 2 VIII 1946 r., k. 31.

proceder rehabilitacji w zależności od posiadanej grupy⁶⁹. Osoby wpisane do III grupy Volkslisty starały się o odzyskanie pełni praw obywatelskich w drodze administracyjnej, natomiast osoby posiadające wpis do II grupy przechodziły postępowanie sądowe.

Mieszkańcy Rumi składali wnioski rehabilitacyjne w jednej z trzech Komisji Rehabilitacyjnych, utworzonych w pierwszych dniach lipca 1945 roku przy Starostwie Morskim w Wejherowie⁷⁰. Z powodu działań wojennych spora część (ok. 20% starających się o rehabilitację) osób nie posiadała dokumentów z okresu wojny, w tym wypadku *Ausweisów*⁷¹. Dlatego też na terenie poszczególnych gmin powołane zostały specjalne komisje, których zadaniem było ustalenie przynależności do grupy NLN. W ich skład wchodził: członek Gminnej Rady Narodowej, urzędnik gminnego lub miejskiego Biura Meldunkowego, funkcjonariusz MO, a także sołtys danej gromady. Na obszarze Rumi kierownictwo w tym zakresie objął referent Alojzy Voigt⁷².

Pierwotny termin składania wniosków rehabilitacyjnych, tj. 31 sierpnia 1945 roku, okazał się zdecydowanie niewystarczający. Starosta morski w listopadzie prosił o przedłużenie terminu do 15 grudnia 1945 roku, gdyż – jak motywował – „szereg osób nie dokonało obowiązku i, jak wykazuje dochodzenie, nie było złej woli, lecz są to na ogół ludzie starsi, nie zdający sobie sprawy z ważności akcji i następstw, jakim obecnie podlegają”⁷³.

Osoby o wysokim stopniu polskiej tożsamości narodowej, na przykład zaangażowane w pomorski ruch oporu, odbierały konieczność poddania się rehabilitacji jako upokarzającą. Deklarowanie wierności władzy, której legitymizacja wzbudzała zastrzeżenia, rodziło nieufność i wycofanie. Trzeba też zaznaczyć, że wielu wspominało akt rehabilitacji jako zwykłą urzędową procedurę.

Zapisy dyskusji kół PZPR pochodzące z lat pięćdziesiątych wskazują kwestię przymusowego niemczenia wraz z konsekwencjami powojennymi tego zjawiska jako źródło dystansowania się mieszkańców Rumi do spraw polityki. Dla przykładu podczas jednej z nich wyrażono nieprawdziwą opinię o całkowitej germanizacji Rumi i Pomorza poprzez wpisywanie się Kaszubów na Volkslistę⁷⁴. Problem nieufności rumian w stosunku do władzy był wielokrotnie komentowany podczas posiedzeń Miejskiej Rady Narodowej w Rumi w późniejszych latach⁷⁵.

⁶⁹ Dz.U. RP, nr 17, 1945 r., poz. 96.

⁷⁰ AP Gd, 1164/50, UW, *Sprawy organizacyjne władz i urzędów podległych*, 8–16 I 1946 r., k. 18.

⁷¹ Wpisani na Volkslistę na obszarze ziem wcielonych do Trzeciej Rzeszy otrzymywali dowody osobiste – *Ausweisy* (*Ausweis der Deutsche Volksliste*). Z kolei na terenie Generalnego Gubernatorstwa *Ausweis* oznaczał rodzaj legitymacji wydawanej przez pracodawcę. Natomiast jako dowody tożsamości władze niemieckie wydawały tu od 13 czerwca 1941 r. wszystkim nieniemieckim mieszkańcom *Kenmkarty* (karty rozpoznawcze).

⁷² M. Opajdowski, *Harcerstwo w Rumi w latach 1932–2005*, Rumia 2005, s. 64.

⁷³ AP Gd, 1164/358, UW, *Sprawy autochtonów i ich weryfikacji*, k. 208.

⁷⁴ AP Gd, 333/9, Komitet Miejski PZPR (dalej: KM PZPR) w Rumi, *Protokół z zebrania Podstawowej Organizacji Partyjnej (POP) przy Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Rumi*, 19 I 1950 r., brak nr.

⁷⁵ Zob. np. AP Gd, 27/3, Prez. MRN w Rumi, *Sprawozdanie z XVII sesji MRN w Rumi*, 17 VIII 1956 r.

Alfons Murawski podczas dzielenia darów z UNRRY w SP nr 4 – 1947 rok

Jak wiadomo, czynniki ideologiczne i polityczne wyznaczały w powojennej Polsce kierunki działań władz na każdym szczeblu. Można przy tym zaobserwować nikły stopień udziału mieszkańców Rumi we władzach lokalnych w okresie po zakończeniu działań wojennych⁷⁶.

Życie polityczne koncentrowało się wówczas w stolicy powiatu morskiego i miało ścisły związek z decyzjami, w tym personalnymi, podejmowanymi w starostwie, jak też na szczeblach władzy gminnej⁷⁷. Przypomnijmy, że w pierwszym składzie Powiatowej Rady Narodowej w Wejherowie znalazł się tylko jeden mieszkaniec Rumi.

Organizacja powiatowych struktur Polskiej Partii Robotniczej nastąpiła w drugiej połowie marca 1945 roku przez grupę, którą dowodził por. Zdzisław Basak. Niezwłocznie przystąpiono do organizacji Komitetu Powiatowego PPR. Pierwszym sekretarzem został Karol Gronkiewicz⁷⁸, zastąpiony 3 lipca 1945 roku przez Kazimierza Kujawę. Aby uczynić życie działaczy partyjnych ponadprzeciętnym,

⁷⁶ Por.: C. Obracht-Prondzyński, dz. cyt., s. 626, 628–658. Autor zaprezentował obraz kaszubskiego stereotypu w oczach powojennej władzy. Wyodrębniono jego cechy w odniesieniu do takich sfer jak polityka, kwestie narodowościowe, etos grupowy oraz system wartości Kaszubów, jak też pozycja cywilizacyjno-ekonomiczna. Wyróżniono także strategię życiową ludności kaszubskiej wyznaczające jej stosunek do nowej rzeczywistości polityczno-społecznej. Wytypowano cztery strategię: zaangażowania, dystansu, selektywnej akceptacji oraz odrzucenia. Zob. także: M. Hejger, *Kwestia narodowościowa na tle przekształceń ludnościowych w Gdańsku po zakończeniu działań wojennych* [w:] *Gdańsk 1945*, pod red. M. Mroczi, Gdańsk 1996, s. 89.

⁷⁷ AP Gdy, 37/1, PRN w Wejherowie, *Sprawozdanie*, 16 V 1945 r., k. 25.

⁷⁸ Funkcjonariusz Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa w Gdańsku, został zlinczowany przez mieszkańców Nowego Portu podczas strajku dokerów w dniu 10 VIII 1946 roku.

grupa operacyjna zorganizowała dla przyjeżdżających z terenu członków partii stołówkę, świetlicę i pokoje gościnne⁷⁹.

Wkrótce w powiecie morskim, w tym i na obszarze Rumi, nastąpił proces charakterystyczny dla ówczesnej rzeczywistości politycznej. Polska Partia Robotnicza za pomocą aparatu represji monopolizowała władzę oraz przejmowała kierownictwo we wszystkich organizacjach społecznych, pomimo początkowo słabej pozycji. Poziom liczebności partyjnej na tym terenie, także w późniejszym okresie, należał do najniższych na obszarze całego województwa gdańskiego⁸⁰. W lipcu 1945 roku partia w powiecie morskim posiadała zaledwie 28 członków⁸¹.

W tym czasie komórka PPR w Rumi była w trakcie organizacji, a funkcję I sekretarza objął Józef Jakus. Przez kilka lat siedziba partii oraz Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego znajdowały się przy skrzyżowaniu ulic Derdowskiego i Wybickiego. Stamtąd w latach pięćdziesiątych zostały przeniesione do innego budynku z drugiej strony ulicy Derdowskiego.

Znacznie większe wpływy na omawianym obszarze posiadała Polska Partia Socjalistyczna (PPS), którą w maju 1945 roku reprezentowało tu 210 osób⁸². Niewątpliwie miało to związek z robotniczym zapleczem, jaki powiat morski częściowo stanowił dla Gdyni jeszcze przed 1939 rokiem. Zdecydowanie jako przykład należy wskazać tu Rumie. Przewodniczącym Komitetu Powiatowego PPS w Wejherowie został wspomniany już kilkakrotnie Franciszek Kowalski.

Jednak, wbrew statystykom oraz przekonaniom wielu, to PPR miała dominować w powstałej w maju 1945 roku Powiatowej Międzypartyjnej Komisji Porozumiewawczej Stronnictw Demokratycznych. Oprócz PPR i PPS, w jej skład wchodził także reprezentanci Stronnictwa Demokratycznego (SD) oraz Stronnictwa Ludowego (SL)⁸³.

Największą popularnością w powiecie cieszyło się opozycyjne wobec PPR Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL), które w czerwcu 1946 roku liczyło 900 członków⁸⁴.

Od momentu zjednoczenia PPR i PPS i powstania w grudniu 1948 roku Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej sprawowała ona władzę w sposób autorytarny, dążąc do objęcia kontrolą wszystkich sfer życia.

W Rumi w pierwszym okresie działania partii komunistycznej funkcjonowały niewielkie organizacje partyjne w postaci kół fabrycznych i terenowych. Podstawowym zadaniem członków partii było werbowanie w jej szeregi kolejnych pracowników. Przykładowo, na terenie Zakładów Garbarskich, zatrudniających w 1950 roku 178 pracowników, 90 z nich posiadało legitymacje partyjne lub status kandydatów na członka⁸⁵. Rumska organizacja partyjna w czerwcu 1978 roku liczyła

⁷⁹ A.W. Sobociński, *Z dziejów PPR i PPS w województwie gdańskim*, s. 16.

⁸⁰ B. Maroszek, *Kształtowanie się nowego społeczeństwa w województwie gdańskim w latach 1945–1964*, Gdańsk 1965, s. 166.

⁸¹ R. Wapiński, *Pierwsze lata władzy ludowej*, dz. cyt., Gdańsk 1970, s. 29.

⁸² Tamże, s. 31.

⁸³ B. Breza, *Wejherowo w okresie międzywojennym i okupacji* [w:] *Historia Wejherowa*, dz. cyt., s. 323; A.W. Sobociński, *Z dziejów PPR i PPS*, dz. cyt., s. 37.

⁸⁴ B. Breza, *Wejherowo w okresie międzywojennym...*, dz. cyt. s. 323.

⁸⁵ AP Gdy, 333/9, KM PZPR w Rumi, *Protokół z zebrania POP przy Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Rumi*, 19 I 1950 r. oraz *Garbarnia. Ankieta sprawozdawcza*, brak nr.

583⁸⁶, natomiast w październiku 1980 roku 613 członków⁸⁷. W następnym okresie szeregi PZPR kurczyły się, osiągając we wrześniu 1983 roku liczbę 395 członków i kandydatów⁸⁸.

Sam Komitet Miejski Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej powstał najprawdopodobniej z chwilą uzyskania przez miasto praw miejskich w 1954 roku. Pierwszym sekretarzem PZPR w Rumi był Feliks Salwa. Funkcję tę w różnych okresach czasu pełnili: Aleksander Musiuk, Kazimierz Ceplin, Tadeusz Hosenberg, Wojciech Kamiński, Stefan Kilichowski, Edward Olek, Piotr Mazurowski oraz jako ostatni Wojciech Kruszyński⁸⁹. Działająca przy Komitecie Miejskim Szkoła Aktywu Partyjnego prowadziła kursy propagandowe według wytycznych partyjnego programu kształcenia ideologicznego.

W ramach tzw. szkolenia masowego, na wniosek poszczególnych Podstawowych Organizacji Partyjnych (POP), referowano bardziej skomplikowane zagadnienia takie, jak: „Zasady organizowania i kierowania socjalistyczną gospodarką ludową”.

Metody pedagogiczne zmierzające w kierunku wychowania człowieka socjalizmu na terenie Rumi nie znalazły zrozumienia wśród tutejszych mieszkańców. Władze partyjne bezskutecznie zabiegały o utrzymanie w mieście wysokiego poziomu tzw. propagandy wizualnej. Wszelkie afisze, hasła i inne materiały „ku chwale socjalizmowi” często umieszczano w przypadkowych lub niedostępnych miejscach⁹⁰.

Zainteresowania polityką nie wzmogła zorganizowana z rozmachem kampania przed referendum ludowym z 30 czerwca 1946 roku. W Rumi, jak i we wszystkich gminach powiatu morskiego, odbywały się masówki, a także wiece z udziałem wojskowych grup propagandowych⁹¹. Pomimo 185 imprez oraz tysięcy ulotek rozrzuconych na terenie całego powiatu, w sprawozdaniach wciąż podkreślano nieufność ludności wobec spraw partyjnych. Poza wskazanymi wyżej czynnikami do tego stanu rzeczy przyczynił się także nacisk władzy na społeczeństwo, jak też represje Urzędu Bezpieczeństwa wobec członków PSL, któremu w czerwcu 1946 roku udało się przeprowadzić zaledwie jeden wiec⁹².

Z kolei w grudniu 1946 roku powiatowy referat społeczno-polityczny ukończył przygotowania terenu pod względem administracyjnym do zbliżających się wyborów do sejmiku, które odbyły się 19 stycznia 1947 roku⁹³. Rumia stanowiła jeden z 18 obwodów wyborczych powiatu morskiego, chroniony przez organy bezpieczeństwa publicznego oraz połączony linią telefoniczną ze starostwem, milicją i urzędem bezpieczeństwa.

⁸⁶ AP Gdy, 333/19, KM PZPR w Rumi, *Zadania ideowo-wychowawcze w świetle uchwał IX Plenum KC PZPR i ich realizacja i osiągnięte efekty rumiańskiej organizacji PZPR*, VI 1978 r., brak nr.

⁸⁷ AP Gdy, 333/69, KM PZPR w Rumi, *Informacja o pracy politycznej oraz sytuacji społecznej*, X 1980 r., brak nr.

⁸⁸ AP Gdy, 333/20, KM PZPR w Rumi, *Stan, struktura, działalność wewnętrzzpartyjna i ideowo-wychowawcza organizacji partyjnej*, IX 1983 r., brak nr.

⁸⁹ *Zarys dziejów...*, s. 199. Brak materiału źródłowego nie pozwala na dokładne przedstawienie dziejów KM PZPR w Rumi.

⁹⁰ AP Gdy, 333/26, Protokoły z posiedzeń Egzekutywy KM PZPR w Rumi, *Informacja o pracy Zespołu Lektorskiego przy KM PZPR w Rumi oraz Ocena dotycząca stanu propagandy wizualnej w Rumi*, brak nr.

⁹¹ C. Osękowski, *Referendum 30 czerwca 1946 r. w Polsce*, Warszawa 2000; A. Paczkowski, *Referendum z 30 czerwca 1946 r.: przebieg i wyniki*, Warszawa 1993.

⁹² AP Gd, 1164/89, UW, *Sprawozdania sytuacyjne SP w Wejherowie*, VI 1946 r., k. 65–66.

⁹³ C. Osękowski, *Wybory do sejmiku z 19 stycznia 1947 r. w Polsce*, Poznań 2000.

Celem „zespolenia masy ludności w bloku demokratycznym oddziały” marynarki wojennej pod kierunkiem kpt. Dziadka uświadamiały mieszkańców Rumi o słuszności idei demokratycznej. W celach propagandowych na specjalnych zebraniach z udziałem sołtysów i radnych zachęcano mieszkańców do zgłaszania skarg i zażaleń, które następnie przekazywano do starostwa⁹⁴.

Sfalszowanie wyników referendum i wyborów oraz zjednoczenie PPR i PPS w grudniu 1948 roku zapewniło PPR, a następnie PZPR umacnianie swojej pozycji w lokalnych strukturach władzy. Pierwsza konferencja powiatowa PZPR w Wejherowie, która odbyła się 12 marca 1949 roku, dopełniła podporządkowania partii kolejnych sfer życia publicznego na obszarze poszczególnych gmin.

W Rumi odpowiedzialność za ten proces przejął I sekretarz PZPR – Feliks Salwa. Przystąpiono do likwidacji wszelkich form niezależnego od władzy życia społecznego, gospodarczego i kulturalnego. Rozwiązaniu uległy stowarzyszenia katolickie, organizacje zawodowe czy drużyny harcerskie. Natomiast działalność rozpoczęły kontrolowane przez władzę: Związek Młodzieży Polskiej, Związek Nauczycielstwa Polskiego, Związek Bojowników o Wolność i Demokrację, Liga Kobiet, Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej itp.

Kres i tak już mocno nadwyrężonej niezależności samorządowej położyła ustawa *O terenowych organach jednolitej władzy państwowej* z 20 marca 1950 roku⁹⁵. Zgodnie z jej przepisami niszczone zasady demokracji lokalnej, wcielając w życie doktrynę centralizmu socjalistycznego. Zlikwidowano samorząd przy jednoczesnej nacjonalizacji jego majątku, a także interpolacji władz gminnych i powiatowych w uzależniony od wyższych szczebli system administracji państwowej. Zniesiono urzędy wójtów, burmistrzów i starostów, łącząc je w ramach rad narodowych z funkcjami przewodniczących ich prezydiów. Nowe ustawodawstwo wiązało się z pełnym podporządkowaniem władz gminnych władzom powiatowym.

Tab. 1. Zarządcy Rumi w latach 1945–1990

Imię i nazwisko	Czas sprawowania urzędu	Sprawowana funkcja
Władysław Szczepański	IV 1945–VII 1945	Wójt
Wojciech Marczyński	VIII 1945–IV 1946	Wójt
Klemens Literski	V 1946–IX 1947	Wójt
Marian Dudzik	X 1947–VI 1950	Wójt
Leon Kulling	VI 1950–X 1950	Przewodniczący Prezydium Gminnej Rady Narodowej
Władysław Lessnau	X 1950–VI 1952	Przewodniczący Prezydium Gminnej Rady Narodowej
Roman Paszki	koniec 1952–XI 1954	Przewodniczący Prezydium Gminnej Rady Narodowej

⁹⁴ AP Gd, 1164/89, UW, *Sprawozdania sytuacyjne SP w Wejherowie*, I 1947 r., k. 93.

⁹⁵ Dz. U. RP, 1950 r., nr 14, poz. 130.

2. Życie społeczno-polityczne

Jan Kłosiński	XII 1954–VIII 1962	Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej
Antoni Zalewski	XI 1962–VI 1965	Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej
Wojciech Elke	VI 1965–IX 1968	Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej
Jerzy Kijak	X 1968–XII 1973	Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej
Jerzy Kijak	XII 1973–VII 1975	Naczelnik
Apolinary Bitner	IX 1975–V 1982	Naczelnik
Zdzisław Kończyński	V 1982–VIII 1987	Naczelnik
Seweryn Czoska	X 1987–VI 1990	Naczelnik

Źródło: AP Gdy: sygn. 27, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Rumi; sygn. 37, Starostwo Powiatowe i Powiatowa Rada Narodowa w Wejherowie; sygn. 434, Miejska Rada Narodowa w Rumi; sygn. 434, Urząd Miejski w Rumi.

Budynek Urzędu Miasta przy ulicy Derdowskiego. Zdjęcie z połowy lat sześćdziesiątych

Wznoszenie budynku, do którego przeniesiono siedzibę Urzędu Miasta w latach siedemdziesiątych

17 lipca 1950 roku w miejsce Zarządu Gminnego powstało Prezydium Gminnej Rady Narodowej w Rumi. Pierwszym przewodniczącym Prezydium został Leon Kulling, zastępcą Urszula Dempc, sekretarzem zaś ostatni wójt Marian Dudzik. Dla usprawnienia prac w ramach Gminnej Rady utworzono siedem Komisji: Finansowo-Budżetową, Oświatowo-Kulturalną, Gospodarki Drogowej, Zdrowia, Pracy i Pomocy Społecznej, Urządzenia Osiedli oraz Rolną⁹⁶.

Przełomowym wydarzeniem w powojennych dziejach Rumi było uzyskanie praw miejskich w dniu 7 października 1954 r. Już 12 marca tego roku Gminna Rada Narodowa podjęła w tej sprawie uchwałę, która głosiła, iż miasto Rumia składać się będzie z pięciu miejscowości: Rumia, Biała Rzeka, Janowo i Szmelta oraz Zagórze⁹⁷. W ramach reformy terytorialnej przeprowadzonej w 1954 r. w miejsce gmin wprowadzono gromady. Wojewódzka Komisja Podziału Administracyjnego w Gdańsku zaprojektowała ogółem 254 jednostki administracyjne⁹⁸.

Powodem dokonanych zmian były dysproporcje w dotychczasowym podziale województwa. Przykładowo, licząca 1700 mieszkańców, miejscowość Tolkmicko w powiecie elbląskim korzystała z przywilejów ustroju miejskiego, natomiast Rumia oraz Zagórze, w których mieszkało 11 tys. osób, posiadały dotąd status gromad.

W wymiarze propagandowym reorganizację w obrębie województwa gdańskiego przedstawiano jako realizację wskazań II Zjazdu PZPR z marca 1954 roku⁹⁹, „które: wytyczyły kierunek szerokiej reformy administracyjno-terytorialnej, której głównym celem jest pełniejsze zaspokojenie potrzeb mas pracujących, dalszy rozwój naszej socjalistycznej gospodarki w mieście i na wsi”¹⁰⁰.

W takim oto duchu zwracano się do społeczności lokalnych, apelując na łamach prasy:

*Zatwierdzenie projektu nowego podziału administracyjnego, to doniosłe wydarzenie w życiu ludności naszego województwa. Stanowi ono jednak dopiero początek ogromnej pracy, która stoi przed organizacjami partyjnymi i społecznymi, aparatem rad narodowych i całym aktywnym. Zaprojektowana reforma nie będzie bowiem działała samoczynnie. Trzeba jak najprędzej przystąpić do wcielenia jej w życie*¹⁰¹.

Oceniano, iż w celu jej urzeczywistnienia należy rozwinąć sieć punktów usługowo-handlowych, rozbudować infrastrukturę i działalność oświatowo-kulturalną, jak też usprawnić opiekę zdrowotną. Wszystkie te sfery życia publicznego na obszarze Rumi poddawane były stałej kontroli i ocenie przez Gminną Radę Narodową. W okresie przygotowań do nadania Rumi statusu miejskiego opracowano charakterystykę

⁹⁶ Rumia. *Ogólny zarys dziejów*, dz. cyt., s. 37.

⁹⁷ AP Gdy, 33/335, Prez. PRN w Wejherowie, *Uchwała nr 9 o przemianowaniu gminy Rumia na miasto Rumia*, 12 III 1954 r., k. 7; *Charakterystyka projektowanej nowej gromady i siedziby gromadzkiej Rady Narodowej*, III 1954 r., k. 2.

⁹⁸ *Nowy podział administracyjny naszego województwa zatwierdzony*, „Dziennik Bałtycki”, nr 241, 9 X 1954, s. 3. Formalną podstawą ich wprowadzenia były następujące akty prawne: uchwała Rady Państwa i Rady Ministrów z 24 lutego 1954 roku, uchwała sejmu z 25 września 1954 roku, wspomniane wyżej rozporządzenie premiera datowane na 7 października 1954 roku oraz decyzja Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku.

⁹⁹ Zob.: W. Kaczocha, *Rozważania nad modelem kultury socjalistycznej w Polsce*, Warszawa 1981, s. 52.

¹⁰⁰ *Nowy podział administracyjny doniosłym krokiem w realizacji wskazań II Zjazdu*, „Głos Wybrzeża”, nr 246, 17 X 1954, s. 3.

¹⁰¹ Tamże.

gminy, w której podsumowano ówczesny stan infrastruktury¹⁰². Po 1954 roku stopniowo modernizowano zaplecze usługowo-handlowe celem przystosowania go do potrzeb społeczeństwa miejskiego¹⁰³.

Miejska Rada Narodowa. Lata sześćdziesiąte

Tab. 2. Placówki, instytucje i punkty usługowe w Rumi w przededniu nadania praw miejskich

Placówki/Instytucje/Punkty usługowe	Ilość
Punkty zaopatrzeniowe i usługowe	13
Sklepy Gminnej Spółdzielni	4
Rzemieślnicze punkty usługowe	33
Punkty skupu produktów rolnych i hodowlanych	1
Zlewnie mleka	3
Indywidualne gospodarstwa rolne	33
Poczta	1
Punkty telefoniczne	1

¹⁰² AP Gdy, 33/335, Prez. PRN w Wejherowie, *Charakterystyka projektowanej nowej gromady i siedziby gromadzkiej Rady Narodowej*, 1954 r., k. 2.

¹⁰³ Por.: J. Węsierski, *Życie polityczne...*, dz. cyt., 252.

Szkoły i świetlice	5
Kino	1
Boisko sportowe	1
Ośrodek zdrowia	1
Apteka	1
Straż Pożarna	1
ORMO	1

Źródło: AP Gdy, 33/335, Prez. PRN w Wejherowie, *Charakterystyka projektowanej nowej gromady i siedziby gromadzkiej Rady Narodowej*, 1954, k. 2.

Tab. 3. Mieszkańcy Rumi w przededniu nadania praw miejskich

Gromady	Liczba mieszkańców w tys.		
	Ogółem	Ludność rolnicza	Ludność pozarolnicza
Rumia	6,639	0,254	6,385
Zagórze	4,449	0,232	4,217

Źródło: AP Gdy, 33/335, Prez. PRN w Wejherowie, *Zestawienie ilości mieszkańców w projektowanej nowej gromadzie*, 1954, k. 1.

Władze miejskie na trybunie honorowej na stadionie miejskim podczas obchodów dwudziestolecia PRL-u – 22 lipca 1964 rok

I tak od uzyskania praw miejskich 7 października 1954 roku działalność, w mieście Gminnej Rady, rozpoczęła Miejska Rada Narodowa w Rumi, której pierwszy skład wybrano w dniu 5 grudnia tego roku. Przewodniczącym Prezydium Rady został Jan Kłosiński, jego zastępcą wybrano zaś Stanisława Kryszaka. Funkcję sekretarza objęła Urszula Dempc, natomiast członkami Prezydium zostali Stefan Konwicky oraz Władysław Wenerski¹⁰⁴.

W lutym 1956 roku bardzo wysoko notowano sprawność Miejskiej Rady Narodowej w Rumi, a prowadzone przez nią prace Prezydium Powiatowej Rady Narodowej oceniło jako stojące na wyższym poziomie niż w Wejherowie¹⁰⁵.

Mocą ustawy administracyjnej z 1973 roku powołano naczelników powiatów oraz ich odpowiedników na szczeblu gmin i miast.

We wrześniu 1984 roku obowiązki naczelnika Rumi zostały dodatkowo poszerzone o niektóre kompetencje władz sąsiedniej Miejskiej Rady Narodowej w Redzie. Chodziło o prowadzenie spraw dotyczących zatrudnienia, co wiązało się z niewielką liczbą zakładów pracy w Redzie, jak też spraw socjalnych, w tym służby zdrowia, na terenie tego miasta. Odpowiednie zarządzenie w tej kwestii, stosownie do przepisów *Ustawy o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego* z 20 lipca 1983 roku, wydał Zygmunt Worzała, naczelnik Redy¹⁰⁶.

Ważne wydarzenia w polityce polskiej oraz bloku wschodniego miały swoje odbicie w podejmowanych przez władze Rumi uchwałach czy kierunkach działań. Przykładowo podczas jednej z sesji Miejskiej Rady Narodowej, na krótko przed wydarzeniami w Poznaniu z czerwca 1956 roku, podkreślano doniosłość XX zjazdu KPZR oraz perspektywy, jakie otworzył on dla budowy nowych form socjalizmu na całym świecie.

Odnotowano atmosferę „niezwykłego wzmożenia życia politycznego i gospodarczego w całym kraju”, jak też doceniano znaczenie dokonujących się przemian: „Znajdujemy się na początku nowego historycznego etapu demokratyzacji naszego życia politycznego i gospodarczego”.

W krajobraz tych przemian wpisywano również aktywizację, w tym i krytykę działań podejmowanych przez radnych Rumi. Poddano kontroli poszczególne referaty Prezydium Miejskiej Rady Narodowej celem ustalenia aktualnych potrzeb miasta, szczególnie w dziedzinie zdrowia, oświaty, kultury i gospodarki komunalnej.

Na tej podstawie przygotowano projekt planu gospodarczego i projekt budżetu miasta do końca 1956 roku. Wpisywał się on w ogólnopolską tendencję nowych założeń wytyczonych przez I sekretarza KC PZPR, Władysława Gomułkę, w planie pięcioletnim.

I tak szczególną rolę w dziedzinie inwestycji miejskich władze Rumi przypisały gospodarce komunalnej i mieszkaniowej. Położono także nacisk na rozwój infrastruktury miejskiej, oświatowej czy opieki zdrowotnej. Dowodem na wzmożenie działań były zakończone powodzeniem starania w Prezydium Powiatowej Rady

¹⁰⁴ Por.: AP Gdy, 27/3, Prez. MRN w Rumi, *Protokół z sesji MRN w Rumi*, 22 XII 1955 r., brak nr.; *Rumia...*, s. 38.

¹⁰⁵ AP Gdy, 27/3, Prez. MRN w Rumi, *Protokół nr XI z sesji MRN w Rumi*, 25 II 1956 r., brak nr.

¹⁰⁶ Dz. U. RP, 1983 r., nr 41, poz. 185, art. 137; AP Gdy, 434/136, *Protokoły z sesji MRN w Rumi, Zarządzenie nr 10 Naczelnika Miasta Redy*, 26 IX 1984 r., brak nr.

Narodowej w Wejherowie o zwiększenie budżetu dla Rumi, który wzrósł o 87 tys. i osiągnął kwotę ponad 2 mln złotych¹⁰⁷.

Pochód pierwszomajowy ulicami miasta. Lata sześćdziesiąte

Rozwój życia społecznego oraz polepszenie warunków bytu ludności miały pozyskać poparcie tej ostatniej dla władzy. W Rumi, która była dotąd jedynym miastem województwa gdańskiego pozbawionym komitetów blokowych, rozpoczęto organizację tych ciał przedstawicielskich miejscowej ludności. Część z nich stanowiła fasadę dla ówczesnych władz. Okazało się jednak, iż obok oczywistych konotacji ideologicznych, w ramach odgórnie narzuconych ram działalności, rumianie chętnie podejmowali tzw. czyny społeczne.

We wrześniu 1956 roku podzielono miasto na 17 tzw. bloków grupujących mieszkańców w liczbie od 500 do 1000. Utworzono dla nich poszczególne sekcje: gospodarki komunalnej i mieszkaniowej, socjalno-kulturalną oraz sanitarno-porządkową, których kadencja trwała dwa lata. Pierwsze wybory do komitetów blokowych wyznaczono na 31 grudnia 1956 roku.

Wśród radnych zdarzały się opinie podważające sens tworzenia komitetów, powołujące się na omówiony wyżej wątek niechęci rumian do uczestnictwa w życiu społeczno-politycznym. I tak np. radny Formela był zdania, iż: „nikt im nie wytłumaczy, że komitety blokowe, to niesienie pomocy szarym masom (...) wszędzie widzą dawnego *blockleiter*a i to ich odstrasza od przyjścia na zebranie”¹⁰⁸.

¹⁰⁷ AP Gdy, 27/3, Prez. MRN w Rumi, *Załącznik do protokołu nr XIV, V 1956 r.*, brak nr.

¹⁰⁸ AP Gdy, 27/3, Prez. MRN w Rumi, *Protokół nr XIX, 21 IX 1956 r.*, brak nr. Komentarz ten ujawnił, jak silne uprzedzenia wobec spraw polityki spowodowały lata wojny. *Blockleiter*, nazistowski urzędnik partyjny, przywoływał ponure wspomnienia ucisku, szantażu i nagabywania do przyjęcia Volkslisty.

Pomimo pewnych obaw mieszkańcy Rumi powoli włączali się do uczestnictwa w jednostkach pomocniczych samorządu terytorialnego. Najprężniej działającym zespołem był blok nr 12, obejmujący swym zasięgiem ulice: Sawickiej, Młyńską, Sabata, Szkolną, Żwirową, Zakole i Wodną¹⁰⁹. Dla przykładu w ramach jego aktywności zorganizowano przydział ziemi na ogródki działkowe, a także przygotowano tabliczki informacyjne do mieszkań budynków¹¹⁰.

Tab. 4. Organizacja Komitetów Obwodowych Samorządu Mieszkańców w Rumi w 1974 roku

Komitet Blokowy (KB)	Przewodniczący	Liczba członków	Obszar aktywności w obrębie placówki	Liczba mieszkańców
KB nr 1	Zdzisław Nowak	11	Szkoła Podstawowa nr 7	3 280
KB nr 2	Władysław Ziemiński	15	Miejski Dom Kultury	3 740
KB nr 3	Konrad Formela	9	Szkoła Podstawowa nr 3	2 720
KB nr 4	Karol Zabłocki	11	Szkoła Podstawowa nr 4	2 900
KB nr 5	Brunon Jeliński	15	Liceum Ogólnokształcące	3 100
KB nr 6	Sylwester Jurkiewicz	11	Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej	3 020
KB nr 7	Henryk Rutkowski	11	Szkoła Podstawowa nr 1	2 800
KB nr 8	Michał Kwapisiewicz	11	Szkoła Podstawowa nr 6	2 900

Źródło: AP Gdy, 434/1, Protokoły z sesji MRN w Rumi, *Działalność Komitetów Obwodowych Samorządu Mieszkańców w Rum, 1974*, k. 108–118.

W latach siedemdziesiątych organizacje te – jako Komitety Obwodowe Samorządu Mieszkańców (tzw. KOSM-y) – rozwinęły na obszarze Rumi dynamiczną działalność, tym razem w ośmiu zespołach. Najczęściej obszar aktywności każdego z komitetów wyznaczał rejon poszczególnych szkół. Przykładowo obwód nr 1, któremu przewodniczył Zdzisław Nowak, funkcjonował w Szmelcie wokół Szkoły Podstawowej nr 7.

Komitety liczyły od 9 do 15 członków, wśród których byli także pracownicy Urzędu Miejskiego w Rumi, dzięki czemu nawiązano współpracę z władzami gminy¹¹¹.

Każdy z komitetów posiadał własną siedzibę, w której organizowano zebrania oraz dyżury dla mieszkańców. Niektóre z nich dysponowały także kontem

¹⁰⁹ AP Gdy, 27/10, Prez. MRN w Rumi, *Zasięg terytorialny komitetów blokowych na terenie miasta Rumi, 1956 r.*, k. 17.

¹¹⁰ AP Gdy, 27/3, Prez. MRN w Rumi, *Protokół nr XVIII z sesji MRN, 21 IX 1956 r. oraz Uchwała nr 17, 1956 r.*, brak nr.

¹¹¹ AP Gdy, 434/1, Protokoły z sesji MRN w Rumi, *Informacja w sprawie współpracy Urzędu Miasta z Komitetami Obwodowymi Samorządu Mieszkańców, 1974 r.*, k. 267.

bankowym. Rumianie chętnie włączali się do tej społecznej pracy, jakkolwiek narzuconej i kontrolowanej przez Front Jedności Narodu¹¹².

Owoce tak rozumianej samorządności był udział w licznych przedsięwzięciach, m.in.: w budowaniu jezdni (odcinka od ulicy Dębogórskiej do Akacjowej), ulic (na przykład Akacjowej), przyszkolnych boisk sportowych, sieci wodociągowej, pracach porządkowych, działalności w radach pedagogicznych oraz świetlicach, a także opieka nad osobami samotnymi i ubogimi¹¹³.

Na terenie osiedla Janowo w 1984 roku utworzono dwa Komitety Osiedlowe SM: nr 9 (przewodniczący Mieczysław Małecki) oraz nr 10 (przewodniczący Aleksander Kubina). Zajmowały się one głównie wizerunkiem przestrzeni wokół budynków, ale też organizacją imprez dla mieszkańców, w tym festynów z okazji Dnia Dziecka. Komitety blokowe były jedynymi organizacjami, mającymi zezwolenie władz zwierzchnich na organizację imprez masowych.

Rumianie z janowskiego osiedla włączali się czynnie w sprawy życia politycznego w skali lokalnej, jak i wojewódzkiej. W cytowanej już Kronice Spółdzielni Mieszkaniowej *Janowo w Rumi* pod datą 17 czerwca 1984 roku zanotowano:

Dokonałiśmy wyboru do Miejskiej Rady Narodowej w Rumi i Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku. Braliśmy w kampanii wyborczej udział bierny i czynny. Niektórzy działacze spółdzielni byli członkami Miejskiej Komisji Wyborczej. Kilkoro naszych mieszkańców weszło do nowo wybranych rad narodowych, na przykład Jerzy Hoppe – do Wojewódzkiej Rady Narodowej. Liczymy na godne reprezentowanie spraw naszej spółdzielczej społeczności na forum publicznym¹¹⁴.

W późniejszym okresie to właśnie oni sprzeciwiali się likwidacji powstałego w okresie PRL, tego jedyne w swoim rodzaju, samorządu terytorialnego. Działalność Komitetów Obwodowych Samorządu Mieszkańców została zawieszona w 1990 roku, a więc w zupełnie już nowej rzeczywistości politycznej. Decyzja Rady Miejskiej w tej sprawie spotkała się wówczas z krytyką niektórych środowisk lokalnych, argumentowaną skutecznością tych ciał przedstawicielskich w latach ich funkcjonowania.

Problemem samorządu osiedlowego w sposób szczególny zainteresowani byli mieszkańcy Rumi Janowa, zgłaszając go na sesjach Rady Miejskiej. KOSM-y miały w opinii niektórych stanowić sposób na pobudzenie lokalnej aktywności oraz szkołę przyszłych radnych w okresie transformacji ustrojowej.

Jeżeli społeczeństwu odbierze się „trybunę”, na której podnosiło dotąd swoje racje, poczuje się ono w końcu wyalienowane ze środowiska (...) Jak i kim – zastanawiano się – wypełnić pustkę między społeczeństwem a Radą Miejską po zlikwidowaniu tych ciał lub powstaniu jakichś chimerycznych, pozbawionych możliwości decydowania o czymkolwiek?¹¹⁵

¹¹² AP Gdy, 434/1, Protokoły z sesji MRN w Rumi, *Działalność Komitetów Obwodowych Samorządu Mieszkańców na terenie Rumi*, 1974 r., k. 108–118.

¹¹³ AP Gdy, 434/3, Protokoły z sesji MRN w Rumi, *Ocena działalności Komitetów Obwodowych Samorządu Mieszkańców na terenie Rumi*, 1974 r., k. 37.

¹¹⁴ ADK SM „Janowo”, *Kronika Spółdzielni...*, dz. cyt.

¹¹⁵ *Przebudzenie*, „Komunikaty Miejskiego Komitetu Obywatelskiego »Solidarność« w Rumi”, nr 7, 1990, s. 5. Por.: Z IX sesji Rady Miejskiej – sporu o demokrację ciąg dalszy, „Goniec Rumski”, nr 2, 1990, s. 5.

Tymczasem w latach sześćdziesiątych zakłady pracy na terenie Rumi otrzymały dyrektywę uświadamiania swoich pracowników o sensie współpracy ogólnospołecznej na rzecz własnego miasta w oparciu o ideę „byt określa świadomość”¹¹⁶. Lektura protokołów Miejskiej Rady Narodowej z tego okresu pozwala stwierdzić, że wysiłki władz w tej dziedzinie przyniosły pewien efekt. Przykładowo spośród 57 radnych zasiadających w latach 1961–1964 w Powiatowej Radzie Narodowej w Wejherowie 9 pochodziło z Rumi¹¹⁷.

Interesująco przedstawiała się charakterystyka przekroju polityczno-społecznego radnych z Miejskiej Rady Narodowej w Rumi. I tak na przykład w 1965 roku na 40 jej członków 21 posiadało legitymacje PZPR, 6 należało do SD, 1 reprezentował ZSL, a 12 było bezpartyjnych. Z kolei poziom wykształcenia radnych wyglądał następująco: podstawowe (13), niepełne średnie (8), średnie (15) i wyższe (4). W Radzie Narodowej w Rumi zasiadały wówczas tylko cztery kobiety¹¹⁸.

W lutym 1966 roku podkreślano dalszy wzrost zainteresowania społeczeństwa działalnością struktur administracji lokalnej, a także wpływu ludności na rozwiązywanie bolączek Rumi. Zaliczano do nich głównie: niedostateczne zaopatrzenie sklepów w artykuły spożywcze, w tym niską jakość pieczywa, niewystarczające wobec potrzeb mieszkańców godziny otwarcia placówek handlowych, odwlekane w czasie dostarczanie przesyłek pocztowych, długie oczekiwania na połączenia telefoniczne, a także kwestie związane z remontami domów czy oczyszczaniem miasta¹¹⁹.

Często podnoszono również kwestię niewystarczającego stanu bezpieczeństwa na ulicach Rumi. W 1962 roku posterunek MO w Rumi skierował do Kolegium Karno-Administracyjnego 119 wniosków o ukaranie. Natomiast w latach siedemdziesiątych liczba przestępstw dokonywanych w mieście wzrosła do 140 rocznie¹²⁰. Tymczasem zaledwie siedmiu rumskich milicjantów opiekowało się dodatkowo obszarem Redy.

Miasto dysponowało ponadto 21 członkami Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej (ORMO). Ważne miejsce w strukturze służb miejskich Rumi zajmowała Ochotnicza Straż Pożarna chroniąca 1800 obiektów i licząca 35 strażaków oraz 12 osób drużyny młodzieżowej. Obok szkoleń, udziału w manewrach, zawodach i pokazach dokonywała ona kontroli przeciwpożarowych. W 1962 roku rumsy strażacy zajęli pierwsze miejsce na wojewódzkich zawodach pożarniczych¹²¹.

Do kryzysów politycznych szeroko komentowanych przez mieszkańców Rumi należały wydarzenia z grudnia 1970 roku¹²². Wprawdzie nie podjęto na ten temat

¹¹⁶ AP Gdy, 27/3, Prez. MRN w Rumi, *Protokół z sesji nr XVII*, 17 VIII 1956 r., brak nr.

¹¹⁷ AP Gdy, 33/350, Prez. PRN w Wejherowie, *Wykaz radnych za lata 1961–1964*, k. 210.

¹¹⁸ AP Gdy, 33/351, Prez. PRN w Wejherowie, *Formularz MRN w Rumi dla GUS*, 16 IV 1965 r., k. 1.

¹¹⁹ AP Gdy, 27/10, Prez. MRN w Rumi, *Załącznik nr 2 do protokołu nr IX z sesji*, 25 II 1966 r., k. 55.

¹²⁰ AP Gdy, 333/26, Protokoły z posiedzeń Egzekutywy KM PZPR w Rumi, *Ocena stanu ładu i porządku publicznego na terenie miasta Rumi*, 1976 r., brak nr.

¹²¹ AP Gdy, 33/351, Prez. PRN w Wejherowie, *Sprawozdanie Konwentu Przewodniczących Komisji PRN w Wejherowie do spraw z działalności MRN w Rumi*, 1962 r., k. 180.

¹²² Zob.: J. Eisler, *Grudzień 1970* [w:] PRL od lipca 1944 do grudnia 1970, red. K. Persak, P. Machcewicz, Warszawa 2010, s. 351–381.

Ochotnicza Straż Pożarna. Lata siedemdziesiąte

dyskusji podczas sesji Miejskiej Rady Narodowej, jednakże w miejscach pracy czy na zebraniach organizacji PZPR poruszano kontrowersyjną kwestię zachowania I sekretarza KW PZPR w Gdańsku, Stanisława Kociołka. Były wśród rumian osoby, które znalazły się na ulicach Gdyni i Gdańska w tragicznych dniach grudniowych. Jedną z ofiar wypadków grudniowych był 20-letni mieszkaniec Rumi, pracujący w „Dalmorze” Apolinary Formela¹²³.

Oto komentarz dyrektora Szkoły Podstawowej nr 2, Henryka Grzonki, pochodzący z marca 1971 roku, który na łamach kroniki szkolnej w otwarty sposób odniósł się do wydarzeń grudniowych:

W dniach 14–17 grudnia miasta Wybrzeża Gdańsk, Gdynię Szczecin – ogarnęły burzliwe wystąpienia robotnicze, których bezpośrednią przyczyną stała się podwyżka cen na artykuły żywnościowe ogłoszona w niedzielę, dnia 13 grudnia 1970 r.

O wydarzeniach tych piszę z pewnej perspektywy czasu, ponieważ w gorących dniach grudniowych i w pierwszych tygodniach po tych wypadkach trudno było zająć obiektywne wobec nich stanowisko. Obok wystąpień oceniających te wydarzenia jako reakcję na wypaczenie demokratycznych zasad rządzenia naszym krajem były i wystąpienia oceniające je jako wybryki chuligańskie a nawet kontrrewolucyjne.

Po upływie z górą trzech miesięcy od tych wydarzeń można już chyba wyciągnąć wnioski ostateczne. Był to niewątpliwie wyraz niezadowolenia społeczeństwa z autokratycznych metod rządzenia stosowanych przez kierownictwo PZPR z Władysławem Gomułką, Bolesławem Jaszczukiem, Zenonem Kliszką, Ryszardem Strzeleckim i Marianem Spychalskim na czele. Efektem tych autokratycznych metod rządzenia, efektem tłumienia wszelkiej krytyki były

¹²³ *To nie na darmo... Grudzień '70 w Gdyni i Gdańsku*, pod red. M. Sokołowskiej, Pelplin 2006, s. 70. Relacja Ludwika Bacha z 19 listopada 2009 r. w zbiorach autorki.

między innymi poważne błędy w polityce gospodarczej, które ujemnie rzutowały na poziom życia społeczeństwa.

Wszystkie te przyczyny doprowadziły do tragicznych wydarzeń grudniowych. Niewątpliwie na fali wystąpień robotniczych wypląły również pewne elementy chuligańskie zwłaszcza w Gdańsku. Jednakże decyzja otwarcia ognia do robotników przez organa bezpieczeństwa była podjęta zbyt pochopnie. W rezultacie według oficjalnych danych w Gdańsku i Gdyni zginęło 27 osób, a setki odniosły rany. Poważne były również straty materialne¹²⁴.

Wydarzenia te, określane niekiedy mianem Powstania Grudniowego¹²⁵, pozostawiły ślad w społecznej świadomości rumian. Dziesiąta rocznica Grudnia '70 przebiegła na terenie Rumi w atmosferze pamięci o ofiarach tych tragicznych dni. Władze narzekały wręcz, że przysłoniła ona uroczystości poświęcone rocznicy zjednoczenia partii. Szczególne poruszenie zaobserwowano jesienią 1980 roku na terenie Fabryki Urządzeń Okrętowych oraz Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej¹²⁶. Protesty robotnicze dotyczące warunków pracy odbiły się echem wśród pracowników zakładów pracy na terenie Rumi.

Władze miasta na trybunie honorowej podczas obchodów pierwszomajowych w połowie lat siedemdziesiątych. Trzeci od lewej Naczelnik miasta Apolinary Bittner, w środku I Sekretarz KM PZPR Kazimierz Ceplin

W latach 1971–1972 Komitet Miejski PZPR odnotował niezadowolenie załóg związane z dysproporcjami zarobków w stosunku do, na przykład, stoczniowców¹²⁷.

¹²⁴ Ze zbiorów Ośrodka Rewalidacyjno-Wychowawczego w Rumi, *Kronika Szkoły Podstawowej nr 2*.

¹²⁵ J. Eisler, *Zarys dziejów politycznych Polski 1944–1989*, Warszawa 1992.

¹²⁶ AP Gdynia, 333/69, KM PZPR w Rumi, *Informacja o pracy politycznej oraz sytuacji społecznej*, X 1980 r., brak nr.

¹²⁷ AP Gdynia, 333/17, KM PZPR w Rumi, *Analiza szkolenia partyjnego w POP w Rumi*, 1972 r., brak nr.

Nastawienie rumian do ówczesnej rzeczywistości skłoniło tutejszą organizację partyjną, ogarniętą duchem realizacji postanowień IX Plenum KC PZPR, do podjęcia w dniu 25 października 1978 roku uchwały, w której apelowano, aby: „Wzmóc działania w dziele wychowania nowego członka/kandydata partii pod względem kształtowania jego świadomości socjalistycznej, postawy patriotycznej i ideowo-wychowawczej”¹²⁸.

Lokal wyborczy w siedzibie Miejskiego Domu Kultury. Pośrodku przewodniczący komisji Bazyli Przybylski. Połowa lat siedemdziesiątych.

Generalnie nastroje społeczne w Rumi w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych warunkowane były poziomem zaopatrzenia w żywność, głównie artykuły mięsne i jego przetwory, a także asortyment przemysłowy oraz surowce energetyczne (węgiel)¹²⁹. Szczególnie wysoki poziom niezadowolonych rumian odnotowano m.in. jesienią 1980 roku, zimą 1984 roku oraz wiosną 1988 roku, co obrazowało także sytuację w skali ogólnopolskiej.

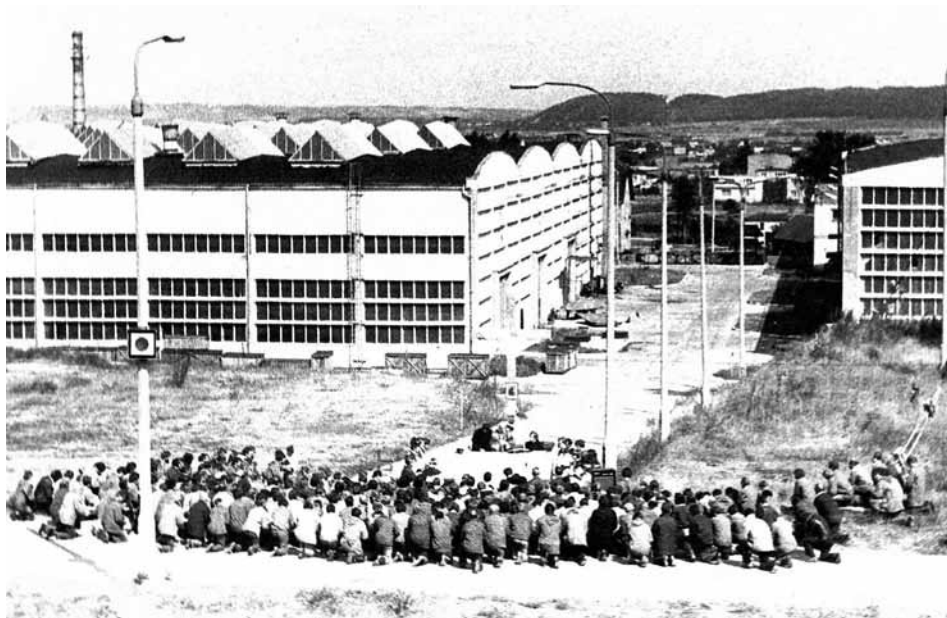
Strajki i podpisanie porozumień sierpniowych w 1980 roku odbiły się w Rumi szerokim echem i znacząco wpłynęły na społeczne nastroje. Wstrząs, który przeżyła wówczas Polska, jego zasięg i głębokość zaskoczyły wszystkich: „I tych, którzy liczyli nań jako oznakę, że system wchodzi w fazę schyłku, jak i tych, którym odebrał stanowiska i spowodował osobistą klęskę”¹³⁰.

Oto jak tamte wydarzenia zapisały się w świadomości pracujących w Rumi nauczycieli:

¹²⁸ AP Gdy, 333/19, KM PZPR w Rumi, *Uchwała plenarnego posiedzenia KM PZPR w Rumi w sprawie dalszego doskonalenia pracy partyjnej*, 25 X 1978 r., brak nr.

¹²⁹ AP Gdy, 333/71, KM PZPR w Rumi, *Informacja o pracy politycznej oraz sytuacji społecznej*, XI 1983 r., brak nr.

¹³⁰ A. Paczkowski, *Pół wieku dziejów Polski*, Warszawa 2005, s. 305.

Msza święta na terenie FOU podczas strajków sierpniowych w 1980 roku

Nowy rok pracy w naszej szkole, tak jak we wszystkich szkołach Trójmiasta, nie rozpoczął się zgodnie z planem 20 sierpnia. Wybrzeże i cały kraj ogarnięte zostało falą strajków i głębokich przemian we wszystkich gałęziach życia.

Nauczyciele naszej szkoły wysuwali również swoje postulaty. Pracę z młodzieżą rozpoczęliśmy 3 września, w atmosferze niepokoju, gorących i ożywionych dyskusji. Dotyczyły one struktury organizacyjnej pracy szkoły i problemów związkowych. Część koleżanek zapisała się do NSZZ „Solidarność”¹³¹.

Widoczne w przywołanym cytacie poruszenie połączone z niepokojem o przyszłość charakteryzowało klimat w całej Polsce. Słowem, nastąpiła ambiwalencja odczuć i postaw wobec otaczającej rzeczywistości. W Rumi topniały szeregi partyjne¹³² oraz malała frekwencja na zebraniach kół partyjnych, a w największych zakładach pracy działał NSZZ „Solidarność”. Przy tym oceniano, że „najbardziej kłopotliwa sytuacja” miała miejsce w Fabryce Urządzeń Okrętowych z uwagi na – jak oceniały lokalne władze – agresywną postawę działaczy „Solidarności”.

Jednakże brak efektów negocjacji, prowadzonych z dyrekcjami przedsiębiorstw odnośnie do zmiany stylu organizacji i zarządzania pracy, rodził głębokie rozgoryczenie i niepokój. Żywiono obawy wyrażające się w takich stwierdzeniach: „Postęp hamowany jest przez biurokratyzm, złą wolę ludzi, którym postęp ten nie jest na rękę”¹³³.

¹³¹ Kronika Szkoły Podstawowej nr 2, cz. II.

¹³² W latach 1981-1982 co najmniej 216 osób złożyło legitymacje partyjne. AP Gdy, 333/20, KM PZPR w Rumi, Stan, struktura, działalność wewnątrzpartyjna i ideowo-wychowawcza organizacji partyjnej, 1982 r., brak nr.

¹³³ AP Gdy, 333/69, KM PZPR w Rumi, Informacja o pracy politycznej oraz sytuacji społecznej, X 1980 r., brak nr.

Oczywiście, podobnie jak w całej Polsce, tak i w Rumi po sierpniu 1980 roku ożyły nadzieje na społeczeństwo obywatelskie. Na obszarze Kaszubszczyzny procesowi temu towarzyszyła potrzeba zmanifestowania jednocześnie etnicznej tożsamości narodowej. Na terenie Rumi objawiło się to powołaniem do życia w czerwcu 1981 roku rumskiego Oddziału Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego.

Interesujące stanowisko w sprawie sytuacji politycznej w kraju zajęła PZPR przy Przedsiębiorstwie Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Rumi. Otóż na kilka dni przed ogłoszeniem stanu wojennego przyjęto następującą uchwałę:

Odczuwa się niedobór jawnej dyskusji w środkach masowego przekazu z udziałem „Solidarności” oraz innych zainteresowanych stron nad frontem porozumienia narodowego. Członkowie partii chcieliby wysłuchać w spornych kwestiach każdej ze stron. Informacje dotyczące stanowiska strony ni rządowej docierają do członków partii w postaci plotki, w związku z czym mogą być odpowiednio zdeformowane. W dyskusjach telewizyjnych strona rządowa powinna być lepiej przygotowana do referowania tematu i odpowiadania na pytania¹³⁴.

Dzień 13 grudnia 1981 roku przerwał możliwość wyrażania opinii w tak jawny i otwarty sposób.

Po wprowadzeniu stanu wojennego, podobnie jak w całym kraju, także w Rumi, zawieszono zajęcia szkolne. Przymusowa przerwa trwała od 14 grudnia 1981 roku do 3 stycznia 1982 roku. Dyrektorzy i pedagodzy pełnili w tym czasie dyżury. Nauczycieli poddano tzw. weryfikacji, w szkołach zaś przeprowadzano wizytacje z ramienia wojewódzkiego Kuratora Oświaty i Wychowania, Aleksandra Nawrota, sprawdzając stopień realizacji treści ideowo-wychowawczych¹³⁵. Na obszarze województwa gdańskiego w okresie od 9 do 20 lutego 1982 roku dokonano kontroli w szkołach ponadpodstawowych zgodnie z następującymi wytycznymi:

1. *Formy zapoznania z dekretem z 12 grudnia 1981 roku o stanie wojennym, wytycznymi Ministerstwa Oświaty i Wychowania z 18 grudnia 1981 roku oraz innymi zarządzeniami władz oświatowych i administracyjnych w odniesieniu do nauczycieli i młodzieży,*
2. *Działania prewencyjne zmierzające do zapobiegania przejawom naruszania dyscypliny społecznej i norm prawnych przez młodzież oraz zarządzenia wewnętrzne wydane przez dyrekcję,*
3. *Formy zapobiegania zachowaniom przestępczym młodzieży i łamania kodeksu ucznia,*
4. *Praca wychowawcza z uczniami, którzy weszli w kolizję z prawem w okresie stanu wojennego,*
5. *Dyscyplina formalna uczniów i nauczycieli (frekwencja),*
6. *Podjęcie wzmożonego nadzoru nad treściami i organizacją procesu dydaktyczno-wychowawczego oraz tematyka zajęć z wychowania obywatelskiego, w tym efekty spotkań z oficerami Wojska Polskiego.*

Na terenie Rumi jedna z zarządzonych w czasie stanu wojennego wizytacji miała miejsce w dniu 25 października 1982 roku w Szkole Podstawowej nr 7 w Rumi¹³⁶.

Instrukcja o „samookreśleniu się”, nakazująca złożenie deklaracji o wystąpieniu z „Solidarności” i podpisania tzw. lojalki, obowiązywała w całym kraju. Jednakże,

¹³⁴ AP Gdy, 333/69, KM PZPR w Rumi, Uchwała POP Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Rumi, 1981, brak nr.

¹³⁵ M. Osładacz, *Szkoła Podstawowa nr 1 w Starej Rumi we wspomnieniach jej absolwentów i nauczycieli*, Rumia 2002, s. 80–81.

¹³⁶ AP Gd, 2375/1579, UW, *Pismo Henryka Radomskiego, dyrektora Szkoły Podstawowej nr 7 w Rumi do Wydziału Oświaty i Wychowania Urzędu Miejskiego w Rumi*, 25 X 1982 r., k. 197.

jak oceniał jeden z tutejszych członków PZPR, Bogdan Micach „nośność idei »Solidarności« była i jest bardzo duża”¹³⁷.

Symboliczny wymiar, obrazujący wprowadzenie stanu wojennego i jego wpływ na życie codzienne, mają kroniki placówek oświatowych i kulturalnych. I tak na przykład ostatni wpis z 1981 roku w kronice Miejskiego Domu Kultury w Rumi zamieszczony został w dniu 12 grudnia. Upamiętniał on wydarzenie, jakim był „Mikołaj dla Seniora”. Prawdopodobnie uroczystość ta została dobrze zapamiętana przez jej uczestników. Kolejny zapis pochodzi dopiero ze stycznia 1982 roku i dotyczy wystawy malarstwa olejnego¹³⁸.

W dniu 28 września 1982 roku w Rumi wyłoniono 21-osobowe Prezydium Tymczasowej Miejskiej Rady Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego (PRON), na czele którego stanął Stanisław Sochocki. PRON był organizacją polityczną utworzoną 20 lipca 1982 roku w celu propagandowego wykazania poparcia społecznego dla polityki partii, a w szczególności wprowadzenia stanu wojennego¹³⁹. Jednocześnie w strukturach rumskiego PZPR-u odnotowywano bierną i wyczekującą postawę członków¹⁴⁰.

Wyraźny wzrost nieufności i niepewności wśród tutejszych robotników zaobserwowano po zabójstwie ks. Jerzego Popiełuszki¹⁴¹. Z kolei w maju i czerwcu 1988 roku duże emocje wśród rumian budziła, obok przewlekłych braków w dostawach sera i drobiu, podwyżka cen samochodów. Towarzyszyły temu komentarze na temat ówczesnych protestów m.in. w Hucie im. Lenina i Stoczni im. Lenina. Z zaciekawieniem i nadzieją obserwowano rozwój sytuacji w Polsce. Ale jednocześnie większość pracowników zakładów w Rumi opowiadała się przeciw podejmowaniu akcji strajkowych, które w ich opinii „powodują niepokój i pogarszają i tak trudną sytuację”¹⁴².

W najnowszej historii Rumi swoją kartę zapisała podziemna działalność skierowana przeciwko totalitarnym rządóm PRL. W latach 1984–1989 w Janowie funkcjonowała największa w Trójmieście i okolicy drukarnia wydawnictw podziemnych. Zlokalizowana była w podziemiu parterowego budynku przy ulicy Sobieskiego 64, w sąsiedztwie przystanku SKM Rumia Janowo. Posesja w celach konspiracyjnych została zarejestrowana jako warsztat rzemieślniczy wytwarzający przedmioty z tworzyw sztucznych¹⁴³. Na małej powierzchni musiał zmieścić się sprzęt pozwalający na zamknięcie całego procesu technologicznego – półki do składania książek i broszur, tzw. składopis, sprzęt fotograficzny do naświetlania i wywoływania klisz graficznych, dwie gilotyny i mały offset.

¹³⁷ AP Gdy, 333/20, KM PZPR w Rumi, *Protokół z posiedzenia V plenum KM PZPR w Rumi*, 13 I 1982 r., brak nr.

¹³⁸ AMDKwR, *Kronika Miejskiego Domu Kultury w Rumi*, t. III.

¹³⁹ Na czele PRON stał od listopada 1982 Jan Dobraczyński, pisarz, działacz PAX współpracujący z PZPR.

¹⁴⁰ AP Gdy, 333/69, KM PZPR w Rumi, *Informacja o pracy politycznej oraz sytuacji społecznej*, X i XII 1982 r., brak nr.

¹⁴¹ AP Gdy, 333/71, KM PZPR w Rumi, *Informacja o pracy politycznej oraz sytuacji społecznej*, XI i XII 1984 r., brak nr.

¹⁴² AP Gdy, 333/72 KM PZPR w Rumi, *Informacja o pracy politycznej oraz sytuacji społecznej*, VI 1988 r., brak nr.

¹⁴³ A. Fic, *Drukarnia podziemna w Trójmieście w latach wojny jaruzelsko-polskiej 1981–1989*, Gdynia 2005, s. 45.

Powyższe zdjęcie wykonał Andrzej Fic w marcu 1985 roku na potrzeby dokumentacji budowy drukarni. Przedłożył je, wraz z zestawieniem wydatków na założenie drukarni, Regionalnej Komisji Koordynacyjnej „Solidarność” w Gdańsku

Pieniądze na sfinansowanie przedsięwzięcia przekazał Bogdan Borusewicz z kasy Regionalnej Komisji Koordynacyjnej „Solidarność”¹⁴⁴.

Wydawnictwo prowadzone przez członków i sympatyków „Solidarności” posługiwało się nazwą Oficyna Kształt, choć najczęściej druków nie sygnowano. Działalność podziemną w oficynie podjęli: Marcin Karpiński, Krzysztof Olszewski, Andrzej Fic, Michał Szkudlarek oraz Rafał Kobyłański, który był formalnym właścicielem posesji. Ponieważ wydawnictwo w Rumi miało być długotrwałym przedsięwzięciem, dwaj ostatni działacze zrezygnowali z pracy zawodowej i uczynili działalność konspiracyjną w drukarni swym głównym zajęciem. Wytyczony cel charakteryzowano jako: „wspomaganie drukarskim wysiłkiem inicjatyw w zakresie tworzenia obszarów wolności słowa służących prawdzie i autentyczności życia społecznego we wszystkich istotnych sferach”¹⁴⁵.

Owoce działania rumskiej oficyny były liczne wydawnictwa podziemne: książki, gazetki, broszury i ulotki. Wśród publikacji znalazły się m.in. pozycje historyczne, polityczne, społeczne oraz poezja. Przykładowo można wymienić następujące tytuły: P. Zaremba, *Historia Dwudziestolecia (1918–1939)*, trzy tomy, nakł. 2 500 egz.; broszura *Józef Piłsudski – życie i dzieło*, nakł. 1 000 egz.; *Sprawa kapitana Adama Hodysza*, nakł. 3 500 egz.; *Mgły* L. Szaruga – poezja, nakł. 2 500 egz.; „Przegląd Polityczny”, nakł. 1950 egz.; „Pismo Regionu Gdańskiego Solidarność”, 50 numerów w nakł. od 10 000 do 50 000 egz.; „Nasz Czas”, 9 numerów, nakł. 4 000 egz.,

¹⁴⁴ E. Szczesiak, *My, podziemni. Cisi bohaterowie stanu wojennego*, Gdańsk 2006, s. 55.

¹⁴⁵ A. Fic, *Drukarnia podziemna w Trójmieście, w latach wojny jaruzelsko-polskiej 1981–1989*, dz. cyt., s. 5.

„Kontakty”, 12 numerów, nakł. 2 000 egz. oraz „Tygodnik Mazowsze”, 5 numerów, nakł. 3 000 egz¹⁴⁶.

Warto podkreślić, że na ówczesnym etapie działalności członkowie drukarskiego podziemia w Rumi, poza potrzebami wynikającymi z pragnienia wolności narodowej i obywatelskiej, nie zajmowali się polityczną strategią dochodzenia do niepodległej Polski, co tłumaczyli tak: „Złożoną materię tych zagadnień gotowi byliśmy powierzyć lepiej do tego przygotowanym inteligenckim, solidarnościowym elitom”¹⁴⁷.

Jednakże rzeczywistość polityczna końca lat osiemdziesiątych otworzyła nie tylko możliwość, ale i konieczność samorządnego tworzenia demokratycznego oblicza przyszłości kraju, jak też lokalnych ojczyzn. Równocześnie odnotowywano bardzo niski stopień skuteczności PZPR w Rumi w rozstrzygnięciu miejscowych problemów.

W 1987 roku oceniano, że partia „oddaje »bez walki« zbyt wiele pozycji”. Próba ratowania własnej pozycji była uchwałą Komitetu Miejskiego PZPR w Rumi z 15 stycznia 1987 roku, dotycząca weryfikacji etatowej kadry partyjnej – „zasiedziały od lat i mającej niemały wpływ na minioną działalność partyjną i pojawienie się kryzysów”¹⁴⁸.

Rok 1989 przyniósł przełomowe w historii Polski i Europy rozmowy Okrągłego Stołu oraz w części wolne wybory do parlamentu. Wcześniej wszczęto proces reaktywowania struktur „Solidarności” i kampanię wyborczą, nad którą patronat objął Komitet Obywatelski „Solidarność”¹⁴⁹. Na terenie Rumi nastroje przed tzw. wyborami kontraktowymi do zgromadzenia narodowego były bardzo ożywione¹⁵⁰.

Piknik wyborczy „Solidarności” przed wyborami czerwcowymi w 1989 roku

¹⁴⁶ Tamże, s. 103–104.

¹⁴⁷ Tamże, s. 5.

¹⁴⁸ AP Gdy, 333/20, KM PZPR w Rumi, *Uchwała plenarnego posiedzenia KM PZPR w Rumi*, 15 I 1987 r., brak nr.

¹⁴⁹ A. Dudek, *Historia polityczna Polski 1989–2005*, Kraków 2007, s. 21 i in.

¹⁵⁰ Zob.: AP Gdy, 333/100, KM PZPR w Rumi, *Wybory do Sejmu i Senatu z 4 czerwca 1989 r. – charakterystyki kandydatów na posłów, składy osobowe komisji obwodowych*, brak nr.

Prezentacja kandydatów Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” w wyborach parlamentarnych 1989 roku. Stadion miejski w Rumi

W kampanię ze strony solidarnościowej włączyli się m.in. członkowie Oddziału Zrzeszenia Kaszubskiego w Rumi. Akcję zbierania podpisów prowadzono wśród znajomych oraz podczas uroczystości kościelnych. Jednocześnie sprzedawano cegielki, aby zebrać niezbędne na ten cel fundusze. W nocy z 3 na 4 czerwca 1989 roku zwolennicy „Solidarności” rozwieszali plakaty ze swoimi kandydatami, na których widniał wizerunek Lecha Wałęsy.

Ponadto dekorowano kościoły w barwy narodowe oraz symbole opozycji, a w jednym z nich, jak odnotowano w sprawozdaniu partyjnym, zamieszczono plakat Bogdana Lisa. Z kolei w dniu 4 czerwca o godz. 10.00 akcją propagującą swoich kandydatów podjął aktyw Komitetu Miejskiego PZPR w Rumi, głównie rozrzucając ulotki z samolotu¹⁵¹.

Wyniki czerwcowych wyborów były ogromnym sukcesem obozu „Solidarności” i stanowiły ważny etap w procesie rozkładu struktur partyjnych, w tym na poziomie lokalnym. Obszar Rumi, obok Gdyni, Sopotu i gminy Kosakowo, należał do gdyńskiego okręgu wyborczego nr 22, z którego wymaganą liczbę głosów otrzymali Krzysztof Dowgiałło, na którego głosowało 127 150 osób (75,49%), oraz

¹⁵¹ AP Gdy, 333/102, KM PZPR w Rumi, *Informacja o pracy politycznej oraz sytuacji społecznej w dniu 4 czerwca 1989 r.*, brak nr.

Czesław Nowak, zdobywając 93 872 głosów (60,08%)¹⁵². Natomiast mandat do senatu otrzymał Lech Kaczyński z wynikiem 423 640 oddanych głosów (67,76%)¹⁵³.

Przełom, jaki dokonał się w Polsce w 1989 roku przerodził się w masowy ruch obywatelski, organizujący się w formie komitetów obywatelskich. Powstawały one na wniosek Lecha Wałęsy już od kwietnia tego roku. Jeden z nich powołano do życia 3 października 1989 roku w parafii Najświętszej Marii Panny Wspomożenia Wiernych w Rumi. Z grona 70 mieszkańców miasta obecnych na zebraniu założycielskim wyłoniono 21-osobową Grupę Inicjatywną, która zabrała się do przygotowania dalszych prac. Podstawowym celem, jaki wówczas obrano, było „wyłonienie autentycznej reprezentacji mieszkańców do przewidywanych w najbliższym czasie wyborów samorządowych”¹⁵⁴. Na pierwszych zebraniach dyskutowano o zagadnieniach dotyczących samorządu terytorialnego, włączania do jego prac mieszkańców, a także rozpisano dyżury Komitetu.

Przewodniczącym Zarządu Miejskiego Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” w Rumi został Mieczysław Hebel¹⁵⁵, wiceprzewodniczącymi Witold Kaczanowski¹⁵⁶ oraz Ludwik Bach¹⁵⁷, natomiast funkcję łącznika z Komitetem Regionalnym NSZZ „Solidarność” objął Roman Knop¹⁵⁸. Ponadto w skład Zarządu weszli: Kazimierz Klawiter, Tadeusz Wolski, Grzegorz Golub, Adam Furman, Jan Nowicki oraz Jarosław Miotke¹⁵⁹. Siedziba Komitetu mieściła się przy ulicy Dąbrowskiego, a jego władze spotykały się w piątki w świetlicy rumskiego Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji.

W pierwszym rzędzie podjęto rozmowy z władzami miasta. W ich wyniku ustalono udział przedstawicieli MKO w pracach komisji, jak również w sesjach Rady Narodowej¹⁶⁰. Każdego 24 dnia miesiąca Zarząd Komitetu spotykał się z mieszkańcami Rumi, po czym odbywała się msza święta za ojczyznę. Ponadto organizowano spotkania z przedstawicielami Zakładowych Komisji „Solidarności” z Fabryki Urządzeń Okrętowych, Fabryki Kotłów FAKO, Zakładów Przemysłu Skórzanego, PGKiM, Cechu Rzemiosł Różnych oraz Sekcji Oświaty NSZZ „Solidarność”.

Bywało, że w spotkaniach Komitetu uczestniczyli przedstawiciele władz Rumi, na przykład 16 lutego 1990 roku pojawił się naczelnik miasta, Seweryn Czoska.

¹⁵² *Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 8 czerwca 1989 r. o wynikach głosowania i wynikach wyborów do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej przeprowadzonych dnia 4 czerwca 1989 r.*, „Monitor Polski” 1989, nr 21, poz. 149, s. 276 i 318.

¹⁵³ *Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 8 czerwca 1989 r. o wynikach głosowania i wynikach wyborów do Senatu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej przeprowadzonych dnia 4 czerwca 1989 r.*, „Monitor Polski” 1989, nr 21, poz. 150, s. 326.

¹⁵⁴ Ze zbiorów Ludwika Bacha (dalej: LB), *Protokół z zebrania założycielskiego Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” w Rumi*, 3 X 1989 r.

¹⁵⁵ Adwokat, radca prawny Kurii Biskupiej w Gdańsku, przewodniczący Miejskiej Komisji Wyborczej w Rumi.

¹⁵⁶ Pracownik FUO, członek Zarządu Miasta Rumi w latach 1990–2002.

¹⁵⁷ Od 1994 roku dyrektor Miejskiego Domu Kultury w Rumi, Prezes Oddziału Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Rumi, wiceprezes Zrzeszenia w latach 1998–2001.

¹⁵⁸ Ze zb. LB, *Prot. z zebrań Zarządu KO „Solidarność” w Rumi*, 17 i 19 X 1989 r.

¹⁵⁹ Ze zb. LB, *Prot.okół z zebrania wyborczego KO „Solidarność” w Rumi*, 17 X 1989 r.

¹⁶⁰ Ze zb. LB, *Prot. z zebrania Zarządu KO „Solidarność” w Rumi*, 26 X 1989 r.

Wśród spraw, które najczęściej poruszano, oprócz przygotowań do wyborów samorządowych, znalazł się problem pomocy najuboższym, przydziału mieszkań komunalnych oraz gminnych planów budowlanych¹⁶¹.

W styczniu 1990 roku Miejski Komitet Obywatelski „Solidarność” w Rumi przystąpił do Rady Porozumienia Komitetów Obywatelskich Województwa Gdańskiego¹⁶². W dniu 23 lutego 1990 roku zaczęto publikować „Komunikaty Miejskiego Komitetu Obywatelskiego »Solidarność« w Rumi”. Zamieszczano w nich komentarze do bieżącej, dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości politycznej:

Jesteśmy świadkami głębokich przemian społeczno-politycznych, których tempo jest wręcz rewolucyjne. Ta „wiosna (jesień) ludów” Polska jest najmniej zaskoczona. Od dawna wiedzieliśmy, że ustrój oparty na totalitaryzmie jest bankrutem politycznym i bliska jest chwila, od której naród sam będzie decydował o losach swojego domu. Ta chwila teraz właśnie nadeszła. W czerwcu wygraliśmy wybory parlamentarne, a obecnie przystępujemy do przeniesienia tych osiągnięć na szczebel lokalny. Zapowiedziane na najbliższy czas wybory do Rady Miejskiej spowodują, że obywatele ciesząc się naszym zaufaniem przejmą władze i w ten sposób sami wreszcie będziemy współdecydować o przyszłym losie Rumi oraz współrządzić krajem¹⁶³.

Po czterdziestoletniej przerwie na mocy *Ustawy z 8 III 1990 o samorządzie gminnym* został reaktywowany w Polsce samorząd terytorialny. Jednym z fundamentalnych zapisów było wskazanie podmiotów polityki lokalnej jako przede wszystkim „mieszkańców gminy, którzy tworzą z mocy prawa wspólnotę samorządową”.

W dniu 2 maja 1990 roku w całej Polsce została zamknięta lista kandydatów na radnych w pierwszych po wojnie wyborach do samorządu lokalnego. Miejski Komitet Obywatelski „Solidarność” w Rumi, który wystawił 28 kandydatów, oceniał, że dopiero wypełnienie przestrzeni między rządem a resztą społeczeństwa poprzez wyłonienie samorządów lokalnych stanie się wyrazem przemian demokratycznych. Zapowiedziano, że kandydaci z listy MKO muszą spełniać dwa podstawowe warunki: mieć głęboką wolę społecznego działania oraz utożsamiać się z etosem „Solidarność”¹⁶⁴. W sumie o fotel radnego w Rumi z 28 okręgów wyborczych starało się 67 osób, co dawało liczbę 2,4 kandydata na jeden mandat¹⁶⁵.

Tymczasem przejście władzy „na górze” nie przyniosło zasadniczych przeobrażeń. Przejawem braku zmian na terenie Rumi miało być uczczenie 1 Maja przez władze miasta, które dotychczasowym zwyczajem zarządziły wywieszenie czerwonych flag. Dlatego też według Zarządu Komitetu przedmiotem szczególnej troski w stosunku do społeczności rumskiej powinna być potrzeba

¹⁶¹ Ze zb. LB, Prot. ze spotkania Zarządu MKO „S” z mieszkańcami miasta, 18 I 1990 r.

¹⁶² Ze zb. LB, Prot. ze zebrania Zarządu KO „Solidarność” w Rumi, 19 I 1990 r.

¹⁶³ *Do mieszkańców Rumi*, „Komunikaty Miejskiego Komitetu Obywatelskiego »Solidarność« w Rumi”, nr 1, 1990, s. 1.

¹⁶⁴ *Wybory*, „Komunikaty Miejskiego Komitetu Obywatelskiego »Solidarność« w Rumi”, nr 1, 1990, s. 2.

¹⁶⁵ *Statystyka wyborów do rad gmin 27 maja 1990 r.*, WUS, Gdańsk 1990, s. 11.

porzucenia ksenofobii, bierności i niezdecydowania na rzecz przywrócenia lokalnej świadomości.

Oceniano, że problem poczucia braku samodzielności i samowystarczalności oraz tożsamości obywatelskiej, wynikający z wieloletniego doświadczenia państwa totalitarnego, w ogóle nie był dyskutowany na dotychczasowych zebraniach¹⁶⁶. Wskaźnikiem poziomu rozbudzenia obywatelskiego była frekwencja wyborcza, która na terenie Rumi wyniosła 47,9%. Na 25 030 osób uprawnionych do głosowania do urn wyborczych zgłosiło się 11 981, z czego oddano 11 879 (99,1%) głosów ważnych oraz 102 nieważnych¹⁶⁷. Trzeba jednak podkreślić, że udział rumian w wyborach samorządowych nie odbiegał od poziomu uzyskanego w skali całego województwa gdańskiego, który osiągnął 47,6% frekwencji¹⁶⁸.

Miejska Rada w Rumi wybrana 27 maja 1990 roku w pierwszych po 1945 roku wolnych wyborach liczyła 28 radnych: Ludwik Bach (przewodniczący), Stanisław Basiel, Ryszard Białek, Halina Bikielec, Wiesław Bogucki, Jan Bukowski, Adam Furman, Czesław Heimowski, Witold Kaczanowski, Kazimierz Klawiter, Józef Kryszewski, Roman Mach, Marian Mejer, Stanisław Miłosek, Jan Miniszewski, Jarosław Miotke, Andrzej Napierała, Danuta Niżnikiewicz-Wojciechowska, Jan Nowicki, Jan Ożarowski, Tadeusz Piątkowski, Elżbieta Rogala-Kończak, Sylwester Rzepecki, Edmund Sierocki, Tadeusz Sylwanowicz, Ryszard Szur, Tadeusz Wolski i Wojciech Żaglewski. Wszyscy, oprócz jednej radnej, byli kandydatami Miejskiego Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” w Rumi. Przy Radzie powołano pięć stałych komisji z następującymi przewodniczącymi:

- Komisja Statutowo-Ustrojowa i Zadań Własnych – Jan Nowicki
- Komisja do Spraw Polityki Społecznej i Bezpieczeństwa – Kazimierz Klawiter
- Komisja do Spraw Polityki Gospodarczej – Andrzej Napierała
- Komisja Finansowo-Budżetowa i Rozwoju Przestrzennego – Czesław Heimowski
- Komisja Kultury, Zdrowia i Wychowania – Wiesław Bogucki

Wśród pierwszych decyzji nowo powstałej Miejskiej Rady w Rumi znalazło się m.in.: inwentaryzacja mienia komunalnego, określenie zasad sprzedaży lokali państwowych, przekazanie Miejskiemu Ośrodkowi Opieki Społecznej kompetencji w zakresie opieki nad mieszkańcami, ustalenie cen gruntów oraz stawek czynszu za dzierżawę gruntów państwowych, przyjęcie planu zagospodarowania przestrzennego, a także przejęcie szkolnictwa podstawowego.

Ponadto uchwalono Tymczasowy Statut Gminy wraz z regulaminem obrad Rady. Zdecydowano także o przystąpieniu do Związku Międzygminnego z siedzibą w Rumi, tworzonego przez gminy: Gdynia, Rumia, Reda, Kosakowo i Wejherowo dla realizacji wspólnych zadań związanych z ochroną środowiska

¹⁶⁶ *Przedwyborcze refleksje*, „Komunikaty Miejskiego Komitetu Obywatelskiego »Solidarność« w Rumi”, nr 4, 1990, s. 14.

¹⁶⁷ *Powyborcze refleksje*, „Komunikaty Miejskiego Komitetu Obywatelskiego »Solidarność« w Rumi”, nr 5, 1990, s. 4.

¹⁶⁸ *Statystyka wyborów...*, dz. cyt., s. 28.

naturalnego. Jako priorytet ustalono budowę oczyszczalni ścieków w Dębogórzcu¹⁶⁹. Pierwsza sesja Rady poprzedzona została mszą świętą odprawioną w kościele NMP Wspomożenia Wiernych, której proboszcz, ks. Stanisław Warszawski, poświęcił krzyż, umieszczony następnie w sali posiedzeń.

W sierpniu 1990 roku wyłoniono nowy Zarząd Miasta Rumi. Burmistrzem został Tadeusz Wolski, zastępcą – Danuta Jasińska, funkcję sekretarza miasta objęła Anna Tarczyńska, natomiast skarbniką – Eugenia Nelke. Delegatami do Wojewódzkiego Sejmiku Samorządowego zostali Ryszard Białek oraz Witold Kaczanowski¹⁷⁰.

W inauguracyjnym numerze „Biuletynu Informacyjnego Rady Miejskiej Rumi” z września 1990 roku zawarto idee, które miały przyświecać świeżo wybranemu przedstawicielstwu społeczności rumskiej:

Mamy nadzieję sprowokować mieszkańców do refleksji oraz zaszcześcić wiarę w samorządność. Naszym pragnieniem jest przede wszystkim stworzenie wspólnoty mieszkańców Rumi (...). Byłoby dobrze, aby „Biuletyn” czytali wszyscy, także i ci bierni, których dla spraw miasta należy jeszcze pozyskać¹⁷¹.

W drugiej połowie 1990 roku komitety obywatelskie przekształciły się w spontaniczny ogólnopolski ruch zwolenników zmian ustrojowych w Polsce. Toczyły się żywe dyskusje odnośnie sensu oraz dalszego charakteru ich funkcjonowania. Podobnie było w Rumi, gdzie w dniu 4 października 1990 roku odbyło się zebranie MKO „Solidarność”. Podczas wymiany poglądów ujawniły się dwie przeciwstawne opcje. Po jednej stronie stanęli zwolennicy kontynuacji prac Komitetu jako ciała doradczego dla Rady Miasta. Po drugiej zaś stronie zwolennicy rozwiązania Miejskiego Komitetu Obywatelskiego w Rumi oraz samookreślenia się jego działaczy poprzez poparcie tworzących się partii politycznych. Przy czym rumianie największą sympatią darzyli te związane z nurtem narodowym – Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe oraz Porozumienie Centrum¹⁷². Koła obu tych partii powołano tu w marcu 1991 roku¹⁷³. Dyskusja przebiegała w gorącej atmosferze, a trudności w wypracowaniu jednolitego stanowiska spowodowały pojawienie się propozycji podziału Komitetu na dwie grupy według sympatii pokładanych w zbliżających się wyborach prezydenckich¹⁷⁴. Do momentu rozwiązania Miejskiego Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” w Rumi w lutym 1991 roku jego rolę można określić jako reprezentanta spraw mieszkańców wobec władz miejskich.

Jesienią 1990 roku miało miejsce kolejne ważne wydarzenie w procesie budowy Trzeciej Rzeczypospolitej, a mianowicie pierwsze wolne wybory prezydenckie, które

¹⁶⁹ *Przebudzenie*, „Komunikaty Miejskiego Komitetu Obywatelskiego »Solidarność« w Rumi”, nr 7, 1990, s. 5.

¹⁷⁰ Tamże, s. 13.

¹⁷¹ „Biuletyn Informacyjny Rady Miejskiej Rumi”, nr 1, 1990, s. 1.

¹⁷² Por.: *Wie prawica, co czyni lewica*, „Komunikaty Miejskiego Komitetu Obywatelskiego »Solidarność« w Rumi”, nr 7, 1990, s. 4.

¹⁷³ *Porozumienie Centrum, Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe*, „Goniec Rumski”, nr 2 i 3, 1991, s. 2.

¹⁷⁴ *Protokół z zebrania MKO „Solidarność” w Rumi*, 4 X 1990 r.

odbyły się w dwóch turach¹⁷⁵. Wyniki pierwszej z nich na terenie Rumi odbiegały od ogólnopolskich, ponieważ Lech Wałęsa od razu cieszył się tu wysokim poparciem, osiągając wynik 57,45% przy frekwencji 65%. Tadeusz Mazowiecki uzyskał poparcie na poziomie 21,19%. W drugiej turze udział rumian w wyborze głowy państwa był nieco niższy i wyniósł 61,3%. Przywódca „Solidarności” osiągnął 89%, natomiast konkurujący z nim Stan Tymiński – zaledwie 11%¹⁷⁶.

Przemiany ludnościowe

Dynamika wzrostu ludności Rumi w latach 1945–1990 posiadała własną specyfikę, związaną z rozwojem przestrzennym gminy miejskiej. Jak wspomniano wyżej, w 1945 roku ilość mieszkańców Rumi szacowano na ok. 8 tys. Natomiast w dniu 1 września 1946 roku liczba ta wynosiła 9 985¹⁷⁷. Procesy osadnicze, oprócz ponieemieckiej gminy Wierzchucino, tylko w niewielkim stopniu objęły powiat morski. Wzrost liczby rumian w pierwszym roku po zakończeniu działań wojennych najprawdopodobniej związany był z migracją wewnętrzną, tzn. przybywała tu ludność kaszubska z okolicznych miejscowości. Ponadto powracali jeńcy wojenni, osadzeni w obozach i więzieniach oraz osoby wysiedlone w okresie wojny.

Widok z lat siedemdziesiątych na ulicę Starowiejską na skrzyżowaniu z ulicą Dąbrowskiego. Po lewej stronie księgarnia i budynek Banku Spółdzielczego. W głębi wieżowce

¹⁷⁵ A. Dudek, *Historia polityczna Polski*, dz. cyt., s. 122.

¹⁷⁶ Lech Wałęsa prezydentem Rzeczypospolitej Polskiej, „Goniec Rumski”, nr 2, 1990, s. 1.

¹⁷⁷ AP Gdy, 37/551, PRN w Wejherowie, *Podział terytorialny powiatu*, 1946 r., k. 29.

Tab. 5. Ludność Rumi w latach 1945–1990

Rok	Ludność w tys.	Wzrost lub ubytek roczny w %
1945	ok. 8	–
1946	10,0	+23,7
1950	10,3	+3,0 ^a
1951	11,2	+8,7
1952	10,8	-3,5
1953	11,1	+2,8
1954	11,4	+2,7
1955	11,3	+2,7
1956	12,1	+7,0
1954	12,7	+5,0
1958	13,4	+5,5
1959	14,5	+8,2
1960	15,1	+4,1
1961	16,3	+7,9
1962	17,1	+4,9
1963	18,0	+5,2
1964	18,9	+5,0
1965	19,5	+3,1
1966	20,7	+3,6
1967	21,6	+4,3
1968	22,1	+2,8
1969	22,9	+2,2
1970	23,2	+2,6
1971	23,8	+2,1
1972	24,7	+3,8
1973	27,7	+3,6
1974	25,9	+0,7
1975	26,0	+0,4
1976	26,3	+1,1
1977	26,5	+0,7

^a W latach 1946–1950 średni roczny przyrost ludności w Rumi wyniósł 0,75%.

2. Życie społeczno-polityczne

1978	26,0	-1,9
1979	26,4	+1,5
1980	26,7	+1,1
1981	28,7	+7,5
1982	31,1	+8,3
1983	32,5	+4,5
1984	33,4	+2,7
1985	34,5	+3,3
1986	35,3	+2,3
1987	36,1	+2,2
1988	35,9	-0,5
1989	36,8	+2,5
1990	37,5	+1,1

Źródło: AP Gdy: 37/551, *Starostwo i Powiatowa Rada Narodowa w Wejherowie*; 33/392, *Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Wejherowie*; 333/26, *Protokoły z posiedzeń Egzekutywy Komitetu Miejskiego PZPR*; *Rocznik Statystyczny województwa gdańskiego za lata 1946–1990*; *Podstawowe dane statystyczne według miast i gmin za lata 1981–1989*, WUS w Gdańsku.

Roczne tempo wzrostu liczby mieszkańców do 1950 roku utrzymywało się w Rumi na poziomie ok. 0,75%, natomiast średni wzrost ludności w gminach wiejskich województwa gdańskiego w tym czasie wynosił 1,9% w skali roku¹⁷⁸. Ubytek 400 osób w 1952 roku można tłumaczyć trwającą wówczas akcją paszportyzacji, tj. obowiązku nadania dowodu osobistego poświadczającego polskie obywatelstwo¹⁷⁹. Wiązało się to z ponowną procedurą podania tożsamości narodowej, podczas której część ludności opowiedziała się na rzecz niemieckości i w konsekwencji opuściła Polskę. Na terenie województwa gdańskiego odnotowano 3 tys. takich przypadków. Niewątpliwie, pomimo niewielkiego zasięgu i spokojnego przebiegu akcji, w świadomości rdzennych Pomorzan pozostała niepewność dotycząca akceptacji przez nową władzę raz złożonej deklaracji narodowej¹⁸⁰.

Sytuacja zmieniła się wraz z uzyskaniem przez Rumie prawo miejskich oraz przeznaczeniem terenu byłego lotniska o powierzchni 80 ha na działki budowlane. Dogodne warunki kupna działek budowlanych przyczyniły się do intensywnego rozwoju budownictwa indywidualnego.

W latach 1956–1973 Rumia wyraźnie wyróżniała się dynamiką wzrostu liczby mieszkańców na tle słabnących procesów ludnościowych na obszarze województwa

¹⁷⁸ I. Sobczak, *Obraz demograficzny województw nadmorskich Polski w latach 1946–1990*, Gdańsk 1992, s. 49.

¹⁷⁹ Cz. Osękowski, *Przebieg paszportyzacji ludności rodzimej ziem zachodnich i północnych w latach 1951–1953* [w:] *Ziemie Zachodnie i Północne Polski w okresie stalinowskim 1945–1956*, pod red. Cz. Osękowskiego, Zielona Góra 1999, s. 229 i in.

¹⁸⁰ C. Obracht-Prondzyński, *Kaszubi*, dz. cyt., s. 180.

gdańskiego. Podczas gdy w okolicznych miastach przyrost rzeczywisty ludności obniżał się, na terenie Rumi można zaobserwować w tym czasie podwojenie się liczby ludności. W 1969 roku zamieszkiwało Rumię już 22,6 tys. osób. W 1974 roku nastąpił gwałtowny spadek przyrostu mieszkańców miasta, który utrzymywał się do 1980 roku, osiągając w 1978 roku wynik ujemny. Jednak z początkiem lat osiemdziesiątych proces wzrostu ludności ponownie nabrał tempa, osiągając w latach 1981 i 1982 odpowiednio 7,5 oraz 8,3% w skali roku. Obok przyrostu naturalnego do przyczyn tego zjawiska zaliczyć trzeba przyspieszenie w tym okresie budowy osiedla w Janowie. Do 1990 roku dynamika wzrostu populacji rumskiej utrzymywała się na przeciętnym poziomie 2,3% rocznie, odnotowując jednak spadek ogółu społeczności miasta w 1988 roku. Z kolei udział rumian w ogólnej liczbie ludności województwa gdańskiego wahał się od 2,3% w 1957 roku przez 2,1% w 1976 roku do 2,6% w 1990 roku¹⁸¹.

Cechą struktury ludności powojennej Polski pod względem płci był wysoki współczynnik feminizacji. Specyfikę powyższą odnotować można również w odniesieniu do Rumi, jakkolwiek portowy charakter miast nadmorskich wyrównywał owo zniekształcenie demograficzne w szybszym tempie niż w innych częściach kraju. Przewaga kobiet nad mężczyznami nie była tu zbyt wysoka. Wskaźnik liczby kobiet przypadający na 100 mężczyzn wahał się od 104 w 1960 roku do 102 w 1990 roku, a w latach siedemdziesiątych osiągnął on poziom na niekorzyść kobiet, wynosząc na przykład w 1976 roku – 98.

Więcej negatywnych skutków niósł ze sobą proces demograficznego starzenia się społeczeństwa. Systematycznie wzrastał w Rumi udział mieszkańców powyżej sześćdziesiątego roku życia. W 1988 roku zamieszkiwało miasto 21 244 osób w wieku produkcyjnym oraz 3 220 w wieku poprodukcyjnym. Generalnie ludność czynna zawodowo stanowiła w Rumi w latach 1945–1990 średnio ok. 44% ogółu mieszkańców. W 1990 roku na pobyt stały zameldowanych było w mieście 38,5 tys. osób, w tym kobiet – 19 300 i mężczyzn – 19 200. Natomiast pobyt czasowy posiadało 1,7 tys. osób¹⁸².

Tab. 6. Ludność Rumi w 1976 roku według kryterium wiekowego

0–14	15–19	20–29	30–39	40–49	50–54	55–59	60–64	65+
6 667	2 595	4 010	3 480	2 487	718	943	918	1 406

Źródło: AP Gdy, 333/26, *Protokoły z posiedzeń Egzekutywy Komitetu Miejskiego PZPR*.

Jak już wspomniano, większość osób czynnych zawodowo dojeżdżała do pracy do Trójmiasta. W 1976 roku na ponad 8 tys. mieszkańców pracujących poza Rumią ok. 6 tys. dojeżdżała do Gdyni¹⁸³. Zatrudnienie na obszarze miasta wzrosło

¹⁸¹ K. Podoski, *Województwo gdańskie w liczbach*, dz. cyt., s. 17; *Gminy województwa gdańskiego 1990–1994*, Wojewódzki Urząd Statystyczny (dalej: WUS), Gdańsk 1995, s. 30.

¹⁸² *Rumia w liczbach*, „Komunikaty Miejskiego Komitetu Obywatelskiego »Solidarność« w Rumi”, nr 9, 1991.

¹⁸³ AP Gdy, 333/26, *Protokoły z posiedzeń Egzekutywy KM PZPR w Rumi, Ocena stanu ładu i porządku publicznego na terenie miasta Rumi, 1976 r.*, brak nr.

z ok. 2,5 tys. w latach pięćdziesiątych do 4,7 tys. w 1986 roku. Jednakże w latach osiemdziesiątych liczba miejsc pracy była trzykrotnie niższa od liczby pracujących mieszkańców Rumi.

Rumia jest miastem leżącym w obszarze występowania języka kaszubskiego. Według badań przeprowadzonych przez Marka Latoszka w latach osiemdziesiątych 54,9% mieszkańców w pełni identyfikowało się jako Kaszubi. Obok nich występuje także grupa osób postrzegających siebie jako pół-Kaszubów, jak też nieutożsamiających się z kaszubskością¹⁸⁴. Wśród ważnych aspektów identyfikacji Kaszubów obok języka i innych czynników kulturowych, umieszczyć należy religię oraz silne wyobrażenie o kaszubskim charakterze etnicznym. Przemiany cywilizacyjne i ustrojowe zapoczątkowane w 1989 roku wpłynęły na intensyfikację aktywności regionalnych grup etnicznych na rzecz kształtowania własnych losów. Często rola świadomości etnicznej stanowiła podstawowy warunek samoorganizowania się społeczności.

¹⁸⁴ M. Latoszek, *Pomorze. Zagadnienia etniczno-regionalne*, Gdańsk 1996, s. 118.

3. Rozwój gospodarczy

Rumia, jakkolwiek stanowiła wielkie zaplecze siły roboczej dla Trójmiasta, nie zdołała rozbudować własnej gospodarki w stopniu umożliwiającym wszystkim jej mieszkańcom zatrudnienie w miejscu zamieszkania. Rozwój przemysłu w Rumi w latach 1945–1990 podporządkowany był potrzebom gospodarki na wybrzeżu. Rzemiosło i handel, uzależnione od ideologicznych nakazów włączania w ramy ruchu spółdzielczego, dotykały fale kryzysu. Lokalizacja zakładów w większości skupiała się przy głównym ciągu komunikacyjnym. Wreszcie rolnictwo ze względu na warunki naturalne Rumi pozostawało na marginesie życia gospodarczego.

Przemysł

Po 1945 roku zmianie uległ profil produkcji przemysłowej Rumi, która z drzewnej w okresie międzywojennym rozwinęła się w kierunku metalowej i garbarskiej. W Zagórzcu na terenie poniemieckich zakładów wytwarzających w czasie wojny części do samolotów powstały dwa wiodące przedsiębiorstwa¹.

Załączek pierwszego z nich utworzono w lipcu 1945 roku w postaci spółdzielni produkcyjnej Warsztaty Mechaniczne „Metal”, zajmującej się naprawą urządzeń portowych i samochodów. Ponadto produkowano aparaty i urządzenia dla przemysłu chemicznego, okrętowego oraz wytwarzano okucia budowlane i łózka metalowe. Tutaj m.in. skonstruowano aparaturę dla pierwszej w Polsce wytwórni leku przeciwgruźliczego PAS. W 1951 roku spółdzielnia połączyła się z Zakładem Mechanicznym w Gdyni, zmieniając nazwę na Państwową Fabrykę WYROBÓW Metalowych Rumia-Zagórze. Tak pozostało do 1964 roku, kiedy to nazwę przedsiębiorstwa ustalono na Fabrykę Urządzeń Okrętowych (FUO). W 1952 roku nadzór nad zakładem objął Centralny Zarząd Przemysłu Okrętowego².

W drugiej połowie lat pięćdziesiątych przedsiębiorstwo specjalizowało się wyłącznie w urządzeniach okrętowych, a w 1959 roku weszło w skład Zjednoczenia Przemysłu Okrętowego. Przystąpiono do produkcji rozmaitych części wyposażenia statków. Początkowo były to żurawiki do łodzi ratunkowych oraz elementy do

¹ Montownia silników samolotowych działała od 1940 roku do końca 1944 roku. W styczniu 1945 roku ewakuowano tu fabryki obuwia z Bydgoszczy i Stargardu. Zob.: *Ziemia Wejherowska*, dz. cyt., s. 241.

² *Rumia. Ogólny zarys dziejów*, dz. cyt. s. 39.

urządzenia pokładów okrętowych. Na początku 1960 roku rozszerzono wytwórczość fabryki o chłodnice oleju i wody do siłowni, zaś od 1963 roku o chłodnice powietrza doładowującego do silników okrętowych. Następnie w 1967 roku uruchomiono produkcję wyparowników wodnych, a pięć lat potem podgrzewaczy oleju do siłowni okrętowych. Z kolei w 1973 roku rozpoczęto produkcję skraplaczy głównych, atmosferycznych i nadmiarowych dla statków stopięćtysięczników, a w 1974 roku podgrzewaczy wody morskiej i słodkiej na wszystkie typy statków. Fabryka stanowiła zaplecze dla stoczni Gdyni i Gdańska. W ten sposób Rumia współtworzyła bazę produkcyjną dla gospodarki morskiej stanowiącą jedno z podstawowych zadań przemysłu w województwie gdańskim.

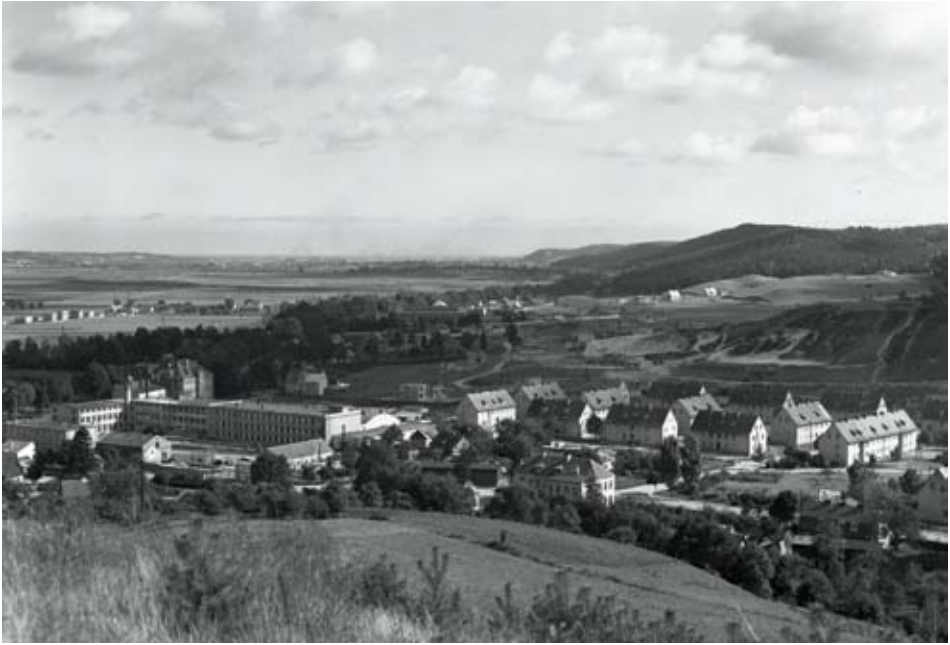

Fabryka Urządzeń Okrętowych. Brama wjazdowa. Zdjęcie z lat siedemdziesiątych

Wprowadzenie mechanizmów gospodarki rynkowej po 1989 roku spowodowało załamanie się dotychczasowych rynków zbytu. Starając się sprostać nowym wymogom, zakład uruchomił produkcję wysokociśnieniowych kotłów parowych i wodnych, a także podjął eksport konstrukcji stalowych³. Zatrudnienie w FOU w 1950 roku wynosiło 141 osób, dwadzieścia lat później zwiększyło się ponad trzykrotnie, osiągając w 1970 roku poziom 444 pracowników po to, by w 1975 roku spaść do 250 osób, przy jednoczesnym wzroście produkcji. Ponad 10% załogi fabryki stanowiły kobiety⁴. Z powodu braku wykwalifikowanej kadry na obszarze

³ Rumia. Informator..., dz. cyt., s. 19–20.

⁴ AP GdY, 33/493, Prez. PRN w Wejherowie, Ocena kształtowania się zasobów siły roboczej w powiecie z uwagi na zatrudnienie kobiet i młodocianych, 1975 r., k. 71–73.

Widok z Góry Markowca w kierunku na Zagórze i Janowo. Lata sześćdziesiąte. Fot. Janusz Uklejewski

Panorama Rumi 1971 rok. Na pierwszym planie budowa wiaduktu

Panorama Rumi widok w kierunku Janowa. Lata siedemdziesiąte

Panorama Rumi widok w kierunku Lotniska. Lata siedemdziesiąte

Widok na drogę nr 6. Na pierwszym planie Fabryka Urządzeń Okrętowych. Początek lat osiemdziesiątych.
Fot. Janusz Uklejewski

Widok na dworzec PKP i bloki przy ulicy Dąbrowskiego. Początek lat osiemdziesiątych.
Fot. Janusz Uklejewski

Widok na drogę nr 6. Wjazd do Rumi od strony Gdyni. Początek lat osiemdziesiątych.
Fot. Janusz Uklejewski

Widok na ulicę Starowiejską. Początek lat osiemdziesiątych.
Fot. Janusz Uklejewski

Instalacja przestrzenna przed budynkiem dworca. W tle bloki przy ulicy Dąbrowskiego.
Początek lat osiemdziesiątych. Fot. Janusz Uklejewski

RUMIA

Fontanna. Fragment miasta. Osiedle mieszkaniowe.
Fot. W. Niedzielko

Urząd pocztowy. Osiedle mieszkaniowe. Widok ogólny.
Fot. S. R. Sadowski, Janusz Uklejewski

Jeden z produktów FUIO
w ofercie z lat siedemdziesiątych.
Chłodnica powietrza do
okrętowych silników
spalinowych napędzających
agregaty prądotwórcze

Rumi większość pracowników zakładu dojeżdżało z Gdyni, Wejherowa, a także innych okolicznych miejscowości⁵.

Na terenie wspomnianej pomorskiej fabryki w 1946 roku uruchomiono także Pomorskie Zakłady Garbarskie, Garbarnię Rumia Zagórze. Inicjatorami rozwoju przemysłu garbarskiego w Rumi byli Waław Sawicki, pełnomocnik Ministerstwa Przemysłu Lekkiego oraz Waław Rawicki, długoletni pracownik zakładu. Początkowo garbowano głównie skóry baranie i bukaty⁶. Wraz z zatwierdzeniem przez Wydział Przemysłu Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku 31 grudnia 1949 roku nowego projektu zakładu, zaczęto specjalizować się w obróbce skór świńskich – podszevkowych oraz licowych naturalnych⁷. Z kolei w 1955 roku asortyment rozszerzono o skóry korygowane, obuwiowe, odzieżowe, dwoiny kryte, galanteryjne, a także lakierowane. Wdrażanie nowych produkcji spowodowało konieczność powiększenia fabryki. I tak w 1959 roku oddano do użytku nową halę produkcyjną wraz z magazynami⁸.

⁵ J. Węsierski, *Życie polityczne...*, dz. cyt., s. 236–237.

⁶ Bukaty to młode bydło w wieku 18–20 miesięcy. Na bukaty przeznacza się cielęta, które są intensywnie żywione w specjalnych bukaciarniach. Cechują się niskim stopniem odtuszczenia i dobrej jakości skórami.

⁷ AP Gdy, 37/496, PRN w Wejherowie, *Zatwierdzenie projektu urządzenia Państwowej Grabarni w Rumi-Zagórze, 1949 r.*, brak nr.

⁸ *Zarys dziejów Rumi*, dz. cyt., s. 193.

Nieistniejący już budynek Rumiańskich Zakładów Garbarskich „Rugar”. Zdjęcie z 1971 roku

Masówka pracowników garbarni w MDK 24.04.1971 roku z okazji 25-lecia zakładów

W latach sześćdziesiątych zakład produkował wyłącznie skóry nubukowe i obuwione na eksport do USA, RFN i Anglii. Po 1967 roku garbarnia zaczęła specjalizować się w produkcji skór nubukowych barwionych, których odbiorcami były krajowe zakłady obuwia. W latach 1973–1975 przeprowadzono przebudowę

zakładu, szczególnie działów mokrego oraz garbunkowego, gdzie zmodernizowano procesy produkcyjne, co z kolei przyczyniło się do zmniejszenia szkodliwości i uciążliwości pracy. Niestety lokalizacja fabryki przy jednej z głównych ulic miasta w pobliżu zabudowań mieszkalnych, szkoły i przedszkola była przyczyną wielu uciążliwości dla mieszkańców Rumi, ale nie tylko⁹.

Z powodu odprowadzania ścieków przemysłowych w postaci różnych chemikaliów do przepływającej przez teren garbarni Zagórskiej Strugi mocno ucierpiało środowisko naturalne. Woda, płynąc przez całe miasto, cuchnęła, niszczyła zmeliorowane łąki rozmieszczone na całej długości w kierunku do morza. Rzeka pozbawiona ryb zmieniała zabarwienie w zależności od pory roku.

Na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych powstała sztuczna wylęgarnia ryb. Zarybianie rzeki następowało poprzez hodowlę narybku uzyskiwanego z ikry pochodzącej z rzek Redy, Łeby i Zalewu Wiślanego. W 1963 roku Rumiańskie Zakłady Garbarskie przygotowały projekt budowy oczyszczalni ścieków przemysłowych, jednak nie został on zrealizowany. Problem rozwiązano częściowo, odprowadzając nieczystości kolektorem poza miasto, gdzie dopiero na wysokości Kazimierza wpuszczano do rzeki¹⁰.

Dopiero zmiana technologii produkcji oraz likwidacja tzw. wytwórczości mokrej z początkiem 1980 roku ograniczyła ilość wytwarzanych szkodliwych substancji, jak też ich skład chemiczny¹¹. W 1947 roku w fabryce pracowało 60 osób, w 1965 roku zaś 313, z czego w przeciwieństwie do FUEO większość stanowili mieszkańcy Rumi. Najbardziej intensywny okres rozwoju przypadł na połowę lat siedemdziesiątych, kiedy to fabryka zatrudniała 356 pracowników¹². Prawie 40% załogi zakładu stanowiły kobiety¹³. Kryzys lat osiemdziesiątych przyczynił się do załamania produkcji garbarni, ostatecznie doprowadzając do jej likwidacji w 1991 roku¹⁴.

Oprócz wspomnianych wiodących zakładów przemysłowych, w Rumi Janowie utworzono Fabrykę Kotłów „FAKO”. Jej początki związane były z powstałą w 1950 roku Rzemieślniczą Spółdzielnią Pracy Montażowo-Konstrukcyjnej w Gdańsku Nowym Porcie. Główny asortyment produkcyjny stanowiły wówczas łóżka metalowe, wózki dziecięce i sanki. Ponadto świadczone także usługi przemysłowe – galwanizacyjne, tokarskie oraz frezarskie. Po połączeniu z Robotniczą Spółdzielnią im. Mariana Buczka w 1955 roku wzrósł potencjał wytwórczy zakładu, który zmienił nazwę na Spółdzielnia Ślusarsko-Mechaniczna im. Obrońców Westerplatte.

⁹ AP Gdy, 333/26, Protokoły z posiedzeń Egzekutywy KM PZPR w Rumi, *Wnioski dotyczące działalności „Garbarni” w Rumi*, 1976 r., brak nr.

¹⁰ AP Gdy, 434/1, Protokoły z sesji MRN w Rumi, *Informacja na temat zanieczyszczenia środowiska przez Ruskie Zakłady Garbarskie*, 1963 r., k. 221–226.

¹¹ J. Banach, *Rumia...*, dz. cyt., s. 194.

¹² J. Węsierski, *Życie polityczne...*, dz. cyt., s. 241–242.

¹³ AP Gdy, 33/493, Prez. PRN w Wejherowie, *Ocena kształtowania się...*, dz. cyt.

¹⁴ Zob.: AP Gd, 2375/2593, UW/Wydział Rozwoju Gospodarczego i Przekształceń Własnościowych, *Rumiańskie Zakłady Garbarskie „Rugar” w Rumi – materiały i korespondencja dotycząca upadłości*, 1991 r., brak nr.

Asortyment produkcyjny poszerzono wówczas o stoły stolarskie i muldy wulkanizacyjne, a także kotły centralnego ogrzewania konstrukcji inż. S. Żołędowskiego oraz podgrzewacze wody. W 1959 roku nastąpiła kolejna fuzja, tym razem ze Spółdzielnią Pracy Kotłów C.O. im. Marcellego Nowotki. Nowe przedsiębiorstwo, którego długoletnim prezesem był Kazimierz Sawka, otrzymało nazwę Spółdzielnia Pracy Budowy Kotłów C.O. i Usług Metalowych¹⁵. Od tego momentu następowała systematyczna techniczno-organizacyjna rozbudowa zakładu.

Dzięki koncentracji na produkowaniu kotłów centralnego ogrzewania postępował proces specjalizacji i zarazem modernizacji wyrobów. Wykonywano wiele typów kotłów, przeciwprądowe wymienniki ciepła, pojemnościowe podgrzewacze wody, hydrofory dla rolnictwa i budownictwa. Wreszcie wraz z przejęciem Emalierskiej Spółdzielni „Emalia” w Gdańsku w 1964 roku wzbogacono asortyment wytwórczy o kuchnie węglowe i tablice emaliowane. Spółdzielnia od początku istnienia borykała się z brakiem pomieszczeń produkcyjnych. Natomiast poszerzony i wyraźnie wyspecjalizowany profil fabryki skłonił dyrekcję do podjęcia starań o budowę nowego zakładu w Rumi Janowie.

Widok na Janowo w połowie lat sześćdziesiątych. Po prawej osiedle kolejowe, w głębi Fabryka Kotłów FAKO

Prace budowlane zakończono pod koniec 1965 roku, a w następnych miesiącach nastąpił rozruch tej inwestycji poprzez wdrażanie nowych linii produkcyjnych. Kolejnym ważnym etapem w dziejach przedsiębiorstwa było połączenie Spółdzielni „Żeliwiak” z zakładami w Oliwie i Oruni, wytwarzającymi odlewy z żeliwa i metali kolorowych¹⁶. W 1976 roku doszło do upaństwowienia spółdzielni, a na jej

¹⁵ *Rumia. Informator...*, dz. cyt., s. 20.

¹⁶ J. Węsierski, *Życie polityczne...*, dz. cyt., s. 243–244.

bazie powstały Zakłady Metalowo-Odlewnicze. W 1980 roku nastąpiła zmiana na stanowisku dyrektora, którym został Edward Matkowski. Ostatecznej zmiany nazwy zakładu na Fabryka Kotłów „FAKO” dokonano w 1987 roku. W maju 1990 roku uzyskał on status przedsiębiorstwa komunalnego, którego organem założycielskim był Zarząd Miasta Rumi¹⁷.

Duża część produkcji fabryki opierała się na podstawie własnych konstrukcji i projektów technicznych. Urządzenia wystawiano na wielu imprezach handlowych, m.in.: na Międzynarodowych Targach Poznańskich w 1961 oraz 1983 roku, na Targach w Kijowie w 1972 roku, a także podczas Międzynarodowych Targów w Czechosłowacji w 1986 roku. Zresztą kraj ten był najważniejszym zagranicznym partnerem fabryki. Największy rozwój przedsiębiorstwa miał miejsce w latach siedemdziesiątych. Wówczas to zatrudnienie osiągnęło poziom 500 osób, natomiast w 1988 roku wyniosło 242 pracowników¹⁸.

Żywo rozwijający się w Rumi przed 1939 rokiem przemysł drzewny w okresie powojennym reprezentowały dwa zakłady: Stolarska Spółdzielnia Pracy „Modrzew” oraz Zakłady Drzewne Przemysłu Leśnego. Pierwszy z nich powstał w 1949 roku jako Spółdzielnia Pracy „Wyrób Skrzynek i innych Artykułów Drzewnych”, w której zrzeszono kilkunastu rzemieślników. W 1950 roku została podporządkowana Spółdzielni „Modrzew” w Wejherowie. Powstawały tu krzesła, różne artykuły drewniane codziennego użytku, a także trzonki do łopat i kilofów. Atutem zakładu była samowystarczalność pod względem produkcji tarcicy, którą fabryka wytwarzała we własnym niewielkim tartaku. Przedsiębiorstwo dysponowało wykwalifikowaną kadrą stolarzy¹⁹. Poziom zatrudnienia w fabryce w 1960 roku wynosił 160 pracowników, z czego 50 dojeżdżało spoza Rumi, przykładowo z Wejherowa 29 osób²⁰.

Obok Spółdzielni „Modrzew” działały Zakłady Drzewne Przemysłu Leśnego, zatrudniające średnio 40 osób. Jednak z uwagi na to, iż na terenie powiatu wejherowskiego istniała dostateczna ilość tartaków, przy jednoczesnym zmniejszaniu się potrzeb w tym zakresie (w skali województwa gdańskiego pozyskiwano coraz mniej drewna), zakład ten nie rozwinął swej działalności. Niekorzystne położenie obu wymienionych fabryk oraz złe warunki lokalowe nie sprzyjały intensywnej produkcji. Zarówno „Modrzew”, jak i Zakłady Leśne położone były niedaleko dworca kolejowego w centrum Rumi. Ich budynki, pozbawione fundamentów, zbudowane były głównie z drewna, a teren, na którym się znajdowały, przeznaczony był pod budownictwo mieszkalne²¹. Zakłady te uległy likwidacji w latach siedemdziesiątych.

Na początku lat pięćdziesiątych na terenie Rumi otworzyła swoją filię Nadmorska Spółdzielnia Materiałów Budowlanych w Gdyni, produkująca dachówki z cementu, kręgi studienne i tzw. pustaki alfa. Z przemysłem budowlanym związane było także Państwowe Przedsiębiorstwo Przemysłu Terenowego powstałe w 1963 roku. Od 1954 roku działało jako Spółdzielnia Pomorska, natomiast od 1959 roku prowadziło

¹⁷ J. Banach, *Rumia...*, dz. cyt., s. 195.

¹⁸ L. Kiersznikiewicz, *Rozwój Rumi w latach 1945–1988*, Gdańsk 1996, maszynopis, s. 66–67.

¹⁹ J. Banach, *Rumia...*, dz. cyt., s. 194.

²⁰ *Rumia. Ogólny zarys dziejów*, dz. cyt., s. 39–40.

²¹ *Zarys dziejów Rumi*, dz. cyt., s. 194.

eksploatację kopalni kruszywa. Pierwsze badania geologiczne przeprowadzono na początku lat pięćdziesiątych pod kierownictwem rumianina Pawła Falkowskiego, późniejszego wieloletniego dyrektora przedsiębiorstwa. Podstawowym kruszywem, które wydobywano w tej odkrywkowej kopalni, był żwir. Zakład działał do połowy 1981 roku, kiedy to zrehabilitowane wyrobisko o powierzchni ponad 12 ha zwrócono Lasom Państwowym, natomiast część o powierzchni 3,5 ha rozparcelowano na działki budowlane²².

Rzemiosło, handel i usługi

Rzemiosło, posiadające w Rumi bogate tradycje w branży drzewnej, metalowej i spożywczej, w okresie powojennym pomyślnie rozwijało się przez pierwsze trzy lata, a więc do 1948 roku. Miało to niewątpliwie związek ze specyfiką czasów, kiedy to deficyt wszelkich dóbr konsumpcyjnych zapewniał szeroki i chłonny rynek zbytu. Łącznie we wskazanym okresie powstało 70 warsztatów rzemieślniczych. Jednak walka z własnością prywatną oraz polityka podatkowa państwa doprowadziły do szybkiego upadku części tych zakładów.

Władze zmieniły strukturę organizacyjną rzemiosła tak, aby objąć kontrolą drobną wytwórczość. W miejsce Powiatowego Związku Rzemiosł w sierpniu 1950 roku utworzono Cech Rzemiosł Różnych, skupiony w Okręgowym Związku Cechów w Wejherowie, obejmującym swym zasięgiem powiat morski i lęborski²³. Do jego głównych zadań należało: świadczenie usług dla ludności, gospodarki uspołecznionej, produkcja eksportowa i uzupełniająca na rynek krajowy oraz szkolenie kadr rzemieślniczych. W latach 1948–1956 zlikwidowano w Rumi 63 warsztaty. W ich miejsce powstało siedemnaście spółdzielni rzemieślniczych, które wkrótce samoistnie się rozwiązały.

Pawilony handlowe Cechu Rzemiosł Różnych przy ulicy Dąbrowskiego. Lata siedemdziesiąte

W efekcie tzw. odwilży 1956 roku nastąpił pewien wzrost aktywności rumiańskich rzemieślników, którzy do 1958 roku założyli 45 nowych zakładów. Jednak

²² Tamże, s. 195.

²³ B. Breza, *Wejherowo w okresie międzywojennym...*, dz. cyt., s. 381.

niepewność wynikająca z posunięć ówczesnych władz powodowała niechęć wśród przedsiębiorców do inwestowania. Już 1958 rok przyniósł kolejne ograniczenia, co poskutkowało likwidacją 17 warsztatów do następnego roku. Według danych Cechu Rzemiosł Różnych w Wejherowie na początku 1966 roku istniało w Rumi 88 zakładów rzemieślniczych reprezentujących 33 specjalizacje²⁴.

Tab. 7. Stan rzemiosła w Rumi na dzień 25 lutego 1966 roku

Grupa zawodowa	Liczba cechów	Liczba zakładów
Metalowa	78	13
Mineralna	14	4
Drzewna	67	18
Skórzana	25	5
Odzieżowa	72	21
Spożywcza	8	2
Przemysłowa	4	1
Budowlana	61	18
Różna	18	6

Źródło: AP Gdy, 27/3, Prez. MRN w Rumi, *Sprawozdanie Cechu Rzemiosł Różnych w Wejherowie z działalności, stanu i sytuacji rzemiosła oraz perspektyw rozwoju na terenie Rumi*, k. 216.

Pomimo wspomnianych utrudnień rzemiosło w Rumi rozwijało się, zachowując własną dynamikę i specyfikę, niemniej można wykazać pewne tendencje mające związek z ogólnokrajową polityką gospodarczą. Od połowy lat sześćdziesiątych mamy do czynienia z trendem unowocześniania gospodarki, wzrostu konsumpcji oraz otwarcia na technologie i rynki zachodnie²⁵. Pierwsze lata rządów Edwarda Gierka uruchomiły boom konsumpcyjny, który ilustrowało hasło: „Aby Polska rosła w siłę, a ludzie żyli dostatniej”²⁶.

Przełomowy dla Rumi okazał się rok 1973, kiedy to zarejestrowano 106 nowych warsztatów. Według sprawozdania Miejskiej Rady Narodowej w Rumi w 1977 roku działało ich w mieście 209, w tym 149 warsztatów usługowych, a liczba osób zatrudnionych w rzemiośle wynosiła wówczas 700²⁷. Z kolei w latach 1978–1988 nastąpił jeden z większych w okresie powojennym przyrostów zakładów rzemieślniczych w następujących specjalizacjach: motoryzacyjnej, drzewnej, metalowej, odzieżowej oraz budowlanej. Ogółem w latach 1945–1990 utworzono ok. 800 zakładów, wśród których dominowała branża krawiecka i stolarska.

²⁴ AP Gdy, 27/3, Prez. MRN w Rumi, *Sprawozdanie Cechu Rzemiosł Różnych w Wejherowie z działalności, stanu i sytuacji rzemiosła oraz perspektyw rozwoju na terenie Rumi*, 1966 r., brak nr.

²⁵ A. Paczkowski, *Pół wieku dziejów Polski*, dz. cyt., s. 270.

²⁶ A. Dudek, *PRL bez makijażu*, Kraków 2008, s. 115.

²⁷ AP Gdy, 434/5, Protokoły z sesji MRN w Rumi, *Ocena realizacji programu rozwoju usług i rzemiosła miasta Rumi na lata 1976–1980*, k. 183–184.

Tab. 8. Działalność przemysłowo-usługowa w Rumi w latach 1945–1988

Rok	Liczba zgłoszeń	Prywatne	Spółdzielcze	Ilość likwidacji
1945	13	13	–	1
1946	22	22	–	1
1947	16	16	–	2
1948	20	19	1	11
1949	8	4	4	13
1950	4	3	1	12
1951	6	4	2	2
1952	6	4	2	2
1953	7	6	1	–
1954	9	8	1	5
1955	10	5	5	5
1956	9	9	–	13
1957	27	26	1	8
1958	10	10	–	6
1959	5	5	–	11
1960	10	10	–	9
1961	13	12	1	15
1962	13	13	–	7
1963	10	8	2	8
1964	12	9	3	11
1965	13	11	2	4
1966	16	13	3	10
1967	13	13	–	10
1968	34	34	–	9
1969	12	12	–	6
1970	17	16	1	10
1971	10	9	1	9
1972	25	22	3	15
1973	106	106	–	29
1974	16	16	–	11

3. Rozwój gospodarczy

1975	14	14	–	12
1976	4	4	–	2
1977	7	7	–	17
1978	16	16	–	14
1979	19	19	–	6
1980	22	22	–	17
1981	11	11	–	14
1982	41	41	–	10
1983	29	29	–	13
1984	36	36	–	13
1985	21	21	–	17
1986	21	21	–	23
1987	36	38	–	19
1988	28	28	–	26

Źródło: Urząd Miasta w Rumi, *Rejestr potwierdzeń zgłoszeń przemysłu i usług za lata 1945–1988*.

W wyniku wielkiej akcji polityczno-gospodarczej, tzw. bitwy o handel, prowadzonej przez rząd w latach 1947–1949 w ramach planu 3-letniego, na terenie Rumi doprowadzono do częściowej likwidacji sektora prywatnego. Podjęte w 1947 roku kroki zmierzające do jego ograniczenia w handlu i wytwórczości (jak wspomniano, również rzemieślniczej) przyniosły wkrótce pierwsze efekty²⁸. Do końca tego roku zlikwidowano tu wszystkie indywidualne punkty handlowe. Po 1956 roku inicjatywa prywatna w niewielkim tylko stopniu uległa intensyfikacji. Do 1980 roku zarejestrowano jedynie 27 zgłoszeń o prowadzeniu handlu, w tym: 13 sklepów warzywnych, 5 kwiaciarni, 7 sklepów przemysłowo-drogeryjnych, 1 motoryzacyjny oraz pośrednictwo nieruchomości. W latach osiemdziesiątych nastąpiło ożywienie prywatnej działalności handlowej. Miało to związek z postępującym kryzysem gospodarczym w Polsce, a także z wydarzeniami politycznymi, które wymusiły pewną liberalizację w tym zakresie.

Nadal w uprzywilejowanej sytuacji znajdowała się uspołeczniona forma działalności handlowej. Przykładowo w 1982 roku działały 94 punkty sprzedaży detalicznej, przy czym zdecydowana większość, bo 80 z nich (w tym 50 sklepów) funkcjonowało w handlu uspołecznionym²⁹. Generalnie w latach 1981–1988 powstało prawie 100 sklepów prywatnych, wśród których największą popularnością cieszyły się tzw. warzywniaki oraz asortyment galanterijno-odzieżowy i ogólnospożywczy³⁰.

²⁸ A. Paczkowski, *Pół wieku dziejów Polski*, dz.cyt., s. 155.

²⁹ *Podstawowe dane statystyczne według miast i gmin z 1982 r.*, WUS, Gdańsk 1983, s. 39.

³⁰ Urząd Miejski w Rumi, *Rejestr potwierdzeń zgłoszeń przemysłu i usług za lata 1945–1988*.

Sklep mięsny PSS „Społem” w dawnej piekarni Gańskiego na Placu Kaszubskim w latach siedemdziesiątych

11 sierpnia 1945 roku powołano w Rumi do życia wspomnianą wyżej Gminną Spółdzielnię „Samopomoc Chłopska”, w której koncentrowało się życie gospodarcze Rumi. Wybrano radę nadzorczą, której prezesem został Wojciech Marczyński, na czele zarządu stanął Franciszek Kuffel, a funkcję jego zastępcy objął Alfons Murawski³¹. Początkowo spółdzielnia posiadała tylko dwie placówki, ale już w 1947 roku skupiała 16 sklepów, w tym przemysłowy, tekstylny i odzieżowy oraz magazyny materiałów budowlanych, opału i nawozów sztucznych.

W 1948 roku GS „Samopomoc Chłopska” wchłonęła handlowo-usługową Powszechną Spółdzielnię Spożywców, do której należały dwa sklepy spożywcze i piekarnia. W 1950 roku placówka skupiała 22 sklepy, 5 piekarni, masarnię, gospodę oraz dziesięć innych punktów sprzedaży. Z kolei z początkiem 1956 roku spółdzielnia została przemianowana na Powszechną Spółdzielnię Spożywców „Jedność” w Rumi, działającą w ramach Spółdzielni „Społem”³². W latach 1964–1966 nastąpiła fuzja, w wyniku której została ona przyłączona do PSS „Zgoda” w Wejherowie, po czym działała jako Wejherowska Powszechna Spółdzielnia Spożywców „Społem” Oddział w Rumi.

Tab. 9. Stan zatrudnienia w gospodarce społecznej w Rumi w latach 1974 i 1975

Gałąź gospodarki	1974 rok	1975 rok
Przemysł	1 378	1 395
Handel	305	307

³¹ Por.: AP Gdy, 37/1, PRN w Wejherowie, *Sprawozdanie*, 16 V 1945 r., k. 25.

³² *Rumia. Ogólny zarys dziejów*, dz. cyt., s. 40.

3. Rozwój gospodarczy

Rolnictwo	98	97
Gospodarka mieszkaniowa	207	204
Pozostałe	619	645
Ogółem	2 607	2 648

Źródło: AP Gdy, 434/3, Protokoły z sesji MRN w Rumi, *Roczna ocena rozwoju społeczno-gospodarczego w Rumi*, 1975 r., k. 12.

W pierwszej połowie lat siedemdziesiątych dokonano modernizacji obiektów handlowych i produkcyjnych. Ponadto wybudowano trzy nowe pawilony oraz uruchomiono punkt usługowy „Praktyczna Pani”, jak też 6 kiosków spożywczych. W 1971 roku otwarto restaurację „Kaskada”, a dwa lata później bar „Agata” na dworcu kolejowym. W 1975 roku rumska spółdzielnia „Społem” dysponowała 76 sklepami i zakładami, w tym: 24 spożywczymi, 15 przemysłowymi, 15 kioskami, 2 piekarniami, 4 restauracjami, 2 stołówkami, 2 barobusami, 3 bufetami przyzakładowymi, 6 punktami usługowymi, kioskiem, ciastkarnią oraz masarnią³³. W latach osiemdziesiątych spółdzielnia rozwinęła swoją działalność również na osiedle Janowo. Po 1989 roku jej sieć handlowa, działając w warunkach prywatyzacji, zmniejszyła się. Przykładowo w 1990 roku 13 placówek „Społem” przejęli prywatni właściciele³⁴.

Brama wjazdowa na teren siedziby PSS „Społem” przy ulicy Mickiewicza

Jak już wspomniano, na terenie Rumi rozwinęto hodowlę ryb. Polski Związek Wędkarski w 1957 roku zainicjował budowę stawów hodowlanych w górnym biegu

³³ J. Węsierski, *Życie polityczne...*, dz. cyt., s. 252–253.

³⁴ PSS „Społem”, „Goniec Rumski”, nr 4, 1991, s. 9.

Zagórskiej Strugi. Ośrodek Zarybiania w Rumi produkował narybek trzech gatunków pstrąga: potokowego, źródlanego i tęczowego, a także troci. Ryby trafiały do potoków i rzek województw: gdańskiego, elbląskiego, koszalińskiego, bydgoskiego oraz krakowskiego. Część narybku przeznaczona była do dalszej hodowli dla właścicieli lokalnych stawów, jak też z innych miejscowości województwa gdańskiego. W 1971 roku w Rumi skonstruowano pierwszy w kraju rurociąg-transporter żywych ryb na odległość 400 metrów. Wydajność tego urządzenia, którego twórcami byli Wojciech Brudziński i Marek Bartusch, wynosiła ok. 23 tony na godzinę³⁵.

Rolnictwo

Jeszcze przed uzyskaniem praw miejskich rolnictwo stanowiło niewielką część życia gospodarczego Rumi. Zamieranie działalności rolniczej związane było z niską jakością gruntów, które m.in. z powodu kwaśnych deszczy ulegały zakwaszeniu. Położenie Rumi blisko morza, zmiany deniwelacyjne terenu, jak też krzyżowanie się wpływów klimatu morskiego i kontynentalnego skutkowało dużymi wahaniami temperatur rocznych, opadami i późnymi przymrozkami. Wszystko to nie sprzyjało wegetacji roślin, która trwała tu ok. 195 dni. Wreszcie zbyt niskie opady w okresie wiosennym, przy jednoczesnym ich nasileniu w okresie żniw powodowały pewne straty.

Pierwsze powojenne dożynki w 1945 roku

Od połowy lat pięćdziesiątych postępował spadek liczby gospodarstw na terenie Rumi, które w większości przekazywano na działki budowlane³⁶. Pomimo

³⁵ W królestwie pstrąga, „Goniec Rumski”, nr 50, 1995, s. 7.

³⁶ AP Gdy, 333/26, Protokoły z posiedzeń Egzekutywy KM PZPR w Rumi, Ocena stanu ochrony środowiska naturalnego w Rumi i najbliższej okolicy, brak nr.

wskazanych wyżej zjawisk przyrodniczych, wynikało to głównie z przeobrażeń o charakterze urbanistycznym, w tym z zapotrzebowania na budownictwo jedno- i wielorodzinne. Procesowi temu towarzyszyło zmniejszanie się zatrudnienia w rolnictwie, które wynosząc 6% w 1950 roku, przez 5% w 1960 oraz 3,6% w 1970 roku, osiągnęło 1,8% w 1983 roku. Areał użytkowy stanowiły w większości małe gospodarstwa indywidualne o wielkości 5 ha, w których produkcja odbywała się na potrzeby własne, a członkowie rodzin znajdowali zatrudnienie poza rolnictwem.

W pierwszej połowie lat pięćdziesiątych liczba gospodarstw indywidualnych wahała się między 26 a 33³⁷. W 1962 roku areał użytkowy na 3 744 ha powierzchni Rumi stanowił zaledwie 600 ha, natomiast obszar zajęty pod ogrodnictwo i warzywnictwo wynosił odpowiednio – 25 ha i 2 ha. W 1990 roku obszar użytków rolnych na terenie miasta wzrósł do 1100 ha, z czego 100 ha zajmowały uprawy warzyw, a 7,2 ha stanowiły uprawy pod folią i szkłem.

Rumia odczuła regres w dziedzinie hodowli zwierząt. Stale obniżało się погоłowie koni, które jeszcze w latach siedemdziesiątych stanowiły element krajobrazu miasta. W 1962 roku w Rumi odnotowano 177 koni, 553 sztuki bydła, 228 owiec oraz 615 sztuk trzody chlewnej³⁸. W 1990 roku ogólny stan погоłowia szacowano na 600–800 sztuk³⁹. Gospodarze swoje wyroby sprzedawali w punkcie skupu żywca i mleka przy ulicy Towarowej, działającego do 1991 roku.

Na terenie Rumi nigdy nie powstała uspołeczniona forma uprawy ziemi, aczkolwiek czyniono starania w kierunku zbliżenia chłopów do zespołowych form pracy. Po okresie industrializacji wszczętej w okresie realizacji planu sześcioletniego (1950–1955), przystąpiono do wykonania pierwszego z trzech planów pięcioletnich (1956–1960). Wśród priorytetów inwestycyjnych znalazło się wówczas m.in. rolnictwo. W celu podniesienia produkcji w indywidualnych gospodarstwach chłopskich w Rumi położono nacisk na rozwój różnorodnych form prostej kooperacji: zespołów uprawnych, hodowlanych i łąkarskich. W okresie kampanii siewnej w 1956 roku powołano dwa zespoły uprawy ziemi o ogólnej powierzchni 23 ha, zrzeszające 19 członków. Nie było to jednak imponujące przedsięwzięcie, skoro plan zasiewów na ten rok obejmował 343 ha. Z kolei innym przejawem zespołowego działania było opracowanie przez Komisję Rolną harmonogramu pomocy sąsiedzkiej, którym objęto 13 gospodarstw.

Działający w Rumi od 1946 roku Bank Spółdzielczy przeznaczył na rozwój rolnictwa w pierwszym roku pierwszej „pięciolatki” niemałą sumę 35 tys. zł. W 1973 roku zrzeszał on 1182 członków i posiadał 1281 książeczek i rachunków oszczędnościowych. Placówka ta swoim zasięgiem obejmowała również Łężyce, Zbychowo, Chylonię, Kack i Witomino⁴⁰. Rumianie dobrze wywiązywali się

³⁷ AP Gdy, 33/335, Prez. PRN w Wejherowie, *Zestawienie ilościowe mieszkańców i obszaru w projektowanej nowej gromadzie*, 1954 r., k. 2.

³⁸ AP Gdy, 33/351, Prez. PRN w Wejherowie, *Sprawozdanie Konwentu Przewodniczących Komisji Powiatowej Rady Narodowej w Wejherowie do Spraw Działalności Miejskiej Rady Narodowej w Rumi za lata 1961–1963*, k. 181.

³⁹ LB, Prot. z zebrania Zarządu Miejskiego Komitetu „S” w Rumi, 29 III 1990 r.

⁴⁰ AP Gdy, 27/3, Prez. MRN w Rumi, *Sprawozdanie z przygotowań do wiosennej kampanii siewnej*, 1956 r., brak nr.

z obowiązku dostaw żywca i mleka, gdyż przykładowo w pierwszym kwartale 1956 roku obciążenie to wykonali w 98%, jeśli chodzi o żywiec, i w 86% w przypadku mleka⁴¹.

Targowisko miejskie w Rumi. Zdjęcie z 1984 roku

Natomiast dobrze rozwijającą się gałęzią rolnictwa było ogrodnictwo. Już w lipcu 1945 roku oceniano, iż nielka grupa rolników gminy posiadała głównie dobrze rozwinięte ogrodnictwa, a także łąki oraz pastwiska⁴². Szklarnie powstawały od lat siedemdziesiątych. W 1988 roku istniało 79 gospodarstw ogrodniczych o łącznej powierzchni 37,659 ha szklarni grzewczych oraz 17,069 ha tuneli ogrzewanych. Znajdowały się one w kompleksach przy ulicach: Rajskiej, Grunwaldzkiej, Dębogórskiej, Czerwonych Kosynierów, Partyzantów, a ich właściciele stanowili najbardziej zamożną grupę mieszkańców miasta.

W dniu 10 października 1974 roku na terenie Rumi rozpoczęła działalność Spółdzielnia Kółek Rolniczych (SKR), która swoim zasięgiem objęła również Redę, Ciechocino, Gniewowo, Ustarbowo, Bieszkowice, Zbychowo, Sopieszyno, Reszki i Nowy Dwór Wejherowski. Zajmowała się ona sprawami technicznymi, prowadziła księgowość, jak też pośredniczyła w przydzielaniu kredytów z Funduszu Rozwoju Rolnictwa. Do 1950 roku spółdzielnia podlegała Powiatowemu Związkowi Kółek Rolniczych w Wejherowie, po zniesieniu powiatów nastąpiło usamodzielnienie wszystkich kółek rolniczych. Podstawowymi dziedzinami ich aktywności były:

⁴¹ AP Gdy, 27/3, Prez. MRN w Rumi, *Sprawozdanie z realizacji obowiązku dostaw żywca i mleka*, I kw. 1956 r., brak nr.

⁴² AP Gdy, 37/555, PRN w Wejherowie, Rumia-Zagórze. *Materiały w sprawie podziału terytorialnego granic*, 1946 r., k. 3.

mechanizacja rolnictwa, usługi agrotechniczne i budowlane, ochrona roślin oraz remonty urządzeń. SKR w Rumi do 1981 roku prowadziła też działalność rolniczą, w tym głównie hodowlaną. Ponadto w 1984 roku przy ulicy Grunwaldzkiej wybudowano dużą halę produkcyjną, gdzie rozpoczęto produkcję metalową. W pierwszym okresie wytwarzano tu kójce dla trzody chlewnej, natomiast po nawiązaniu kooperacji z Ursusem wszczęto produkcję części do ciągników, jak też elementów konstrukcyjnych dla elektrowni w Żarnowcu. W latach 1974–1988 funkcję prezesa SKR w Rumi pełnili kolejno: Zygmunt Kos, Jan Szpakiewicz, Zygmunt Tałajko oraz Mieczysław Ostrowski⁴³.

⁴³ L. Kiersznikiewicz, *Rozwój Rumi*, dz. cyt., s. 79–82.

4. Oświata

W latach 1945–1948 szkolnictwo w Rumi, podobnie jak w całej Polsce, zarówno w wymiarze zaplecza materialnego, jak i treści programowych odbudowywano na bazie pozostałości i wzorów przedwojennych. Twórcami rumskiej oświaty po 1945 roku byli Bernard Borkowicz i Alfons Murawski, którzy przystąpili do odbudowy budynków szkolnych oraz ich wyposażenia w niezbędny sprzęt oraz pomoce dydaktyczne. W dniu 18 kwietnia 1945 roku Borkowicz otrzymał polecenie przywrócenia do życia szkolnictwa na terenie Rumi.

W następnych dekadach nastąpiła reorganizacja systemu oświaty ze względu na stały wzrost liczby uczniów, jak też reformę szkolnictwa, której koncepcje wytyczono na Ogólnopolskim Zjeździe Oświatowym w 1945 roku. Podstawą systemu szkolnego miała być obowiązkowa ośmioklasowa szkoła powszechna, jednolita dla wsi i miasta. W praktyce przebudowę polskiej oświaty w tym kierunku wszczęto po VII Plenum KC PZPR w 1961 roku¹. Do tego momentu obowiązywała siedmioklasowa szkoła podstawowa.

Wprowadzenie modelu szkoły ośmioklasowej wiązało się z rozszerzeniem sieci placówek, a także wzrostem ilości etatów nauczycielskich. Początkowo większość pedagogów posiadało średnie wykształcenie bądź kursy pedagogiczne. Z czasem poziom przygotowania kadry nauczycielskiej zwiększał się, szczególnie zaś po 1972 roku, gdy kształcenie w tym zakresie przejęły wyższe uczelnie. Przykładowo w dniu 15 kwietnia 1979 roku na 200 pracujących w Rumi nauczycieli 87 posiadało wyższe wykształcenie. W latach 1977–1979 swoje kwalifikacje podwyższyło kolejnych 69 rumskich nauczycieli. Czternastu z nich ukończyło studia wyższe, 20 złożyło egzamin kwalifikacyjny równoważny wyższym studiom zawodowym, 32 zostało przygotowanych do pracy w klasach I–III oraz 3 ukończyło Studium Wychowania Przedszkolnego².

Po zakończeniu działań wojennych budynki szkolne w Starej Rumi, na Zagórzcu nie nadawały się do użytku, całkowicie zniszczona była szkoła w Białej Rzece. Gmina uruchomiła szkołę w Janowie składającą się z pięciu gotowych izb oraz trzech będących w remoncie. Kierownikiem szkoły został wspomniany Alfons Murawski, który pełnił to stanowisko w Starej Rumi jeszcze przed wybuchem wojny³.

¹ K. Bartnicka, I. Szybiak, *Zarys historii wychowania*, Warszawa 2001, s. 204–205.

² AP Gdy, 434/6, Protokoły z sesji MRN, *Raport o stanie oświaty i wychowania oraz kultury*, 1979 r., k. 80 i 84.

³ M. Osiadacz, *Szkoła Podstawowa nr 1 w Starej Rumi...*, dz. cyt., s. 43.

Pierwszy skład grona nauczycielskiego liczył pięcioro nauczycieli i wyglądał następująco: Bernard Borkowicz (zastępca kierownika), Paweł Hainowski, Narcyz Kurr, Halina Zygmantowska, Łucja Rieger oraz ks. Feliks Żołnowski.

Już 30 kwietnia 1945 roku 727 dzieci rozpoczęło naukę w szkole w Janowie. Uczniowie według wieku zostali zorganizowani w dwunastu oddziałach: po dwie klasy I–V oraz po jednej VI i VII⁴. Pierwszy po zakończeniu wojny rok szkolny ukończyło w Janowie 929 dzieci. Uroczystościom rozdania świadectw towarzyszyły obchody 25-lecia pracy nauczycielskiej Alfonsa Murawskiego. W roku szkolnym 1946/1947 w Janowie uruchomiono dodatkowo Szkołę Doksztalającą Ogólnozawodową, a następnie po dwóch latach, tj. w roku szkolnym 1948/1949, Liceum Ogólnokształcące, którego dyrektorem został Ignacy Lisewski. W 1947 roku nastąpił podział szkoły na dwie odrębne placówki: Publiczną Szkołę Powszechną w Janowie, której kierownictwo również objął Lisewski oraz Publiczną Szkołę Powszechną w Rumi pod kierunkiem Murawskiego. Obie zajmowały ten sam budynek w Janowie: pierwsza piętro, a druga parter.

Szkoła Podstawowa nr 1

W 1948 roku odremontowano przedwojenny budynek szkoły przy ulicy Kościelnej. Oto jak przedstawiał się jego wizerunek we wspomnieniach jednego z absolwentów tej najstarszej placówki szkolnej w Rumi:

Budynek Szkoły Podstawowej nr 1.

W głębi część dobudowana do starego budynku na początku lat sześćdziesiątych

⁴ *Kronika poświęcona nadaniu im. Jana Korczaka Szkole Podstawowej nr 4 z okazji XX-lecia nadania praw miejskich Rumi i XXX-lecia PRL.*

*Odnowiona szkoła była piękna: czerwona cegła, nowe futryny okienne pomalowane na biało i błyszczące szyby, rozrośnięty bujnie zielony latem a rudy jesienią winobluszcz zdobił budynek (...). Wejście do szkoły było szerokie, a front zdobiły półokrągłe okna, które zachowały się do dzisiaj (...)*⁵.

Uroczyste otwarcie odbudowanej szkoły nastąpiło w dniu 10 maja 1949 roku w obecności dzieci, rodziców, Mariana Dudzika, wójta Rumi, członków Gminnej Rady oraz Komitetu Gminnego PZPR. Młodzież podjęła naukę w siedmiu izbach lekcyjnych⁶. W przeddzień uroczystości przeniesiono z budynku w Janowie inwentarz szkolny. Braki w umeblowaniu pomogły załatać władze Rumi, dostarczając 72 nowe ławki. W momencie przeniesienia szkoła posiadała 567 uczniów, kształcących się pod opieką 13 nauczycieli.

Zakończenie roku szkolnego – druga połowa lat sześćdziesiątych.
Pierwszy z lewej dyrektor – Alfons Murawski

Z powodu zwiększającej się liczby uczniów zajęcia szkolne odbywały się w systemie dwuzmianowym. Lekcje wychowania fizycznego prowadzone były na prowizorycznym boisku. W latach 1957–1960, w wyniku przebudowy i zaadaptowania byłego kościoła ewangelickiego (poważnie zniszczonego w czasie wojny), szkoła pozyskała salę gimnastyczną, bibliotekę, świetlicę, stołówkę oraz kuchnię⁷. Budynek szkoły ulegał systematycznej rozbudowie, a w 1962 roku został poszerzony o nowe skrzydło z czterema salami lekcyjnymi, obszernym korytarzem z holem oraz pomieszczeniami sanitarnymi⁸.

⁵ M. Osiadacz, *Szkoła Podstawowa...*, dz. cyt., s. 47.

⁶ AP Gdy, 33/648, Prez. PRN w Wejherowie, *Szkoła nr 1 w Rumi*, 1949 r., k. 14 i 160.

⁷ *Kronika Szkoły Podstawowej nr 1 w Rumi*.

⁸ AMDKwR, *Kronika Szkoły Powszechnej w Rumi*; M. Osiadacz, *Szkoła Podstawowa...*, dz. cyt., s. 55.

Widok od strony rynku. Świetlica i sala gimnastyczna przebudowana z dawnego zboru ewangelickiego. Zdjęcie z 1964 roku

Kolejnej rozbudowy szkoły dokonano w 1967 roku dzięki tzw. partnerowi kolonijnemu ze Śląska, Kopalni Węgla Kamiennego „Rozbark” w Bytomiu, będącej fundatorem szeregu inwestycji: ułożenia parkietu w sali gimnastycznej, urządzenia boiska szkolnego, ułożenia płyt chodnikowych między szkołą a świetlicą.

W latach 1964–1974 w szkole prowadzono klasy specjalne, które w późniejszym czasie przeniesiono do Szkoły Podstawowej nr 2.

W dniu 30 stycznia 1974 roku rada pedagogiczna podjęła uchwałę o nadaniu szkole imienia Franciszka Zubrzyckiego⁹. Uroczystość, połączona z jubileuszem Ludowego Wojska Polskiego, odbyła się 12 października tego roku. Obecni byli przedstawiciele władz miejskich i powiatowych, jak również brat patrona Adam Zubrzycki wraz z małżonką.

Dzięki wsparciu finansowemu Komitetu Rodzicielskiego szkoła otrzymała sztandar oraz tablicę pamiątkową. Sztandar wykonało „Rękodzieło Artystyczne” w Gdyni według projektu nauczycielki szkoły Heleny Rocznik. Drzewce z okuciem wykonał w czynie społecznym w Stoczni im. Komuny Paryskiej Henryk Kluk, członek Komitetu Rodzicielskiego. Tablica także była owocem czynu społecznego Henryka Płocickiego, właściciela zakładu kamieniarskiego.

Tab. 10. Zmiany na stanowisku dyrektora Szkoły Podstawowej nr 1 w latach 1945–1991

Alfons Murawski	1945–1962
Wojciech Sikorski	1962–1980
Apolinary Bittner	1980–1984

⁹ M. Osiańczak, *Szkoła Podstawowa...*, dz. cyt., s. 63; *Rumia. Informator...*, dz. cyt., s. 43.

Czesława Lewandowska	1984–1985
Genowefa Krzywkowska	1985–1991

Źródło: Archiwum Szkoły Podstawowej nr 1 w Rumi, *Kronika szkoły*.

Wśród absolwentów Szkoły Podstawowej nr 1 w Rumi znalazło się wielu późniejszych znanych działaczy i artystów, takich jak: Edmund Wittbrodt – rektor Politechniki Gdańskiej, minister edukacji narodowej, senator RP oraz członek Konwentu Europy, Franciszek Potulski – poseł Sojuszu Lewicy Demokratycznej, wiceminister edukacji narodowej, Katarzyna Kurowska – aktorka Teatru Narodowego, ks. Roman Murawski, profesor Akademii Teologii Katolickiej, Alfons Zwara – malarz czy ks. prof. dr hab. Henryk Skorowski – rektor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie¹⁰.

Szkoła Podstawowa nr 2

Druga z kolei, po zakończeniu II wojny światowej, szkoła podstawowa została uruchomiona już we wrześniu 1945 roku na Zagórzcu. Początkowo dysponowała tylko czterema izbami. Zadania jej odremontowania podjął się Stefan Konwicki – przedwojenny nauczyciel i pierwszy kierownik szkoły¹¹. Bazą dla Szkoły Podstawowej nr 2 była przepelniona szkoła w Janowie, zarówno pod względem potencjału ludzkiego, jak i zaplecza materialnego.

Widok na Szkołę Podstawową nr 2 od ulicy Wojciecha Sabata.
Koniec lat sześćdziesiątych

Wraz z 350 uczniami oraz częścią kadry nauczycielskiej przeniesiono z Janowa do budynku na Zagórzcu część umeblowania. W pierwszych miesiącach powojennych

¹⁰ *Kronika Szkoły Podstawowej nr 1 w Rumi*.

¹¹ *Kronika Szkoły Podstawowej nr 2*.

na terenie szkoły prowadzono rozdział darów z UNRRY (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration* – Administracja Narodów Zjednoczonych do Spraw Pomocy i Odbudowy). W związku z przeprowadzeniem remontu centralnego ogrzewania w okresie od 4 grudnia 1945 roku do 10 lutego 1946 roku nastąpiła przerwa w nauce¹².

Pierwsze powojenne grono pedagogiczne szkoły tworzyli m.in.: Narcyz Kurr, Halina Zygmantowska, Jadwiga Liockówna, Kazimiera Niczgodowa, Helena Gregorówna, Wiktoria Witoszyńska. Na terenie szkoły uruchomiona została również Szkoła Podstawowa dla Pracujących, która funkcjonowała tu do 1972 roku, następnie została przeniesiona do Redy.

Palący problem stanowiło poszerzenie bazy lokalowej szkoły. W związku z tym w 1958 roku przebudowano budynek gospodarczy, adaptując go na świetlicę, a jej prowadzenie powierzono Małgorzacie Klein. Miejsce to stało się ośrodkiem życia kulturalnego placówki. Utworzono tu dwa zespoły artystyczne: taneczny oraz teatralny. Ponadto poszerzono ofertę szkoły o organizację kolonii i półkolonii letnich¹³. Liczba dzieci stale wzrastała, osiągając stan 600 uczniów, co spowodowało konieczność pracy w systemie trójmianowym.

Rozbudowa szkoły w połowie lat sześćdziesiątych

W 1963 roku na ścianie budynku została zamieszczona tablica pamiątkowa ku czci Wojciecha Sabata. W ten sposób upamiętniono dwudziestą rocznicę śmierci

¹² *Kronika poświęcona nadaniu im. Jana Korczaka Szkole Podstawowej nr 4 z okazji XX-lecia nadania praw miejskich Rumi i XXX-lecia PRL.*

¹³ AMDKwR, *Kronika Szkoły...*, dz. cyt.

założyciela harcerstwa w Rumi¹⁴. W czerwcu tego roku grono pedagogiczne szkoły, w tym szczególnie nauczycielki Anna Czosnek i Renata Szymańska, zostały uhonorowane przez władze powiatowe w Wejherowie za wyróżniające wyniki w pracy dydaktycznej¹⁵.

Na szczególną uwagę zasługuje zorganizowanie w 1966 roku obchodów, choć w nieco zakamuflowanej formie, 175 rocznicy Konstytucji 3 Maja. Zapewne w celu zachowania poprawności politycznej, uroczystości zorganizowano „w związku z Dniem Zwycięstwa” i obchodzone je dwukrotnie w dniach 3 i 9 maja. Program zawierał przemówienia, wiersze oraz inscenizacje w wykonaniu uczniów klasy III¹⁶.

W roku szkolnym 1964/1965, z inicjatywy nowego dyrektora placówki, Henryka Grzonki, klasy zostały wyposażone w nowy sprzęt oraz pomoce dydaktyczne. Ponadto utworzono gabinet fizyczny, a także miejsce do zajęć praktyczno-technicznych. Jednocześnie wskutek powstawania kolejnych szkół w mieście zmalała liczba uczniów. Ten rok szkolny ukończyło 291 dzieci, natomiast dwa lata później placówka liczyła 325 uczniów. Warte odnotowania jest samodzielne prowadzenie kroniki szkolnej przez wspomnianego dyrektora od 1968 roku.

Grono pedagogiczne podczas zabawy szkolnej w połowie lat sześćdziesiątych.
W środku dyrektor Henryk Grzonka

¹⁴ *Kronika Szkoły Podstawowej nr 2.*

¹⁵ AP Gdy, 33/650, Prez. PRN w Wejherowie, *Szkoła Podstawowa nr 2 w Rumi*, VI 1963 r. k. 126.

¹⁶ W roku obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego – 1966 – Biuro Prasy KC PZPR proponowało połączenie uroczystości 1 maja z uroczystościami nawiązującymi do 175 rocznicy Konstytucji 3 maja. Jednak pomysł ten nie uzyskał aprobaty Władysława Gomułki. M. Zaremba, *Komunizm, legitymizacja, nacjonalizacja*, dz. cyt. s. 319.

Organizacja życia szkolnego stale postępowała, a placówka sukcesywnie się rozwijała, w 1965 roku wzbogacając się o bibliotekę. W miarę możliwości poszerzano również infrastrukturę szkolną. Na przełomie 1968 i 1969 roku z inicjatywy Romana Markowicza, zastępcy przewodniczącego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Rumi, przeprowadzono remont budynku, w wyniku którego szkoła uzyskała dwie nowe sale lekcyjne, a także centralne ogrzewanie.

W 1971 roku oddano do użytku, wykonane z płyt chodnikowych, boisko szkolne o powierzchni 500 m². Realizację boiska dyrekcja ogłosiła jako: „czyn zjazdowy”, chcąc w ten sposób uczcić VI Zjazd PZPR. Po trzech latach, dzięki staraniom rumskiej garbarni, wyasfaltowano murawę boiska. W 1972 roku w okresie letnim został przeprowadzony remont całego gmachu szkolnego. Poprawiono również wygląd boiska, ogradzając je siatką od strony rzeki Zagórzanki. W efekcie cyklicznej przebudowy budynku w 1976 roku placówka otrzymała nową świetlicę z kuchnią, a w 1987 roku zakończono jej generalny remont¹⁷.

Z dniem 31 lipca 1976 roku szkołę przekształcono na specjalną placówkę dla dzieci z upośledzeniem umysłowym (opóźnione w nauce o trzy lata lub więcej)¹⁸. Dotychczasowi uczniowie zostali przeniesieni do okolicznych szkół nr 3, 4 i 7¹⁹.

Nowi uczniowie pochodzili nie tylko z Rumi, ale również z okolicznych miejscowości, w tym z Redy i Kazimierza. W ramach zajęć pozalekcyjnych rozwijali umiejętności w Kółku Recytatorskim oraz Kółku Sprawnych Rąk. W placówce działały masowe organizacje młodzieżowe: Polski Czerwony Krzyż czy Związek Harcerstwa Polskiego. Dużą popularnością cieszyła się drużyna harcerska „Nieprzetarty Szlak”, której członkowie pod opieką Wiesławy Nowak brali udział w licznych rajdach, zlotach i obozach. Ponadto dzieci uczestniczyły w wojewódzkich igrzyskach sportowych oraz konkursach plastycznych dla młodzieży niepełnosprawnej, zdobywając wyróżnienia i medale.

Tak zwanym zakładem opiekuńczym dla szkoły była Fabryka Urządzeń Okrętowych w Rumi, wspomagając dyrekcję poprzez wykonywanie drobnych prac remontowych czy fundowanie paczek choinkowych dla dzieci. W 1984 roku do szkoły uczęszczało 121 uczniów, pobierając naukę w dziesięciu oddziałach pod opieką 20 nauczycieli. Ich liczba wzrosła w 1990 roku, kiedy to naukę rozpoczęło 133 uczniów w dziewięciu oddziałach, a do pracy dydaktyczno-wychowawczej przystąpiło 27 pedagogów²⁰.

Tab. 11. Zmiany na stanowisku dyrektora Szkoły Podstawowej nr 2 w latach 1945–1999

Stefan Konwicki	1945–1962
Narczyz Kurr	1962
Henryk Napieralski	1962–1963

¹⁷ *Kronika Szkoły Podstawowej nr 2.*

¹⁸ *Kronika Szkoły Podstawowej nr 2, cz. II. Orzeczenie w sprawie organizacji Szkoły Podstawowej Specjalnej nr 2 w Rumi, UM Rumia, 31 VII 1976.*

¹⁹ *Rumia. Informator...*, dz. cyt., s. 43.

²⁰ *Kronika Szkoły Podstawowej nr 2, cz. III.*

Otton Grzendowski	1963–1964
Henryk Grzonka	1964–1975
Aleksandra Drozdowska	1975–1985
Barbara Pestka	1986–1999

Źródło: Ze zbiorów Ośrodka Rewalidacyjno-Wychowawczego w Rumi,
Kronika Szkoły Podstawowej nr 2.

Szkoła Podstawowa nr 3

W 1951 roku podjęto decyzję o uruchomieniu nowej szkoły w Białej Rzece. W skład komitetu budowy weszli działacze społeczni: Władysław Lessnau, przewodniczący Gminnej Rady Narodowej w Rumi, Antoni Rąbca, kierownik Wydziału Oświaty oraz Stefan Konwicki, kierownik Szkoły Podstawowej nr 2 na Zagórze, a także tutejsi mieszkańcy: Jan Kwidziński (krawiec), Franciszek Bujak (murarz), Franciszek Drawc (gospodarz), Bolesław Michalak (sołtys), Józef Żywicki (furman), Klemens Hoppe (gospodarz) oraz Franciszek Ruszkowski (pełniący funkcję woźnego po uruchomieniu szkoły). Zamiast budowy nowego obiektu zaadaptowano na cele szkolne przedwojenny (z 1936 r.) „dom dla ubogich”.

Wybudowany w czynie społecznym pawilon przy Szkole Podstawowej nr 3.
Inwestycja związana była z tysiącleciem państwa polskiego (1966 rok)

Szkoła Podstawowa nr 3 w Rumi rozpoczęła działalność w dniu 1 grudnia 1952 roku, a jej kierownictwo objął przybyły z Pucka Czesław Sitek. Grono pedagogiczne tworzyli młodzi ludzie, a wśród nich: Daniela Potrykus, Helena Milewska, Irena Jankowska, Bogusław Kostiuk, Władysław Kondolowski oraz ks. Antoni Kaczmarczyk. Pomocą kadrze nauczycielskiej służyli pracownicy oświatowi w osobach: wspomnianego już Antoniego Rąbcy oraz inspektorów: Romana Waškowskiego i Jana Karasia.

Zaangażowana postawa kierownika szkoły budziła uznanie nie tylko w Rumi, ale i w Wejherowie. Podczas konferencji oświatowej na powiat wejherowski, która

Zdjęcie z kroniki szkolnej – początek lat pięćdziesiątych.
Pośrodku dyrektor Czesław Sitek

odbyła się w styczniu 1961 roku została wyróżniona współpraca dyrektora Czesława Siteka z komitetem rodzicielskim pod przewodnictwem Jana Kwidzińskiego.

Warunki lokalowe były trudne, gdyż początkowo cztery izby lekcyjne, w których uczyło się ok. 170 dzieci, nie były ogrzewane. Dopiero w kwietniu 1953 roku Państwowe Przedsiębiorstwo Remontowo-Budowlane w Wejherowie zainstalowało piec: po cztery w salach lekcyjnych i po jednym w gabinecie kierownika oraz w pokoju nauczycielskim. Rok później doprowadzono do szkoły kanalizację wodną (dotychczas wodę dostarczano z pobliskich budynków), na czym skorzystali także okoliczni mieszkańcy, doprowadzając przy okazji wodę do swoich domów. Dodatkowo w 1954 roku ogrodzono szkołę parkanem o szerokości 150 metrów.

W dniu 5 maja z inicjatywy kierownika szkoły utworzono przyszkolny Ludowy Zespół Sportowy (LZS) „Błyskawica”. Trzydziestu chłopców oraz dziesięć dziewcząt trenowało w trzech sekcjach: lekkoatletycznej, piłki siatkowej i piłki nożnej.

Trener tej ostatniej, Leon Treder, wraz ze swoimi zawodnikami odnosił spore sukcesy, m.in. zajmując pierwsze miejsca w powiatowych oraz wojewódzkich mistrzostwach LZS-ów. W 1954 roku drużyna piłkarska zajęła IV miejsce w finale mistrzostw Polski²¹. Musiało upłynąć trochę czasu zanim mieszkańcy oswoili się ze sportową aktywnością młodych rumianek, gdyż jak podaje kronika szkolna: „Ogromne zdziwienie na społeczeństwie wywarło, kiedy dziewczęta po raz pierwszy wyszły na boisko sportowe i zaczęły grać w siatkówkę...”²².

²¹ *Kronika Szkoły Podstawowej nr 3 w Rumi.*

²² Tamże.

Życie sportowe na terenie szkoły rozwijało się prężnie także w wyniku innych inicjatyw, w tym budowy lodowiska przyszkolnego, wieczorami oświetlanego, a latem przeznaczonego na plac zabaw, a także udziału w zawodach sportowych czy organizacji samochodowych i motocyklowych kursów jazdy.

Uczniowie odnosili sukcesy, reprezentując szkołę na zewnątrz. Przykładowo podczas powiatowych harcerskich zawodów narciarskich w 1956 roku szkoła odniosła spektakularne zwycięstwo, zdobywając pierwsze miejsca we wszystkich konkurencjach. W tym również roku uruchomiono świetlicę szkolną w budynku gospodarczym, do której przeniesiono również bibliotekę, dotychczas mieszczącą się w prywatnym mieszkaniu kierownika Sitka.

W 1966 roku, a więc w roku obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego, przy wydatnym udziale rodziców szkoła otrzymała nowy pawilon, składający się z czterech sal lekcyjnych, dużego holu oraz pomieszczeń sanitarnych i gospodarczych. W dniu 20 lipca tego roku miało miejsce otwarcie nowo wybudowanej szkoły, połączone z pierwszą w historii miasta uroczystą sesją Miejskiej Rady Narodowej w Rumi. Uroczystościom rangi dodawał fakt, iż były one obchodzone pod szyldem Święta Odrodzenia i Tysiąclecia Państwa Polskiego.

Uczniowie pomagają przy budowie pawilonu przy Szkole Podstawowej nr 3 – 1966 rok

Władze Rumi w 1972 roku podjęły decyzję o utworzeniu przy szkole nr 3 Schroniska Młodzieżowego, które było czynne w okresie wakacyjnym. Rok 1977 przyniósł zasadnicze zmiany w funkcjonowaniu placówki. W związku z przejęciem starego budynku przez Zasadniczą Szkołę Zawodową, Szkoła Podstawowa

nr 3 przestała istnieć, natomiast jako filia Szkoły Podstawowej nr 6 prowadziła już tylko klasy I–III²³.

Tab. 12. Zmiany na stanowisku dyrektora Szkoły Podstawowej nr 3 w latach 1952–1977

Czesław Sitek	1952–1961
Zofia Sikora	1961–1964
Katarzyna Brzoskowska	1964–1965
Czesław Sitek	1965–1973
Maria/Marianna Tur	1973–1977

Źródło: Ze zbiorów Szkoły Podstawowej nr 6 w Rumi im. Aleksandra Majkowskiego, *Kronika Szkoły Podstawowej nr 3 w Rumi*.

Szkoła Podstawowa nr 4

Po przeniesieniu Liceum Ogólnokształcącego do nowego gmachu w dotychczasowym obiekcie w Janowie pozostała tylko odrębna szkoła podstawowa. W lutym 1956 roku formalnie nadano jej status Szkoły Podstawowej nr 4. Numery 1–3 zostały

Budynek Szkoły Podstawowej nr 4 – lata siedemdziesiąte

²³ Zaproszenie wystawione przez Prezydium Miejskiej Rady Narodowej i Miejski Komitet Frontu Jedności w Rumi dla kierownika Czesława Siteka na uroczystą sesję Miejskiej Rady Narodowej, 20 VII 1966.

już rozdysponowane między inne szkoły, mimo że to w Janowie najwcześniej po 1945 roku rozpoczęły się zajęcia szkolne dla rumskich dzieci.

W szkole, w której funkcję kierowniczą objął Stefan Ropel, kontynuowało naukę 488 dzieci zgromadzonych w piętnastu oddziałach. Pracę na stanowisku nauczyciela w Szkole Podstawowej nr 4 rozpoczęło 15 nauczycieli. Budynek szkolny prezentował się niezbyt dobrze, głównie ze względu na brak infrastruktury przyszkolnej. Teren wokół pełnił funkcję drogi publicznej, brakowało ogrodzenia i boiska.

Zewnętrzny wizerunek szkoły uległ polepszeniu na początku lat sześćdziesiątych, głównie dzięki ogrodzeniu budynku, wzdłuż którego ustawiono żywopłot. Ponadto posadzono 130 drzewek i 300 krzewów dekoracyjnych. Przestrzeń wokół szkoły została również wzbogacona wraz ze zbudowaniem boiska z bieżnią i skocznią, co przyczyniło się do podniesienia standardu kształcenia w zakresie kultury fizycznej²⁴.

Średnia liczba uczęszczających do szkoły uczniów wahała się od 500 do 600. Natomiast grono pedagogiczne w 1967 roku wzrosło do 23 nauczycieli, z czego tylko ośmiu pochodziło z Rumi. Wskazywało to na brak wykwalifikowanej kadry pedagogów w samej Rumi, choć dla ówczesnych władz problematyczny był jeszcze inny czynnik. Otóż akcentowały one znikomą, zaledwie jednoosobową przynależność kadry pedagogicznej szkoły do PZPR²⁵.

W związku z 20-leciem nadania Rumi praw miejskich oraz 30-leciem PRL, które to jubileusze przypadły na 1974 rok, zaplanowano „obdarowanie” szkoły patronem. Został nim Janusz Korczak. Rada Pedagogiczna w dniu 25 kwietnia 1974 roku podjęła w tej sprawie uchwałę. Od tej pory trwały przygotowania do ceremonii, polegające przede wszystkim na zapoznaniu młodzieży z postacią słynnego pedagoga. Stał się on bohaterem szkolnych akademii, apeli i klasowych wystaw.

Dyrektor Jan Gregor podczas wystąpienia z okazji nadania szkole imienia Janusza Korczaka – 1974 rok

²⁴ *Kronika Szkoły Podstawowej nr 4 w Rumi.*

²⁵ AP Gdy, 33/652, Prez. PRN w Wejherowie, *Szkoła Podstawowa nr 4 w Rumi*, 1967 r., k. 560. *Kronika Szkoły Podstawowej nr 4 w Rumi; Kronika poświęcona nadaniu im. Jana Korczaka Szkole Podstawowej nr 4 z okazji XX-lecia nadania praw miejskich Rumi i XXX-lecia PRL.*

Z tej również okazji cała społeczność szkolna – uczniowie, nauczyciele i rodzice – włączyli się do prac porządkowych na terenie budynku i poza nim. I tak odmalowano sale lekcyjne, wyczyszczono parkiety, klasy ozdobiono kwiatami i kolorowymi zasłonami. Ponadto pomalowano ogrodzenie oraz uporządkowano boisko i szkolne ogródki.

W uroczystościach nadania szkole imienia oraz wręczenia sztandaru, które odbyły się dnia 22 października 1974 roku, wzięli udział m.in.: Józef Węsierski, I sekretarz Komitetu Powiatowego PZPR, Tadeusz Hosenberg, I sekretarz KM PZPR, Jerzy Kijak, naczelnik Rumi, Marianna Mielewczyk, inspektor szkolna oraz Bazyli Przybylski kierownik Domu Kultury w Rumi.

Jednym z punktów ceremonii było uroczyste złożenie ślubowania przez uczniów, a brzmiało ono następująco:

Ślubujemy:

Że wypełniając swe codzienne obowiązki dążyć będziemy do tego, aby stać się pełnowartościowymi obywatelami socjalistycznej ojczyzny,

Ślubujemy:

Że wysiłek naszego umysłu, praca rąk naszych i zapał młodości oddamy tobie, ojczyzno,

Ślubujemy:

Że w codziennym trudzie składać będziemy hołd nauce, a czyn ojczyźnie,

Ślubujemy:

Strzec honoru szkoły, być godnym naszego sztandaru i patrona Janusza Korczaka.

W geście upamiętnienia uroczystej chwili, dyrektor szkoły, Jan Gregor, wręczył wszystkim klasom przygotowane na tę okazję specjalne tarcze. Następnie panowie Tadeusz Hosenberg i Jerzy Kijak dokonali odsłonięcia tablicy pamiątkowej. Po odśpiewaniu hymnu szkoły miała miejsce część artystyczna.

Tab. 13. Zmiany na stanowisku dyrektora Szkoły Podstawowej nr 4 w latach 1956–1991

Stefan Ropel	1956–1957
Konstanty Chodzeń	1957–1958
Stefan Kilichowski	1958–1963
Lidia Kilichowska	1963–1966
Jerzy Kijak	1966–1968
Jan Gregor	1968–1986
Aleksandra Opszyńska	1986–1991

Źródło: Ze zbiorów Gimnazjum nr 2 w Rumi, *Kronika Szkoły Podstawowej nr 4 w Rumi*.

Szkoła Podstawowa nr 6

Wraz z rozwojem budownictwa mieszkaniowego w obrębie byłego lotniska pojawiała się konieczność uruchomienia tu szkoły podstawowej. Przedsiębiorstwo

Budownictwa Terenowego w Wejherowie wyszło naprzeciw tej potrzebie, oddając do użytku w 1960 roku nowy budynek szkolny przy ulicy Henryka Sienkiewicza 30. W kronice szkolnej został on opisany w następujący sposób:

Gmach nowej szkoły górujący nad wszystkimi prawie domami Rumi jest w swej prostocie piękny i okazały. Stoi on na miejscu dawnego lotniska w mieście, które do roku 1954 było jeszcze wsią i dzięki rozwojowi budownictwa prywatnego z każdym dniem rozbudowuje się.

Budynek Szkoły Podstawowej nr 6 tuż po wybudowaniu – lata sześćdziesiąte

Okoliczne domy budowali i zasiedlali nowi przybysze z różnych stron nie tylko województwa gdańskiego, ale i całego kraju. Niewątpliwie szkoła stanowiła dla stale zwiększającej się liczby mieszkańców Rumi miejsce społecznej integracji.

Otwarcie nowej szkoły miało miejsce w dniu 30 listopada 1960 roku. W uroczystości wzięli udział uczniowie i nauczyciele z pozostałych szkół Rumi. Tradycyjnie na uroczystości przybyli przedstawiciele miejskich i powiatowych władz, w tym m.in.: Bernard Szczęsny, przewodniczący Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Wejherowie, Henryk Skowronek, I sekretarz Komitetu Powiatowego PZPR w Wejherowie, Jan Kłosiński, przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Rumi, oraz Bronisław Roclański, inspektor szkolny.

Pierwszym dyrektorem Szkoły Podstawowej nr 6 w Rumi został Paweł Sędzicki. Wcześniej pełnił on funkcję kierownika Szkoły Podstawowej w pobliskim Bolszewie, a także inspektora szkolnego na powiat wejherowski.

Początkowo kadre nauczycielską tworzyło piętnastu nauczycieli, spośród których jedynie dwóch posiadało wyższe wykształcenie, a pięciu niepełne wyższe. Prowadzili oni zajęcia dla 640 wychowanków. Byli to uczniowie uczęszczający dotychczas do szkół podstawowych nr 1 w Starej Rumi, nr 3 w Białej Rzece,

nr 5 w Rumi, a także troje dzieci ze szkoły nr 2 na Zagórzcu i tyleż samo ze szkoły nr 4 w Janowie.

Zajęcia szkolne odbywały się w 15 salach lekcyjnych, w tym w fachowo wyposażonych gabinetach: biologicznym i fizycznym. Ponadto w budynku szkolnym mieściły się dwie pracownie techniczne oraz sala gimnastyczna. Proces nauczania w szkole ulegał modernizacji, a w 1970 roku wprowadzono system klasopracowni, a także oddano do użytku nowe gabinety. Ponadto na terenie szkoły działały różne koła zainteresowań, których występy uświetniały rocznicowe akademie, uroczystości i apele.

Zmiany liczebne uczniów i nauczycieli warunkowane były dynamiką rozwoju dzielnicy. I tak z początkiem lat siedemdziesiątych liczba dzieci osiągnęła 1200, a grono pedagogiczne liczyło 46 nauczycieli. W połowie tej dekady liczba uczniów spadła do 535, nauczycieli zaś do 28, co miało związek z otwarciem w 1974 roku kolejnej szkoły podstawowej w tej dzielnicy. Jednakże systematyczna rozbudowa Rumi w kolejnej dekadzie, a w szczególności powstanie osiedla Janowo, spowodowała znaczny wzrost uczniów, ale też trudności w organizacji pracy edukacyjnej.

W roku szkolnym 1983/1984 w szkole uczyło się 776 dzieci w 29 oddziałach oraz w 4 oddziałach przedszkolnych. Lekcje odbywały się na dwie zmiany w godzinach od 7.00 do 17.15. Natomiast zajęcia pozaszkolne prowadzono w godzinach wieczornych i w wolne soboty. Sytuacja ta zmieniła się w 1986 roku, kiedy w Janowie powstała Szkoła Podstawowa nr 9.

W dniu 10 maja 1986 roku miała miejsce uroczystość nadania szkole imienia Aleksandra Majkowskiego oraz wręczenia sztandaru. Do tego święta społeczność szkolna – nauczyciele, dzieci i rodzice – przygotowywała się przez cały rok. Jeszcze w roku szkolnym 1984/1985 podjęto w tej sprawie specjalną uchwałę. Decyzję o wyborze patrona motywowano następująco:

Imię Aleksandra Majkowskiego, wielkiego patrioty, działacza społecznego i poety, wywodzącego się z tej, kaszubskiej ziemi, jest chyba najodpowiedniejsze – dla szkoły mieszczącej się na terenie poważnej mierze zamieszkałym przez miejscową ludność kaszubską²⁶.

Program uroczystości objął, poza częścią oficjalną z udziałem miejscowych władz i działaczy społecznych, występy artystyczne, wystawy oraz prezentację postaci patrona szkoły.

Wzięli w nich udział m.in.: Tadeusz Kowalewski, kurator Oświaty i Wychowania w Gdańsku, Wacław Skoczylas, przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej w Rumi, Jerzy Hoppe, prezes Miejskiego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego. Nie mogło zabraknąć władz Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, inicjatorów nadania szkole imienia Aleksandra Majkowskiego. Przybyli zatem: Szczepan Lewna, prezes Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Ludwik Bach, prezes Oddziału ZKP w Rumi, i Feliks Marszałkowski, przed wojną osobisty sekretarz i przyjaciel Aleksandra Majkowskiego. Zrzeszeńcy z Rumi pokryli 50% kosztów sztandaru, ofiarowali szkole biblioteczkę kaszubskich wydawnictw, w tym większość z prywatnych

²⁶ Kronika Szkoły Podstawowej nr 6 w Rumi.

zbiorów Ludwika Bacha. Alfons Zwara podarował namalowany przez siebie portret pisarza²⁷.

Święto nadania imienia szkole upamiętniono w kronice szkolnej nie tylko fotografiami, ale także takim oto wspomnieniem:

Cała uroczystość sprzyjała kształtowaniu uczuć patriotycznych, była okazją do głębokich wewnętrznych przeżyć; sądzę, że cele te spełniła. Świadczą o tym zachowanie, wręcz wzorowe, młodzieży, jak i wypowiedzi, raczej nie kurtuazyjne, zaproszonych gości.

Wydaje się, że uroczystość ta, przypadająca w 25. rocznicę istnienia i działalności tej szkoły, była okazją do podsumowania dotychczasowej pracy i uczczenia tej rocznicy²⁸.

Co roku dzień 10 maja obchodzony jest jako Święto Patrona Szkoły²⁹.

Wręczenie szkole sztandaru z okazji nadania jej imienia Aleksandra Majkowskiego.
Na zdjęciu dyrektor Wojciech Sikorski

Tab. 14. Zmiany na stanowisku dyrektora Szkoły Podstawowej nr 6 w latach 1960–1992

Paweł Sędzicki	1960–1967
Elwira Korman	1967–1969
Marian Ślusarski	1969–1974

²⁷ J. Hoppe, *25 lat Rumskiego Oddziału Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego 1981–2006*, Rumia 2006, s. 9.

²⁸ *Kronika Szkoły Podstawowej nr 6 w Rumi*.

²⁹ Tamże; *40-lecie. Szkoła Podstawowa nr 6 w Rumi im. Aleksandra Makowskiego* (M. Bochniak, D. Haase).

Aleksandra Drozdowska	1974–1975
Jerzy Kijak	1975–1982
Henryka Paszkiewicz	1982–1983
Wojciech Sikorski	1983–1986
Edyta Łaszczyk	1986–1992

Źródło: Ze zbiorów Szkoły Podstawowej nr 6 w Rumi im. Aleksandra Makowskiego, *Kronika Szkoły Podstawowej nr 6 w Rumi*.

Tab. 15. Statystyka uczniów i nauczycieli szkół podstawowych w Rumi w 1966 roku

Szkoła	Liczba uczniów	Liczba nauczycieli
Szkoła Podstawowa nr 1	686	18
Szkoła Podstawowa nr 2	264	8
Szkoła Podstawowa nr 3	249	8
Szkoła Podstawowa nr 4	637	17
Szkoła Podstawowa nr 6	1 435	38
Szkoła Podstawowa nr 7	502	15

Źródło: AP Gdy, 33/559, Prez. PRN w Wejherowie, *Organizacja szkolnictwa podstawowego w latach 1966–1970*, k. 229–230.

Szkoła Podstawowa nr 7

W 1958 roku Władysław Gomułka rzucił hasło „Tysiaca Szkół na Tysiąclecie Państwa Polskiego”. Nazwę sieci szkół Tysiąclecia wiązano ze zbliżającymi się w 1966 roku obchodami milenijnymi. Większość z 1417 szkół zbudowanych w ramach tej akcji zrealizowano według jednego z kilku standardowych projektów.

Były to na ogół dwu- lub trzykondygnacyjne pawilony, budowane systemem wielkopłytowym. Kilkadziesiąt szkół Tysiąclecia całkowicie ufundowały instytucje i organizacje społeczne oraz zakłady pracy³⁰.

Na terenie Rumi pierwszą „tysiąclatkę” wybudowano w dzielnicy Szmelta. Budowa gmachu Szkoły Podstawowej nr 7 trwała niespełna dwa lata od momentu podjęcia w tej sprawie decyzji przez Wydział Budownictwa i Architektury Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Wejherowie w 1962 roku. Projekt budowy gmachu nowej szkoły opracowało Przedsiębiorstwo Projektowania Budownictwa Miejskiego – Miastoprojekt Gdańsk. Bezpośrednimi autorami projektu byli inżynierowie: Mirosław Jagiełło i Stanisław Brykowski.

³⁰ S. Mauersberg, *Rozwój oświaty w Polsce Ludowej [w:] Historia wychowania. Wiek XX*, pod red. J. Mięso, Warszawa 1984, s. 391.

Szkoła Podstawowa nr 7 – lata siedemdziesiąte

Jesienią 1964 roku oddano do użytku obiekt składający się z dwóch segmentów spotykających się w łączniku w kształcie podkowy. Budynek stanął w malowniczym zakątku Doliny Zagórskiej Strugi w otoczeniu pól, łąk, lasów oraz niewielkiej ilości domów. Pierwszym dyrektorem szkoły został Roman Markowicz, który sprawował to stanowisko do 1966 roku. W kolejnych latach funkcję tę pełnili: Stanisław Brzoskowski (1966–1971) oraz Henryk Radomski (1971–1990)³¹.

Uroczystą inaugurację pierwszego roku szkolnego uświetnili swoją obecnością przedstawiciele miejskich i powiatowych władz. Wkrótce szkoła otrzymała swojego patrona, jednak nie w postaci pojedynczego, lecz zbiorowego bohatera. I tak w dniu 17 września 1964 roku Kuratorium Okręgu Szkolnego Gdańskiego podjęło decyzję o nadaniu Szkole Podstawowej Tysiąclecia w Rumi imienia Obrońców Wybrzeża.

Budynek posiadał 12 sal lekcyjnych i przeznaczony był dla 500 uczniów. Już w pierwszych miesiącach szkoły utworzono specjalistyczne gabinety: fizyczno-chemiczny oraz do zajęć praktyczno-technicznych dla chłopców. Podobny gabinet dziewczynki otrzymały dopiero po kilku latach. W okresie od 1964 do 1990 roku liczba uczniów placówki wahała się od 416 do 644, natomiast nauczycieli od 13 do 39. Dodatkowo na terenie szkoły w 1973 roku uruchomiono pierwszy oddział przedszkolny³².

Od początku istnienia placówka nosiła miano szkoły środowiskowej, co oznacza, iż realizowała swój program „w środowisku i dla środowiska”. Wokół szkoły zawiązywała się wspólnota dzielnicowa, co w widoczny sposób objawiło się, gdy zaistniała potrzeba

³¹ *Kronika Szkoły Podstawowej nr 7 w Rumi.*

³² D. Czerwionka, *Działalność Szkoły Podstawowej nr 7 im. Obrońców Wybrzeża w Rumi w latach 1964–1994*, Gdańsk 1994, maszynopis pracy magisterskiej, s. 12, 46.

uporządkowania i zagospodarowania terenu wokół gmachu. Komitet Rodzicielski wraz z uczniami i nauczycielami brał udział w akcji zadrzewiania, przeznaczając na ten cel środki finansowe, jak również sadząc drzewa, krzewy oraz kwiaty.

Uroczystość otwarcia Szkoły Podstawowej nr 7

W późniejszym okresie wybudowano przy szkole plac manewrowy, przeznaczony do nauki przepisów ruchu drogowego. W październiku 1979 roku, z okazji jubileuszu 25-lecia nadania praw miejskich Rumi, szkoła została uhonorowana Medalem Przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej, w uznaniu za szczególne osiągnięcia i aktywność na rzecz rozwoju miasta³³.

W dniu 24 maja 1989 roku, w którym świętowano obchody ćwierćwiecza placówki, odbyła się uroczystość wręczenia szkole sztandaru. Został on ufundowany przez mieszkańców dzielnicy, zakład opiekuńczy oraz organizatora kolonii w budynku szkolnym, Dyrekcję Okręgowych Kolei Państwowych w Katowicach³⁴. Przedsiębiorstwo od początku istnienia szkoły włączało się do budowy przyszkolnej infrastruktury, przykładowo sfinansowało ogrodzenie terenu czy wybetonowanie placu zabaw.

Wśród kół zainteresowań działających na terenie szkoły najbogatszą działalnością odznaczały się te o charakterze artystycznym oraz sportowym. Jasną kartą w historii szkoły zapisało się koło teatralne „Sufler”, działające od 1987 roku pod kierunkiem Ireny Bondy i Danuty Sosnowskiej. Młodzi adepci sztuki brali udział w teatralnych konkursach, zdobywając nagrody na szczeblu wojewódzkim. W 1990 roku w VII Turnieju Teatralnym „Niebieskie Tarcze” dla szkół podstawowych,

³³ Tamże, aneks nr III.

³⁴ Tamże, s. 13.

„Sufler” zdobył nagrodę palestry żakowskiej za sztukę *Głupi czy niegodziwy* opartą na motywach baśni Henryka Sienkiewicza *Sąd Ozyrysa*³⁵.

Dyrektor Henryk Radomski podczas uroczystości nadania szkole imienia

Tab. 16. Zmiany na stanowisku dyrektora Szkoły Podstawowej nr 7 w latach 1966–1990

Stanisław Brzoskowski	1966–1971
Henryk Radomski	1971–1990

Źródło: Ze zbiorów Gimnazjum nr 4 w Rumi im. Karola Wojtyły, *Kronika Szkoły Podstawowej nr 7 w Rumi*.

Szkoła Podstawowa nr 8

Budowę Szkoły Podstawowej nr 8 w Rumi rozpoczęto w dniu 30 lipca 1973 roku, jakkolwiek potrzebę utworzenia kolejnej placówki szczebla podstawowego w mieście zgłaszano znacznie wcześniej, co udokumentowano specjalną uchwałą podjętą przez Miejską Radę Narodową w dniu 28 kwietnia 1966 roku. Dokument stanowi zarys obrazu szkolnictwa podstawowego w mieście w ówczesnym czasie, dlatego też warto go przywołać w całości:

Miasto Rumia na swym terenie posiada 6 szkół podstawowych, do których uczęszcza 3348 dzieci w 96 oddziałach, które uczą się w 59 izbach szkolnych. W ostatnim czasie na tutejszym terenie notujemy duży wzrost budownictwa mieszkaniowego. W śródmieściu powstały dwa duże osiedla mieszkaniowe, natomiast brak tu szkoły podstawowej. Istniejące w pobliżu Liceum Ogólnokształcące posiada tylko pięć oddziałów szkoły podstawowej klas starszych, które jednak nie może pomieścić wszystkich dzieci w tym wieku. Największym problemem

³⁵ *Kronika Szkoły Podstawowej nr 7*.

są dzieci te najmłodsze, które obecnie zmuszone są uczęszczać ze śródmieścia do szkoły nr 2 oddalonej o około 1 km. Największym jednak powodem jest to, że dzieci te zmuszone są przechodzić przez przejazd kolejowy, gdzie równocześnie odbywa się ruch kołowy i pieszy oraz istnieje skrzyżowanie dróg. Jest to jedyne dojście do tej szkoły, bardzo niebezpieczne. W tej sytuacji rodzice nie chcą posyłać swe dzieci do tej szkoły, co powoduje dużo nieporozumień. Bliżej położona Szkoła nr 4, gdzie nauka odbywa się na dwie zmiany, gdzie uczy się ogółem 628 dzieci w 9 izbach szkolnych, nie jest w stanie przyjąć więcej dzieci, raczej należałoby dążyć do tego, żeby szkołę tę odciążać. Podobna sytuacja istnieje również w Szkole nr 1, gdzie uczęszcza 711 dzieci w 21 oddziałach, które uczą się w 12 izbach szkolnych. Szkoły są więc przeciążone i aby stworzyć lepsze warunki nauki we wszystkich szkołach oraz ze względu na bezpieczeństwo dzieci ze śródmieścia uczęszczających do szkoły nr 2, budowa nowej szkoły przy ulicy Derdowskiego jest bezwzględnie konieczna w najbliższym czasie³⁶.

Zdjęcie Szkoły Podstawowej nr 8 tuż po otwarciu – 1974 rok

Tak nakreślona sytuacja nie przekonała jednak władz wojewódzkich do szybkiego wydania zgody na budowę nowej szkoły w Rumi. Pierwszy dzwonek w nowo wybudowanym gmachu zadzwonił dopiero we wrześniu 1974 roku.

Uroczystość otwarcia placówki uświetnili swoją obecnością m.in. Jerzy Kijak, naczelnik miasta Rumi i Jan Hodiak, I sekretarz Komitetu Powiatowego PZPR w Wejherowie. Pracę w szkole podjęło 28 nauczycieli, którzy mieli pod opieką 911 uczniów.

W opinii niektórych pedagogów pierwszy etap w działalności szkoły kończy się wraz z nadaniem jej imienia. W przypadku Szkoły Podstawowej nr 8 w Rumi stało się to w dniu 12 października 1984 roku, gdy na patrona placówki obrano admirała Zdzisława Studzińskiego, dowódcę Marynarki Wojennej PRL i zastępcę szefa Układu Warszawskiego³⁷.

³⁶ AP Gdy, 27/10, Prez. MRN w Rumi, Uchwała w sprawie budowy Szkoły Podstawowej nr 8 w Rumi, IV 1966 r., k. 132.

³⁷ Szkoła Podstawowa w Rumi przyjmuje imię wiceadmirała Zdzisława Studzińskiego, „Bandera”, nr 42, 1984, s. 20.

Dyrektor Kazimierz Chabowski na uroczystości otwarcia Szkoły Podstawowej nr 8

Ceremonia ta miała szczególny charakter, albowiem zbiegła się w czasie z dziesiątą rocznicą istnienia placówki, a także z trzydziestą rocznicą nadania Rumi praw miejskich. Obecni byli gospodarze miasta, jak również kontradmirał Romuald Waga, zastępca dowódcy Marynarki Wojennej. Podczas uroczystości nadania imienia szkoła otrzymała ufundowany przez Komitet Rodzicielski sztandar, dokonano również otwarcia Izby Pamięci oraz harcówki.

Uroczystość nadania Szkole Podstawowej nr 8 imienia admirała Zdzisława Studzińskiego.
Po prawej dyrektor Stefan Kilichowski

Niespełna dwa lata później, w dziesiątą rocznicę śmierci admirała Zdzisława Studzińskiego, w dniu 7 marca 1986 roku, na terenie szkoły odbyła się uroczystość odsłonięcia tablicy pamiątkowej ku czci patrona. Została ona usytuowana na froncie budynku szkoły, a odsłonięcia dokonała żona admirała, Zofia Studzińska, w asyście kontradmirała Romualda Wagi oraz Marii Voelkner, dyrektorki szkoły.

W uroczystościach wzięli udział przedstawiciele władz miejskich i wojewódzkich: Zdzisław Kończyński, naczelnik Rumi, Piotr Mazurski, I sekretarz PZPR, a także przedstawiciele Wydziału Oświaty i Wychowania Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku. Wśród honorowych gości znaleźli się najbliżsi członkowie rodziny patrona – żona, córka i syn.

Dzięki swojemu patronowi szkoła często gościła zasłużonych marynarzy, jak również brała udział w imprezach organizowanych przez Dowództwo Marynarki Wojennej. Przykładowo w dniu 15 sierpnia 1988 roku zorganizowano I Rejs Morski Aktywu Organizacji Rodzin Wojskowych Marynarki Wojennej i Związku Nauczycielstwa Polskiego³⁸.

Tab. 17. Zmiany na stanowisku dyrektora Szkoły Podstawowej nr 8 w latach 1974–2001

Kazimierz Chabowski	1974–1983
Stefan Kilichowski	1983–1984
Maria Voelkner	1984–2001

Źródło: Ze zbiorów Gimnazjum nr 1 w Rumi im. ks. Stanisława Ormińskiego, *Kronika Szkoły Podstawowej nr 8 w Rumi*.

Tab. 18. Stan szkolnictwa podstawowego w Rumi w roku szkolnym 1984/1985

Nazwa placówki	Liczba pomieszczeń	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Liczba dzieci w klasach „0”	Liczba oddziałów „0”
Szkoła Podstawowa nr 1	14	698	23	89	3
Szkoła Podstawowa nr 2 (specjalna)	8	120	10	–	–
Szkoła Podstawowa nr 3 (klasy I – III)	4	76	3	23	1
Szkoła Podstawowa nr 4	12	947	32	168	10
Szkoła Podstawowa nr 6	19	815	29	110	4
Szkoła Podstawowa nr 7	15	569	21	74	3
Szkoła Podstawowa nr 8	18	955	32	63	2

Źródło: R. i P. Mazurowscy, *Zarys historii Szkoły Podstawowej nr 9 w Rumi za lata 1986–1993*, maszynopis, s. 2.

³⁸ *Kronika Szkoły Podstawowej nr 8 w Rumi*. Por.: *Rumia. Informator...*, dz. cyt., s. 46.

Szkoła Podstawowa nr 9

W związku z rozwojem przestrzennym Janowa konieczne stało się utworzenie nowej szkoły, która mogłaby zaspokoić potrzeby mieszkańców. W 1983 roku wytyczono teren pod budowę budynku, na którym wczesną wiosną następnego roku pojawili się pracownicy budowlani oraz sprzęt należący do Gdańskiego Przedsiębiorstwa Budownictwa Mieszkaniowego. Rozpoczęto wykopy pod budowę gmachu. Finansowanie prac oraz nadzór nad ich przebiegiem pełniła Spółdzielnia Mieszkaniowa „Janowo”.

Front Szkoły Podstawowej nr 9. Koniec lat osiemdziesiątych

Po dwóch latach krajobraz przestrzenny osiedla wzbogacił się o pierwszy segment Szkoły Podstawowej nr 9. W krótkich odstępach czasu oddawano do użytku kolejne części budynku: w czerwcu 1986 roku segment A oraz w grudniu 1987 roku segment B. W lutym 1988 roku rozpoczęto budowę kompleksu sportowego, który ukończono w czerwcu 1991 roku.

Budynek był największą szkołą na terenie Rumi, a jej bazę stanowiło m.in.: 50 sal lekcyjnych, kuchnia i stołówka, dwie świetlice, biblioteka, gabinet lekarski i stomatologiczny, pięć pokoi nauczycielskich oraz trzy sale gimnastyczne³⁹.

W kwietniu 1986 roku, a więc w trakcie trwania prac budowlanych, kierownictwo powstającej placówki objęła Regina Mazurowska. Dużą pomocą i zaangażowaniem wykazali się żołnierze z jednostek wojskowych w Dębogórz, Rumi i Gdyni, członkowie Komitetu Obwodowego Samorządu Mieszkańców nr 9, jak również rodzice przyszłych uczniów.

³⁹ R. i P. Mazurowscy, *Zarys historii Szkoły Podstawowej nr 9 w Rumi za lata 1986–1993*, maszynopis, s. 9.

Po wakacjach wypełnionych intensywną pracą, związaną z wyposażeniem szkoły w niezbędny sprzęt i pomoce dydaktyczne, we wrześniu tego roku miała miejsce uroczysta inauguracja roku szkolnego. Symbolicznego przecięcia wstęgi dokonał majster budowy, Włodzimierz Guzielewski.

W uroczystościach wzięli udział przedstawiciele miejskich władz, w tym: Zdzisław Kończyński, naczelnik Rumi, Waław Skoczylas, przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej w Rumi, Maria Rodziewicz, inspektor Wydziału Oświaty i Wychowania, Mieczysław Małecki, przewodniczący Komitetu Obwodowego Samorządu Mieszkańców nr 9, Jerzy Mierzejewski, przedstawiciel Komitetu Miejskiego PZPR w Rumi, a także Henryk Wolszczak, prezes Spółdzielni Mieszkaniowej „Janowo”⁴⁰.

Uroczystość otwarcia Szkoły Podstawowej nr 9 dnia 1 września 1985 roku. Po lewej dyrektorka Regina Mazurowska, w środku Naczelnik miasta Zdzisław Kończyński

Naukę rozpoczęło 743 „zerówkowiczów” oraz uczniów w klasach I–III pod opieką 37 nauczycieli. Systematycznie przejmowano dzieci z sąsiednich, przepelnionych szkół, w tym również ze starszych klas. W rezultacie w roku szkolnym 1988/1989 liczba uczniów wzrosła do 1706, a więc ponad dwukrotnie. Z kolei liczba nauczycieli w końcu lat osiemdziesiątych osiągnęła stan 93. Natomiast w roku 1990/1991 2 052 uczniów pozostawało pod opieką 139 nauczycieli⁴¹. Poziom wykształcenia

⁴⁰ *Księga Pamiątkowa Szkoły Podstawowej nr 9 w Rumi.*

⁴¹ R. i P. Mazurowscy, *Zarys historii Szkoły Podstawowej nr 9...*, dz. cyt., s. 8, 59.

grona pedagogicznego przedstawiał się następująco: wyższe zawodowe – 36, wyższe magisterskie – 76 oraz średnie – 27⁴².

Na funkcjonowanie szkoły zaczęły rzutować typowe dla tego okresu skutki wyżu demograficznego (wchodzenie w wiek szkolny dzieci urodzonych na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych), jak również wzrost liczby mieszkańców Janowa. Duży problem stanowiły wypełnione „po brzegi” sale. Z jednej strony stale rosnąca liczba dzieci, z drugiej zaś braki kadrowe, powodowały, że powstawały klasy, które znacznie przekraczały liczbę 30 uczniów, niekiedy zbliżając się nawet do 40⁴³. W związku z tym w roku szkolnym 1989/1990 dyrekcja szkoły wprowadziła zmianowy system zajęć, które rozpoczynały się o godz. 7.30, a kończyły o godz. 17.15. Dzięki temu w sposób istotny zmniejszyła się liczba dzieci w klasie, stabilizując się na poziomie 31 uczniów⁴⁴.

Warte podkreślenia jest utworzenie, jeszcze przed oddaniem szkoły do użytku sali gimnastycznej i klasy sportowej na poziomie klasy V o rozszerzonym programie kultury fizycznej. Od roku szkolnego 1990/1991 szczególnie uzdolnieni sportowo uczniowie mogli rozwijać swoje umiejętności pod kierunkiem trenera Piotra Taubego. Prezentowali je wielokrotnie podczas wojewódzkich zawodów sportowych, osiągając najwyższe wyniki⁴⁵.

Pośród wielu ciekawych inicjatyw na polu kultury i edukacji pozalekcyjnej znalazło się również wydawanie szkolnej gazetki noszącej tytuł „Express Szkolny”. Pierwszy numer pojawił się we wrześniu 1990 roku, a inicjatorów przedsięwzięcia tak uwieczniono w *Księdze Pamiątkowej* szkoły:

Szaleni i niespokojni młodzieńcy, pełni pomysłów, chętni do twórczych działań, mogą na przykład zostać redaktorami gazetki i wydawać swoje własne pismo. Tak właśnie postąpili uczniowie naszej szkoły, a ściśle mówiąc „niesforne ananasy” z VIII e.

Gazeta skierowana była do szerokiego grona odbiorców:

Swój kącik znajdą w niej dziewczęta ze zdolnościami kulinarnymi, zwolennicy horoskopów, melomani, początkujący gitarzyści, czytelnicy komiksów, miłośnicy krzyżówek, chłopcy interesujący się samochodami. W „Expresie” nie brak również aktualności z życia szkoły, interesujących wywiadów, no i oczywiście humoru⁴⁶.

Uczniowie byli także współtwórcami Hymnu Szkoły⁴⁷:

*Szkolne mury nas złączyły, wspólna praca, marzeń czas
Tutaj razem się uczyliśmy, by w przyszłości sięgnąć gwiazd
Karol Borchardt nam patronem, więc żeglujmy w siną dal
By z fasonem przejść przez życie mimo burz i groźnych fal*

⁴² *Kronika Szkoły Podstawowej nr 9 w Rumi.*

⁴³ R. i P. Mazurowscy, *Zarys historii Szkoły Podstawowej nr 9...*, dz. cyt., s. 19.

⁴⁴ Tamże, s. 12.

⁴⁵ „Szkoła Podstawowa nr 9 im. kpt. ż. w. Karola Olgierda Borchardta w Rumi. Informator 1986–1996”, red. A. Zarzycka, s. 3.

⁴⁶ *Kronika Szkoły Podstawowej nr 9 w Rumi.*

⁴⁷ Muzykę napisał M. Taube, redaktorami literackimi byli G. Filipczyk i E. Prylińska.

Ref.: *Prowadź nas prowadź kapitanie, ucz nas męstwa trudu wytrwałości
byśmy kiedy rejsu czas nastanie potrafili płynąć wbrew trudnościom.
Prowadź nas prowadź nasz patronie ku nowym celom ku przyszłości
byśmy trudnych spraw ster wzięwszy w dłonie popłynęli jak ty ku wielkości.*

Tab. 19. Zmiany na stanowisku dyrektora Szkoły Podstawowej nr 9 w latach 1986–1991

Regina Mazurowska	1986–1988
Piotr Mazurowski	1988–1991

Źródło: Ze zbiorów Szkoły Podstawowej nr 9 w Rumi im. kapitana ŻW Karola Olgierda Borcharta, *Kronika Szkoły Podstawowej nr 9 w Rumi.*

Liceum Ogólnokształcące

Początki Liceum Ogólnokształcącego w Rumi sięgają 1948 roku, kiedy to w szkole podstawowej w Janowie utworzono 18-osobową VIII klasę o programie ponadpodstawowym, w tym z językiem angielskim i francuskim. Jednak po uzyskaniu promocji uczniowie musieli kontynuować naukę w innych liceach. W kolejnym roku szkolnym 1949/1950 klasa licealna liczyła już 39 osób, a placówka otrzymała status szkoły rozwojowej, co oznaczało jej rozwój w kierunku licealnym⁴⁸. Od tego momentu datuje się początek Liceum Ogólnokształcącego w Rumi. Funkcję kierownika szkoły sprawował Ignacy Lisewski. W późniejszym okresie otrzymała

Budynek Liceum Ogólnokształcącego. Zdjęcie z lat sześćdziesiątych

⁴⁸ AP GdY, 33/648, Prez. PRN w Wejherowie, *Szkoła nr 1 w Rumi*, 1949 r., k. 160.

ona nazwę Jedenastoletniej Szkoły Ogólnokształcącej Stopnia Podstawowego i Licealnego Rumia Janowo.

Szkoła borykała się z kłopotami lokalowymi, szczególnie doskwierał brak sali gimnastycznej. Pomimo to organizowano turnieje sportowe, korzystając z przy-szkolnego piaszczystego boiska, na którym zresztą w ciepłe dni odbywały się lekcje wychowania fizycznego. Spektakularnym niewątpliwie wydarzeniem był mecz bokserski pomiędzy klasą XI a „resztą szkoły”. Rozgrywano również turnieje szachowe, a na terenie szkoły działał chór⁴⁹.

Pierwszy egzamin dojrzałości, który odbył się w 1953 roku, złożyło 12 abiturientów, dziewięciu zdało go pozytywnie⁵⁰. W 1956 roku Liceum przeniesiono do nowego gmachu przy ulicy Starowiejskiej, a dziesięć lat później wyodrębniono z niego klasy stopnia podstawowego (V–VIII), z których wydzielono Szkołę Podstawową nr 5 z odrębną dyrekcją⁵¹.

Położenie szkoły w pobliżu dworca sprzyjało podjęciu decyzji o kontynuowaniu nauki w LO w Rumi także młodzieży z okolicznych miejscowości. I tak liczba uczniów stale wzrastała, a część z nich dojeżdżała z Gdyni i Wejherowa.

W związku z tym w 1961 roku zaistniała konieczność wprowadzenia drugiego ciągu klas, a więc liczba oddziałów podwoiła się. Poszerzano też ofertę edukacyjną szkoły. Od roku szkolnego 1974/1975 Liceum kształciło uczniów w klasie o profilu matematyczno-fizycznym. Natomiast w roku szkolnym 1987/1988 utworzono profil biologiczno-chemiczny.

Licealiści rozwijali swoje aktorskie i wokalne talenty w żywo działających na terenie szkoły zespołach kabaretowych. Trzeba podkreślić sporą samodzielność, jaką wykazywali się uczniowie, przygotowując skecze, piosenki satyryczne czy monologi. Występowali bowiem nie tylko w roli aktorów, lecz także reżyserów i organizatorów. Część z nich należała do kółka polonistycznego, którego opiekunem był Jerzy Hoppe, wieloletni dyrektor szkoły.

Na szczególną uwagę zasługuje rola, jaką w przygotowywaniu szkolnych spektakli teatralnych odegrała Małgorzata Stypko. Prowadzony przez nią w latach osiemdziesiątych zespół teatralny otrzymał Bursztynową Maskę – nagrodę przyznaną w Przeglądzie Szkolnych Zespołów Teatralnych.

Działające w Liceum grupy artystyczne uświetniały odbywające się w ciągu roku szkolnego akademie, a ich występy stanowiły najmiłszy dla odbiorców punkt programu.

Do obowiązkowych obchodów należały wówczas: Święto 1 Maja, rocznica rewolucji październikowej, powstanie Ludowego Wojska Polskiego czy wyzwolenie Rumi. Ponadto uroczystości odbywały się z okazji Dnia Nauczyciela i Święta Kobiet, jednak do najbardziej oczekiwanych imprez zaliczyć trzeba zabawy karnawałowe i zawsze starannie przygotowaną studniówkę. Udziałem licealistów lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych były wykopki ziemniaków, czyli prace rolne

⁴⁹ 50 lat I Liceum Ogólnokształcącego im. Książąt Pomorskich w Rumi. 1949–1999, oprac. J. Hoppe, J. Waloński, Rumia 1999, s. 5–6.

⁵⁰ 60 lat I Liceum Ogólnokształcącego im. Książąt Pomorskich w Rumi. 1949–2009, Rumia 2009, s. 99.

⁵¹ *Alma Mater Rumianesis czyli Liceum Ogólnokształcące, „Goniec Rumski”*, nr 3, 1991, s. 4.

w okolicznych Państwowych Gospodarstwach Rolnych oraz ćwiczenia w ramach zajęć z przysposobienia obronnego⁵².

Uroczystość nadania szkole imienia Rewolucji Październikowej.
Sztandar odbiera dyrektor Stanisław Sochocki – 1968 rok

Za niezwykle cenną i najmiłą dla uczniów formę działalności wychowawczej uznać należy licznie organizowane rajdy i wycieczki. Oto jak zostały one utrwalone po latach, na łamach okolicznościowej publikacji, wydanej z okazji 50-lecia szkoły:

Na pewno wielu byłych uczniów mile wspomina uczestnictwo w rajdach i zlotach harcerskich z lat sześćdziesiątych, których na terenie szkoły główną sprężyną był kilka lat druh Zbyszek Bieszk. Entuzjasta turystyki pieszej, prof. Leopold Zmarzlik, w sezonie co niedziela dołączał do gdyńskiej „Wanogi” grupę naszych „Frędzelków”, przemierzając wzdłuż i wszerz urokliwe tereny Pomorza. Tu również trzeba przypomnieć precyzyjne przygotowanie, zarówno kształcące, jak przyjemne coroczne wycieczki autokarowe klas III na południe Polski, organizowane przez geografów, prof. Krystynę Tomaszewską i dyr. Stanisława Sochockiego. W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych stanowiły one prawdziwą tradycję Liceum, ale bywały też inne wycieczki, do Warszawy czy Poznania, a uczestnicy dwóch harcerskich obozów wędrownych szlakiem Orlich Gniazd, zorganizowanych przez prof. Krystynę Niżnikiewicz, zapewne wspomnienia z tej wędrowki zaliczają do najatrakcyjniejszych kart swojego pobytu w szkole średniej⁵³.

Największa liczba uczniów – łącznie klas podstawowych oraz licealnych – przypadła na pierwszą połowę lat sześćdziesiątych (631 uczniów), w następnych zaś – do końca lat dziewięćdziesiątych – nie przekroczyła 300.

⁵² Kronika I Liceum Ogólnokształcącego w Rumi.

⁵³ 50 lat Liceum Ogólnokształcącego im. Książąt Pomorskich w Rumi, dz. cyt., s. 7–8.

Młodzież szkolna podczas konkursu wiedzy o życiu i działalności politycznej
Włodzimierza Ilicza Lenina – 1971 rok

W 1968 roku szkole nadano imię Rewolucji Październikowej, a w 1990 roku jej nazwę zmieniono na Liceum Ogólnokształcące w Rumi – bez patrona⁵⁴.

Wśród absolwentów szkoły znalazły się takie osobistości jak: prof. Franciszek Warkusz (fizyk, Uniwersytety Wrocławski), Zbigniew Strus (Sąd Najwyższy), prof. Leon Murawski (fizyk, Politechnika Gdańska), prof. Jan Drwal (geograf, Uniwersytet Gdański), prof. Krystyna Dziworska (z d. Kupper, ekonomia, Uniwersytet Gdański), dr Jacek Banach (historyk, Uniwersytet Gdański), ks. prof. Henryk Skorowski (były rektor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego), ks. prof. Zbigniew Formella (Pontificio Ateneo Zalesiano, Rzym), Krzysztof Rekowski (reżyser teatralny), dr Jan Klawiter (były burmistrz Rumi), Grzegorz Szalewski (lekarz, były starosta wejherowski), Jerzy Fryckowski (poeta).

Tab. 20. Zmiany na stanowisku dyrektora Liceum Ogólnokształcącego w Rumi w latach 1948–2000

Ignacy Lisewski	1948–1950
Stanisław Kucharski	1950–1951
Florian Kaszuba	1951–1953
Stefan Lipowski	1953–1954

⁵⁴ LB, Pismo dyrektora LO w Rumi, Jerzego Hoppe, do Kuratorium Oświaty i Wychowania w Gdańsku z 22 lutego 1990 r. W roku 1999 szkole nadano imię Książąt Pomorskich.

Michał Kułak	1954–1957
Stanisław Sochocki	1957–1984
Jerzy Hoppe	1984–2000

Źródło: 60 lat I Liceum Ogólnokształcącego im. Książąt Pomorskich w Rumi. 1949–2009, Rumia 2009, s. 49–54.

Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Rumi

Jak już wspomniano, w 1977 roku na mocy zarządzenia Kuratorium Oświaty i Wychowania w Gdańsku w budynku Szkoły Podstawowej nr 3, przy ulicy Grunwaldzkiej 57, utworzono Zasadniczą Szkołę Zawodową. Decyzję tę podjęto w związku z brakiem wykwalifikowanej kadry robotniczej na terenie Rumi, który w obliczu rozwoju zakładów przemysłowych w mieście stawał się coraz bardziej odczuwalny.

Początki tej szkoły wiążą się jednak z budynkiem Liceum Ogólnokształcącego przy ul. Starowiejskiej. Po przeniesieniu stamtąd w 1974 roku Szkoły Podstawowej nr 5 (czyli likwidacji szkoły o takim numerze) do nowo wybudowanej Szkoły Podstawowej nr 8 wykorzystano zwolnione pomieszczenia Liceum dla filii Zasadniczej Szkoły Zawodowej w Wejherowie, z własnym kierownictwem i gro-nem pedagogicznym.

Budynek Zasadniczej Szkoły Zawodowej w okresie rozbudowy – druga połowa lat siedemdziesiątych

Tab. 21. Zmiany na stanowisku dyrektora Zasadniczej Szkoły Zawodowej w Rumi w latach 1977–1992

Kazimierz Beling	1977–1987
Zdzisław Kończyński	1987–1988
Sabina Sadowska-Wójcik	1988–1992

Źródło: Ze zbiorów Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 im. Hipolita Roszczynialskiego w Rumi, *Kronika Zasadniczej Szkoły Zawodowej w Rumi*.

Organizację szkoły władze powierzyły Kazimierzowi Belingowi, który przez pierwsze dziesięć lat istnienia placówki pełnił funkcję jej dyrektora. Nauką objęto 396 uczniów, którzy zdobywali zawody kierowcy-mechanika i ślusarza-mechanika.

Bardzo szybko, bo już w 1978 roku, podjęto decyzję o budowie boiska szkolnego. Dzięki zaangażowaniu nauczycieli, Mariana Paligi i Zbigniewa Muchy, jak również uczniów młodzież rozgrywała zawody sportowe oraz trenowała piłkę ręczną, koszykówkę i siatkówkę na nowo wybudowanym i przeznaczonym do tych dyscyplin boisku. Rok później rozpoczęto remont generalny i modernizację budynku.

Grono pedagogiczne Zasadniczej Szkoły Zawodowej w 1984 roku – drugi z lewej w pierwszym rzędzie dyrektor Kazimierz Beling, pierwszy z lewej – późniejszy wieloletni dyrektor Piotr Wołowski

Szkoła cieszyła się dużym zainteresowaniem, dlatego też systematycznie poszerzano wachlarz specjalizacji zawodowych, tworząc profile dla przyszłych fryzjerów, ciastkarzy, sprzedawców, kucharzy czy blacharzy samochodowych. W 1985 roku podkreślano konieczność dalszego rozszerzenia branż zawodowych w nauczaniu rumskiej Zasadniczej Szkoły Zawodowej, traktując tę placówkę jako „podstawową jednostkę szkolącą brakujące kadry dla przedsiębiorstw naszego miasta”⁵⁵.

W Centrum Kształcenia Zawodowego w Górkach Zachodnich koło Gdańska młodzież odbywała miesięczne lub dwumiesięczne praktyki zawodowe. Budynek szkoły rozbudowano w latach osiemdziesiątych, ostatecznie oddając do użytku w 1989 roku salę gimnastyczną z zapleczem i gabinet fizyczny.

W 1990 roku placówka kształciła 658 uczniów⁵⁶. W roku szkolnym 1990/1991 szkołę ukończyło 237 trzecioklasistów⁵⁷.

⁵⁵ AP Gdy, 434/136, Protokoły z sesji MRN w Rumi, *Opinia Komisji Rozwoju Społeczno-Gospodarczego, Przestrzennego i Gospodarki Finansowej w odniesieniu do informacji o realizacji miejskiego planu rocznego*, I kw. 1985 r., brak nr.

⁵⁶ *Zasadnicza Szkoła Zawodowa*, „Goniec Rumski”, nr 2, 1990, s. 6.

⁵⁷ *Kronika Zasadniczej Szkoły Zawodowej w Rumi*.

5. Kultura

Miejski Dom Kultury

W latach pięćdziesiątych funkcję kulturalną pełniła w Rumi świetlica zakładowa Garbarni¹. Została ona przebudowana i w 1960 roku zaadaptowana na siedzibę Miejskiego Domu Kultury (MDK). Od 1963 roku mieściła się ona przy ulicy Sobieskiego 9. Niewielkie pomieszczenia nie pozwalały rozwinąć normalnej pracy. Dobudowano więc skrzydło, dzięki czemu sytuacja lokalowa uległa znacznej poprawie, jednak Dom Kultury w dalszym ciągu nie spełniał swego zadania. Ten stan rzeczy trwał kilka lat. Placówkę prowadzili ludzie nieprzygotowani, często-kroć bez kwalifikacji².

W maju 1964 roku Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Rumi podjęło uchwałę w sprawie rozwoju kultury w latach 1964–1970. Przyniosła ona niewątpliwie poprawę sytuacji w zakresie kultury w młodym mieście³.

W dniu 1 lipca 1965 roku swoją odnowę rozpoczął Miejski Dom Kultury za sprawą nowego kierownika, Bazylego Przybylskiego, który przybył do Rumi, by wraz z małżonką dokonać zasadniczych zmian w życiu tej placówki. Wcześniej przez dziesięć lat Przybylski prowadził podobną placówkę w Skórczu. Rumski Dom Kultury zaczął promieniować działalnością na obszar całego miasta. Nowy kierownik wielokrotnie był bohaterem artykułów na łamach prasy wybrzeża. W jednym z nich została scharakteryzowana misja, która przyświecała jego pracy:

Najgłębszym sensem jego pracy jest budowanie wspólnie ze wszystkimi ludźmi, przywiązanymi do tego miasta, powszechnego dla niego szacunku. Otaczanie go nim i pielęgnowanie go, by dawał miastu korzyści⁴.

W dniu 10 lipca 1965 roku powołano 21-osobową Społeczno-Programową Radę Miejskiego Domu Kultury w Rumi pod przewodnictwem Teresy Przybylskiej,

¹ AP Gdy, 27/3, Prez. MRN w Rumi, *Protokół z sesji MRN w Rumi*, 22 XII 1955 r., brak nr.

² *Kultura za opłotkami*, „Literary. Miesięcznik Społeczno-Kulturalny Wybrzeża”, nr 7, 1966 r.

³ *Rumia – sprawy kultury. Obowiązki mecenatu*, „Głos Wybrzeża”, nr 295, 12 XII 1968, s. 3. W artykule Izabela Trojanowska postuluje, aby sprawami kultury w Rumi zainteresowały się zakłady pracy, których pracownicy zamieszkają w Rumi.

⁴ *Rumia – miasto nietypowe*, „Wieczór Wybrzeża”, nr 301, 24–27 XII 1970, s. 4.

czuwającą nad właściwą organizacją i pracą placówki⁵. Radę reprezentowali ludzie z różnych środowisk, znający potrzeby i wymagania młodzieży. Dziełem Rady było m.in. całkowite wyeliminowanie z MDK alkoholu.

Zespół Poszukiwacze – listopad 1967 rok

Spotkanie autorskie ze Stanisławem Mikulskim, po środku dyrektor Bazyli Przybylski

⁵ AMDKwR, *Kronika Miejskiego Domu Kultury w Rumi*, księga III.

Wernisaż wystawy Alfonsa Zwary – 1.10.1983 rok

Wkrótce powstały i rozwijały się koła zainteresowań i sekcje, organizowane zgodnie ze statutem placówki, według którego miała ona spełniać „funkcje koordynacyjne oraz szeroką działalność upowszechniającą wszystkie dziedziny kultury, rozrywki i rekreacji”⁶.

Prasa rozpisywała się o „metamorfozie rumiańskiego MDK”, który według dziennikarki „Głosu Wybrzeża”, Reginy Osowickiej-Gdaniec „w ciągu 9 miesięcy zmienił się nie do poznania”⁷:

Coraz więcej w Rumi jest młodzieży. Kiosk z piwem, ulica, czasem kino były miejscem, gdzie młodzi mieszkańcy Rumi spędzali swój wolny czas. Kiedyś, dopóki nie zaczął sprawniej działać, dzięki nowemu kierownikowi, Miejski Dom Kultury⁸.

Od połowy lat sześćdziesiątych placówka stanowiła centrum życia kulturalnego na terenie Rumi i okolic. Dysponowała salą widowiskową na ok. 400 miejsc oraz salą bilardową. W dniu 25 września 1965 roku miało miejsce uroczyste otwarcie kawiarenki „Malańka” na terenie klubu. Młodzi rumianie rozwijali tutaj swoje artystyczne pasje, szczególnie muzyczne, ale także teatralne, plastyczne czy fotograficzne. Natomiast starszym mieszkańcom Rumi oferowano rozmaite atrakcje

⁶ *Miejski Dom Kultury w Rumi zmienia oblicze swego środowiska*, „Dziennik Bałtycki”, nr 30, 1966, s. 5.

⁷ *Metamorfoza rumiańskiego MDK*, „Głos Wybrzeża”, nr 82, 7 IV 1966, s. 4.

⁸ *Rówieśnicy. Życiorys dwudziesty trzeci*, „Wieczór Wybrzeża”, nr 156, 5–6 VII 1969, s. 3. Artykuł poświęcony był osobie Stefana Machalewskiego, skarbnika Rady Klubu MDK.

w postaci kólek brydżowych i szachowych, jak również imprez kulturalno-oświatowych i wycieczek krajoznawczych.

Widok na budynek Miejskiego Domu Kultury od ulicy Sobieskiego.
Druga połowa lat sześćdziesiątych

Mury MDK gościły artystów z Gdańska, jak choćby aktorów Teatru Ziemi Gdańskiej, Teatru Miniatura czy muzyków z Filharmonii Bałtyckiej. Do Rumi przejeżdżały również gwiazdy muzyki rozrywkowej, takie jak Filipinki, Trubadurzy, Piotr Szczepanik, Czerwone Gitary i inni.

Na fali światowych trendów w muzyce rozrywkowej przy Domu Kultury w Rumi powstawały zespoły bigbitowe, a wśród nich Rytmny czy Wzburzone Wulkany, które następnie zmieniły nazwę na Poszukiwaczy. Pierwotnie w skład tej grupy wchodził trzech bracia – Stanisław, Zenon i Henryk Heimowscy – oraz Leszek Benkowski. Po pewnym czasie dołączyli do nich najpierw Edmund Wittbrodt, po ukończeniu szkoły muzycznej Czesław Heimowski, a następnie Czesław Czerkas.

Na repertuar Poszukiwaczy składały się największe przeboje sceny światowej i polskiej, a wśród nich utwory Beatlesów, Shadowsów, Czerwonych Gitar i Czesława Niemena, jak również własne utwory. Można ich było posłuchać na żywo podczas niedzielnych NON-STOPÓW, które Poszukiwacze organizowali w siedzibie Domu Kultury. Chętnych było zwykle tak wielu, że sala była przepelniona. Imprezy przyciągały publiczność nie tylko z Rumi, ale także Redy, Wejherowa oraz Gdyni.

Działające przy klubie zespoły występowały także poza jego siedzibą, w tym na miejskich uroczystościach, a także powiatowych, na przykład dożynkach powiatowych w Bolszewie. W okresie wakacyjnym swój repertuar prezentowano również szkolnej młodzieży z różnych stron Polski, przebywającej w Rumi na letnich koloniach.

Dyrektor MDK Bazyle Przybylski w czasie zabawy sylwestrowej – 1979 rok

Do innych zespołów wokально-muzycznych, działających pod okiem instruktorów z Domu Kultury w Rumi, należały m.in.: Legenda, Kasztanki czy zespół teatralno-estradowy Zagórzanka. Dzieci i młodzież szkolna w wolnym czasie mogła rozwijać swoje umiejętności w różnych kołach zainteresowań: fotograficznym, brydżowym, plastycznym, szachowym oraz miłośników teatru. Ponadto działały: Teatr Poezji, Klub Amatora Plastyka, Miejska Orkiestra Dęta, jak też Ognisko Muzyczne (fortepian, akordeon, skrzypce, gitara) i Baletowe. Animatorami kultury było trzech pracowników etatowych oraz pięciu instruktorów.

Do stałych punktów programu działalności ośrodka należały: koncerty, występy teatralne, przeglądy zespołów artystycznych, wieczornice, prelekcje, spotkania autorskie, wieczory filmów oświatowych, wieczory bajek dla dzieci oraz sobotnie wieczorki taneczno-towarzyskie, oczywiście bezalkoholowe.

Ponadto dla spragnionych nieco głębszych wrażeń, dwa razy do roku organizowano wystawy, na których swoją twórczość prezentowali twórcy ludowi, malarze, plastycy i rzeźbiarze. Sala widowiskowa placówki mieściła wystawy lokalnych artystów, takich jak Zbigniew Formela, Bronisław Melcer, Alfons Zwara, Leon Bieszke, Krzysztof Rott, Jerzy Haponiuk, Hanna Haponiuk oraz Krzysztof Rekowski.

W ramach tej jedynej do 1992 roku działającej w Rumi instytucji kulturalnej – kiedy to utworzono Dom Kultury SM „Janowo” – prowadzono również zajęcia sekcji tenisa stołowego oraz zajęcia towarzyskie: grę w szachy, warcaby, brydża. W okresie zimowym przy MDK działało zradyfonizowane miejskie lodowisko z wypożyczalnią łyżew. Wreszcie dużym zainteresowaniem cieszyły

się spotkania dla najmłodszych z Mikołajem, imprezy choinkowe, bale jesienne i karnawałowe⁹.

Widok głównej sali Miejskiego Domu Kultury. W głębi scena. Zdjęcie z końca lat siedemdziesiątych

Program Domu Kultury w Rumi obejmował cykle spotkań, w tym m.in.: „Czwartkowe koncerty zespołów muzycznych przy małej czarnej” oraz „Wtorkowe spotkania z ciekawym człowiekiem”¹⁰. Dochody z organizowanych tu imprez kierownictwo przeznaczało na bieżącą działalność: zakup wyposażenia oraz druk zaproszeń, ulotek oraz afiszy¹¹.

Ponadto wzbogacano zakres aktywności w drodze kontaktów z Państwową Wyższą Szkołą Muzyczną w Gdańsku, Teatrem Dramatycznym w Gdyni, a także zespołami artystycznymi z terenu Trójmiasta. Dorobek placówki był prezentowany przy okazji rozmaitych konkursów, przeglądów i festiwali.

Szczególną imprezą w Rumi, stanowiącą swoiste podsumowanie działalności kulturalnej, było Święto Kultury i Sportu organizowane na terenie szkół miasta¹². Innym ważnym wydarzeniem w historii placówki były Dni Oświaty, Książki i Prasy w Domu Kultury, podczas których, obok wieczorów autorskich, odbywały się także przeglądy amatorskich zespołów artystycznych z terenu całego powiatu wejherowskiego¹³.

Na scenie MDK wystąpiło wielu znanych artystów, a wśród nich aktorzy (Jacek Fedorowicz, Stanisław Mikulski, Jarema Sępowski, Kalina Jędrusik, Barbara Rylska,

⁹ *Informator imprez Miejskiego Domu Kultury w Rumi, Rumia 1997.*

¹⁰ AMDKwR, *Kronika Miejskiego Domu Kultury w Rumi*, dz. cyt., księga III.

¹¹ *Ambicje kulturalne Rumi*, „Słowo Powszechne”, nr 162, 9–10 VII 1966.

¹² AP Gdy, 434/6, Protokoły z sesji MRN w Rumi, *Raport o stanie oświaty, wychowania i kultury*, 1979 r., k. 90.

¹³ AP Gdy, 27/10, Prez. MRN w Rumi, *Sprawozdanie z działalności oświatowo-kulturalnej*, k. 147–148.

Janusz Trzciański), zespoły muzyczne (Filipinki, Trubadurzy, Czerwone Gitary) oraz pisarze (Karol Borchardt, Lech Bądkowski, Andrzej Perepeczko, Zbigniew Flisowski i Janusz Łobodziński)¹⁴.

W latach osiemdziesiątych zaprzestano organizacji imprez na większą skalę. Wspomniany wyżej Bazyli Przybylski, który pełnił funkcję dyrektora MDK w Rumi do 1991 roku, ograniczył działalność placówki do imprez zamkniętych (głównie dla zakładów pracy), nadając jej bardziej kameralny charakter. Niewykluczone, że przyczyną uszczuplenia aktywności kulturalnej były niedobory finansowe, wynikające z ogólnego marazmu ekonomicznego w Polsce lat osiemdziesiątych.

W dniu 23 maja 1975 roku Bazyli Przybylski został wyróżniony przez przewodniczącego Powiatowej Rady Józefa Węsierskiego medalem honorowym „Zasłużony Ziemi Wejherowskiej” za szczególne zasługi w rozwoju powiatu wejherowskiego¹⁵. Z siedzibą Miejskiego Domu Kultury związały swoje dzieje również rumski Oddział Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, a także inne organizacje społeczne działające w Rumi.

Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie

Jak wspomniano wcześniej, badania socjologiczne nad stanem etnicznym Rumi wykazały, iż pod koniec lat osiemdziesiątych ponad połowa mieszkańców Rumi identyfikowała się z kulturą kaszubską. Znaczący wpływ na podtrzymywanie i szerzenie kultury regionalnej na terenie Rumi od 1981 roku posiadał rumski Oddział Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego. Inicjatywę w tym zakresie podjął Franciszek Ptach, rumianin, członek Zrzeszenia od 1957 roku oraz pierwszy prezes Oddziału w Rumi. Spotkanie organizacyjne odbyło się w Miejskim Domu Kultury 29 kwietnia 1981 roku z udziałem m.in.: Melanii Blum, Jerzego Hoppego, Henryka Kluka i Andrzeja Sochy. Funkcję wiceprezesa objął znany już Bazyli Przybylski, dyrektor Miejskiego Domu Kultury, gdzie mieściła się siedziba Zrzeszenia w Rumi.

Fakt ten niewątpliwie pomógł w realizacji celu, jaki postawił sobie ZKP: „roz-taczanie opieki nad wszelkimi formami kaszubskiej kultury na terenie Rumi i in-spirowanie dalszego jej rozwoju, tworzenie patriotyzmu lokalnego, integrowanie społeczności miasta”¹⁶.

Wśród inicjatyw podejmowanych w początkowym okresie działalności wymienić należy organizację spotkań z pisarzami i poetami (Janem Piepką, Stanisławem Pestką) oraz historykami i znawcami kaszubszczyzny (Józefem Borzyszkowskim, Konradem Ciechanowskim)¹⁷.

Intensywny rozwój działalności Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Rumi nastąpił w latach 1983–1989, kiedy to funkcję prezesa objął Ludwik Bach. Przed wszystkim wzmocniono ramy organizacyjne Oddziału poprzez ustalenie comiesięcznych spotkań Zarządu oraz kwartalnych wszystkich członków, których liczba

¹⁴ AMDKwR, *Kronika...*, dz. cyt., księga III.

¹⁵ AMDKwR, *Kronika*, dz. cyt., księga II.

¹⁶ *X rozezná rěmsczigo partu*, „Rěmskó Klěka”, nr 0, 1991, s. 3.

¹⁷ Tamże.

osiągnęła wówczas 150. Z czasem język kaszubski stał się podstawowym językiem używanym podczas zebrań. Od 1986 roku na terenie rumskich parafii Najświętszej Marii Panny Wspomożenia Wiernych oraz św. Krzyża zaczęto organizować msze święte z elementami kaszubskimi.

Działacze kaszubscy w Rumi urządzali szereg własnych imprez, jak też brali udział w tych organizowanych przez Zarząd Główny ZKP. Obok licznych wieczorów tanecznych, w czasie których licytowano wyroby miejscowych artystów (obrazy, hafty kaszubskie), członkowie Zrzeszenia brali udział w wycieczkach do ciekawych zakątków Kaszub. W siedzibie Zrzeszenia organizowano liczne prelekcje poruszające tematykę pomorską, podczas których wystąpili m.in.: Tadeusz Bolduan, Bolesław Bork, Jerzy Samp, Brunon Synak i Jerzy Treder. Spotkania te przyczyniły się do wzbogacania wiedzy i krzewienia bogactwa kultury kaszubskiej oraz historii regionu. Ponadto odbywały się konkursy piosenki i poezji kaszubskiej, jak też imprezy karnawałowe. Wspólnie z Oddziałem Gdańskim Zrzeszenia oraz Klubem Studenckim „Pomorania” w 1984 roku zorganizowano konkurs „Ludowe Talenty”¹⁸ przeznaczony dla młodzieży z terenu Kaszub¹⁹. Do innych form działalności należały wycieczki piesze oraz autokarowe do pobliskich i dalszych miejscowości, takich jak Kartuzy, Sianowo, Malbork, Stegna, Złota Góra. Odbył się również rajd z Koleczkowa do Rumi „Szlakiem partyzantów kaszubskich” z udziałem wspomnianego

Uroczyste przekazanie sztandaru przez Wiceprezesa ZKP Zygmunta Orła Prezesowi Rumskiego Oddziału ZKP Ludwikowi Bachowi w sali MDK w Rumi 12.11.1988 r. Po prawej poczet sztandarowy w składzie: Mieczysław Grablowski, Jan Bach i Józef Kryszewski

¹⁸ *25 lat Ludowych Talentów. Kalendarium*, pod red. M. Cybulskiego, A. Jabłońskiego, E. Pryczkowskiego, T. Szymańskiego, Gdańsk – Gdynia 1996.

¹⁹ LB, *Sprawozdanie Zarządu Oddziału Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Rumi*, 25.10.1983–21.10.1986 r.

Bolesława Borka, autora książki na temat konspiracji kaszubskiej w okresie drugiej wojny światowej²⁰.

Uroczystość poświęcenia sztandaru przez ks. biskupa Andrzeja Śliwińskiego w kościele pw. Podwyższenia Krzyża Świętego 27.11.1988 r.

W dniu 12 listopada 1988 roku w Miejskim Domu Kultury miało miejsce uroczyste wręczenie rumskiemu Oddziałowi ZKP sztandaru, zaprojektowanego przez Witolda Bobrowskiego, a wykonanego przez Danutę i Edmunda Szymikowskich. W 1986 roku Prezydium Zarządu Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w uznaniu zasług za działalność na rzecz kaszubszczyzny przyznało Ludwikowi Bachowi oraz

Medal Jana Karnowskiego wybity z okazji XXX-lecia Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego

²⁰ Zob.: B. Bork, *Twierdzą był im każdy próg*, Wejherowo 1998.

Jerzemu Hoppemu medale Jana Karnowskiego wybite z okazji XXX-lecia Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego²¹. Wybór nowych władz Zrzeszenia w Rumi zbiegł się w czasie ze zmianami ustrojowymi w Polsce. Jesienią 1989 roku kolejnym prezesem Oddziału Rumskiego Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego został Józef Kryszewski²².

Związek Harcerstwa Polskiego

Na terenie Rumi prężnie działał Związek Harcerstwa Polskiego. W świadomości mieszkańców harcerstwo jawiło się jako obszar aktywności związany ze szkołami, gdyż to przy nich powstawały drużyny. Tak też było w 1945 roku, kiedy to przy szkole w Janowie już w kwietniu tego roku utworzono pierwszą po wojnie drużynę liczącą 32 członków, na czele której stanął Witold Ziembicki. W dniu 13 stycznia 1946 roku utworzono nową drużynę harcerską przy szkole na Zagórze. Otrzymała ona nazwę 27 Gdyńskiej Drużyny Harcerzy im. Antoniego Abrahama, a jej drużynowym został Henryk Tylicki. Jednocześnie powołano do życia drugą drużynę w Janowie – 28 Gdyńską Drużynę Harcerzy im. Bolesława Chrobrego na czele z Romanem Murawskim.

W dniu 24 marca 1946 roku dotychczasowy Hufiec Harcerski Chylonia-Rumia został podzielony na dwa: Gdynia 4-Chylonia i Hufiec Terenowy Rumia. W ten sposób uformowały się: Harcerski Hufiec Żeński z komendantką Janiną Kazimierczak-Krzyżanowską obejmujący: 18 DH przy szkole w Janowie, 19 DH – międzyszkolną drużynę starszych

Komendant Związku Harcerstwa Polskiego Kazimierz Tylicki, po prawej harcmistrz Lucjan Skierka

²¹ LB, *Sprawozdanie Zarządu Oddziału Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Rumi*, 21.10.1983–26.09.1989 r.

²² J. Hoppe, *25 lat Rumskiego Oddziału Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego*, dz. cyt., s. 5–10; Por.: *Rumia. Informator*, dz. cyt., s. 37–38.

Obóz żeglarski w Choczewie –
początek lat siedemdziesiątych

harcerek i 17 DH przy szkole na Zagórze oraz Harcerski Hufiec Męski z komendantem Alojzym Voigtem, w skład którego wchodziły: 6 DH – międzyszkolna drużyna harcerzy starszych, 14 DH przy Zakładzie Księży Salezjanów, 27 DH przy szkole na Zagórze i 28 DH przy szkole w Janowie. Przy męskiej części harcerstwa rumskiego utworzono Harcerski Klub Sportowy, który organizował m.in. wycieczki kolarskie oraz biegi terenowe. Harcerze czynnie uczestniczyli w życiu społeczno-kulturalnym Rumi poprzez organizowanie wycieczek, festynów, ognisk czy zbiórek pieniędzy. Ponadto byli obecni przy okazji różnych wydarzeń politycznych, takich jak na przykład powitanie przybywającego na Wybrzeże w 1946 roku premiera Edwarda Osóbki-Morawskiego, pochódów majowych, a także brali aktywny udział w życiu Kościoła.

W 1959 roku funkcję komendanta Hufca ZHP Rumia objął Henryk Tylicki, a w 1962 roku jego brat Kazimierz Tylicki. Sześć lat później na czele rumskiego harcerstwa stanął Zdzisław Nowak, który czuwał nad działaniami Hufca do 1971 roku, kiedy to komendantką została Zofia Borakowska. W latach 1980–1992 funkcję tę sprawował Zbigniew Bieszk. W 1965 roku po raz pierwszy w historii ZHP w Rumi na mocy uchwały III zjazdu Związku przeprowadzono wybory do Rady Hufca. W jej 13-osobowym składzie

znalazło się: 8 nauczycieli, 5 pracowników umysłowych, 3 uczniów szkół średnich oraz 3 pracowników fizycznych. Z tego gremium wyłoniono 5-osobowe prezydium, które spotykało się dwa razy w miesiącu i pracowało zgodnie z przyjętym planem pracy²³.

Rajd rumskich harcerzy do Piaśnicy. Od lewej Grażyna Walkiewicz i Edmund Taube.
Lata pięćdziesiąte

Od początku swej działalności Hufiec Związku Harcerstwa Polskiego w Rumi otaczał dzieci i młodzież szeroko zakrojoną letnią akcją obozową. Podsumowaniem całorocznej pracy były wyjazdy, na których obok czynnego wypoczynku ich uczestnicy pogłębiali wiedzę o harcerstwie, społeczeństwie, a także zdobywali stopnie i zdolności harcerskie. Wraz ze stopniowym wzbogacaniem się Hufca w sprzęt obozowy liczba młodzieży biorącej udział w zgrupowaniach obozowych wzrastała nawet do 300 w turnusie, a tych ostatnich organizowano w sezonie od dwóch do trzech. W ten sposób Hufiec Rumia stał się głównym wykonawcą wypoczynku letniego dla dzieci i młodzieży w mieście. W latach 1945–1983 w ramach harcerskiej akcji letnio-obozowej miało miejsce trzydzieści wyjazdów najczęściej do okolicznych miejscowości na terenie Kaszub, takich jak Gowidlino, Przywidz, Sulęcyno czy Choczewo. Ponadto organizowano obozy wędrownie, kolonie zuchowowe, zimowiska, a także wyjazdy szkoleniowe, w ramach których odbywały się kursy dla zastępowych i drużynowych²⁴.

²³ AP GdŃ, 27/10, Prez. MRN w Rumi, *Sprawozdanie z działalności oświatowo-kulturalnej*, k. 156.

²⁴ Zob. np.: AP GdŃ, 333/26, Protokoły z posiedzeń Egzekutywy KM PZPR w Rumi, *Informacja z przebiegu wakacji zimowych dla dzieci i młodzieży na terenie Rumi*, brak nr.

Rumscy harcerze na obozie rowerowym. Lata pięćdziesiąte

W 1963 roku z inicjatywy Jerzego Daniluka utworzono Starszoharcerską Drużynę Komandosów im. Władysława Sikorskiego, która cieszyła się dużą popularnością wśród młodzieży. Z pewnością wpływ na to miała wysoka atrakcyjność zajęć, w czasie których zdobywano wiedzę z zakresu obronności: strzelectwa, łączności, terenoznawstwa czy pierwszej pomocy. Podczas Harcerskiej Akcji Letniej w Chorzowie w 1969 roku reprezentacja Hufca Rumia zajęła pierwsze miejsce w I Ogólnopolskim Rajdzie na Orientację. Drużyna Komandosów istniała do lat dziewięćdziesiątych. Od 1965 roku przy Szkole nr 3 w Rumi działała Drużyna Żeglarska. Najbardziej zasłużonymi instruktorami żeglarstwa w Rumi byli m.in.: Lucjan Skierka, Lech Romanowski, Andrzej Grochowski, Piotr Sychowski²⁵.

W latach 1960–1962 na fali reorganizacji harcerstwa w okresie Polski Ludowej decyzją Komendy Chorągwi w Gdańsku oraz władz miasta rozwiązano Hufiec w Rumi, włączając go do Hufca w Wejherowie. Tłumaczono ten fakt dostosowaniem struktury harcerstwa do sposobu organizacji państwa. Posunięcie to oznaczało znaczny spadek liczebności rumskich drużyn oraz utratę posiadanego sprzętu. Jednakże harcerze kontynuowali swoją działalność w utrudnionych warunkach, a brak samodzielnego harcerstwa w Rumi trwał zaledwie dwa lata. Przywrócono jego funkcjonowanie w kwietniu 1962 roku oraz podjęto działania mające na celu wyraźne podkreślenie tego faktu. I tak na ścianie Szkoły Podstawowej nr 2 na Zagórzu umieszczono tablicę pamiątkową poświęconą pamięci założyciela Związku Harcerstwa Polskiego w Rumi hm. Wojciecha Sabata. W ten sposób uczczono trzydziestolecie harcerstwa na tym terenie²⁶.

²⁵ Por.: *Rumia. Informator...*, dz. cyt. s. 51–52.

²⁶ *Rumskie harcerstwo. 70 lat historii*, „Goniec Rumski”, nr 38, 2000, s. 7.

W okresie od 21 marca do 1 maja 1972 roku harcerze z całego województwa gdańskiego uczestniczyli w trzecim Ogólnopolskim Turnieju Wiedzy Obywatelskiej pod hasłem „Nasze jutro zaczyna się dziś”. Program imprezy obejmował m.in. wyprawy terenowe pod nazwą „Tropem ważnej sprawy”²⁷. Z kolei 30 marca 1972 roku w kolejny okrągły jubileusz, tym razem czterdziestolecia rumskiego harcerstwa, odbyła się uroczystość nadania Hufcowi imienia I Brygady Pancerniej Ludowego Wojska Polskiego, podczas której wręczono Hufcowi ufundowany przez miejscową społeczność sztandar²⁸. Ceremonia stała się okazją do podsumowania dorobku hufca, natomiast dla 800 zuchów i harcerzy inauguracją wiosennych wypraw i biwaków. Z kolei dla pozostających latem w domu organizowano stanicę na miejskim stadionie oraz wiele wspólnych imprez, w tym biwaki i wycieczki dla nieobozowych zastępów działających w miejscu zamieszkania²⁹. W 1973 roku zainaugurowano coroczne Rajdy Szlakiem Bohaterów Hufca.

Warto odnotować fakt utworzenia w Rumi Kręgu Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego (KIHAM) w ramach zainicjowanej po przemianach sierpnia 1980 roku odnowy moralnej harcerstwa w duchu tradycyjnego Prawa i Przyrzeczenia Harcerskiego z 1932 roku. Główną działalnością Kręgu było organizowanie spotkań, seminariów i sympozjów, w czasie których wypracowywano stanowiska i dokumenty w sprawie zmian w statucie Związku Harcerstwa Polskiego, mające na celu odkomunizowanie ruchu. Jednakże wraz z nastaniem stanu wojennego w Polsce wystosowano apel do kręgów o samorozwiązanie na terenie całego kraju³⁰. Inicjatorem założenia oddziału na terenie Rumi był komendant Henryk Tylicki, a jego członkami było piętnastu instruktorów, wśród nich m.in. Grażyna Tylicka, Jan Dammer, Zbigniew Formella, Mirosław Mikłaszewicz, Ewa Richert i Marek Opajdowski³¹.

Na przestrzeni lat 1945–1990 czyniono starania o lokal, który mógłby stanowić siedzibę komendy Hufca. Początkowo wydzielono na ten cel zabudowania po dawnych Zakładach Drzewnych Przemysłu Leśnego. Miejsce to zlokalizowane przy ulicy Starowiejskiej określano po prostu „kantorkiem”. Następnie komenda Hufca wynajmowała pomieszczenie w byłej Szkole Rolniczej, które własnym kosztem odremontowano oraz wyposażono w podstawowy sprzęt biurowy. Jednak w dalszym ciągu brakowało stałego lokum dla komendy Hufca. Natomiast drużyny korzystały z użyczanych przez szkoły klas. Od 1962 roku do początku lat dziewięćdziesiątych Hufiec użytkował pomieszczenia baraku biurowego w budynku byłego POM-u. W okresie tym ZHP w Rumi, działający na rzecz dzieci i młodzieży, rozrastał się i wzbogacał, głównie w sprzęt kwatermistrzowski, niezbędny do organizacji zajęć terenowych, jak też obozów letnich.

²⁷ *Tropem różnych spraw*, „Wieczór Wybrzeża”, nr 66, 18–19 III 1972, s. 3.

²⁸ M. Opajdowski, *Harcerstwo w Rumi*, dz. cyt., s. 105.

²⁹ *Harcerska wiosna*, „Wieczór Wybrzeża”, nr 105, 5 V 1972, s. 3.

³⁰ Adam F. Baran, *Walka o kształt harcerstwa w Polsce (1980–1990). Niepokorni i niezależni*, Warszawa 2007, s. 31–89.

³¹ M. Opajdowski, *Harcerstwo w Rumi*, dz. cyt., s. 121.

W uznaniu zasług oraz szczególnej aktywności na rzecz społecznego rozwoju miasta, Miejska Rada Narodowa w dniu 28 września 1979 roku nadała Komendzie Hufca Rumia medal honorowy „Za Zasługi dla Rumi”. Z kolei w czerwcu 1987 roku 12 RDH uzyskała miano chorągwianej drużyny sztandarowej. Ponadto harcerstwo rumskie wielokrotnie odznaczane było wyróżnieniami i dyplomami pochwalnymi za swoją działalność³².

Biblioteki

Dnia 1 grudnia 1948 roku w Rumi rozpoczęła działalność Gminna Biblioteka Publiczna. Prowadzili ją państwo Stachowiakowie w swoim mieszkaniu przy ulicy Dzierżyńskiego, a księgozbiór liczył ok. 500 woluminów. W 1951 roku biblioteka została przeniesiona na ulicę Starowiejską. Natomiast od 1954 roku, tj. od uzyskania przez Rumie praw miejskich, placówka funkcjonowała jako Miejska Biblioteka Publiczna z siedzibą przy ulicy Dąbrowskiego. Wówczas kierownictwo biblioteki objęła Melania Blum, która miała pod opieką 2 300 książek oraz 300 czytelników.

Budynek pierwszej biblioteki przy ulicy Dzierżyńskiego (obecnie Hallera)

³² Tamże, s. 14 i in.

Andrzej Perepeczko (po prawej) na spotkaniu w Filii Nr 2. Od lewej: Melania Blum – kierowniczka Biblioteki w Rumi, Irena Kamecka – dyrektorka Biblioteki Powiatowej w Wejherowie, Iwona Nowak – bibliotekarka, Teresa Pęcak – kierownik Filii Nr 2 – rok 1971

Od lat sześćdziesiątych postępował systematyczny rozwój biblioteki, a jej działalność oceniano jako „bardzo skuteczną formę pracy kulturalnej”. Zaczęto nawiązywać kontakt z czytelnikami poprzez spotkania autorskie, wieczory literackie, wystawy i konkursy. Pomyślano również o najmłodszych czytelnikach, dla których organizowano „bajkowe wieczory” oraz konkursy plastyczne³³.

Wraz z rozwojem demograficznym i przestrzennym powstawały placówki w różnych częściach Rumi. W 1961 roku utworzono dwie filie, początkowo działające przy szkołach podstawowych. Po przeprowadzeniu remontów i przygotowaniu odpowiednich budynków, w 1966 roku Filię nr 1 przeniesiono na ulicę Hetmańską, natomiast Filię nr 2 na ulicę Kościelną 7³⁴. Wieloletnią kierowniczką biblioteki była Teresa Pęcak. W tym samym czasie na terenie Janowa powołano do życia Filię nr 3. W 1963 roku Miejską Bibliotekę w Rumi przeniesiono najpierw do Domu Kultury, następnie – w 1966 roku do bardziej przestrzennego lokalu przy ulicy Sobieskiego, w którym swoją siedzibę miał wcześniej Dom Kultury. W zwolnionym lokalu zorganizowano Filię nr 4, przeznaczoną dla najmłodszych czytelników³⁵.

³³ Ze zbiorów Miejskiej Biblioteki w Rumi (dalej: MB w Rumi), *Kronika Miejskiej Biblioteki w Rumi*.

³⁴ Por.: *Ambicje kulturalne Rumi*, „Słowo Powszechne”, nr 162, 9–10 VII 1966.

³⁵ AP Gdy, 33/392, Prez. PRN w Wejherowie, *Sprawozdanie z działalności społeczno-gospodarczej za lata 1965–1968*, k. 191.

Wraz z powstaniem tej ostatniej, ofertę biblioteki wzbogacono o pokazy filmów dla dzieci; jednocześnie kontynuowano organizowanie odczytów i konkursów. Ponadto rumianie mogli korzystać ze zbiorów punktów bibliotecznych przy Miejskim Przedsiębiorstwie Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej oraz przy Ognisku TKKF „Orzeł”. Na terenie miasta działało Koło Miłośników Bibliotek³⁶.

Tab. 22. Statystyka czytelnictwa na terenie Rumi w 1978 roku

Lokalizacja	Liczba czytelników	Liczba wypożyczeń	Liczba woluminów
Zagórze, Biblioteka Główna	1 866	39 392	23 512
Biała Rzeka, Filia nr 1	571	14 717	7 755
Stara Rumia, Filia nr 2	1 004	19 198	12 015
Śródmieście, Filia nr 3	1 283	28 238	13 721

Źródło: AP Gdy, 434/6, Protokoły z sesji MRN w Rumi, *Raport o stanie oświaty, wychowania i kultury w Rumi, 1978*, k. 88.

W 1965 roku Biała Rzeka otrzymała nową filię biblioteczną. Stało się to dzięki życzliwemu stanowisku kierownictwa SP nr 3, które wygospodarowało pomieszczenie. Kosztem 12 tys. zł. przeprowadzono remont, filię wyposażono w niezbędny sprzęt, a jej księgozbiór, którym opiekowała się Liliana Sitek, wynosił 1000 tomów³⁷.

W dniu 29 maja 1967 roku Biblioteka Miejska w Rumi otrzymała imię Floriana Ceynowy, kaszubskiego działacza, pisarza i językoznawcy. Uroczystości uświetniła obecnością wnuczka twórcy regionalizmu kaszubskiego, Zofia Wielbacka. Dwa lata później Oddział Gdańskiego Towarzystwa Przyjaciół Sztuki w Wejherowie przyznał rumskiej bibliotece nagrodę Remusa za całokształt osiągnięć popularyzatorskich w dziedzinie kultury ziemi wejherowskiej. Uroczyste wręczenie nagrody odbyło się 18 maja 1969 roku w kinie „Świt” w Wejherowie podczas obchodów powiatowego Dnia Działaczy Kultury³⁸.

W 1978 roku księgozbiór biblioteki liczył 60 tys. woluminów. Literatura piękna dla dorosłych stanowiła 41,7%, dla dzieci 12,5%, wydawnictwa społeczno-polityczne 12,3%, a 33,4% pozycji obejmowało inne działy³⁹. Zasoby biblioteki, jak też liczba rumian z nich korzystających systematycznie wzrastały. W 1983 roku placówka dysponowała zbiorem książek w ilości 78,1 tys., a liczba czytelników wynosiła 5 359 osób. Jednocześnie odnotowano 127 tys.

³⁶ AP Gdy, 27/10, Prez. MRN w Rumi, *Sprawozdanie z działalności oświatowo-kulturalnej*, k. 150–153.

³⁷ *Ambicje kulturalne Rumi*, „Słowo Powszechne”, nr 162, 9–10 VII 1966.

³⁸ Ze zbiorów MB w Rumi, *Pismo Oddziału Gdańskiego Towarzystwa Przyjaciół Sztuki w Wejherowie do Miejskiej Biblioteki w Rumi*, 7 V 1969 r.

³⁹ AP Gdy, 434/6, Protokoły z sesji MRN w Rumi, *Raport o stanie oświaty, wychowania i kultury, 1979 r.*, k. 88–89.

wypożyczeń⁴⁰. W 1989 roku księgozbiór biblioteki wzrósł do 92,9 tys. woluminów. Natomiast karty biblioteczne posiadało 6 609 osób, które odwiedziły omawianą placówkę 154,7 razy⁴¹. W 1993 roku zbiór rumskiej biblioteki liczył 87 898 woluminów, w tym literatura piękna dla dorosłych stanowiła 41% (35 584), literatura piękna dla dzieci 22% (19 373). Literatura popularnonaukowa tworzyła 37% (32 641) zbiorów placówki⁴².

Miejska Biblioteka Publiczna w Rumi nawiązywała kontakty z czytelnikami, organizując spotkania autorskie z pisarzami. Wśród gości znaleźli się tacy twórcy, jak Stanisława Fleszarowa-Muskat, Andrzej Perepeczko, Karol Borchardt czy Lech Bądkowski.

Tab. 23. Działalność Miejskiej Biblioteki Publicznej w Rumi im. Floriana Ceynowy w latach 1957–1990 (Oddział Główny)

Rok	Liczba woluminów	Liczba wypożyczeń	Liczba zarejestrowanych czytelników
1957	4 542	14 512	680
1960	6 041	13 772	839
1965	11 074	37 794	2 380
1970	14 918	36 508	1 445
1975	20 165	34 556	2 114
1980	26 540	38 009	1 444
1985	35 859	58 052	2 049
1990	43 250	48 986	2 058

Źródło: Opracowano na podstawie sprawozdań Miejskiej Biblioteki Publicznej w Rumi dla Głównego Urzędu Statystycznego za lata 1957–1990.

Powyższa tabela ilustruje działalność Oddziału Głównego placówki. Wahania poziomu czytelnictwa wynikały m.in. z faktu rozbudowy biblioteki i powstawania nowych filii, które „przejmowały” czytelników korzystających dotychczas z głównej siedziby. Wzrost czytelnictwa notowany od lat osiemdziesiątych związany był z rozwojem demograficznym Rumi.

W latach 1990–1991 biblioteka przeszła wiele zmian, w tym kolejne przeniesienie, tym razem do lokalu o powierzchni 270 m², mieszczącego się w ciągu handlowo-usługowym przy ulicy Pomorskiej 11. Dzień po przyznaniu placówce nowej siedziby, tj. 2 stycznia 1991 roku, dyrektorką została Helena Piotrkowska, pełniąca tę funkcję do 2 kwietnia tego roku, kiedy to biblioteka przeszła w ręce Krystyny Laskowicz. Książnica prowadziła wypożyczalnię dla

⁴⁰ *Rocznik statystyczny województwa gdańskiego za 1983 r.*, WUS, Gdańsk 1984, s. 459.

⁴¹ *Podstawowe dane statystyczne według miast i gmin z 1989 r.*, WUS, Gdańsk 1990, s. 76.

⁴² Ze zbiorów MB w Rumi, *Kronika Miejskiej Biblioteki w Rumi*.

dorosłych, dzieci i młodzieży, czytelnię ogólną oraz punkt książki mówionej. Ponadto placówka szczyliła się szeroką ofertą kulturalną, kształcąco-wychowawczą, a także rekreacyjną.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Gdańsku od 1989 roku przyznawała coroczną nagrodę literacką Pro Libro Legendo dla książki, którą warto przeczytać. W konkursie brały udział wydawnictwa z dziedziny literatury pięknej oraz eseistyki humanistycznej autorów mieszkających w regionie gdańskim. Nagrodę dla pozycji przeznaczonej do szczególnej promocji bibliotekarskiej przyznawało trzynastoosobowe jury, którego skład tworzyli bibliotekarze województwa gdańskiego. W tym gremium od 1990 roku zasiadała m.in. wspomniana wyżej Krystyna Laskowicz, dyrektorka Miejskiej Biblioteki w Rumi.

Nagrodę biblioteczny w 1989 roku przyznano książce Romana Wapińskiego *Świadomość polityczna w II Rzeczypospolitej*, natomiast w 1990 roku w sposób szczególny promowano w bibliotekach regionu gdańskiego pozycję *Miasto chleba* autorstwa Jerzego Afanasjewa.

Kino „Aurora”

Dopełnieniem działalności kulturalnej na terenie Rumi było kino „Aurora”, podległe Wojewódzkiemu Zarządowi Kin. Zlokalizowane przy ulicy Józefa Wybickiego, dysponowało 260 miejscami siedzącymi, sceną i posiadało dobrą akustykę. Kino było czynne przez sześć dni w tygodniu i nadawało dwa seanse

Budynek Kina „Aurora” przy skrzyżowaniu dzisiejszych ulic Piłsudskiego i Wybickiego – 1964 rok

dziennie. W niedzielę repertuar „Aurory” zwiększał się, można było wybrać już spośród czterech tytułów projektowanych w Rumi.

Tab. 24. Zestawienie seansów i widzów w kinie „Aurora” w Rumi w wybranych latach

Rok	Liczba seansów	Liczba widzów
1961	780	88 054
1963	95	6 601
1965	745	52 867
1976	1 112	88 200
1981	805	45 200
1983	850	57 900
1984	983	73 462
1985	1 015	56 077
1986	1 007	52 574
1987	1 030	55 007
1988	728	45 800

Źródło: AP Gdy, 27/10, Prez. MRN w Rumi, *Sprawozdanie z działalności oświatowo-kulturalnej*, k. 145; *Roczniki statystyczne województwa gdańskiego za lata 1976–1988*.

Sala kinowa przed projekcją filmu. Koniec lat sześćdziesiątych

Tytuły ówczesnego kina odzwierciedlały rzeczywistość polityczną, nie mogło zabraknąć produkcji propagandowych. Chociaż, jak deklarowało kierownictwo kina „przy terminowaniu filmów przestrzega się rozpowszechniania filmów zarówno obozu socjalistycznego, jak i filmów krajów zachodnich”⁴³.

Z okazji obchodzonych w PRL-u świąt można, a niekiedy trzeba było obejrzeć specjalnie przygotowane filmy. W ramach obowiązkowych obchodów rocznicy rewolucji październikowej uczniowie Liceum Ogólnokształcącego w Rumi udali się w 1975 roku do „Aurory” na film produkcji radziecko-japońskiej zatytułowany *Yurico – moja miłość*. Jak zapisano w szkolnej kronice: „autorzy podjęli w swym dziele bardzo aktualny problem skutków wybuchu bomb atomowych w Hiroszynie i Nagasaki 6 i 9 sierpnia 1945 roku”⁴⁴.

Kino „Aurora” w RUMI

DATA	Tytuł filmu	DOZK OD LAT	GODZ
11-12	PRZYGODY HUCKA FINNA	B/0	16, 18
13-14	MONOLOG	15	18, 20
15-16	LAUTARZY	15	18, 20
11-15	PRZYGODY ROBINSONA KRUZOE	B/0	20* 16**
17-18	ARCYMISTRZ	15	18, 20
19-20	MACOCHA	B/0	18, 20
16-20	OPOWIEŚĆ O PRAWDZIWYM CZŁOWIEKU	15	16

* w dn. 11-12. XI
** w dn. 13-15. XI

Dni Filmu Radzieckiego
11 - 20 listopad 1974

WOJEWÓDZKI ZARZĄD KIN

Zapowiedź Dni Filmu Radzieckiego z fotosami – 1974 rok

W latach osiemdziesiątych frekwencja wyraźnie spadła, chociaż liczba seansów była większa. Przykładowo w 1985 roku 1015 tytułów obejrzało 56 tys. osób, natomiast w 1988 roku wyświetlono już tylko 782 filmy, które obejrzało 45,8 tys.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Kronika I Liceum Ogólnokształcącego w Rumi.

widzów⁴⁵. Placówka organizowała imprezy dla kinomanów, takie jak „Festiwal Filmów Polskich” oraz „Dni Filmu Radzieckiego”⁴⁶. Sala kinowa bywała także miejscem miejskich akademii oraz występów artystycznych. Przykładowo w dniu 21 lipca 1982 roku wystąpiła tu orkiestra dęta Miejskiego Domu Kultury w Rumi. Kino „Aurora” postawiono w stan likwidacji w 1990 roku⁴⁷.

⁴⁵ *Rocznik statystyczny województwa gdańskiego za 1985 r.*, WUS, Gdańsk 1986, s. 584; *Rocznik statystyczny województwa gdańskiego za 1988 r.*, WUS, Gdańsk 1989, s. 535.

⁴⁶ AP Gdy, 27/10, Prez. MRN w Rumi, *Sprawozdanie z działalności oświatowo-kulturalnej*, k. 144.

⁴⁷ *Rumia z kinem czy bez?*, „Komunikaty Miejskiego Komitetu Obywatelskiego »Solidarność« w Rumi, nr 3, 1990, s. 1 i 3.

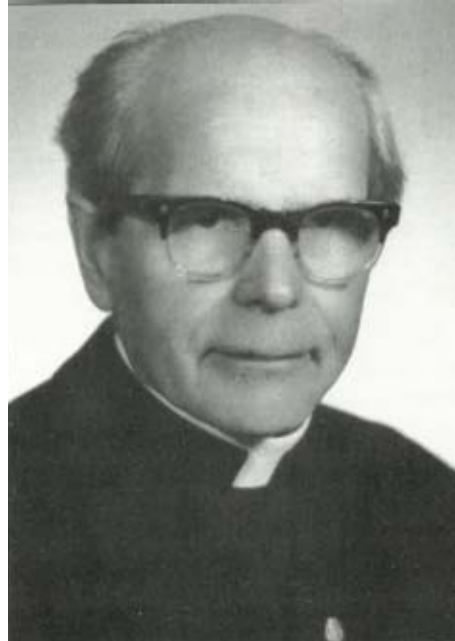
Alfons Murawski

Bazyli Przybylski

Ksiądz Jan Cybulski

Ksiądz Stanisław Ormiński

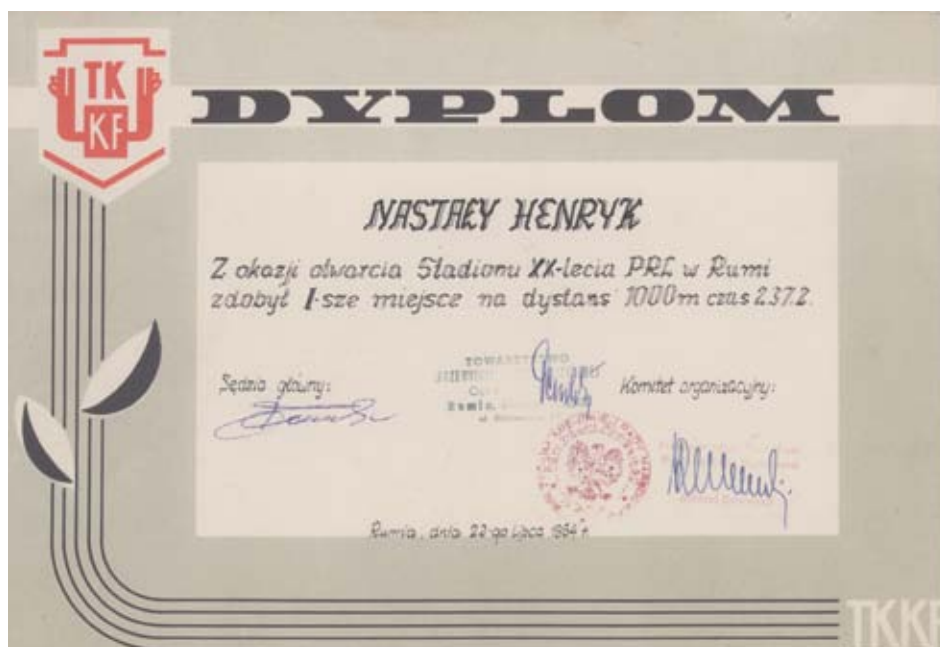
Druh Kazimierz Tylicki i Pani Helena Patyk – legendy obozów rumskich harcerzy w Choczewie

Układanie alejek w parku w okolicach obecnego Urzędu Miasta w ramach czynu partyjnego. 1975 rok

Otwarcie stadionu miejskiego w Rumi. 22 lipca 1964 roku

Dyplom z okazji otwarcia stadionu miejskiego w Rumi. 22 lipca 1964 roku

Strona z kroniki Miejskiego Domu Kultury informująca o powstaniu zespołu big-beatowego „Rytmy”. Kierownikiem zespołu był Edmund Wittbrodt (tu jego nazwisko zostało zapisane z błędem), późniejszy rektor Politechniki Gdańskiej i obecny senator RP

Zespół „Poszukiwacze”. Zdjęcie z października 1978 roku, stoją od lewej: Zenon Heimowski, Czesław Heimowski, Stanisław Heimowski, poniżej klęczą: Henryk Heimowski i Leszek Benkowski

Obchody 25-lecia nadania praw miejskich Rumi oraz 35-lecia PRL. Wmurowanie kamienia węgielnego pod budowę pierwszego bloku mieszkalnego Spółdzielni „Janowo”. 1979 rok

Obchody 30-lecia nadania praw miejskich Rumi. 1984 rok

Herb Rumi w latach 1972–1994

Aktualny herb Rumi

Flaga Rumi

Logo z okazji 60-lecia nadania Rumi praw miejskich

6. Sport

Po 1945 roku na terenie Rumi prowadził działalność Klub Sportowy „Kaszubia” pod patronatem Zakładów Garbarskich w Rumi. Członkowie tej organizacji trenowali w czterech sekcjach: piłki nożnej, tenisa stołowego, lekkiej atletyki i bokserskiej, a także brali udział w rozgrywkach sportowych, na przykład o Puchar Ziemi Kaszubskiej. Klubem kierowali rumscy miłośnicy sportu – Feliks Kaczorowski i Józef Kaczmarek. Jednakże z powodu trudności finansowych w 1957 roku „Kaszubia” została rozwiązana.

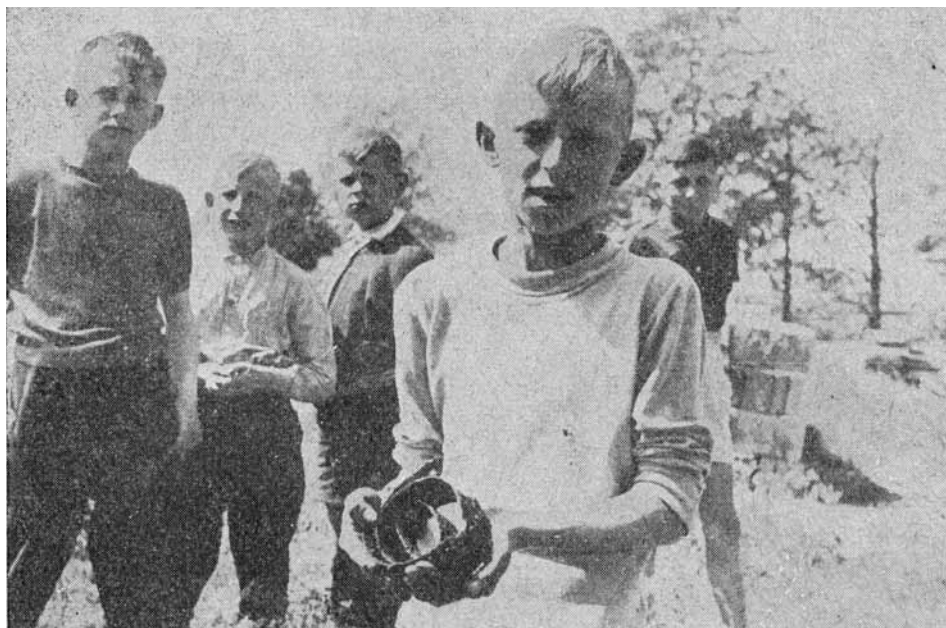
Innym zespołem sportowym działającym na terenie Rumi był powstały 15 kwietnia 1952 roku Ludowy Zespół Sportowy „Biała Rzeka”. Od samego początku odnosił duże sukcesy w dziedzinie futbolu, dzierżąc przez długi czas mistrzostwo LZS powiatu wejherowskiego. Poza piłką nożną istniały tu także

Budowa Stadionu XX-lecia PRL

sekcje tenisa stołowego i szachów oraz lekkoatletyczna. Siedziba klubu mieściła się w świetlicy szkolnej w Białej Rzece, a treningi odbywały się na tamtejszym boisku.

Brak odpowiedniej infrastruktury w mieście mocno utrudniał aktywność sportową. Jeszcze w marcu 1950 roku Gminna Rada Narodowa w Rumi podjęła uchwałę dotyczącą powołania Komitetu Budowy Boiska Sportowego. Jednakże nie udało się zrealizować zamierzonego celu w najbliższym czasie¹.

Stanisław Penkowski prezentuje żelazny miecz znaleziony podczas budowy stadionu.
Zdjęcie pochodzi z magazynu „Z otchłani wieków” rok 1961, zeszyt 1

W 1957 roku w Powiatowym Komitecie Kultury Fizycznej w Wejherowie podjęto rozmowy dotyczące utworzenia Ogniska Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej, mającego popularyzować sport na obszarze całej Rumi. Tym razem wszczęto bardziej energiczne kroki, których efektem było powołanie do życia TKKF „Orzeł” w dniu 10 czerwca 1958 roku². Pierwszy Zarząd Ogniska tworzyli: Sylwester Rzepa (prezes), Alojzy Semmerling (sekretarz), Grzegorz Voigt (skarbnik). Późniejszym długoletnim prezesem Towarzystwa był Edmund Dembski, a od 1982 roku funkcję tę pełnił Jan Nowicki³. Do podstawowych zadań organizacji należało prowadzenie sekcji w następujących dziedzinach: piłki nożnej, siatkowej, ręcznej, gimnastycznej, szachowej, kulturystryki, badmintona oraz tenisa stołowego, jak też organizowanie

¹ AP Gdy, 27/4, Prez. MRN w Rumi, Załącznik do protokołu z sesji, 29 VIII 1957 r., k. 109.

² AP Gdy, 33/391, Prez. PRN w Wejherowie, Sprawozdanie z kontroli z działalności Prez. MRN w Rumi w zakresie oświaty, kultury i kultury fizycznej, 1958 r., k. 148.

³ Archiwum Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji (dalej: MOSiR), *Kronika Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej w Rumi*.

impres sportowych⁴. Mieszkańcy Rumi doczekali się stadionu, który ostatecznie oddano do użytku w 1964 roku.

Wieloletni prezes TKKF „Orzeł” Edmund Dembski

W pierwszym okresie istnienia obiekt pozbawiony był zaplecza sportowego, jak też ulicy prowadzącej do wejścia na stadion. Z czasem stan ten uległ zmianie – zawodnicy uzyskali pawilon mieszczący ok. 60 osób, a kibice mogli przyglądać się rozgrywkom sportowym z trybun wyposażonych w 800 miejsc siedzących. Natomiast sam stadion dysponował płytą piłkarską, bieżnią oraz skoczniami⁵. Towarzystwo aktywizowało młodych rumian podczas wakacji i zimowisk, organizując

⁴ AP Gdy, 27/10, Prez. MRN w Rumi, Informacja z działalności społecznej Komisji Oświaty i Kultury MRN w Rumi, k. 164.

⁵ AP Gdy, 434/3, Protokoły z sesji MRN w Rumi, *Program zagospodarowania przestrzennego Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Rumi*, k. 2.

m.in. „Neptunowe wczasy dla wszystkich dzieci w mieście”⁶. Członkowie TKKF „Orzeł” w czynie społecznym zbudowali korty tenisowe, które oddano do eksploatacji w 1987 roku. Od początku swej działalności ognisko organizowało turnieje tenisowe oraz piłkarskie⁷.

Dyrektor Jan Zdzisław Nowicki (po lewej) podczas prac społecznych przy budowie kortów.
Początek lat osiemdziesiątych

Decyzją władz miasta Rumi w 1976 roku powołano do życia Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji – MOSiR. Powstał też Miejski Klub Sportowy „Orkan”, który rozwijał umiejętności swoich członków w sekcjach piłki nożnej, kulturowej oraz karate. Ośrodek, jako instytucja budżetowa, podlegał Zarządowi Miejskiemu. W skład komitetu założycielskiego weszli: Zygmunt Kos, Jan Poźniak, Jan Misztal, Apolinary Bittner i Tadeusz Patyk. Stanowisko dyrektora placówki objął Witold Sieg. Na terenie Rumi prężnie rozwijała się piłka nożna, a tutejsza drużyna w latach

⁶ Archiwum MOSiR, *Pismo Floriana Wichlacza, przewodniczącego Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu w Gdańsku do TKKF „Orzeł” w Rumi*, 24 I 1972 r.

⁷ *Rumia. Informator...*, dz. cyt., s. 70.

1945–1990 występowała pod zmieniającymi się nazwami: Kaszubia, Włókniarz, Związkowiec, Stal, Garbarnia, Orzeł i Orkan. Do połowy lat siedemdziesiątych klub plasował się w czołówce rozgrywek klasy A. Podobnie w sezonie 1989/1990 drużyna wywalczyła awans do klasy okręgowej. Piłkarze szkoleni byli przez takich trenerów, jak Oskar Jorg, Waldemar Kuźmiński czy Jarosław Formella⁸. W latach siedemdziesiątych „Orkan” posiadał cztery drużyny piłkarskie: seniorów – klasa okręgowa, juniorów – liga juniorów oraz dwie drużyny trampkarzy roczników 1975 i 1978⁹.

Lodowisko przed MDK. Połowa lat siedemdziesiątych

Tab. 25. Stan bazy sportowej na terenie szkół w Rumi w 1975 roku

Szkoła	Rodzaj boiska
Szkoła Podstawowa nr 1	Płyta betonowa
Szkoła Podstawowa nr 2	Płyta asfaltowa
Szkoła Podstawowa nr 3	Boisko piaszczyste
Szkoła Podstawowa nr 4	Boisko piaszczyste
Szkoła Podstawowa nr 6	Płyta betonowa

⁸ Szerzej na temat dziejów piłki nożnej w Rumi: K. Bielicki, *Rumska piłka, historia sprzed lat*, Rumia 2008.

⁹ Miejski Klub Sportowy „Orkan” Rumia, „Goniec Rumski”, nr 2, 1990, s. 8.

Szkoła Podstawowa nr 8	Boisko trawiaste
Liceum Ogólnokształcące	Płyta betonowa

Źródło: AP Gdy, 434/226, Protokoły z sesji MRN w Rumi, *Program zagospodarowania Przestrzennego Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Rumi*, k. 1.

Sport stanowił ważny przejaw aktywności rumskich placówek oświatowych. Na terenie szkół działały koła sportowe, których członkowie zdobywali czołowe miejsca w klasyfikacjach rozgrywek międzyszkolnych na terenie miasta i powiatu. W latach siedemdziesiątych rumianie mogli korzystać z wyciągu narciarskiego zbudowanego na Górze Markowca o długości 222 m¹⁰.

Zawody saneczkowe na Górze Markowca. Koniec lat sześćdziesiątych

¹⁰ F. Mamuszka, *Wejherowo i ziemia wejherowska*, dz. cyt. s. 123.

7. Kościół w Rumi

Oblicze powojennego kościoła w Rumi kształtowali salezjanie, którzy przybyli tu w 1937 roku¹. W archiwach parafialnych znajdują się ślady ich obecności z okresu przedwojennego². Należy do nich historia XIII-wiecznego kościoła Podwyższenia Krzyża Świętego, spisana w 1938 roku, czy pochodzące z tego także okresu zaproszenie na uroczystość poświęcenia kaplicy, której w dniu 4 grudnia dokonał ks. Edmund Roszczynialski.

Po zakończeniu II wojny światowej salezjanie otaczali rumian opieką duszpasterską na terenie dwóch parafii: pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego oraz Najświętszej Marii Panny Wspomożenia Wiernych. Rozwój demograficzny, a wraz z nim wzrost liczby wiernych, spowodował konieczność budowy kolejnych świątyń. W ten sposób doszło do utworzenia w 1984 roku dwóch nowych parafii: pod wezwaniem św. Jana z Kęt oraz św. Józefa i św. Judy Tadeusza. Północna część Białej Rzeki wchodziła w skład parafii w Redzie już od czasów okupacji hitlerowskiej.

Parafia pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego

Do 1957 roku życie religijne w Rumi koncentrowało się wokół kościoła Podwyższenia Krzyża Świętego, którego pierwszym powojennym proboszczem został ks. Ludwik Warnecki. W dniu 27 sierpnia 1945 roku duchowny otrzymał powołanie na to stanowisko od biskupa chełmińskiego, Kazimierza Kowalskiego: „Mianuję wielebnego Księdza Dobrodzieja tymczasowym administratorem parafii Rumia z wszystkimi prawami i obowiązkami, jakie do stanowiska tego przywiązane są na mocy prawa Kanonicznego i Diecezjalnego”³.

Jako datę rozpoczęcia zarządzania parafią Podwyższenia Krzyża podaje się 1 września 1945 roku⁴. Jednak dopiero pismem z dnia 3 października 1957 roku biskup Kowalski przekazał *pleno iure et perpetuo* parafię Zgromadzeniu Salezjańskiemu⁵.

¹ Zob. B. Breza, *Historia Rumi od pradziejów do 1945 roku*, t. 1, pod red. B. Śliwińskiego, Rumia 2012, s. 233.

² Arch. Parafii Podwyższenia Krzyża Św., *Kronika parafii, Księga pamiątkowa*; Arch. Parafii NMP Wspomożenia Wiernych, *Kronika parafii i Księga pamiątkowa*.

³ Cyt. za: A. Kosiedowska, *Dzieje parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rumi od XIII wieku do 2006 roku*, Gdańsk 2007, s. 46. Maszynopis pracy.

⁴ A. Świda, *Towarzystwo Salezjańskie. Rys historyczny*, Kraków 1984, s. 208.

⁵ J. Wąsowicz, *Zakład Salezjański w Rumi 1937–1960*, Piła – Rumia 2012, s. 31.

Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego – widok od ulicy Świętopelka. Lata sześćdziesiąte

Pierwsze cztery lata działalności salezjanów w Rumi nie należały do łatwych, o czym ks. Warnecki informował inspektora salezjańskiego, ks. Stanisława Rokitę, w piśmie z 12 września 1949 roku: „Przez cztery lata pracowałem w Rumi w bardzo ciężkich warunkach. Przy budowie, przy gospodarce nie miałem żadnej pomocy”⁶.

Pierwsze po wojnie nabożeństwo zostało odprawione w kaplicy salezjańskiej w niedzielę, 22 kwietnia 1945 roku⁷. Misją Zgromadzenia oo. Salezjanów jest przede wszystkim praca z młodzieżą. Stąd wkrótce przy kaplicy utworzono Zakład Salezjański wraz z Oratorium – świetlicą oraz szkołą dla dzieci i młodzieży. Opiekę nad najmłodszymi rumianami sprawował po wojnie ks. Feliks Żołnowski⁸.

Zaraz też poczęły się gromadzić dzieci na wspólną zabawę, na opowiadania budujące, na czytanie książek i inne rozrywki. Niebawem też utworzył się z młodzieży żeńskiej dwugłosowy

⁶ Cyt. za: A. Kosiedowska, *Dzieje parafii...*, dz. cyt., s. 49.

⁷ Kaplica salezjańska mieszcząca się obok kościoła NMP Wspomożenia Wiernych połączona była z mieszkaniem dla zakonników oraz Oratorium.

⁸ *Salezjanie w Rumi 1937–2007*, pod red. ks. J. Zdolskiego, Rumia 2007, s. 34.

chór kościelny. Dla skupiającej się przy Zakładzie młodzieży utworzył ks. Żołnowski kursa gimnazjalne⁹.

Duchowny zorganizował drużynę harcerską i koło teatralne, grał postać Jezusa Chrystusa w reżyserowanej przez siebie *Męce Pańskiej*. Oratorium w Rumi należało do najbardziej aktywnych na terenie Polski. Spośród wychowanków rekrutowali się także powołani do Zgromadzenia Salezjańskiego.

W latach 1947–1960 funkcjonował w Rumi Dom Dziecka Towarzystwa Salezjańskiego, który corocznie dawał wychowanie i utrzymanie około stu chłopcom. Od końca lat pięćdziesiątych władze sukcesywnie likwidowały placówki wychowawcze prowadzone przez Kościół. Taki sam los spotkał rumską instytucję, która pomimo prób jej ratowania, uległa likwidacji¹⁰.

Praca z młodzieżą koncentrowała się w obrębie bractw i stowarzyszeń, takich jak: Młodzież Akademicka i Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, Ruch „Światło-Życie” – Oaza Młodzieżowa, Salezjańska Organizacja Sportowa, Salezjańska Pielgrzymka Ewangelizacyjna, Schola Młodzieżowa im. Marii Goretti, Schola Dziecięca „Śpiewające Aniołki”, „Chór Auxilium”, Sodalicja Mariańska czy Stowarzyszenie Żywego Różańca.

Ksiądz proboszcz Jan Cybulski w trakcie uroczystej mszy świętej z okazji 25-lecia posługi kapłańskiej. 1963 rok

⁹ Tamże, s. 35.

¹⁰ J. Wąsowicz, *Zakład Salezjański...*, dz. cyt., s. 36 i in.

W 1949 roku salezjańską parafię przejął ks. Jan Cybulski¹¹, który przybył do Rumi z centralnej Polski. Za czasów jego probostwa, tj. do roku 1964, dokonano ubogacenia wystroju wnętrza tej trzynastowiecznej świątyni. W ramach przygotowań do jubileuszu obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski, wykonano witraże, malowidła sufitowe w prezbiterium, freski oraz zdobienia ścian bocznych. Ich projektantem i zarazem wykonawcą był prof. Marian Schwarz z Obrzycka w województwie poznańskim. Prace zostały udokumentowane w parafialnej kronice fotografiami, które opatrzone następującym wspomnieniem:

4 sierpnia 1954 roku rozpoczęło się przygotowywanie kościoła do malowania, tzn. skrobanie sufitów i ścian stalowymi szczotkami. Sufit czyszczono z ruchomego rusztowania. Czyszczą

Profesor Marian Schwarz
w trakcie prac nad ozdabianiem
kościół. Zdjęcie z 1956 roku

¹¹ W czasie wojny był kapłanem Armii Krajowej (pseudonim „Wrona”) w Zgrupowaniu „Rydwan” (Batalion im. W. Łukasińskiego) Okręg Warszawa. W dniu 7 II 1944 roku aresztowany i osadzony na Pawiaku, przez sześć tygodni przesłuchiwany i torturowany. Następnie trafił do obozu koncentracyjnego KL „Gross Rosen”. 7 II 1945 roku został przewieziony do obozu KL „Mittelbau Dora” koło Nordhausen, a później umieszczony w obozie „Komando Dory” w Osterrode. W dniu 12 VI 1988 roku obchodził jubileusz 50-lecia kapłaństwa. Z tej okazji w parafii odbyła się uroczysta msza św. z udziałem ks. inspektora Zdzisława Wedera i ks. Dziekana Bogusława Żuławskiego.

*Szyrowski Bernard i Potracki Augustyn. Czyszczenie zakończono 4 maja 1955 roku. W międzyczasie w suficie wybito 10 wentylatorów z wyciągami na strych i ustawiono 3 witraże do prezbiterium – projektu prof. Schwarza. Światło i radiofonizacja zostały gruntownie przerobione i uzupełnione. Również przerobione zostały ławki (...)*¹².

Kościół posiada cztery dzwony, z których dwa pochodzą z czasów pruskich. Jeden wykonany przez Ericha Lindemanna w Katzeler Reitz w 1790 roku, najprawdopodobniej został przeniesiony ze zniszczonego zboru ewangelickiego. Drugi odlany przez gdańszczanina Johna Mayera w 1820 roku, uszkodzony podczas I wojny światowej, został odrestaurowany w odlewni braci Felczyńskich w Kałuszy. W dniu 24 maja 1957 roku miała miejsce uroczystość ich poświęcenia przez biskupa Kazimierza Kowalskiego¹³. Dwa kolejne dzwony ufundowali wierni parafii w 1960 roku¹⁴.

Kolejny salezjanin, ks. Henryk Jaceniuk, który pełnił funkcję proboszcza w latach 1964–1972, kontynuował dzieło odnowy świątyni. Z jego inicjatywy dokonano wymiany pokrycia dachu kościoła i zmiany elewacji. Z kolei w latach 1975–1981, w miejscu starej, wybudowano przestronną plebanię. W końcu lat osiemdziesiątych przystąpiono do renowacji prezbiterium, zakrystii, a także remontu dachu i instalacji grzewczej¹⁵. W tym czasie świątynią opiekowali się kolejno: ks. Jan Styrna (1972–1981), ks. Zbigniew Mroczkowski (1981–1987) oraz ks. Ireneusz Trzeszczak (1987–1999)¹⁶.

Parafia pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Wspomożenia Wiernych

Wraz z rozwojem demograficznym Rumi, a co za tym idzie wzrostem liczby wiernych, powstała potrzeba rozbudowy struktury kościelnej miasta. Skromna, nieduża kaplica już od wielu lat nie była w stanie pomieścić wszystkich uczestniczących, szczególnie w niedzielnych nabożeństwach wiernych. W dniu 1 maja 1957 roku, postanowieniem biskupa Kazimierza Kowalskiego, na terytorium parafii Podwyższenia Krzyża Świętego przy kaplicy Matki Bożej Wspomożenia Wiernych została erygowana nowa parafia Najświętszej Marii Panny Wspomożenia Wiernych¹⁷. Opiekę duszpasterską nad parafianami również sprawowali salezjanie. Pierwszym proboszczem parafii, do 1963 roku, był ks. Marian Adamski. W kolejnych latach to stanowisko pełnili: ks. Antoni Jezierski (1963–1970), ks. Władysław Kobus (1970–1976), ks. Lucjan Gieros (1976–1985) oraz ks. Stanisław Warszawski (1985–1991)¹⁸.

¹² *Kronika Parafii św. Krzyża w Rumi, Wspomnienie z prac wykonanych w kościele w latach 1954–1955.*

¹³ *Księga Pamiątkowa Parafii NMP WW, Pamiątka konsekracji dzwonów, 24 V 1957.*

¹⁴ *Dzwony kościoła, „Goniec Rumski”, nr 1, 1996, s. 4.*

¹⁵ Por.: *Stary kościół w Starej Rumi, „Goniec Rumski”, 20 XI 2009, s. 10.* Na temat życia wspólnoty parafialnej zob też: AP Gd, 2375/1219, UW, *Zgromadzenia i parafie powiatu wejherowskiego*, k. 3, 10 i 183.

¹⁶ *Kościół św. Krzyża – matka kościołów w naszym mieście, „Goniec Rumski”, nr 30, 1994, s. 7 i 11.*

¹⁷ *Ustanowienie samodzielnej parafii pod wezwaniem NMP Wspomożenia Wiernych w Rumi, „Orędownik Diecezji Chełmińskiej”, nr 5–6, Pelplin 1957, s. 198.* Od 31 I 1949 r., tj. od dnia poświęcenia obrazu NMP WW w salezjańskiej kaplicy datuje się kult Rumskiej Wspomożycieli.

¹⁸ *Parafia Najświętszej Marii Panny Wspomożenia Wiernych, „Goniec Rumski”, nr 33, 1994, s. 5.*

Kaplica pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych

Miejska Rada Narodowa wystąpiła z poparciem budowy drugiego kościoła parafialnego w Rumi u władz powiatowych w Wejherowie już w grudniu 1957 roku¹⁹. Jednakże pozwolenie na budowę świątyni wydano dopiero w 1976 roku. Głównym budowniczym świątyni był ks. Lucjan Gieros²⁰. W pamięci parafian zapisał się jako świetny organizator, człowiek wielkiego serca, oddany pracy z młodzieżą:

Zapewne większość pamięta czasy budowy świątyni. W mojej pamięci utkwił ks. Lucjan w sposób szczególny, jak z zakasаныmi rękawami sutanny wraz z budowniczymi, parafianami rozładowywał tiry z ceglami, pustakami, workami cementu. Był wspaniałym organizatorem wówczas, gdy zdobycie metra papy czy kilograma gwoździ graniczyło z cudem. Jemu się jednak zawsze ta sztuka udawała²¹.

W dniu 7 lipca 1979 roku, w czasie pielgrzymki papieża Jana Pawła II do Polski, władze miejskie zatwierdziły plan techniczny i wydały pozwolenie na rozpoczęcie budowy kościoła, który zaprojektował Leopold Taraszkiewicz. Dwupoziomowa

¹⁹ AP Gd, 2375/1219, UW, *Zgromadzenia i parafie powiatu wejherowskiego*, k. 7.

²⁰ Ks. Lucjan Gieros urodził się 16 VI 1930 roku w miejscowości Kosiarki (ówczesny powiat bielsko-podlaski). Po ukończeniu gimnazjum w 1950 roku wstąpił do Nowicjatu Towarzystwa Salezjańskiego w Różanymstoku. Jako alumn w latach 1951–1952 odbył praktykę pedagogiczną przy Bazylice Najświętszego Serca Pana Jezusa w Warszawie. Jednocześnie podjął studia filozoficzne. W 1954 roku w Czerwińsku nad Wisłą złożył śluby wieczyste, a cztery lata później przyjął święcenia prezbiteratu w kościele w Łądzie nad Wisłą. Od 1 VII 1976 roku pełnił posługę proboszcza, a także dyrektora salezjańskiej wspólnoty zakonnej parafii pw. NMP WW w Rumi. Zmarł 22 IV 2006 roku.

²¹ M. Słowikowski, *Wspomnienie o księdzu Lucjanie Gierosie*, „Gazeta Rumska”, 3 V 2006, s. 2.

Kościół pw. Najświętszej Marii Panny Wspomożenia Wiernych

świątynia w kształcie pływającego okrętu ma 55 m długości, 33 m szerokości oraz 39 m wysokości.

24 maja 1980 roku w czasie wizytacji kanonicznej, która zbiegła się z terminem dorocznych patronalnych uroczystości odpustowych biskup chełmiński, Bernard Czapliński, dokonał poświęcenia fundamentów pod budujący się kościół. W swoim przemówieniu ks. proboszcz Gieros złożył gorące podziękowania władzom wojewódzkim i miejskim za okazane zrozumienie potrzeb wspólnoty parafialnej i zatwierdzenie planów kościoła oraz wydanie pozwolenia na rozpoczęcie budowy²². Na uroczystość przybył m.in. ks. Henryk Jaceniuk, dyrektor administracyjny Salezjańskiej Inspektorii Warszawskiej, który w niespełna rok później, w dniu 29 kwietnia 1981 roku, wraz z biskupem Zygfrydem Kowalskim dokonał wmurowania kamienia węgielnego z grobu św. Piotra w Bazylice Watykańskiej.

W dniu 16 października 1988 roku miała miejsce konsekracja świątyni²³. Dzień wcześniej, w uroczystej procesji, został przeniesiony do niej obraz Maryi Wspomożycielki Wiernych, ufundowany przez robotników z rumskiej garbarni jeszcze w latach czterdziestych XX w²⁴.

Od 1961 roku na terenie parafii działa chór mieszany „Lira”, orkiestra dęta, chór emerytek „Rumowia” oraz schola dziecięca. Ich organizatorem i opiekunem był

²² J. Budnik, *Poświęcenie fundamentów nowego kościoła w Rumi koło Gdyni*, „Słowo Polskie”, 20 VI 1980, s. 1–2.

²³ *Wierni pod opieką Maryi*, „Goniec Rumski”, 23 października 2009, s. 9.

²⁴ *Rumska Wspomożycielka. Sanktuarium Najświętszej Marii Panny w Rumi*, oprac. ks. Kazimierz Chudzicki, Kraków 2014, s. 57.

ks. Stanisław Ormiński²⁵, którego życie, działalność i twórczość zapisały wielką kartę w dziejach Rumi. Opracował i wydał drukiem 18 tomów pieśni religijnych i świeckich. Najślynniejszym utworem muzyka i kompozytora z Poręby Górnej jest *Apel Jasnogórski*, znany i rozpowszechniany od obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego na Jasnej Górze.

Ksiądz Stanisław Ormiński

W 1983 roku rozpoczęto budowę domu parafialnego oraz utworzono postnowicjat Towarzystwa Salezjańskiego, umożliwiając w ten sposób alumnom uzupełnienie wykształcenia przed podjęciem studiów w Seminarium Duchownym Salezjanów. W ramach działającej przy parafii Wspólnoty św. Wojciecha organizowano ferie zimowe, rekolekcje oraz festyny i zabawy sportowe. Co roku odbywa się pielgrzymka do Sanktuarium Matki Boskiej Swarzewskiej. Do dziś znane są w Rumi sportowe zamiłowania salezjanów. Wielu mieszkańców ma w pamięci mecz piłki nożnej rozegrany na stadionie miejskim 17 czerwca 1990 roku z udziałem księży i policjantów. Zakończył się on spektakularnym zwycięstwem duchownych, którzy strzelili dziesięć bramek, sami tracąc zaledwie dwie²⁶.

W okresie probostwa ks. Stanisława Warszewskiego, po wielu latach przerwy, w maju 1990 roku wznowiło działalność Stowarzyszenie Maryi Wspomożycielki. Zainicjowano także organizację Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Religijnej

²⁵ Ks. Stanisław Ormiński urodził się 17 XI 1911 roku w Porębie Górnej. W 1938 roku ukończył studia teologiczne, po czym rozpoczął studia muzyczne w Państwowym Konserwatorium Muzycznym w Warszawie. W czasie wojny trzykrotnie aresztowany przez gestapo, uczestnik powstania warszawskiego. Został zaprzysiężony w październiku 1939 roku pod pseudonimem „Pałka”, był kapłanem Oddziału AK Powiśle w Okręgu Warszawskim. W czasie okupacji prowadził ponad 100-osobowy chór w salezjańskim kościele pw. Sw. Rodziny na Powiślu. Po wojnie, w 1945 roku podjął pracę w Liceum Ogólnokształcącym w Aleksandrowie Kujawskim, gdzie uczył muzyki i śpiewu. W latach 1954–1957 pracował w Salezjańskim Instytucie Filozoficznym w Kutnie. Następnie do 1961 roku wykładał w Średniej Szkole Muzycznej Organistowskiej w Przemyślu. Od tego roku do śmierci związany był z Rumią. W 1986 roku z okazji jubileuszu 25-lecia pracy artystycznej z chórem „Lira” otrzymał Złotą Odznakę z Wieńcem Laurowym. Zmarł 13 VI 1987 roku w Rumi. W dniu 26 I 2013 roku w kaplicy Matki Bożej na Jasnej Górze została odsłonięta tablica pamiątkowa poświęcona twórcy melodii *Apelu Jasnogórskiego*.

²⁶ Arch. Parafii NMP WW, *Kronika Wspólnoty św. Wojciecha*.

Składy drużyn księży
i policjantów, które stanęły
naprzeciw siebie w meczu piłki
nożnej rozegranym na stadionie
miejskim w dniu
17 czerwca 1990 roku

im. ks. Stanisława Ormińskiego²⁷. Ponadto rozpoczęto budowę 50 głosowych organów, które zostały poświęcone w styczniu 1991 roku przez biskupa Andrzeja Śliwińskiego.

Salezjańskie parafie w Rumi, które łączy wspólnota tradycji, w tym przede wszystkim duchowa spuścizna św. Jana Bosko, równolegle świętują ważne dla siebie wydarzenia. Przykładowo w dniu 31 stycznia 1988 roku obie parafie uroczystie obchodziły setną rocznicę śmierci założyciela Zgromadzenia Salezjańskiego. Z kolei 11 czerwca tego roku świętowano 50-lecie pracy Zgromadzenia Salezjańskiego w Rumi.

Parafia pod wezwaniem Św. Jana z Kęt

Rozwój przestrzenny Rumi, w tym powstanie osiedla Janowo, spowodował konieczność budowy kolejnych świątyń. W ten sposób doszło do utworzenia w 1984 roku dwóch nowych parafii. Dotychczas mieszkańcy Janowa korzystali z opieki duszpasterskiej w parafiach księży salezjanów: Najświętszej Maryi Wspomożenia Wiernych i Podwyższenia Krzyża Świętego. Historia janowskiego kościoła, którego patronem obrano św. Jana z Kęt, związana jest z osobą ks. Andrzeja Miszewskiego.

²⁷ *Rumska Wspomożycielka...*, dz. cyt., s. 43.

Ksiądz proboszcz Włodzimierz Kozłowski podczas uroczystości wmurowania kamienia węgielnego – 1999 rok

Latem 1984 roku na polecenie biskupa Mariana Przykuckiego kapłan zainicjował powstanie ośrodka duszpasterskiego dla mieszkańców tej najmłodszej dzielnicy Rumi. Przyszła świątynia powstała na terenie parku państwa Małgorzaty i Leonarda Żelewskich, którzy dokonali darowizny 1 ha ziemi na rzecz parafii. Z końcem 1984 roku ks. Miszewski zamieszkał w Janowie, w zaadaptowanej na mieszkanie części pracowni ogrodniczej państwa Renaty i Janusza Zabłockich. Msze święte dla swoich parafian odprawiał w kościele pw. NMP Wspomożenia Wiernych. 20 maja 1985 roku dostał oficjalne powołanie do pełnienia posługi proboszcza nowo powstałej parafii²⁸.

Dzięki staraniom duchownego u władz administracyjnych 8 listopada 1984 roku Kuria Biskupia w Pelplinie wystąpiła do Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku o wyrażenie zgody na utworzenie oddzielnej parafii w Rumi Janowie, którą otrzymała w niespełna dwa tygodnie później²⁹. Dnia 7 grudnia tego roku biskup Marian Przykucki wydał dekret erygujący nową parafię³⁰.

Lokalizację świątyni i obiektów kościelnych zatwierdzono 5 września 1985 roku. Z terenu dwu rumskich parafii, na potrzeby nowej, wydzielono obszar, którego granice bieżyły: od strony Gdyni środkiem ulicy Sobieskiego, przecinając tory kolejowe przy dworcu Rumia Janowo, środkiem ulicy Gdańskiej do skrzyżowania z ulicą Dębogórską, środkiem ulicy Dębogórskiej aż do ujęcia wodnego i zabudowy przemysłowej.

²⁸ P. Dziedzic, *Historia parafii*, w: *Parafia św. Jana z Kęt w Rumi Janowie*, pod red. ks. A. Sowińskiego, Rumia 2004, s. 12.

²⁹ *Janowski kościół pełen wiernych*, „Goniec Rumski”, 30 X 2009, s. 9.

³⁰ *Parafia św. Jana z Kęt*, „Gazeta Rumska”, nr 4, 2006, s. 9.

Kościół pw. św. Jana z Kęt – widok współczesny

Z inicjatywy parafian, Jana Fikusa i Leonarda Żelewskiego, na terenie wydzielonym na składowanie materiałów pod budowę kościoła i domu katechetycznego przy ulicy Stoczniovców, umieszczono ołtarz pod drewnianą wiatą. Wierni gromadzili się w trzech tunelach wykonanych z folii ogrodniczej, chroniących przed wiatrem i deszczem. Pierwsza w historii parafii msza św. została odprawiona 16 czerwca 1985 roku. W dniu 26 lipca 1985 roku biskup Henryk Muszyński poświęcił plac kościelny i odprawił mszę św. przy ołtarzu polowym. Jesienią, a dokładnie 20 listopada tego roku, rozpoczęto prace budowlane kaplicy.

Autorem projektu kompleksu budynków sakralnych oraz mieszkalno-katechetycznych był inż. Mirosław Bartoszewicz. Inauguracyjne nabożeństwo w nowo powstałej kaplicy odbyło się 2 lutego 1986 roku. Wkrótce udzielono tu pierwszych sakramentów: bierzmowania i pierwszej Komunii świętej. Dnia 5 listopada tego roku biskup Marian Przykucki poświęcił kaplicę św. Jana z Kęt, zaczęły też powstawać pierwsze wspólnoty parafialne, w tym Wspólnota Żywego Różańca. Ważnym dniem w życiu parafii był 7 kwietnia 1988 roku, kiedy to wierni ponownie gościli biskupa ordynariusza, który tym razem poświęcił oddany do użytku dom katechetyczny. Tego dnia odbyły się również uroczystości z okazji jubileuszu 25-lecia pracy kapłańskiej ks. Andrzeja Miszewskiego. Pod koniec lat osiemdziesiątych przystąpiono do budowy plebani, a w 1990 roku rozpoczęto budowę kościoła³¹.

³¹ Parafia pod wezwaniem św. Jana z Kęt, „Goniec Rumski”, nr 36, 1994, s. 7.

Parafia pod wezwaniem św. Józefa i św. Judy Tadeusza

W związku z rozwojem Zagórza i Szmelty od lat siedemdziesiątych rozważano budowę parafii w tej części Rumi. W dniu 10 sierpnia 1984 roku biskup Marian Przykucki powierzył zadanie organizacji nowej wspólnoty ks. Tadeuszowi Gutowi:

Zlecam niniejszym Wielbnemu Księdzu zorganizowanie ośrodka duszpasterskiego w Rumi, dla osiedla Zagórze Szmelta i w związku z tym upoważniam Go do występowania w urzędach Administracji Państwowej, celem wykonania niezbędnych czynności formalno-prawnych³².

Ksiądz proboszcz Tadeusz Gut podczas uroczystości wmurowania kamienia węgielnego 15 lipca 1990 roku

Terytorium dla nowej parafii wydzielono z parafii NMP Wspomożenia Wiernych i zostało ono zakreślone w następującym sposób:

Od strony Gdyni, począwszy od znaku drogowego „Rumia”, granica przebiega środkiem ulicy Sobieskiego do wiaduktu kolejowego, następnie wzdłuż torów kolejowych w kierunku Redy. Teren położony po lewej stronie od wyżej nakreślonej granicy przydziela się do nowej parafii, do której należeć będą również miejscowości Łężyce i Stara Piła – Leśniczówka³³.

W dniu 7 grudnia 1984 roku biskup ordynariusz podpisał dekret ustanawiający parafię pod wezwaniem św. Józefa i św. Judy Tadeusza na Zagórze.

³² Pismo bpa Mariana Przykuckiego do ks. Tadeusza Guta, w: <http://parafiarumiazagorze.pl/historia>, dostęp: 10 VIII 2014.

³³ Dekret w sprawie ustanowienia parafii pod wezwaniem św. Judy Tadeusza i św. Józefa w Rumi-Zagórze, w: <http://parafiarumiazagorze.pl/historia>, dostęp: 10 VIII 2014 r.

Budowa wieży kościelnej –
1989 rok

Kościół pw. św. Judy Tadeusza –
widok współczesny

Pierwszą mszę św. celebrowano przy ołtarzu polowym w dniu 30 czerwca 1985 roku. Jesienią rozpoczęto prace budowlane wokół tymczasowego domu parafialnego i kaplicy. Z kolei 28 października 1985 roku teren ten wraz z krzyżem misyjnym został poświęcony przez biskupa Mariana Przykuckiego. Po upływie roku, 12 października, biskup ordynariusz poświęcił nowo wybudowaną kaplicę wraz z domem parafialnym i salkami katechetycznymi. Pierwsze nabożeństwo miało w niej miejsce w Wigilię Bożego Narodzenia tego roku.

Budowę świątyni rozpoczęto w 1989 roku³⁴. Autorami projektu byli panowie Mirosław Bartoszewicz oraz Jerzy Kaczorowski. 15 lipca 1990 roku dokonano wmurowania kamienia węgielnego, który został poświęcony przez Jana Pawła II trzy lata wcześniej, 12 czerwca 1987 roku, podczas pielgrzymki papieża do Polski³⁵.

³⁴ *Parafia u podnóża góry*, „Goniec Rumski”, 27 XI 2009, s. 9.

³⁵ *Parafia pod wezwaniem św. Judy i św. Judy Tadeusza*, „Goniec Rumski”, nr 34, 1994, s. 6.

Summary

The symbolic event in postwar history of Rumia was breaking the resistance of the German troops in Gdynia and in the harbour on March 27, 1945, and accessing Rumia, Janowo and Zagórze by the Red Army. With the end of the Second World War, a new stage began in which Rumia, initially as a rural commune, and since 1954 as a municipality, developed in the conditions, and sometimes even in spite of the determinants of the socialist system. Rumia was one of thirteen communes of the sea county with an area of 3 879 ha and a population estimated at around 8 thousand.

Initially, local government in Rumia was in the hands of Soviet military headquarters. Since April 1945, the government was gradually taken over by the Polish operational groups. The most important task to do was to rebuild the foundations of social life. As a result of the war, as well as the presence of the Red Army, over 50% of outbuildings and residential buildings were totally destroyed.

The Board of Municipal and Communal National Council were established in Rumia. Typical for the new system organizations were founded – both the party and the uniformed ones. Most of all, Polish Workers' Party, and Intergroup Liaison Committee of Democratic Organizations under the chairmanship of Democratic Workers' Party, in fact, it aimed at eliminating opponents of the government which was forming then. The structure of the Bureau of Public Safety and the Citizens Militia were created. Furthermore, there were typical of the postwar years organizations supporting the reconstruction of the country, such as the Committee of National Reconstruction Loan.

The directions of the authorities' actions were subject to ideological factors. The share of residents of Rumia in local and party structures was limited. For example, in the first District Council in Wejherowo there were no residents of Rumia. Similarly, in the first period of the Communist Party there were only minor party organizations, for example factory or field substructure. Number of members of the Polish Workers' Party depended on the political situation, and it systematically decreased in the 1980s. On the other hand, reluctance of Rumia citizens to the policy was explained among the local authorities, for example as consequences of forced germanization of the population during the war.

Independent associations and organizations were disbanded. In order to replace them there were created some controlled by the authorities ones, such as the Polish Youth Union or the Union of Fighters for Freedom and Democracy. Seal of lack of independence was the introduction of the socialist centralism with the law "On local organs of unitary state power" of March 20, 1950. It abolished the offices of mayors and governors, combining them in the framework of the national councils with the functions of the chairmen of their bureau.

The first chairman of the Presidium of the Municipal Council in Rumia was Leon Kulling, while the last Jerzy Kijak who was the Chief of the City from December 1973. This was due to another administrative reform in Poland, as a result of which the chiefs of counties and their counterparts at the level of municipalities and cities were established.

An important event in the history of Rumia was to obtain charters on October 7, 1954. In lieu of the Municipal Council, the Municipal National Council in Rumia was established, whose first line was selected on December 5, 1954. Jan Kłosiński became the Chairman of the Presidium of the Council.

Throughout the period of the PRL citizens' life in Rumia went on, as in other parts of the country, in close connection with political activities in a broader, nationwide scale. The October '56, December '70 and August '80 events significantly influenced both the decisions taken in the town and the social moods. Peculiar paradoxes in the postwar history of Rumia appeared and they were related to the specifics of the political system of the state.

For instance, transition of 1956, on the one hand, initially was perceived as the democratization of political and economic life. On the other hand, Local Committees of Residents' Self-government (so-called KOSM-y), factitious creations organized in the framework of imposed top-down activity were to be a manifestation of the "democratization". In September 1956, in Rumia it was created 17 so-called grouping blocks in the number of residents from 500 to 1 000.

The events of December 1970 were widely commented on by the residents of Rumia. That political crisis, sometimes named as the December Uprising, left a mark in the social consciousness of the citizens. In December 1980, the employees of both Maritime Equipment Factory and the Public Utility and Housing Company organized a protest in order to honour the memory of the victims of Polish December '70.

After signing the agreements of August 1980 hopes of creating a civil society revived. In the area of Kashubian that process was accompanied by a need to manifest an ethnic identity as well. For instance, in June 1981 Department of Kashubian-Pomeranian Association in Rumia was created.

The Round Table Talks and partially free elections for parliament in 1989 started the process of transformation. Residents of Rumia, like all people in Poland, formed citizens' committees. After a forty-year break, under the Act of 8 III 1990 of the Local Government, in Poland a local government was reactivated. One of the fundamental records was to identify the parties in local politics as primarily "residents of the municipality who create self-governing community by law". City Council in Rumia, chosen on May 27, 1990, in the first free elections after 1945, consisted of 28 councilors, and it was headed by Ludwik Bach.

The postwar industry in Rumia developed towards the production of metal and tannery. In Zagórze in the area of former German factories two leading companies were opened. The first one was the National Factory of Metal Products Rumia-Zagórze, which in 1964 was rebranded to the Maritime Equipment Factory. The second one was Pomeranian Tanning Plants, Rumia-Zagórze Tannery, running from 1946. Remaining industrial plants were: Boiler Factory "FAKO", Carpenters' Collective of Work "Larch", Timber Plants of Forest Industry, a subsidiary of Seacoast Collective of Building Materials and the National Company of Local Industry.

The organizational structure of crafts, trade and services changed in Rumia, along with the decisions of the central authorities. As a result of the great political and economic action, so-called a battle of trade, carried out by the government from 1947 to 1949 in the framework of a 3-year plan, the private sector was totally eliminated in Rumia. After

Polish October '56, activity of craftsmen increased slightly in Rumia. The year 1973 was a turning point for Rumia, as 106 new workshops were registered. In addition, in the first half of the seventies modernization of trade and production was made. Then, from 1978 to 1988 there was one of the largest in the postwar period increments of craft in the following specializations: automotive, timber wood, metal, clothing and construction. Agriculture represented a small part of the economic life of Rumia. However, gardening was a well growing sector of agriculture.

Education evolved in connection with the ongoing development of the town and population in Rumia. Initially, under the conditions of the devastation of war, only one school could function in Janowo, under the leadership of one of the founders of education in Rumia after 1945 - Alfons Murawski. Next schools appeared gradually. Hence, until 1960 in Rumia there were six primary schools. In autumn 1964, the first in Rumia Poland's Millennium Memorial School was opened. The following two decades brought next two primary schools. In total, in the period of 1945–1990 nine elementary schools were established. In addition, from 1966 to 1974 in the building of the Secondary School there were some higher grades of elementary education (5.–8.) which were established Primary School No. 5 with a separate headmaster. Apart from the Secondary School, there was also Vocational School.

Major contributions to the development of the local community belonged to the Municipal House of Culture in Rumia, which since the mid-sixties functioned widely, providing the citizens many attractions in the area of culture and entertainment. Other important sociocultural institutions were: the Kashubian-Pomeranian Association, Polish Scouting Association, the Society for the Promotion of Physical Culture, the Municipal Sports and Recreation Centre, Aurora Cinema and the Municipal Library in Rumia.

From 1945 to 1990 there were four Roman Catholic parishes in Rumia: the Holy Cross Church, the Protection of the Holy Virgin Mary Church, the St. John of Kęty Church and the St. Joseph and St. Jude Thaddeus Church.

przełożyła
Sylwia Pawłowska

Zusammenfassung

Das symbolische Ereignis für die Nachkriegsgeschichte von Rumia/Rahmel war ein Bruch des Widerstands der deutschen Armeen in Gdynia/ Gdynien und im Hafen am 27. März 1945 sowie die Einnahme durch die Rote Armee der Rumia/ Rahmel, Janowo/ Johannisdorf und Zagórze/ Sagorsch. Ende des zweiten Weltkriegs begann eine neue Etappe, in der Rahmel, anfänglich als die Dorfgemeinde, und seit dem 1954 als die Stadtgemeinde sich in den neuen Bedingungen entwickelte, und manchmal auch trotz der Bedingungen des sozialistischen Systems. Sie war damals eine von den dreizehn Gemeinden des Seebezirks mit einer Oberfläche von 3 879 Hektar und der geschätzten Bevölkerungszahl von 8 000.

Anfangs war die sowjetische Kriegskommandantur an der Macht in Rahmel. Seit April 1945 wurde die Macht allmählich durch die polnischen Armeegruppen übernommen. Die wichtigste Aufgabe war ein Wiederaufbau des gesellschaftlichen Lebens. Auf Grund der Auswirkungen des Krieges und der Anwesenheit der Roten Armee kam es zu einer völligen Zerstörung. Über 50% des wirtschaftlichen Guts und der Häuser waren zerstört.

Es wurde in Rahmel die Gemeindeverwaltung sowie der Gemeindevolksrat ins Leben berufen. Es entstanden typisch für das neue System, Partei – und Uniform-Organisationen. Vor allem die polnische Arbeiterpartei, und auch eine einvernehmliche Kommission der demokratischen Parteien unter die Führung der polnischen Arbeiterpartei, die in der Wirklichkeit als Ziel das Eliminieren der Gegner der sich bildenden Kräfte hatte. Man bildete eine bürgerliche Struktur des Amtes der öffentlichen Geborgenheit sowie Bürgermiliz. Darüber hinaus waren auch typische Organisationen für die Nachkriegszeit tätig, die den Wiederaufbau des Landes unterstützten, wie zum Beispiel ein Komitee der Prämienanleihe des Wiederaufbaus des Landes.

Die Richtungen der Tätigkeit der Machtkräfte waren durch ideologische Faktoren bedingt. Die Teilnahme der Bewohner von Rahmel wurde in parteiischen örtlichen Kräften sowie in den Strukturen begrenzt. Zum Beispiel bei der ersten Zusammensetzung des Landkreisvolksrats in Wejherowo/ Neustadt gab es keinen einzigen Bewohner von Rahmel. Ähnlich war es im ersten Zeitraum der Tätigkeit der kommunistischen Partei. Es funktionierten nur kleine Parteiorganisationen in Form fabrikmäßiger und örtlicher Räder. Die Stärke der vereinigter polnischen Arbeiterpartei war von der politischen Situation abhängig. Die Zahl der Mitglieder in den achtziger Jahren wurde immer niedriger. In den örtlichen Kräften erklärte man die Abneigung der Bewohner in der Politik unter anderem mit der Konsequenz der zwanghaften Germanisierung der Bevölkerung in den Kriegzeiten.

Man löste die unabhängigen von den machtstarken Vereinen und Organisationen. Stattdessen bildete man die Macht durch kontrollierte Organisationen, wie zum Beispiel:

Polnische Jugendverein oder Kämpferverein für Freiheit und Demokratie. Der Mangel der Unabhängigkeit war vor allem durch die Einführung des sozialistischen Zentralismus mit dem Gesetz „Über den Gebietsorgan der gleichförmigen Staatsgewalt“ vom 20. März 1950 deutlich zu sehen. Das Gesetz verzichtete auf das Amt der Gemeindevorsteher, Bürgermeister und Landräte. Die liquidierten Stellen wurden im Rahmen des Volksrats mit der Funktion des Vorsitzenden ihr Präsidien verbunden. Der erste Vorsitzende des Präsidiums des Gemeindevolksrats war in Rahmel Leo Kulling und der letzter Jerzy Kijak, der seit Dezember 1973 auch Leiter der Stadt war. Es gab einen Zusammenhang mit der nächsten administrativen Reform in Polen, in Folge deren Bezirksleiter sowie ihre Entsprechungen auf der Stufen der Gemeinden und Städten berufen wurden.

Ein wichtiges Ereignis in der Geschichte von Rahmel waren die Bürgerrechte, welche die Stadt am 7. Oktober 1954 bekommen hat. Anstelle des Gemeindevolksrats wurde der Stadtrat berufen, dessen erste Zusammensetzung am 5. Dezember dieses Jahres gewählt wurde. Der Vorsitzende des Präsidiums des Stadtrates blieb Jan Kłosiński.

Während des gesamten Zeitraums der polnischen Volksrepublik führten die Bewohner von Rahmel das Leben ähnlich wie in anderen Teilen des Landes, eng mit den politischen Wirkungen in ganz Polen verbunden. Die Ereignisse im Oktober 1956, im Dezember 1970 oder im August 1980 hatten einen großen Einfluss auf die aufgenommenen Entscheidungen in der Stadt, sowie auch auf die gesellschaftliche Stimmung. Örtliches Widerspiegeln in der Nachkriegsgeschichte von Rahmel hatte eigene Paradoxen, die mit der Eigenart der Staatsform gebunden waren.

Beispielsweise die Verwandlung im 1956 sollte auf der einen Seite anfänglich als die „Demokratisierung“ des politischen-wirtschaftlichen Lebens aufgenommen werden. Auf der anderen Seite sollte die Erscheinung jener „Demokratisierung“ das Bezirkskomitee der Autonomie der Bewohner werden, die aber künstlich in Rahmen der von oben aufgedrängten Prinzipien der Aktivität organisiert waren. Im September 1956 wurden in Rahmel 17 so genannte Blöcke gebildet, in der sich 500 bis 1000 Bewohner gruppiert haben.

Zu den politischen Krisen, die durch die Bewohner von Rahmel breit kommentiert wurden, gehörten die Ereignisse im Dezember 1970. Sie wurden auch manchmal als „Dezemberentstehung“ genannt, die eine Spur im gesellschaftlichen Bewusstsein der Rumiabewohner ließen. Im Dezember 1980 organisierten die Arbeiter der Fabrik der Schiffseinrichtung sowie Unternehmen der kommunalen Wirtschaft und Wohnung einen Protest. Auf diese Weise wollte man das Gedächtnis der Opfer des Dezembers '70 ehren.

Nach Unterzeichnung der Augustverständigung im 1980 lebten die Hoffnungen auf der Bürgergesellschaft auf. Dieser Prozess begleitete auf dem Gebiet der Kaschubei ein Bedürfnis zum Manifestieren ihrer eigenen nationalen Identität. In Rahmel zeigte sich im Juni 1981 durch eine Berufung ins Leben der Abteilung des Pommern-kaschubischen Vereins.

Mit Gespräche am runden Tisch sowie zum Teil freier Wahlen ins Parlament im Jahr 1989 begannen die Prozesse der Systemtransformation. Die Bewohner von Rahmel, ähnlich wie in ganz Polen, bildeten Bürgerkomitees. Nach der vierzigjährigen Pause auf Grundlage des Gesetzes vom 8. III 1990 über die kommunale Selbstverwaltung wurde in Polen eine territoriale Selbstverwaltung reaktiviert. Ein aus der Grundaufzeichnung bestehender Hinweis der Subjekte der örtlichen Politik war vor allem als „Gemeindebewohner, die aus der Macht des Gesetzes eine autonome Gemeinschaft bilden“. Der erste Stadtrat nach 1945 in Rahmel wurde am 27. Mai 1990 in freien Wahlen gewählt. Er zählte 28 Ratsmitglieder mit dem Vorsitzenden Ludwig Bach.

Die Nachkriegsindustrie entwickelte sich in Rumi in Richtung der metallenen Produktion und Gräbers. Im Schmelztal auf dem Gebiet der ehemaligen deutschen Betriebe entstanden zwei führende Unternehmen. Das erste ist die staatliche Fabrik der Metallerzeugung Rahmel - Schmelztal, die im Jahre 1964 Fabrik der Schiffeinrichtung genannt wurde. Das zweite Unternehmen ist ein Gerberbetrieb, Gerberei Rahmel - Schmelztal, die im Jahre 1946 entstanden ist. Ansonsten gab es noch andere Industriebetriebe wie eine Fabrik der Kessel „FAKO“, Tischlergenossenschaft „Lärche“, Holzbetrieb - die Waldindustrie, eine Filiale der Seegenossenschaft Baumaterialien sowie Staatliches Unternehmen der Gebietsindustrie.

Die Organisationsstruktur des Gewerbes, Handels und Dienstleistungen änderte sich in Rahmel mit den zentralen Entscheidungen der Machtkräfte. In den Jahren 1947–1949 führte die Staatregierung eine große politisch – wirtschaftliche Handlung, eine sogenannte Schlacht über den Handel. Das Resultat war die totale Liquidation des Privatsektors in Rahmel. Im Effekt eines sogenannten Tauwetters im Jahr 1956 folgte eine gewisse Steigerung der Aktivität der Handwerker in Rahmel. Bahnbrechend zeigte sich für Rahmel das Jahr 1973, wo man 106 neue Werkstätten registrierte. Zur Mitte der siebziger Jahre führte man eine Modernisierung der Handelsgegenstand und Produktionsbetrieben durch. In Jahren 1978–1988 der Nachkriegszeit folgte einer der größten Zuwächse in den Handwerksbetrieben in folgenden Spezialisierungen: Motorisierung, Holz, Metall, Konfektion und Bau. Die Landwirtschaft nahm nicht mehr einen so großen Teil des wirtschaftlichen Lebens in Rahmel ein. Das einzige was sich gut entwickelte war die Gärtnerei.

Die Entwicklung des Bildungswesens hängt zusammen mit dem Wachstum des Gebietes und der Bevölkerung. Anfangs, in den Bedingungen kriegerischer Zerstörungen, funktionierte eine Schule in Johannisdorf unter der Leitung von Alfons Murawski, einem der Schöpfer des Bildungswesens nach 1945 in Rahmel. Allmählich kamen auch andere Schulen, so dass bis 1960 sechs Grundschulen in Rahmel funktionierten. Zwei folgende Dekaden brachten zwei weitere Grundschulen. In Jahren 1945–1990 entstanden insgesamt neun Grundschulen. Ab 1966–1974 gab es in dem Gebäude des Allgemeinbildenden Lyzeums zusätzlich ältere Klassen des grundlegenden Grads (Klassen V–VIII), aus denen man eine Grundschule Nummer 5 mit der abgesonderten Direktion gründete. Im Gebiet des Schulwesens nach der Grundschule funktionierte neben dem Lyzeum auch eine Berufsfachschule.

Große Verdienste für die Entwicklung der örtlicher Gemeinschaft in Rahmel gewann ein Stadthaus der Kultur, welches seit Mitte der sechzigster Jahre mit voller Aktivität viele Attraktionen in dem Sachbereich Kultur und Unterhaltung den Bewohnern lieferte. Zu den anderen wichtigen gesellschaftlichen und kulturellen Institutionen gehörten der Pommern-kaschubischer Verein, der Bund polnischer Pfadfinderbewegung, die Gesellschaft des Verbreiten einer Körperkultur, das Stadtzentrum des Sports und Erholung, das Kino „Aurora“ sowie die Stadtbibliothek in Rahmel.

In den Jahren 1945–1990 auf dem Gebiet in Rahmel funktionierten vier römisch-katholische Pfarreien: eine Pfarrgemeinde unter der Berufung der Erhöhung des Heiligen Kreuzes, eine Pfarrkirche unter dem Namen der Heiligsten Jungfrau Maria der Unterstützung der Gläubiger, eine Pfarrgemeinde unter mit dem Namen St. Jan aus Kęty sowie Pfarrgemeinde unter der Berufung des St. Józef und St. Juda Tadeusz.

przełożyła
Lucyna Penkowska

Aneks

Beata Możejko
**Historia symboli samorządowych:
herbu i flagi**

Herby miejskie pojawiły się na Pomorzu Wschodnim w pierwszej ćwierci XIV wieku. Jako znaki szerszych wspólnot samorządowych służyły do manifestowania własnej, zbiorowej tożsamości. Właśnie herby najpełniej wpisywały się w zespół środków uwierzytelniających ową identyfikację, bowiem niepiśmienne w zdecydowanej większości społeczeństwo miało do dyspozycji ograniczony zasób takich instrumentów. Można było wykorzystywać gest, głos, ale najbardziej nośny zawsze był obraz. Przedherbowy wizerunek, czyli pieczęć z miejskim godłem, miał z konieczności mniejsze zastosowanie. Pieczęci, jako środka prawnego, pilnowano, by nie skorzystał z nich ktoś nieuprawniony. Miały ponadto napis w otoku, informujący o tym, do kogo należą, co uniemożliwiało ich użytkowanie przez osoby niepiśmienne. Pieczęć służyła i służy do potwierdzania dokumentów i zamykania listów, pole jej wykorzystania było więc ograniczone.

Herb nie miał prawnych umocowań i mógł być wykorzystywany przez każdego. Należał przy tym do podstawowych elementów wyróżniających miasto od wsi. Mógł być umieszczany na ratuszu, na bramach miejskich, na murach kościelnych, na przedmiotach związanych z działalnością miasta, na przykład: sądowniczą (np. przy uwierzytelnianiu wyroków, na kopcach granicznych określających zasięg jurysdykcji miasta), gospodarczą (herb na monetach miejskich jako znak gwarantujący rzetelność lokalnych wzorców miar i wag; jako współtworzący znaki towarowe, plomby gwarantujące określony rozmiar towaru czy jego jakość, jako wskazówka lokalizacji warsztatu itd.) czy kulturalną (herb jako ozdoba miejskich formularzy, ksiąg itp.). Wszędzie tam pełnił funkcje: rozpoznawczą, reprezentacyjną, informacyjną, symboliczną i prestiżową.

Herb jest wizerunkiem składającym się z dwóch odpowiednio barwionych elementów: tarczy i zawartego w jej polu godła. Do często spotykanych elementów herbu miejskiego zaliczyć można jeszcze klejnot (w wypadku miast zwłaszcza tzw. *corona muralis*), trzymacze, wieńce, dewizy, ordery – przy czym są to uzupełnienia, bez których herb może w pełni egzystować.

Nauka o herbach, czyli heraldyka, posługuje się własnym, wykształconym przez wieki językiem opisu herbu podlegającego określonym zasadom. Opis herbu nazywa się blazonowaniem, a do najważniejszej zasady, mającej także zastosowanie w wypadku herbu Rumi, należy tzw. strona heraldyczna, czyli posługiwanie się

przy opisie kierunkami z pozycji osoby (niegdyś rycerza) stojącej za tarczą, nie zaś patrzącego. W związku z tym lewa strona patrzącego to prawa strona heraldyczna (i odwrotnie). Przez stulecia heraldyka wypracowała także zasady poprawności w przedstawianiu wizerunku herbu. Do jednej z istotnych należy kształt tarczy herbowej. Obecnie za prawidłową uważa się tylko tarczę tzw. „gotycką”, o prostej krawędzi górnej i dwóch łukach bocznych, o stosunku wysokości do szerokości jak 7:6. W wypadku stosowanych kolorów przyjęto posługiwać się dwoma tzw. metalami: złotem i srebrem (mogącymi być oddawane jako żółty i biały) oraz barwami: czerwienią, błękitem, czernią, zielenią (choć niekiedy wprowadza się i tzw. barwę naturalną), przy czym obowiązuje tzw. zasada alternacji (inności), zakazująca łączenia barwy z barwą i metalu z metalem. Podyktowane jest to względami praktycznymi, bowiem metal + barwa są znacznie lepiej widoczne z pewnej odległości niż metal + metal czy barwa + barwa. W związku z tym w jednym herbie powinien znajdować się w zasadzie tylko jeden metal i jedna barwa.

O wyglądzie miejskiego wizerunku herbowego w przeszłości dość często decydował jego właściciel czy pan zwierzchni, w czasach nowożytnych i najnowszych zatwierdzenie wyglądu nowego herbu miejskiego przez długi czas spoczywało w gestii władz państwowych. Po 1945 roku nowe państwo polskie uważało herby za „przeżytki” minionych stuleci. Ustawa z 20 marca 1950 roku nakazywała na przykład, by w pieczęciach miejskich, zamiast własnych herbów, używane było godło państwowe¹. W dekrete z 7 grudnia 1955 roku *O godle i barwach Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz pieczęciach państwowych* wspomniano o oznakowaniu urzędów, instytucji, statków, samolotów i pojazdów, jednak w ogóle już nie podniesiono kwestii posiadania herbów przez miasta. Podobnie było w ustawie z 25 stycznia 1958 roku o radach narodowych².

Na stopniowy wzrost popularności herbów miejskich niebagatelny wpływ wywarły przygotowania do obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego. Odwoływanie się do dawnych polskich symboli, zwłaszcza na ziemiach zachodnich i północnych, mających wzmacniać długowiekowe przekonanie o ich polskości, dało szansę herbom miejskim na ponowne zaistnienie. Z ważnym wszakże zastrzeżeniem: nowe herby mogły powstawać w lokalnym środowisku, mogły być zatwierdzane przez lokalne rady narodowe, ale w każdej chwili musiały się liczyć z interwencją władz państwowych. Ostatecznie więc to władze państwowe miały decydujący głos przy akceptacji wyglądu herbowego godła. W związku z tym nowe herby, już na etapie powstawania, ograniczane były swoistą autocenzurą i zawierały w swoich godłach elementy pożądane przez państwo, z reguły nawiązujące w całości lub części do sfery „robotniczo-chłopskiej”, z eliminacją np. motywów zaczerpniętych z symboliki kościelnej. W powstałej wówczas monumentalnej, dwutomowej publikacji *Miasta Polski w Tysiącleciu*³, po raz pierwszy oficjalnie zaprezentowano nie tylko zarys dziejów poszczególnych miast, ale na kolorowych tablicach-wkładkach

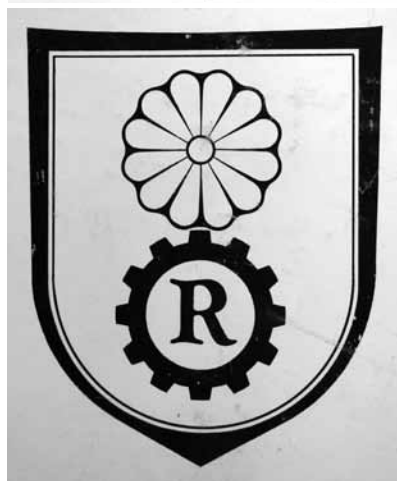
¹ Ustawa z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej, Dz. U., nr 14, 1950, poz. 130.

² Dz. U., nr 47, 1955, poz. 314; Dz. U., nr 5, 1958, poz. 16.

³ *Miasta polskie w Tysiącleciu*, t. I i II, Wrocław 1965.

ukazały się barwne reprodukcje ich herbów w układzie województw. Rumia doczekała się swojego historycznego opisu, o herbie rzecz jasna nie wspomniano. W 1964 roku Komisja Naukowa Obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego przy Wojewódzkim Komitecie Frontu Jedności Narodu opracowała graficzny wygląd odznaki „Zasłużonym Ziemi Gdańskiej”, z głównym motywem gryfa jako jeszcze nieoficjalnego herbu województwa, otoczonego stylizowanymi herbami 15 miast leżących na jego obszarze. Także i tu zabrakło Rumi.

W takiej nie do końca jasno sprecyzowanej sytuacji prawnej i pod presją okoliczności, w 1972 roku przystąpiono do uchwalania pierwszego herbu miasta Rumi. Wybór odbył się drogą konkursu. Powołana w celu jego nadzorowania i rozstrzygnięcia komisja w składzie: artysta malarz, dyrektor sopockiego Biura Wystaw Artystycznych Romuald Bukowski (przewodniczący Komisji)⁴, doc. dr hab. Waław Odyniec (historyk) z Instytutu Historii Uniwersytetu Gdańskiego, Jerzy Kijak (przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej w Rumi), Aleksander Musiuk, Stanisław Greszta, nadto reprezentujący Związek Polskich Artystów Plastyków Włodzimierz Łajming, Piotr Zającki i Zbigniew Zabrocki, oceniła 37 nadesłanych projektów. Nie przyznano I nagrody, jedynie II i III oraz dwa wyróżnienia. Uchwałą Miejskiej Rady Narodowej z 27 marca 1972 roku przyjęto jako obowiązujący wizerunek herbu projekt nagrodzony w konkursie II lokatą⁵. Wizerunek ten przedstawiał *w czerwonym polu złotą literę „R” pod połową czarnego zębatego koła, nad fantastycznym błękitno-białym kwiatem na złotej łodydze*⁶. Fantastyczny kwiat zaczerpnięty został z folkloru kaszubskiego; stanowi on jeden ze stałych elementów kaszubskiego haftu. Zębate koło nawiązywało do przemysłowych tradycji zwłaszcza Zagórza, niegdyś samodzielnej wsi, obecnie jednej z dzielnic Rumi. O przyjęciu takiego wizerunku zdecydowało przede wszystkim zdanie artystów-plastyków. Nie

Projekty herbu Rumi nagrodzone w konkursie w 1972 roku

⁴ Romuald Bukowski (19 kwietnia 1928 Wilno–18 października 1992 Gdańsk), absolwent gdańskiej Akademii Sztuk Plastycznych, bezpartyjny poseł na Sejm PRL VIII kadencji, jedyny poseł, który 25 stycznia 1982 roku głosował przeciw zatwierdzeniu dekretu o stanie wojennym.

⁵ Uchwała Miejskiej Rady Narodowej w Rumi nr 16/XXIX/72.

⁶ Wedle opisu A. Plewako, J. Wanag, *Herbarz miast polskich*, Warszawa 1994, s. 189.

uwzględniono negatywnej opinii historyka, prof. Waława Odyńca, który zauważył, że propozycja nie spełnia wymogów heraldycznych. Głównym argumentem W. Odyńca było sprzeczne z zasadami tworzenia herbów wprowadzenie do godła litery. Herby, jako powstałe w epoce działania większości ludzi niepiśmiennych, siłą rzeczy nie mogły posługiwać się literami – zasada ta obowiązuje także obecnie. Autorami projektu, który stał się pierwszym herbem Rumi, byli Józef Pokrywka i Anna Szulc, mieszkańcy Gdyni-Chyloni.

Zdecydowanie nową jakością przyniosła ogłoszona 8 marca 1990 roku Ustawa o samorządzie terytorialnym. Pozostawiała ona radom samorządowym prawo podejmowania uchwał w sprawach: herbu, nazw ulic i placów oraz wznoszenia pomników⁷. Dyskusję o potrzebie zmiany dotychczasowego herbu Rumi rozpoczął już na pierwszym posiedzeniu Rady Miejskiej Rumi radny kadencji 1990–1994 Kazimierz Klawiter. Wtórował mu redaktor lokalnej gazety „Gońca Rumskiego”, Roman Michał Rossa, który jako pierwszy dotarł do archiwów i skomentował na łamach gazety materiały konkursu z 1972 roku⁸. Przeciwno obowiązującemu wizerunkowi herbu wytaczano różnorakie kontrargumenty: twierdzono, iż nie spełniał on podstawowych warunków, by można było o nim mówić jak o herbie; że z uwagi na czasy, w jakich powstał, jedynie pełnił rolę herbu. W listopadzie 1993 roku władze miasta zasięgnęły opinii u naukowców z Instytutu Historii Uniwersytetu Gdańskiego: prof. dr hab. Waława Odyńca i dr hab. Andrzeja Grotha, a gdy i oni opowiedzieli się za koniecznością zmiany dotychczasowego godła, uchwałą Rady Miejskiej z dnia 24 lutego 1994 roku powołano specjalną komisję do spraw zmiany dotychczasowego wizerunku herbu miasta Rumi. W skład Komisji powołani zostali historycy: prof. dr hab. Waław Odyńca, prof. dr hab. Błażej Śliwiński oraz dr Jacek Banach z Instytutu Historii Uniwersytetu Gdańskiego, Aleksander Kuźmin z Polskiego Towarzystwa Genealogiczno-Heraldycznego, członek Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego i redaktor „Gdańskich Zeszytów Numizmatycznych” oraz przewodniczący Rady Miejskiej Rumi Ludwik Bach. Jednocześnie ogłoszono ponowny konkurs na wizerunek herbu Rumi.

Rozstrzygnięcie konkursu, na który wpłynęło 20 projektów, odbyło się 11 kwietnia 1994 roku w Instytucie Historii Uniwersytetu Gdańskiego, w gabinecie prof. dr hab. B. Śliwińskiego. Za projekt spełniający wszelkie oczekiwania uznano propozycję, której autorem – po odtajnieniu projektów – okazał się mieszkaniec Rumi, Ryszard Hinc. Drugie i trzecie miejsce przypadło projektom Andrzeja Sadłowskiego. Dnia 14 kwietnia 1994 roku Rada Miejska Rumi zdecydowaną większością głosów zaaprobowała wniosek komisji konkursowej i podjęła odpowiednią uchwałę w sprawie przyjęcia nowego wizerunku herbowego godła⁹.

⁷ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym, Dz. U., nr 16, 1990, poz. 94, art. 18.

⁸ „Goniec Rumski”, nr 5 z 5 marca 1992 roku i numery następane.

⁹ Uchwała Rady Miejskiej Rumi nr LIII/375/94.

Po raz pierwszy wygląd nowego herbu opublikowany został na łamach „Gońca Rumskiego” z 28 kwietnia 1994 roku¹⁰.

Zwycięski projekt przedstawiał w czerwonym polu tarczy srebrną krzywaśń w lewo (heraldycznie), w kształcie wstęgi bądź litery S, z prawej (heraldycznie) u głowicy złotą dwuramienną kotwicę w słup na opak, z lewej (heraldycznie) u podstawy złote koło.

Symbolikę godła rozumieć należy w sposób następujący:

- srebrna krzywaśń nawiązuje do przepływającej przez miasto rzeki, Zagórskiej Strugi, a jednocześnie widzieć w niej trzeba stylizowaną syglę „S”, nawiązującą do imion żyjących na przełomie XII/XIII stulecia: namiestnika Pomorza Gdańskiego Sambora I, jego syna Sobiesława i rycerza Sulisza – w świetle badań historycznych najstarszych znanych z imion właścicieli Rumi;
- „odwrocona kotwica” nawiązuje do znaku używanego w XIII wieku przez księcia gdańskopomorskiego Świętopełka, do którego to znaku od prawie już stu lat odwołuje się ruch kaszubski;
- koło młyńskie stanowi symbol wszystkich urządzeń technicznych (młynów zbożowych, kuźnic, tartaków) działających przez wieki w oparciu o wykorzystanie wód Zagórskiej Strugi (rzeki o 140 m spadku wód).

W 1995 roku w nieoficjalnym obiegu pojawił się w Rumi wzór „uroczystego”, tzw. wielkiego herbu miasta, z trzymaczami w postaci dwu czarnych gryfów na postumencie i z *coroną muralis*, odmienną jednak od wzoru pomorskiego. W miejsce zwyczajowych trzech wież połączonych murem pojawiły się bowiem zabudowania młyna i młyńskie koło do połowy zanurzone w młynówce. Propozycja ta nie doczekała się urzędowej kontynuacji, zresztą słusznie; trzymacze w postaci czarnych gryfów zostały bowiem skopiowane z jednego z herbarzy niemieckich i nie stanowiły oryginalnego akcentu¹¹.

Akceptując wymowę zaproponowanych symboli, komisja konkursowa zwracała jednak uwagę na konieczność poprawienia kształtu tarczy herbowej, tzn. przyjęcie wzoru uważanego za obowiązujący we współczesnej heraldyce, o stosunku wysokości tarczy do jej szerokości jak 7:6. Postulatu tego w 1994 roku nie spełniono, na co zwracali uwagę Beata Możejko i Błażej Śliwiński w tomie I monografii: *Herby miast, gmin i powiatów województwa pomorskiego*¹². Do problemu niewłaściwej tarczy powróciły władze miasta w 2005 roku, zlecając jej poprawienie artyście-plastykowi Wawrzyńcowi Sampowi. Na podstawie pozytywnej opinii Śliwińskiego z 26 września 2005 roku, propozycja Sampa wpisania dotychczasowych symboli, bez ingerencji w ich układ i treść, w tarczę herbową o poprawnych wymiarach, uzyskała akceptację.

*

¹⁰ „Goniec Rumski”, nr 8 z 28 kwietnia 1994 roku.

¹¹ Zob. identyczny rysunek w pracy W. Leonharda, *Das Grosse Buch der Wappenkunst*, München 1978, s. 335 (cyt. według wydania: Berlin 2003).

¹² B. Możejko, B. Śliwiński, *Herby miast, gmin i powiatów województwa pomorskiego*, Gdańsk 2000, s. 113.

Po herbie, drugim najważniejszym znakiem-symbolem związku samorządowego jest flaga, czyli płat materii dający się zakładać na drzewce czy wciągać za pomocą liny na maszt, a więc płat mocowany swobodnie. Na terenie Europy flagi pojawiły się w XIII wieku, początkowo jako bandery w kolorach miasta zawieszane na statkach (stąd w terminologii polskiej do lat dwudziestych XX wieku termin „flaga” uznawany był za synonim bandery). Do XIX wieku w zakresie symboliki miejskiej przeważały chorągwie i sztandary, biorące swój rodowód z organizacji wojskowej dawnych społeczności. Chorągiew, czyli płat materii swoim czołem na stałe osadzony za pomocą poziomego drążka do pionowego drzewca, używana była początkowo jako znak wojskowo-rozpoznawczy przez władców i rycerstwo, od mniej więcej XIII/XIV wieku także przez miasta, później korporacje kościelne czy miejskie, aż stała się synonimem wszelkich znaków używanych na lądzie. Sztandar, czyli w odróżnieniu od innych weksyliów znak istniejący tylko w jednym egzemplarzu, złożony z dwóch zszytych ze sobą, ale różnie zdobionych płatów, ozdobionych z reguły frędzlami i na stałe przymocowany do drzewca z główką, pojawił się w reformach wojskowych XVIII wieku. Wtedy to uznano za wskazane pozostawić chorągiew jako wyróżnik piechoty, nowy zaś znak – zwany sztandarem – przeznaczając dla kawalerii. Wobec powiększania się zakresu nazwy „chorągiew”, z początkiem XX wieku przyjęto używać nazwy „sztandar” na wszystkie weksylia wojskowe, choć obecnie odnosi się ona do znaków miast, gmin, organizacji, szkół itd. Współczesną podstawą prawną używania flag jest zapis Ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z wdrożeniem reformy ustrojowej państwa z 29 XII 1998 roku: „jednostki samorządu mogą ustanawiać własne herby, flagi, emblematy oraz i inne symbole”.

W 1995 roku Rada Miejska ogłosiła konkurs na flagę, powołując komisję w składzie: Kazimierz Klawiter, Aleksander Kuźmin, Eugeniusz Lademan, Józef Lanc, Jan Nowicki, Tadeusz Pepliński. W odpowiedzi na apel Rady Miejskiej wpłynęły aż 22 projekty. Rozstrzygnięcie konkursu nastąpiło 5 czerwca 1995 roku, a za najlepszy uznano projekt zamieszkałej w Gdyni artysty-plastyka Haliny Wasielke. Wyniki konkursu członkowie komisji przedstawili podczas posiedzenia Zarządu Miasta 7 czerwca, uzyskując całkowite poparcie proponowanych rozstrzygnięć. Oficjalna akceptacja uchwałą Rady Miejskiej nastąpiła 29 czerwca¹³.

Flaga Rumi należy do typu flag z tarczą herbową. Nadano jej proporcje 3:5 i w wypadku „wielkiej flagi” wymiary 2000 x 1200 mm. Przedstawia na obu stronnie błękitnym tle u czoła tarczę z wizerunkiem aktualnego herbu (o wysokości 500 mm w wypadku „flagi wielkiej”), umieszczonego w białej obwódce (o szerokości 30 mm), z której to tarczy obustronnie wyprowadzona jest poziomo (równolegle do boku dłuższego) biała wstęga (o szerokości 70 mm). Błękit flagowego płatu symbolizować ma nieskończoność, sprawiedliwość i nawiązywać do jednego z zasadniczych kolorów wzornictwa kaszubskiego, natomiast biała wstęga symbolizuje rzekę Zagórską Strugę.

¹³ Uchwała Rady Miejskiej Rumi nr XII/89/95.

Dnia 27 stycznia 2005 roku Rada Miejska w Rumi przyjęła odrębną uchwałę w sprawie zasad używania herbu i flagi¹⁴. Najważniejsze jej postanowienia głoszą:

§ Par. 2. Herb i flaga Miasta mogą być używane tylko w kształcie, proporcjach i kolorach zgodnych z wzorami przyjętymi w Statucie Miasta Rumi.

§ Par. 4:1. Herb Miasta może być umieszczony: 1/ na budynku Urzędu Miasta stanowiącym siedzibę organów Miasta, 2/ w sali obrad Rady i pomieszczeniach Urzędu Miasta, 3/ na budynkach miejskich jednostek organizacyjnych, 4/ na drukach i blankietach urzędowych Przewodniczącego Rady, Rady Miejskiej, radnych, Burmistrza i Urzędu Miasta, 5/ na sztandarach miejskich jednostek organizacyjnych, 6/ na dyplomach i listach gratulacyjnych wręczanych przez organy Miasta, a także na kartach i materiałach promujących Miasto.

2. Herb może być używany na uroczystościach państwowych, samorządowych oraz podczas innych wydarzeń o charakterze politycznym, społecznym, gospodarczym i religijnym pod warunkiem uzyskania zgody, chyba że organizatorem jest Miasto lub miejskie jednostki organizacyjne.

§ Par. 5:1. Traktując, iż używanie herbu i flagi jest jedną z form promocji Miasta, przyjmuje się jako zasadę bezpłatne wykorzystywanie ich wizerunku pod warunkiem uzyskania zgody Burmistrza.

2. Każdy, kto ubiega się o prawo do używania herbu, składa pisemny wniosek do Burmistrza, wskazując proponowany sposób używania herbu.

3. Zgody na używanie herbu udziela Burmistrz w formie pisemnej, określając warunki używania herbu, a w szczególności sposób, miejsce i okres używania.

§ Par. 6:1. W przypadku, gdy podmiot, któremu udzielono zgody, używa herbu niezgodnie z warunkami, o których mowa w § 5 ust. 3, Burmistrz może cofnąć zgodę.

2. Oświadczenie Burmistrza o cofnięciu zgody uważa się za dokonane skutecznie, jeżeli zostało doręczone osobie reprezentującej podmiot używający herbu.

3. Z chwilą doręczenia oświadczenia, o którym mowa w ust. 2 dalsze używanie herbu jest niedopuszczalne.

§ Par. 7:1. Flaga Miasta podnoszona jest na budynku lub przed budynkiem Urzędu Miasta stanowiącym siedzibę organów Miasta i miejsce obrad Rady Miejskiej.

2. Flagę podnosi się również na terenie Miasta z okazji uroczystości, świąt, rocznic i innych wydarzeń o charakterze miejskim.

¹⁴ Uchwała Rady Miejskiej Rumi nr XXXIV/361/2005.

3. Flaga może być również podnoszona: 1/ na budynkach lub przed budynkami stanowiącymi siedzibę miejskich jednostek organizacyjnych, 2/ przez mieszkańców Miasta oraz inne podmioty, których siedziby znajdują się na terenie Miasta.

§ Par. 8: 1. Flaga winna być utrzymana w czystości, a barwy flagi muszą być czytelne.

2. Flaga powinna być wystawiona w odpowiednim, widocznym miejscu i nie może dotykać podłoża.

3. Jeżeli flagę wywieszają pionowo, górny skraj flagi znajduje się po lewej stronie.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Gdańsku

Urząd Wojewódzki w Gdańsku – 1945–1991.

Komitet Wojewódzki Polskiej Partii Robotniczej w Gdańsku – 1946.

Państwowy Urząd Repatriacyjny Oddział w Gdańsku – 1945.

Archiwum Państwowe w Gdańsku/Oddział w Gdyni

Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Rumi – 1955–1966.

Miejska Rada Narodowa – 1955–1990.

Starostwo i Powiatowa Rada Narodowa w Wejherowie – 1945–1950.

Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Wejherowie – 1945–1975.

Egzekutywa i Komitet Miejski Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Rumi – 1959–1989.

Archiwum Akt Nowych

Ministerstwo Administracji Publicznej – 1945.

Archiwum Urzędu Miasta w Rumi

Uchwały, opracowania, raporty i zestawienia – 1945–1988, 1993, 2006, 2014.

Miejski Dom Kultury w Rumi

Kronika Miejskiego Domu Kultury w Rumi, t. I–III.

Kronika Szkoły Powszechnej w Rumi.

Czerwonka D., *Działalność Szkoły Podstawowej nr 7 im. Obrońców Wybrzeża w Rumi w latach 1964-1994*, Gdańsk 1994, maszynopis.

Kiersznikiewicz L., *Rozwój Rumi w latach 1945–1988*, Gdańsk 1996, maszynopis.

Kosiedowska A., *Dzieje parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rumi od XIII wieku do 2006 roku*, Gdańsk 2007.

Rumia. Ogólny zarys dziejów, oprac. J. Lanc, Rumia 1991, maszynopis.

Dom Kultury Spółdzielni Mieszkaniowej „Janowo”

Kronika Spółdzielni Mieszkaniowej „Janowo”.

Miejska Biblioteka Publiczna w Rumi

Kronika Miejskiej Biblioteki w Rumi.

Sprawozdanie Miejskiej Biblioteki Publicznej w Rumi za lata 1957–1990.

Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji

Kronika Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej w Rumi.

Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy w Rumi

Kronika Szkoły Podstawowej nr 2 w Rumi.

Kronika Szkoły Podstawowej nr 4 w Rumi.

Szkoła Podstawowa nr 1 w Rumi im. Józefa Wybickiego

Kronika Szkoły Podstawowej nr 1 w Rumi.

Szkoła Podstawowa nr 6 w Rumi im. Aleksandra Majkowskiego

Kronika Szkoły Podstawowej nr 3 w Rumi.

Kronika Szkoły Podstawowej nr 6 w Rumi.

Szkoła Podstawowa nr 9 w Rumi im. kapitana ż.w. Karola Olgierda Borchardta

Księga Pamiątkowa.

Mazuruwscy R. i P., *Zarys historii Szkoły Podstawowej nr 9 w Rumi za lata 1986–1993*, maszynopis.

Gimnazjum nr 1 w Rumi im. ks. Stanisława Ormińskiego

Kronika Szkoły Podstawowej nr 8 w Rumi.

Gimnazjum nr 2 im. Janusza Korczaka w Rumi

Kronika poświęcona nadaniu im. Jana Korczaka Szkole Podstawowej nr 4 z okazji XX-lecia nadania praw miejskich Rumi i XXX-lecia PRL.

Gimnazjum nr 4 w Rumi im. Karola Wojtyły

Kronika Szkoły Podstawowej nr 7 w Rumi.

I Liceum Ogólnokształcące im. Książąt Pomorskich w Rumi

Kronika szkolna.

Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Rumi nr 2 im. Hipolita Roszczynialskiego

Kronika Zasadniczej Szkoły Zawodowej w Rumi.

Parafia Podwyższenia Krzyża Świętego

Kronika parafii.

Księga pamiątkowa.

Parafia NMP Wspomożenia Wiernych

Kronika parafii.

Księga pamiątkowa.

Kronika Wspólnoty św. Wojciecha.

Zbiory prywatne Ludwika Bacha, dyrektora Miejskiego Domu Kultury w Rumi

Prasa i wydawnictwa periodyczne

„Bandera”, 1984.

„Dziennik Bałtycki”, 1946, 1954, 1966.

„Gazeta Rumska”, 2006.

„Głos Wybrzeża”, 1954, 1966, 1968.

„Goniec Rumski”, 1990, 1991, 1994, 1995, 1996, 2000, 2009.

„Komunikaty Miejskiego Komitetu Obywatelskiego »Solidarność« w Rumi”, 1990, 1991.

- „Litery. Miesięcznik Społeczno-Kulturalny Wybrzeża”, 1966.
„Monitor Polski”, 1989.
„Orędownik Diecezji Chełmińskiej”, 1957.
„Rëmskô Klëka”, 1991.
„Słowo Powszechne”, 1966.
„Wieczór Wybrzeża”, 1969, 1970, 1972, 1980.

Roczniki statystyczne województwa gdańskiego

- Podstawowe dane statystyczne według miast i gmin z 1989 r.*, Gdańsk 1990.
Rocznik statystyczny województwa gdańskiego za 1988 r., Gdańsk 1989.
Rocznik statystyczny województwa gdańskiego za 1985 r., Gdańsk 1986.
Podstawowe dane statystyczne według miast i gmin z 1982 r., Gdańsk 1983.
Rocznik statystyczny województwa gdańskiego za 1983 r., Gdańsk 1984.

Monografie i opracowania

- Banach J., *Rumia po drugiej wojnie światowej – rozwój i zakłócenia* [w:] *Zarys dziejów Rumi*, pod red. J. Banacha, Rumia 1994.
Baran A. F., *Walka o kształt harcerstwa w Polsce (1980–1990). Niepokorni i niezależni*, Warszawa 2007.
Bartnicka K., Szybik I., *Zarys historii wychowania*, Warszawa 2001.
Baziur G., *Armia Czerwona na Pomorzu Gdańskim 1945–1947*, Warszawa 2003.
Belzyt L., *Między Polską a Niemcami. Weryfikacja narodowościowa i jej następstwa na Warmii, Mazurach i Powiślu w latach 1945–1950*, Toruń 1999.
Bielicki K., *Rumska piłka, historia sprzed lat*, Rumia 2008.
Bork B., *Twierdzą był im każdy próg*, Wejherowo 1998.
Breza B., *Historia Rumi od pradziejów do 1945 roku*, t. 1, pod red. B. Śliwińskiego, Rumia 2012.
Breza B., *Wejherowo w okresie międzywojennym i okupacji*, w: *Historia Wejherowa*, pod red. J. Borzyszkowskiego, Wejherowo 1998.
Bykowska S., *Rehabilitacja i weryfikacja narodowościowa ludności polskiej w województwie gdańskim po II wojnie światowej*, Gdańsk 2012.
Bykowska S., *„Prawda o niemieckim mundurze”. Rehabilitacja i weryfikacja narodowościowa polskiej ludności rodzimej województwa gdańskiego w drugiej połowie lat czterdziestych XX wieku* [w:] *Polityka germanizacyjna Trzeciej Rzeszy na Pomorzu Gdańskim w latach 1939–1945. Materiały z sesji popularnonaukowej*, pod red. K. Minczykowskiej i J. Szilinga, Toruń 2007.
Drwal J., Skupowa J., Niesyt J., *Środowisko geograficzne i struktura przestrzenna-funkcjonalna miasta* [w:] *Zarys dziejów Rumi*, pod red. J. Banacha, Rumia 1994.
Dudek A., *PRL bez makijażu*, Kraków 2008.
Dudek A., *Historia polityczna Polski 1989–2005*, Kraków 2007.
25 lat Ludowych Talentów. Kalendarium, pod red. M. Cybulskiego, A. Jabłońskiego, E. Pryczkowskiego, T. Szymańskiego, Gdańsk – Gdynia 1996.

- Dziedzic P., *Historia parafii* [w:] *Parafia św. Jana z Kęt w Rumi Janowie*, pod red. ks. A. Sowińskiego, Rumia 2004.
- Eisler J., *Grudzień 1970* [w:] *PRL od lipca 1944 do grudnia 1970*, pod red. K. Persaka, P. Machcewicza, Warszawa 2010.
- Eisler J., *Zarys dziejów politycznych Polski 1944–1989*, Warszawa 1992.
- Fic A., *Drukarnia podziemna w Trójmieście w latach wojny jaruzelsko-polskiej 1981–1989*, Gdynia 2005.
- Gąsiorowski A., Steyer K., *Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski”*, Gdańsk 2010.
- Golon M., *Polityka radzieckich władz wojskowych i policyjnych na Pomorzu Nadwiślańskim w latach 1945–1947*, Toruń 2001.
- Golon M., *Polityka radzieckich władz wojskowych i policyjnych wobec ziem nowych i starych w latach 1945–1947 na przykładzie Pomorza Nadwiślańskiego* [w:] *Ziemie Odzyskane pod wojskową administracją radziecką po II wojnie światowej*, pod red. S. Łacha, Słupsk 2000.
- Golon M., *Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski” wobec Armii Czerwonej, a powojenne losy gryfowców* [w:] *Losy Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski”*, pod red. J. Borzyszkowskiego, Gdańsk 2000.
- Hejger M., *Kwestia narodowościowa na tle przekształceń ludnościowych w Gdańsku po zakończeniu działań wojennych* [w:] *Gdańsk 1945*, pod red. M. Mroczi, Gdańsk 1996.
- Historia Wejherowa*, pod red. J. Borzyszkowskiego, Wejherowo 1998.
- Historia Redy*, pod red. J. Tredera, Wejherowo 2006.
- Hoppe J., *25 lat Rumskiego Oddziału Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego 1981–2006*, Rumia 2006.
- Jankowiak S., *Armia Czerwona a problem wysiedlenia ludności niemieckiej z Polski*, [w:] *Ziemie Odzyskane pod wojskową administracją radziecką po II wojnie światowej*, pod red. S. Łacha, Słupsk 2000.
- Kachnicz Z., *Armia Czerwona i jej stosunek do ludności i mienia na Pomorzu Zachodnim w 1945 roku* [w:] *Ziemie Odzyskane pod wojskową administracją radziecką po II wojnie światowej*, pod red. S. Łacha, Słupsk 2000.
- Kaczocho W., *Rozważania nad modelem kultury socjalistycznej w Polsce*, Warszawa 1981.
- Kamuszka F., *Wejherowo i ziemia wejherowska*, Gdańsk 1969.
- Kołomejczyk N., *Ziemie zachodnie w działalności Polskiej Partii Robotniczej*, Poznań 1974.
- Kosiarz E., *Wyzwolenie Polski północnej 1945*, Gdynia 1967.
- Labudda K., *Dzieje kolei w Rumi*, „Świat Kolei”, nr 10, 2004.
- Łuczak Cz., *Polityka ludnościowa i ekonomiczna hitlerowskich Niemiec w okupowanej Polsce*, Poznań 1979.
- Latoszek M., *Pomorze. Zagadnienia etniczno-regionalne*, Gdańsk 1996.
- Leonhard W., *Das Grosse Buch der Wappenkunst*, München 1978.
- Madajczyk Cz., *Faszyzm i okupacje. 1938–1945*, t. II, Poznań 1984.
- Madajczyk Cz., *Polityka III Rzeszy w okupowanej Polsce*, t. I, Warszawa 1970.
- Mamuszka F., *Wejherowo i ziemia wejherowska*, Gdańsk 1969.
- Maroszek B., *Kształtowanie się nowego społeczeństwa w województwie gdańskim w latach 1945–1964*, Gdańsk 1965.

- Mauersberg S., *Rozwój oświaty w Polsce Ludowej* [w:] *Historia wychowania. Wiek XX*, pod red. J. Mięsa, Warszawa 1984.
- Miasta polskie w Tysiącleciu*, t. I, II, Wrocław 1965.
- Możejko B., Śliwiński B., *Herby miast, gmin i powiatów województwa pomorskiego*, Gdańsk 2000.
- Nitschke B., *Wysiedlenie czy wypędzenie? Ludność niemiecka w Polsce w latach 1945–1949*, Toruń 2000.
- Obracht-Prondzyński C., *Kaszubi. Między dyskryminacją a regionalną podmiotowością*, Gdańsk 2002.
- Obracht-Prondzyński C., *Historia Redy po 1945 roku* [w:] *Historia Redy*, pod red. J. Tredera, Wejherowo 2006.
- Obracht-Prondzyński C., *Wejherowo w latach 1945–1995* [w:] *Historia Wejherowa*, pod red. J. Borzyszkowskiego, Wejherowo 1998.
- Olejnik L., *Zdrajcy narodu? Losy volksdeutschów w Polsce po II wojnie światowej*, Warszawa 2006.
- Opajdowski M., *Harcerstwo w Rumi w latach 1932–2005*, Rumia 2005.
- Osekowski Cz., *Referendum 30 czerwca 1946 r. w Polsce*, Warszawa 2000.
- Osekowski Cz., *Przebieg paszportyzacji ludności rodzimej ziem zachodnich i północnych w latach 1951–1953* [w:] *Ziemie Zachodnie i Północne Polski w okresie stalinowskim 1945–1956*, pod red. Cz. Osekowskiego, Zielona Góra 1999.
- Osekowski Cz., *Wybory do sejmiku z 19 stycznia 1947 r. w Polsce*, Poznań 2000.
- Osiadacz M., *Szkoła Podstawowa nr 1 w Starej Rumi we wspomnieniach jej absolwentów i nauczycieli*, Rumia 2002.
- Paczkowski A., *Pół wieku dziejów Polski*, Warszawa 2005.
- Paczkowski A., *Referendum z 30 czerwca 1946 r.: przebieg i wyniki*, Warszawa 1993.
- 50 lat I Liceum Ogólnokształcącego im. Księżąt Pomorskich w Rumi. 1949–1999*, oprac. J. Hoppe, J. Waloński, Rumia 1999.
- Plewako A., Wanag J., *Herbarz miast polskich*, Warszawa 1994.
- Podoski K., *Województwo gdańskie w liczbach. 1945–1959*, Gdańsk 1960.
- Podział administracyjny Rzeczypospolitej Polskiej*, pod red. S. Srokowskiego, Warszawa 1948.
- Polak H., *Początki władzy ludowej* [w:] *Ziemia Wejherowska*, pod red. J. Węsierskiego, Gdańsk 1980.
- Romaniuk M., *Podzwonne okupacji. Deutsche Volksliste w Bydgoszczy (1945–1950)*, Bydgoszcz 1993.
- Romanow Z., *Polityka władz polskich wobec ludności rodzimej ziem zachodnich i północnych w latach 1945–1960*, Słupsk 1999.
- Rumska Wspomożycielka. Sanktuarium Najświętszej Maryi Panny w Rumi*, oprac. ks. Kazimierz Chudzicki, Kraków 2014.
- Sadłowski A., *Historia kolei, „Kroniki Rumskie rok 1997/1998”*, pod red. P. Skórzyńskiego.
- Salezjanie w Rumi 1937–2007*, pod red. ks. J. Zdolskiego, Rumia 2007.
- Siekierzyński J., *Tworzenie administracji państwowej w województwie gdańskim (1945–1950)*, Gdańsk 1978.

- Siekierzyński J., *Grupy operacyjne jako załączek polskiej administracji na Pomorzu Gdańskim po zakończeniu II wojny światowej*, w: *Przemiany społeczne w regionie gdańskim w powojennym 30-leciu*, pod red. K. Podoskiego, Gdańsk 1977.
- Sobczak I., *Obraz demograficzny województw nadmorskich Polski w latach 1946–1990*, Gdańsk 1992.
- Sobociński A. W., *Z dziejów PPR i PPS w województwie gdańskim*, Gdańsk 1988.
- Szczesiak E., *My, podziemni. Cisi bohaterowie stanu wojennego*, Gdańsk 2006.
- Szczuchniak P., *Armia Czerwona na Powiślu w latach 1945–1946* [w:] *Ziemia Odzyskane pod wojskową administracją radziecką po II wojnie światowej*, pod red. S. Łacha, Słupsk 2000.
- 60 lat I Liceum Ogólnokształcącego im. Książąt Pomorskich w Rumi. 1949–2009, Rumia 2009.
- Świda A., *Towarzystwo Salezjańskie. Rys historyczny*, Kraków 1984.
- To nie na darmo... Grudzień '70 w Gdyni i Gdańsku*, pod red. M. Sokołowskiej, Pelplin 2006.
- Turlejska M., *Te pokolenia żałobami czarne... Skazani na śmierć i ich sędziowie*, Warszawa 1990.
- Wapiński R., *Pierwsze lata władzy ludowej na Wybrzeżu Gdańskim*, Gdańsk 1970.
- Wąsowicz J., *Zakład Salezjański w Rumi 1937–1960*, Piła – Rumia 2012.
- Węsierski J., *Życie polityczne, społeczne i gospodarcze* [w:] *Ziemia Wejherowska*, praca zbiorowa, Gdańsk 1980.
- Zaremba M., *Komunizm, legitymizacja, nacjonalizacja. Nacjonalistyczna legitymizacja władzy komunistycznej w Polsce*, Warszawa 2005.
- Zarys dziejów Rumi*, pod red. J. Banacha, Rumia 1994.
- Zieliński L., *Przemiany społeczno-polityczne w województwie gdańskim w latach 1945–1948*, Gdańsk 1972 (do użytku PZPR).

Źródła internetowe:

<http://parafiarumiazagorze.pl/historia>:

Dekret w sprawie ustanowienia parafii pod wezwaniem św. Judy Tadeusza i św. Józefa w Rumi-Zagórze,

Pismo bpa Mariana Przykuckiego do ks. Tadeusza Guta.

Spis tabel

Tab. 1. Zarządcy Rumi w latach 1945–1990	42
Tab. 2. Placówki, instytucje i punkty usługowe w Rumi w przededniu nadania praw miejskich	45
Tab. 3. Mieszkańcy Rumi w przededniu nadania praw miejskich	46
Tab. 4. Organizacja Komitetów Obwodowych Samorządu Mieszkańców w Rumi w 1974 roku	49
Tab. 5. Ludność Rumi w latach 1945–1990	66
Tab. 6. Ludność Rumi w 1976 roku według kryterium wiekowego	68
Tab. 7. Stan rzemiosła w Rumi na dzień 25 lutego 1966 roku	79
Tab. 8. Działalność przemysłowo-usługowa w Rumi w latach 1945–1988	80
Tab. 9. Stan zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej w Rumi w latach 1974 i 1975	82
Tab. 10. Zmiany na stanowisku dyrektora Szkoły Podstawowej nr 1 w latach 1945–1991	92
Tab. 11. Zmiany na stanowisku dyrektora Szkoły Podstawowej nr 2 w latach 1945–1999	96
Tab. 12. Zmiany na stanowisku dyrektora Szkoły Podstawowej nr 3 w latach 1952–1977	100
Tab. 13. Zmiany na stanowisku dyrektora Szkoły Podstawowej nr 4 w latach 1956–1991	102
Tab. 14. Zmiany na stanowisku dyrektora Szkoły Podstawowej nr 6 w latach 1960–1992	105
Tab. 15. Statystyka uczniów i nauczycieli szkół podstawowych w Rumi w 1966 roku	106
Tab. 16. Zmiany na stanowisku dyrektora Szkoły Podstawowej nr 7 w latach 1966–1990	109

Tab. 17. Zmiany na stanowisku dyrektora Szkoły Podstawowej nr 8 w latach 1974–2001	112
Tab. 18. Stan szkolnictwa podstawowego w Rumi w roku szkolnym 1984/1985	112
Tab. 19. Zmiany na stanowisku dyrektora Szkoły Podstawowej nr 9 w latach 1986–1991	116
Tab. 20. Zmiany na stanowisku dyrektora Liceum Ogólnokształcącego w Rumi w latach 1948–2000	119
Tab. 21. Zmiany na stanowisku dyrektora Zasadniczej Szkoły Zawodowej w Rumi w latach 1977–1992	121
Tab. 22. Statystyka czytelnictwa na terenie Rumi w 1978 roku	139
Tab. 23. Działalność Miejskiej Biblioteki Publicznej w Rumi im. Floriana Ceynowy w latach 1957–1990	140
Tab. 24. Zestawienie seansów i widzów w kinie „Aurora” w Rumi w wybranych latach	142
Tab. 25. Stan bazy sportowej na terenie szkół w Rumi w 1975 roku	149

Indeks osób

- Adamski Marian, ks. 155
- Bach Ludwik 61, 63, 104, 105, 121, 131, 178
- Banach Jacek 119, 178
- Bartoszewicz Mirosław 161, 164
- Bartusch Marek 84
- Basak Zdzisław 39
- Basiel Stanisław 63
- Bądkowski Lech 129, 140
- Beling Kazimierz 121
- Białek Ryszard 63, 64
- Bieszk Zbigniew 133
- Bieszke Leon 127
- Bikielec Halina 63
- Bittner Apolinary 16, 17, 148
- Blum Melania 6, 129, 137
- Bobrowski Witold 131
- Bogucki Wiesław 63
- Bolduan Tadeusz 130
- Bonda Irena 108
- Borakowska Zofia 133
- Borchardt Karol 129, 140
- Bork Bolesław 130, 131
- Borkowicz Bernard 89, 90
- Borusewicz Bogdan 58
- Borzyszkowski Józef 129
- Brudziński Wojciech 84
- Brykowski Stanisław 106
- Brzoskowski Stanisław 107
- Budek Stanisław 31
- Bujak Franciszek 97
- Bukowski Jan 63
- Bukowski Romuald 177
- Bykowska Sylwia 6
- Ceplin Kazimierz 16, 17, 41
- Chwastowska Hanna 33
- Ciechanowski Konrad 9
- Cybulski Jan, ks. 154
- Czajka Otton 30
- Czapliński Bernard, bp. 157
- Czerkas Czesław 126
- Czoska Seweryn 61
- Czosnek Anna 95
- Dammer Jan 136
- Danemann Mieczysław 31
- Daniluk Jerzy 135
- Dąbrowski Piotr 32
- Dembski Edmund 146
- Dempc Urszula 44
- Deyk Władysław 31
- Dowgiałło Krzysztof 60
- Drawc Franciszek 97
- Drwal Jan 149
- Duda Zdzisław 31, 32
- Dudzik Marian 30, 44, 91
- Dziadek (kpt) 42
- Dziworska Krystyna 149
- Fedorowicz Jacek 123
- Fic Andrzej 58
- Fikus Jan 160
- Fleszarowa-Muskat Stanisława 140
- Flisowski Zbigniew, ks. 119, 129
- Formela (radny) 49
- Formela Apolinary 52
- Formela Zbigniew 127, 136
- Formella Augustyn 31
- Formella Jarosław 149

- Formella Wiktor 31
Forster Albert 35
Fryckowski Jerzy 119
Furman Adam 61, 63
Fusik Jan 155
- Gibas Franciszek 30
Gierek Edward 16
Gieros Lucjan, ks. 155, 156
Giezek Franciszek 30
Godłowski Aleksander 33
Golub Grzegorz 61
Gomułka Władysław 47
Grabowski Adolf 30
Grabski Stanisław 30
Gregor Jan 102
Gregorówna Helena 94
Greszta Stanisław 177
Grochowski Andrzej 135
Gronkiewicz Karol 39
Groth Andrzej 178
Grzonka Henryk 52, 95
Gumper Feliks 30
Gut Tadeusz, ks. 162
Guz Konrad 31
Guzielewski Włodzimierz 114
- Hainowski Paweł 90
Haponiuk Hanna 127
Haponiuk Jerzy 127
Hebel Mieczysław 61
Heimowski Henryk 126
Heimowski Czesław 63, 126
Heimowski Stanisław 126
Heimowski Zenon 126
Hinc Ryszard 178
Hodiak Jan 110
Hoppe Jerzy 104, 117, 129, 132
Hoppe Klemens 97
Hosenberg Tadeusz 41, 102
- Jaceniuk Henryk, ks. 155, 157
Jagiello Mirosław 106
Jakus Józef 31
Jan Paweł II 156, 164
- Jankowska Irena 97
Jankowski Teofil 31
Jasińska Danuta 64
Jaworski Waclaw 31, 32
Jeziński Antoni, ks. 155
Jędrusik Kalina 128
Jorg Oskar 149
Józwiak Mateusz 31
- Kaczanowski Witold 61, 63, 64
Kaczmarczyk Antoni, ks. 97
Kaczmarek Józef 145
Kaczorowski Feliks 145
Kaczorowski Jerzy 164
Kaczyński Lech 61
Kamiński Wojciech 41
Karaś Jan 97
Karpiński Marcin 58
Kazimierzak-Krzyżanowska
 Janina 132
Kijak Jerzy 102, 110, 177
Kilichowski Stefan 41
Klawiter Jan 119
Klawiter Kazimierz 35, 61, 63, 80
Klein Małgorzata 94
Kluk Henryk 92, 129
Kłosiński Jan 47, 103
Knop Roman 61
Kobus Władysław, ks. 105
Kobylański Rafał 58
Kociołek Stanisław 52
Kondołowski Władysław 97
Konopka Zdzisław 30
Konwicky Stefan 31, 32, 47, 93, 97
Kończyński Zdzisław 112, 114
Kos Zygmunt 87, 148
Kostiuk Bogusław 97
Kowalewski Tadeusz 104
Kowalski Franciszek 30, 35
Kowalski Kazimierz, bp. 151, 155
Kowalski Zygfryd, bp. 157
Kruszyński Wojciech 41
Kryszak Stanisław 47
Kryszewski Józef 63, 132
Kubina Aleksander 50

- Kuffel Franciszek 31, 33, 82
Kujawa Kazimierz 39
Kulling Leon 44
Kurowska Katarzyna 93
Kurr Narcyz 90, 94
Kuźmin Aleksander 178
Kuźmiński Waldemar 149
Kwiatkowski Feliks 31
Kwidziński Jan 97, 98
- Lademan Eugeniusz 180
Lanc Józef 180
Laskowicz Krystyna 140, 141
Lessnau Władysław 97
Lewna Szczepan 104
Lindemann Erich 155
Liockówna Jadwiga 94
Lisewski Ignacy 90
Literski Klemens 30, 32, 33
Łajming Włodzimierz 177
Łobodziński Janusz 129
- Mach Roman 63
Madyński Józef 31
Malecki Józef 31
Małecki Mieczysław 50, 114
Marczyński Wojciech 33, 82
Markowicz Roman 96, 107
Marszałkowski Feliks 104
Matkowski Edward 77
Mayer John 155
Mazowiecki Tadeusz 65
Mazurowska Regina 113
Mazurowski Piotr 41
Mazurski Piotr 112
Mejer Marian 63
Melcer Bronisław 127
Micach Bogdan 57
Michalak Bolesław 31, 97
Mielewczyk Marianna 102
Mierzejewski Jerzy 114
Mikłaszewicz Mirosław 136
Mikulski Stanisław 128
Milewska Helena 97
Miłosek Stanisław 63
- Mindakowa Marta 31
Miniszewski Jan 63
Miotke Jarosław 61, 63
Miszewski Andrzej, ks. 159
Miształ Jan 149
Możejko Beata 6, 179
Mroczkowski Zbigniew, ks. 155
Mucha Zbigniew 121
Murawski Alfons 82, 89, 90
Murawski Leon 119
Murawski Roman, ks. 93
Murawski Roman 132
Musiuk Aleksander 41, 177
Muszyński Henryk, bp. 161
- Napierała Andrzej 63
Nawrot Aleksander 56
Nelke Eugenia 64
Niczgodowa Kazimiera 94
Niemen Czesław 126
Niżnikiewicz-Wojciechowska
Danuta 63
Nowak Czesław 61
Nowak Wiesława 96
Nowak Zdzisław 133
Nowicki Jan 61, 63, 146, 180
Oderowski Jan 30
Odyniec Wacław 177, 178
Okęcki Mieczysław 32
Olek Edward 41
Olszewski Krzysztof 58
Opajdowski Marek 136
Ormiński Stanisław, ks. 158
Osowicka-Gdaniec Regina 125
Osóbka-Morawski Edward 133
Ostrowski Mieczysław 87
Ożarowski Jan 63
- Palaszke Leon 31
Paliga Marian 121
Patyk Tadeusz 148
Pawłowski Jan 31, 32
Pepliński Tadeusz 180
Perepeczko Andrzej 129, 140
Pestka Stanisław 129

- Pęczak Teresa 138
Piątkiewicz Stanisław 31
Piątkowski Tadeusz 63
Piepka Jan 129
Piotrkowska Helena 140
Płocicki Henryk 92
Poklewski Jerzy 14
Pokrywka Józef 13, 178
Polny Antoni 31
Pomiecznyński Alojzy 31
Popiełuszko Jerzy, ks. 57
Potrykus Daniela 97
Potulski Franciszek 93
Poźniak Jan 16, 148
Przybylska Teresa 123
Przybylski Bazyli 6, 102, 123, 129
Przykucki Marian, bp. 160, 161, 162
Ptach Franciszek 31
- Radomski Henryk 107
Radtke Józef 30
Rawicki Waław 73
Rąbca Antoni 97
Rekowski Krzysztof 119, 127
Richert Ewa 135
Rieger Łucja 90
Rocławski Bronisław 103
Rocznik Helena 92
Rodziewicz Maria 114
Rogala-Kończak Elżbieta 63
Romanowski Lech 135
Ropel Stefan 101
Rossa Roman Michał 178
Roszczyński Edmund, ks. 151
Rott Krzysztof 127
Ruszkowski Franciszek 97
Rylska Barbara 128
Rzepa Sylwester 31, 33, 146
Rzepecki Sylwester 63
- Sadłowski Andrzej 178
Salwa Feliks 31, 41, 42
Samp Jerzy 130
Samp Leon 31, 33
Samp Wawrzyniec 179
- Sawka Kazimierz 76
Schwarz Marian 154
Semmerling Alojzy 146
Sędzicki Paweł 103
Sieg Witold 148
Sierocki Edmund 63
Sitek Czesław 97, 98, 99
Sitek Liliana 139
Skierawski Piotr 31
Skierka Lucjan 135
Skoczylas Waław 104, 114
Skorodubow (mjr) 29
Skorowski Henryk, ks. 93, 119
Skowronek Henryk 103
Sobecki Feliks 30
Socha Andrzej 129
Sochocki Stanisław 57
Sosnowska Danuta 108
Stachowiakowie 137
Stelmach Stanisław 31
Stencel Jan 31
Stępowski Jarema 128
Strus Zbigniew 119
Studzińska Zofia 112
Stypko Małgorzata 117
Styrna Jan, ks. 155
Sychowski Piotr 135
Sylwanowicz Tadeusz 63
Synak Brunon 130
Szalewski Grzegorz 119
Szczepanik Piotr 126
Szczepański Władysław 30
Szczęsny Bernard 103
Szkudlarek Michał 58
Szpakiewicz Jan 87
Szulc Anna 13, 178
Szur Ryszard 63
Szutta Władysław 30
Szweda Józef 31, 33
Szymańska Renata 95
Szymikowska Danuta 131
Szymikowski Edmund 131
- Śliwiński Andrzej, bp. 159
Śliwiński Błażej 6, 178, 179

- Tałaiko Zygmunt 87
Taraszkiewicz Leopold 156
Tarczyńska Anna 64
Taube Piotr 115
Treder Jerzy 130
Treder Leon 98
Trzciniński Janusz 129
Trzeszczak Ireneusz, ks. 155
Tylicka Grażyna 135
Tylicki Henryk 132, 133, 135
Tylicki Kazimierz 133
Tymiński Stan 65
- Voelkner Maria 112
Voigt Alojzy 38, 133
Voigt Grzegorz 31, 146
- Waga Romuald 111, 112
Wałęsa Lech 60, 61, 65
Warkusz Franciszek 119
Warnecki Ludwik, ks. 34, 151, 152
Warszewski Stanisław, ks. 64, 155, 158
Wasielke Halina 180
Waśkowski Roman 97
Wenerski Władysław 47
Westphal Augustyn 30
Węsierski Józef 102, 129
Wielbacka Zofia 139
Witoszyńska Wiktoria 94
- Wittbrodt Edmund 93, 126
Wojewski Leon 30
Wolf Zygfryd 33
Wolski Tadeusz 61, 63, 64
Wolszczak Henryk 16, 114
Wolszon Antoni 31
Worzła Zygmunt 47
Wróbel Jan 37
- Zabłocki Janusz 160
Zabłocka Renata 160
Zabrocki Zbigniew 177
Zacharski Andrzej 35
Zającki Piotr 177
Zakrzewski Henryk 34
Zaparucha Bronisław 30
Zarwalski Anastazy 31, 33
Ziembicki Witold 133
Zubrzycki Adam 92
Zwara Alfons 105, 127
Zygmanowska Halina 90, 94
- Żaglewski Wojciech 63
Żelewski Leonard 160, 161
Żelewska Małgorzata 160
Żołędowski S. 76
Żońnowski Feliks, ks. 90, 152
Żywicki Józef 97

Spis treści

Elżbieta Rogala-Kończak, Przedmowa	5
Zamiast wstępu. Kilka refleksji o mieszkańcach Rumi dzisiaj, historii i lokalnej wspólnocie	7
1. Rozwój przestrzenny i komunikacja	13
2. Życie społeczno-polityczne	25
Przemiany ludnościowe	65
3. Rozwój gospodarczy	71
Przemysł	71
Rzemiosło, handel i usługi	78
Rolnictwo	84
4. Oświata	89
Szkoła Podstawowa nr 1	90
Szkoła Podstawowa nr 2	93
Szkoła Podstawowa nr 3	97
Szkoła Podstawowa nr 4	100
Szkoła Podstawowa nr 6	102
Szkoła Podstawowa nr 7	106
Szkoła Podstawowa nr 8	109
Szkoła Podstawowa nr 9	113
Liceum Ogólnokształcące	116
Zasadnicza Szkoła Zawodowa	120
5. Kultura	123
Miejski Dom Kultury	123
Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie	129
Związek Harcerstwa Polskiego	132
Biblioteki	137
Kino „Aurora”	141
6. Sport	145

7. Kościół w Rumi	151
Parafia pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego	151
Parafia pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Wspomożenia Wiernych	155
Parafia pod wezwaniem św. Jana z Kęt	159
Parafia pod wezwaniem św. Józefa i św. Judy Tadeusza	162
Summary	165
Zusammenfassung	169
Aneks	173
Beata Możejko, Historia symboli samorządowych: herbu i flagi	175
Bibliografia	183
Spis tabel	189
Indeks osób	191

Drugi tom *Historii Rumi* jest kontynuacją pracy zespołu specjalistów związanych z Uniwersytetem Gdańskim pod redakcją prof. dr hab. Błażeja Śliwińskiego. Główny wysiłek badawczy przypadł w udziale dr Sylwii Bykowskiej, która dokonała kwerendy archiwalnej, przeprowadziła wywiady i napisała rozdział obejmujący okres od 1945 do 1990 roku. Dodatkowo książkę uzupełnia aneks dr hab. prof. UG Beaty Możejko, która zajęła się sprawami symboliki miasta: herbu i flagi. Podobnie jak autorki książki, zdaję sobie sprawę, iż *Historia Rumi* jest niezwykle istotnym, kolejnym po *Zarysie dziejów Rumi* z 1994 roku etapem w rozwoju prac nad przeszłością naszego miasta. Jednocześnie jestem świadoma, że zarówno charakter, jak i ograniczona pojemność dzieła spowodowały, że temat nie został wyczerpany. Wiele zagadnień czeka jeszcze na opracowanie i rozwinięcie. Natomiast niezwykle cieszę się z faktu, iż książka ta powstała przy znaczącym współudziale mieszkańców Rumi, którzy niezwykle chętnie dostarczali zdjęcia, pamiątki rodzinne, dzielili się swoimi wspomnieniami i okazali wsparcie autorom i wydawcy. Dzięki temu jestem przekonana, że kolejny tom monografii, jak i inne publikacje, które przygotowaliśmy, przyczynią się do budowania wspólnej tożsamości mieszkańców Rumi, elementu niezbędnego do zaistnienia społeczeństwa obywatelskiego.

Elżbieta Rogala-Kończak, Burmistrz Rumi

Zaprezentowany tom monografii Rumi, praca Sylwii Bykowskiej, podobnie jak i inaczej nieco tekst Beaty Możejko, zasługuje na szczególne uznanie. Ma ona bowiem w dużej mierze charakter pionierski i wolna jest od nazbyt często dziś tworzonych obrazów przeszłości w ujęciu czarno-białym. Jak trafnie zauważyła Pani Burmistrz, obraz dziejów Rumi i losów jej mieszkańców oraz władz w latach 1945–1990, czyli PRL, pokazuje ich uwarunkowania i godne często uznania dokonania – dzieła służące miastu do dziś dnia.

prof. dr hab. Józef Borzyszkowski

Urząd Miasta Rumi

ul. Sobieskiego 7

84-230 Rumia

www.um.rumia.pl

wydawnictwo
Region
wydawnictwo**region.pl**

Księgarnia
Internetowa
**Pod
Gryfem**
www.podgryfem.eu

